





శ్రీ కృష్ణదేవరాయల ఆంధ్ర వాఙ్మయము  
 శ్రీ రఘు. వేదాంతము

ఆంధ్ర నామ సంగ్రహము, (III)

ఆంధ్ర నామ శేషము.

ప్రతిపదటీకానుక్రమణికాసహితము.

10



శ్రీ కృష్ణదేవరాయల ఆంధ్ర వాఙ్మయము  
 శ్రీ రఘు. వేదాంతము

చెన్నపురి :

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచే

ప్రకటితము.

1926.

*All Rights Reserved.*

Printed at  
the “VAVILLA” PRESS,  
MADRAS—1926



## ప్రీతి క.

అంధ భాష తత్వము, తద్భాష, దేశ్య, గ్రామ్యములని నాలుగు తెగలుగలదిగ నున్నది. అందు మొదటి దగుతత్వముభాషా పదముల యర్థపరిజ్ఞానమునకై యమరసింహకవివద్యునిచే రచింపబడిననామలింగానుశాసనము నున్న గునిఘంటువు లపరిమితములుగా నున్నవి. కడపటి దగు గ్రామ్య భాష ప్రయోగార్హము గామిచే దానికి నిఘంటువు లక్కఱలేక వాడుకలో నిలిచినది. ఇంక దేశ్యతద్భవాత్త కమగు నాంధ్ర భాషకే ప్రత్యేకనిఘంటువు కావలసివచ్చినందున నట్టినిఘంటువుల నాంధ్ర కవులు కొన్నింటిని వ్రాసిరి. వానిలోఁ బ్రసిద్ధికెక్కినవి అంధ్ర నామసంగ్రహము, అంధ్ర నామ శేషము, తరువాతిది సాంబనిఘంటువు-వీనిలో మొదటి రెండు గ్రంథములను పెక్కం ద్రిదివఱకు ననేకపర్యాయములు టీకలతోఁ జేర్చి ముద్రించిరి.

ఈకూర్పుయొక్క గొప్పమార్పు.

అయినను, నిఘంటువులకుఁ దీక్ష వ్రాయుటయందు రెండు విషయములు ముఖ్యముగా గమనింపవలెను. ఒక్కటి, రూఢి పదములకుఁ దప్పఁ దక్కినవాని కవయవార్థముఁ దెలుపవలయును. రెండవది, ఆరూపములనిష్పత్తి చూపవలయును. ఈపద్ధతి ననుసరించియే అమరమునకు సుధ యను నొకవ్యాఖ్యానమును మహాపండితుఁ డగుభానుజీదీక్షితుఁడు రచించెను. అట్లే యీతెనుఁగు నిఘంటువులకును వ్రాసినబాగుండునని తలంచి తద్భవములకెల్ల నవి యేసంస్కృతపదములనుండి వచ్చినవో

ఆపదములును కఠినస్థలంబులందు వ్యాకరణాంశములును ససూత్రోదాహరణంబుగాను వ్రాయఁబడినవి. గొప్పయభివృద్ధియేమన, ఈనిఘంటువులు పద్యరూపముగా నున్నందునఁ గడపట అకారాద్యనుక్రమణిక శ్రమవ్యయముల కోర్చి వ్రాయించి దీనితోఁజేర్చఁబడినది. దానియుపయోగమునుగూర్చి చదువరు లె తెలిసికొనఁగలరు. కాఁబట్టి యీ గ్రంథము నాదరించి, దీనియందలిలోపములను దెల్పి, యివి యింకను వన్నె కు వచ్చునట్లు చేయుటకును, ఇట్టి గ్రంథము లన్నియుఁ ద్వరలో నచ్చుపడుటకును భాషాభిమానులు ప్రోత్సాహము గలిగింతురుగాక యని కోరుచున్నాము

### — ఆంధ్ర నామసంగ్రహము. —

ఆంధ్రనామసంగ్రహము పైఁడిపాటి లక్ష్మణకవిచే రచింపఁబడినది. ఈపైఁడిపాటి లక్ష్మణకవి కౌండిన్యగోత్రుఁడు. ఏకామ్రమంత్రిపుత్రుఁడు. ఈకవి తనగ్రంథాది నిష్ఠదేవతాప్రార్థనమునందు “శ్రీసతివంద్యుఁ” అని విశేషణము చేర్చియుండుటచే నితఁడు మహేశ్వరభక్తుఁడని తెలియుచున్నది. కావుననే తనగ్రంథమును కాశీవిశ్వనాథుని కంకితముచేసెను. ఈకవియొక్కకాలంబు నిర్ణయింప నొక్కయాధారం బైనను లేదు. అయినను, ఆంధ్రనామశేషము రచించిన అడిదము సూరయకవీంద్రుఁడు పీఠికయందు “ఆంధ్రనామసంగ్రహమునందుఁ జెప్పని, కొన్ని తెనుఁగుమఱుఁగు లన్ని కూర్చి, యాంధ్రనామశేష మనుపేరఁ జెప్పెద” నని చెప్పియుండుటచే, సూరనకవికి ముందటివాఁడయి యుండవలెను. అట్లయినచో నితఁడు పదునేడవశతాబ్దాంతమున నున్నవాఁడని తోచుచున్నది.

❖ ఆంధ్రనామశేషము. ❖

ఆంధ్రనామశేషము అడిదము సూరకవి రచించెను. ఈ సూరకవితండ్రి బాలభాస్కరుఁడు, నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. ఈ మహాకవి - కవిజనరంజనము, రామలింగేశ్వరశతకము, కవిసంశయవిచ్ఛేదము, ఆంధ్రచంద్రాలోకము, ఆంధ్రనామశేషము అనునైదు గ్రంథములను రచించెను. ఈమహాకవి క్రీ.వె.1750 సంవత్సరము మొదలు 1780 సంవత్సరమువఱకు నున్నట్లు కవిజీవితమువలనఁ దెలియుచున్నది.





## ఆంధ్ర నామ సం గ్రహము

స టీ క ము.

అవతారిక — పైఁడిపాటి లక్ష్మణకవి యాంధ్ర నామ సం గ్రహ మనెడి గ్రంథమును రచింపఁబూని, తాను జేయఁబూనిన యీ గ్రంథము నిర్విఘ్నముగఁ బరిసమాప్తి నొందుటకై తన యిష్ట దేవతానమస్కారరూప మైన మంగళము నాచరించి, యింకా మిఁదను గ్రంథకర్త లాదిని మంగళముఁ జేయుదురుగాక యనుతలంపుతో నామంగళమును బద్యరూపముగా గ్రంథారంభమునఁ జేర్చుచున్నాఁడు. రెండవ మూఁడవ పద్యములందుఁ గవి తన పేరును, గ్రంథనామమును, ఆ గ్రంథవిషయములను, కృతిపతిని దెలియఁ జేయుచున్నాఁడు—

క. శ్రీపతివంద్య విశాలా

క్షీపతిని భజించి యిష్టసిద్ధులు వరుసక

బ్రాపింపఁగ గణనాథుని

శ్రీపాదంబులకు నెఱుంగి • చెందినవేడ్కన్.

1

క. నతభక్తలోకరత్న

రతికిం జంచత్కృపాతరంగితమతికి

శతమఖముఖసురనుతిసం

గతికిఁ మహిమోన్నతికిని • గాశీపతికిన్.

2

తే. అంతిత మొనర్తుఁ దెనుఁగుపే • శ్శరసి కూర్చి

గరిమతో నాంధ్రనామసంగ్రహ మనంగ

నమరుకృతిఁ బైఁడిపాటియే • కామ్రమంత్ర

సుతుండఁ గవిలత్తణాఖ్యుండ • సుజనహితుండ.

3

తా. పైఁడిపాటి యే కామ్రమంత్ర కుమారుండను, సజ్జనుల కిష్టుండను నైన పైఁడిపాటి కవిలత్తణుండను నేను తలచినతోర్కులు నెఱవేఱుటకై శ్రీమహావిష్ణువుచేఁ బూజింపఁదగిన విశాలాక్షీపతి యగు కాశీవిశ్వేశ్వరుని ధ్యానించి, పిదప విఘ్నేశ్వరుని మహిమగలపాదములకు మ్రొక్కి మిక్కిలి సంతోషము నొందినవాఁడనయి, తన్ను మ్రొక్కెడుభక్తులను గాపాడుట యందు శ్రద్ధగలవాఁడును, దయారసముతోఁ గూడినబుద్ధిగలవాఁడును, దేవేంద్రుఁడు మొదలగు సకలదేవతలచేఁ జేయఁబడునమస్కారముల నంగీకరించువాఁడును, విశేషమహిమగలవాఁడును నైన కాశీవిశ్వనాథస్వామికి నంకితముగాఁ దెనుఁగుపేళ్లన్నియుఁ జేర్చి యాంధ్రనామసంగ్రహ మను గ్రంథము నొనర్చెదను (అని గ్రంథకర్త ప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాఁడు).

అవ. గ్రంథకర్త తాను రచియింపఁదలచిన గ్రంథమునం దలి పరిభాషను దెలుపుచున్నాఁడు.—

తే. దేవమానవస్థావరతిర్యగాఖ్య

వర్గ లొనరింతు నానార్థవర్గుఁ గూడ

వర్గములు గాఁగఁ గూర్తు నాహ్వయములందు

నిడుదు వివరించునెడల సంస్కృతపదంబు.

4

తా. నేను రచింపఁబోవు ఆంధ్రనామసంగ్రహమందు దేవవర్గ, మానవవర్గ, స్థావరవర్గ, తిర్భుగ్వర్గ, నానార్థవర్గ అను నైదువర్గలను రచించెదను.

పర్యాయపదములన్నియుఁ దెలుఁగుపదములుగా నుండును. అర్థమును వివరించుటకై ఆపర్యాయపదములకుఁ దుదను సంస్కృతపదము నుంచెదను (అని గ్రంథకర్త చెప్పెను).

[దేవపర్ధునందు దేవతలు, వారికి సంబంధించినవి చెప్పఁబడినవి. మానవపర్ధునందు మనుష్యులు, వారికి సంబంధించినవి వివరింపఁబడినవి. స్థావరపర్ధునందు కొండలు, చెట్లు మున్నగునచరములనుగూర్చి చెప్పఁబడినవి. తిర్యగ్పర్ధునందు పశుపక్ష్యదులకు సంబంధించినవానినిగూర్చి వివరింపఁబడినది. నానార్థపర్ధునందు ననేకార్థములయినపదములఁ గూర్చి వివరింపఁబడినవి.]

క. శ్రీలలనాధిపవంద్య వి

శాలాక్షీ ప్రాణనాథ • శతమఖముఖది

కృలాభీష్టద సమధిక

శీలా కాశీనివేశ • శ్రీవిశ్వేశా.

5

తా. లక్ష్మీనాథుఁ డగువిష్ణుచేతఁ గొనియాడఁదగినవాఁడవును, కాశీవిశాలాక్షికి మగఁడవును, ఇంద్రాదిలోకపాలురతోర్ముల నీడేర్చువాఁడవును, గొప్పస్వభావముగలవాఁడవు నైన కాశీపురియందు వెలయుచున్న యోవిశ్వేశ్వరా! నీవు నాగ్రంథము నవధరింపుము (అని గ్రంథకర్త కృతిపతిని హెచ్చరించెను).

సీ. ముక్కంటి యరపది • మోములవేలుపు

మినుసిగదయ్యంబు • మిత్తిగొంగ

గట్టువిల్తుఁడు గఱకంఠుఁడు మిక్కిలి

కంటిదేవర బేసికంటివేల్పు

వలిమలల్లుఁడు మిన్ను • వాకతాలుపు కొండ

వీటిజంగము గుఱ్ఱు • వేల్పుతండ్రి

వలరాజుసూడు జిక్కులతోనిచెలికాండు  
 బూచులయెకిమీండు \* పునుకతాల్పు  
 తే. విసపుమేతరి జన్నంపు \* వేటకాండు  
 బుడుతనెలతాల్పు వెలియాల \* పోతురౌతు  
 తోలుదాలుపు ముయ్యెన \* వాలుదాల్పు  
 నాంగ భవదాఖ్య లొప్పు (నంధకవివతు).

6.

టీ. ముక్కంటి=మూడు నేత్రములకలవాడు, [బహుప్రీహినిసమా  
 సాంతకార్యములు చూపట్టెడి. బాల.సమా.సూ. చేత 'ముక్కంటి' యని య  
 య్యెను.] ఆరపదిమోములవేలుపు = విదుముఖములు గలదేవుడు, మినుసిగ  
 దయ్యంబు = ఆకాశము జుట్టుగాంగలదేవుడు, మిత్తిగొంగ = మృత్యువునకు  
 శత్రువు, [మిత్తి-ప్రకృతి, మృత్యువు.] గట్టువిల్తుడు=మేరుపర్వతము ధను  
 స్సుగాంగలవాడు, [బా. సమా. సూ. చూ. ముక్కంటి.] కఱకంఠుడు=  
 నల్లనికుత్తుకగలవాడు, ["ఆర్యవ్యవహారంబుల దృష్టంబు గ్రాహ్యంబు" బాల.  
 సంజ్ఞా. 23సూ. చేత నిది యనిండ్యగ్రామ్యము.] మిక్కిలికంటిదేవర = హే  
 చునేత్రములుగల దేవుడు, బేసికంటివేల్పు = మూడు నేత్రములుగలదే  
 వుడు, [మూడు అనునది బేసిసంఖ్య.] వలిమలల్లుడు = మంచుగొండయొ  
 క్క(హిమవంతునియొక్క) ఆల్లుడు, మిన్నువాకతాలుపు=[మిన్ను=ఆకాశము,  
 వాక=నది] ఆకాశగంగను శిరస్సున ధరించువాడు, కొండవీటిజంగము =  
 కైలాసపర్వతము నివాసముగాంగలభిక్షుకుడు, గుజ్జవేల్పుతండ్రి=పొట్టిదే  
 వర యగువిఘ్నేశ్వరుని జనకుడు, వలరాజుసూడు=మన్తధునికే బగతుడు,  
 జిక్కులతోనిచెలికాండు = [జిక్కులు=యక్షులు, వారికి తోడు కుబేరుడు,  
 అతనికి న్నేహితుడు.] కుబేరునిన్నేహితుడు, బూచులయెకిమీండు = విశా  
 చములకు ఆధిపతి, పునుకతాల్పు = బ్రహ్మకపాలధారి, విసపుమేతరి=విషము  
 దిన్నవాడు, జన్నంపువేటకాండు=దక్షునియొగము ధ్వంసముచేసినవాడు,



[విసము + మేతరి, జన్మము + వేటకాడు — కర్మధారయమందు మువర్ణము నకు పుంపులగు. బా. సంధి. 32 సూ. చేత పుంపుగాగమము.] బుడుతనెల తాల్పు = బాలచంద్రుని శిరంబునఁ దాల్చినవాఁడు, వెలియాలపొతురాతు = తెల్లనియాఁబొతు నెక్కుయోధుఁడు, తోలుదాలుపు = వ్యాఘ్రచర్మమును ధరించువాఁడు, ముమ్మైనవాలుదాల్పు = మూఁడు మొనలుగల ఆయుధమును (త్రిశూలమును) ధరించినవాఁడు, నాఁగ్ = అచు ఈయిరువదిరెండును, ఆంధ కవిపక్ష = ఆంధకాసురునికి శత్రుఁడా! ఛవత్ ఆఖ్యలు ఒప్పును = సీపేళ్ల నఁ దగు. (ఈపద్యములోఁ జెప్పిన ౨౨ ను ఈశ్వరునిపేళ్లు.)

సీ. సోఁకుమూఁకలగొంగ ♦ చుట్టుఁగై దువుజోదు

పచ్చవిల్లునితండ్రి ♦ లచ్చిమగఁడు

పులుఁగుతత్తడిరొతు ♦ వలమురితాలుపు

వెన్నుఁడు కటివేల్పు ♦ వెన్నదొంగ

నునుగాడ్పుదిండిపానుపునఁ బండెడుమేటి

బమ్మదేవరతండ్రి ♦ తమ్మికంటి

పదివేసములసామి ♦ పసిండిపుట్టముదాల్పు

కట్టినెచ్చెలి తరిగట్టుదారి

తే. యాలకాపరి వ్రేతలమేలువాఁడు

పాలకడలల్లుఁడును బక్కిఁడాలుతేఁడు

తేయుఁ బవలును జేయుకన్దోయివాఁడు

మామమా మన హరి యొప్పు ♦ (శ్రీమహేశ). 7

టీ. సోఁకుమూఁకలగొంగ = రాక్షససమూహములకు శత్రువు, చుట్టుఁగై దువుజోదు = గుండ్రనియాయుధమును (సుదర్శనమును) దాల్చు వీరుఁడు.

( ) మూలములో నీకుండలమున నుంచఁబడిన పదములు పర్యాయ పదయర్థములకు సంబంధపడ వని యెఱుఁగుఁడు.

[చుట్టు + కైదువు - చుట్టుండైదువు, సమాసమున నుదంత స్త్రీసమంబులకుఁ బరు  
వసరభములు పరము లగునపుడు నుగాగమంబగు. బా. సంధి. 20 సూ. యోధ  
శబ్దమునకు వికృతి-జోదు.] పచ్చపిల్లనితండ్రి = పచ్చనిపిల్ల గలమన్నధునికే  
దండ్రీ, లచ్చిచుగఁడు = లక్ష్మీకి భర్త, (లక్ష్మీ-వికృ. లచ్చి.) పులుఁగుతత్తడి  
శాతు = గరుడవాహనము నెక్కెడి వీరుఁడు, పలమురితాలుపు = పాంచజన్య  
చునుశంఖమును ధరించువాఁడు, వెన్నుఁడు = (విష్ణుశబ్దభవము.) అంతట వ్యా  
పించువాఁడు, కటివేల్పు = నల్లనిమేనిచాయ గలదేవుఁడు, వెన్నదొంగ =  
(కృష్ణావతారంబున గోపికల యింద్రియంను) వెన్న నపహరించినవాఁడు,  
\*నునుగాల్పిందిడిపానుపునఁ బండెడుమేటి = మృదువైనవాయువును భక్షిం  
చెడు. శేషతల్పమునందుఁ బరుండు దొర, బమ్మదేవరతండ్రి = బ్రహ్మదేవునికి  
దండ్రీ, తమ్మికంటి = కమలములఁబోలు కన్నులు గలవాఁడు, పదివేసముల  
సామి = దశావతారము లెత్తిన దేవుఁడు, (సామి-ప్రకృ. స్వామి. వేసము-  
ప్రకృ. వేషము.) పసిండిపుట్టముదాల్పు = పీతాంబరము ధరించినవాఁడు,  
కట్టినెచ్చెలి = అర్జునునకు ముఖ్యస్త్రీహితుఁడు, (నెఱ + చెలి = నెచ్చెలి.) తరి  
గట్టుదారి = కవ్వపుఁ గొండను (మందరపర్వతమును) మోసినవాఁడు, ఆలకా  
పరి = పసులను మేఁపినవాఁడు, (ఆవు-బహు. ఆవులు-లేక ఆలు. బహు  
వచనము పరంబగునపు డావుప్రభృతుల తుదియక్షరంబునకు లోపం బగు.  
బా. సంధి. 21 సూ. చేత ఆవుశబ్దమున కంత్యవర్ణలోపము.) ప్రేతలమేలు  
వాఁడు = గోపికాశ్రమమును రక్షించువాఁడు, పాలకడలల్లుఁడు = లక్ష్మీదేవికి  
దండ్రీ యైనక్షీరసముద్రున కల్లుఁడు, పక్కిదాలు కేఁడు = గరుడధ్వజము  
గలవాఁడు, రేయుఁబవలును జేయుకన్దోయివాఁడు = నిశాకరదినకరులు(చం  
ద్రసూర్యులు) నేత్రములుగాఁ గలవాఁడు.

\* 'నునుగాలిమేతపానుపునఁ బండెడిదొర'-అని పాతాంతరము.

\* మామమామ=మామ యగు సముద్రమునకు మామ—ఆనక (శ్రీమహా. శా) వారి ఒప్పును. ఈ ౨౨ పదములును విష్ణువుపేళ్లు.

సీ. పక్కిడాల్వేలుపు ♦ పొక్కిలిపసిబిడ్డ  
డంచ తేజీనెక్కి ♦ యాడురొతు  
మనెడుప్రాద్దులనొసల్లను వ్రాయుదేవర  
చదువులవేలుపు ♦ జన్నిగట్టు  
తెలిదమ్మిగద్దియఁ ♦ గొలువుండురాయఁడు  
నిక్కపుజగమేలు ♦ నేర్పుకాఁడు  
కడుపుబంగారుబొక్కసముఁ జేసినమేటి  
పోరోగిరముతిండిపోతుతండ్రి

ఆ. నలువ తమ్మిచూలి ♦ నలుమొంగంబులవేల్పు  
వేల్పుపెద్ద పలుకువెలదిమగఁడు  
తాత బమ్మ యన విధాతనామము లొప్పు  
(నఘవినాశ యీశ ♦ యభుకేశ.)

డి.

టీ. పక్కిడాల్వేలుపుపొక్కిలిపసిబిడ్డడు = గరుడధ్వజుఁడైనవిష్ణువు యొక్క నాభికమలంబునందుఁ బుట్టినచిన్నబిడ్డఁడు, అంచ తేజీనెక్కియాడు రొతు = హంసవాహనారూఢుఁడు, మనెడుప్రాద్దులనొసల్లను వ్రాయుదేవర = మానవులజీవితకాలమును మోయులందు వ్రాసెడువేల్పు, చదువులవేలుపు=విద్యలకుఁ బ్రభువు, జన్నిగట్టు=యజ్ఞోపవీతమును దాల్చినవాఁడు, తెలిదమ్మిగద్దియఁ గొలువుండురాయఁడు = తెల్లనితామరపువ్వు అనెడుసింహాసన

\*మామమామ యెట్లనఁగా-లక్ష్మీదేవి సముద్రమునఁ బుట్టినది గనుక విష్ణువునకు సముద్రుఁడు మామ యయ్యె. విష్ణుఁడు తనపాదములందుఁ బుట్టిన గంగను సముద్రున కొనఁగొట్టచే సముద్రమునకుఁ దాను మామ యయ్యె.

నుండు గూర్చుండు ప్రభువు, నిక్కపుజగమేలు నేర్పు కాండు=సత్యలోకము  
ను బాలించెడి ప్రభువు, కడుపుబంగారు బొక్కసముః జేసినమేటి=పీఠాన్నిగ  
ర్చుండు, పోరోగిరముండిచాతుతండ్రి = జగదమే యాహారముగాఁ గలిగిన  
నారదునికిఁ దండ్రి, నలువ=నాలుగునోళ్ళుగలవాఁడు, [నాలుగువాతులుగల  
వాఁడు=నలువ. బహుప్రీతి... బా.సమా.22సూ. చేత సమాసాంతకార్యముగ  
లిగినది.] తమ్మి చూలి=విష్ణువు నాభికమలమునందుఁబుట్టినవాఁడు, నలుమొంగంబుల  
వేల్పు=చతుర్ముఖుఁ డగుదేవుఁడు, వేల్పు పెద్ద=దేవతలకుఁ బెద్దవాఁడు, పలు  
కువెలదిమగఁడు=వాక్కులదేవి యగుసరస్వతీదేవికి భర్త, తాత = పితామ  
హుఁడు, బమ్మ [బ్రహ్మశబ్దభవము.] ఈ ౧౬ ను బ్రహ్మదేవునిపేళ్ళు.

తే. గట్లరాయనిపట్టి ముక్కంటివెలది

యేనుగులగొంగత త్తడి • నెక్కుదంట

సామిసామేనిఁ జేకొన్న • చాన జగము

తల్లి యన గౌరివేల్గొప్ప • (ధర సుమేశ). 9

టీ గట్లరాయనిపట్టి=పర్వతరా జగుహిమవంతునిహూతురు, ముక్కం  
టివెలది=త్రినేత్రునిభార్య, ఏనుగులగొంగత త్తడి నెక్కుదంట = ఏనుగు  
లకు విరోధి యైనసింహమునెక్కెడు భీరురాలు, సామిసామేనిఁ జేకొన్న  
చాన=భర్తయొక్క యర్థాంగమును గ్రహించినయాఁడుని, (సామేను = సగ  
ముదేహము.) జగముతల్లి = లోకముయొక్క తల్లి-అను ఈ ౧౬ ను పార్వ  
తికిఁ జేళ్ళు.

తే. లచ్చి కలుములజవరాలు • పచ్చవిల్లు

తల్లి కటివేల్పునిల్లాలు • తల్లితల్లి

కడలికూతురు సిరి లిబ్బి • పడఁతి తమ్మి

యింటిగరి తన శ్రీ యొప్ప • (మృగధరాంక). 10

టీ. లచ్చి [లక్ష్మీశబ్దభవము.], కలుములజవరాలు=సంపదలు గలయాఁ  
డుని, పచ్చవిల్లుతల్లి=మన్మథునితల్లి, కటివేల్పునిల్లాలు=విష్ణుపత్ని, తల్లితల్లి=

తల్లియైనగంగకుఁ దల్లి, కడలికూతురు=సముద్రునికూతురు, సిరి [శ్రీ శబ్దభవము.], బ్రహ్మదేవత = నిధులం దుండుదేవత, తమ్మియింటిగరిత=కమలనివాసిని యగు నాడుది - అను నీ ౯ యు లక్ష్మీకి నామములు.

క. తలవాకిటను మెలంగెడు

పొలఁతుక పలుకులవెలంది ♦ పొత్తముముత్తో

నలువపడఁతి కలుములపై

దలికోడ లనంగఁ బరఁగు ♦ (ధర) వాణి (శివా). 11

టీ. తలవాకిటను మెలంగెడుపొలఁతుక=శిరస్సునకు ద్వారమైన నోటియందు సంచరించెడు స్త్రీ, పలుకులవెలంది=వాక్కుల కధిదేవత యగుపడుచు, పొత్తము ముత్తో=పుస్తకములందు వెలయునట్టి ముత్తైదువ, నలువపడఁతి=బ్రహ్మదేవునిభార్య, కలుములపైదలికోడలు=సంచద కధిదేవత యగులక్ష్మీదేవికిఁ గోడలు [లక్ష్మీపుత్రుఁడు బ్రహ్మ; లక్ష్మీకిఁ దనకొడుకుభార్య యగుటచేఁ గోడలు.]-ఈ గీ ను సరస్వతికిఁ బేర్లు.

సీ. ఇద్దలుతెల్లులముద్దుబిడ్డఁడు పని

చెలుపులదొర చేటఁచెవులవేల్పు

పంకరతొండంబువాఁ డేనుఁగుమొగంబు

దేవర పాఁపజంఁదెములమేటి

మొక్కువారలపనుల్ ♦ చక్కఁజేసెడుసామి

గజికపూజల మెచ్చుగబ్బివేల్పు

ముక్కంటిపండులమెక్కెడితిండిఁడు

ముక్కంటిగా రాబుముద్దుపట్టి

ఆ. పెద్దకడుపువేల్పు ♦ పిల్లారి కుడుముల

తిండికాఁడు కొక్కుతేజిరౌతు

గుజ్జవేలు పొంటిఁకొమ్ముదేవర వెన

కయ్య యన వినాయఁకాఖ్య (వీశ).

12

టీ. ఇద్దఱుతల్లులముద్దుబిడ్డఁడు=గంగాపార్వతులకీద్దఱుకుఁ బ్రేమంపుఁ  
బుత్తుఁడు, పనిచెఱుపులదొర=కార్యవిఘాతము చేయుదేవుఁడు, చేటచెవుల  
వేల్పు = చేటలవలె వెడల్పుయినచెవులు గలదేవుఁడు, వంకరతొండంబువాఁ  
డు=వంకరగా నుండుతొండము గలవాఁడు, ఏనుఁగు మొగంబుదేవర = గజ  
వక్త్రము గలదేవత, పాఁపజం చెములమేటి=పాములే యజ్ఞోపవీతముగాఁ దా  
ల్చుప్రభువు, మ్రొక్కువారలపనుల్ చక్కజేసెడుసామి=తన్నుఁ గొల్చువారి  
కార్యము లనుకూలపఱచుదేవుఁడు, గఱికపూజల మెచ్చు గబ్బి వేల్పు=గఱిక  
పూజకు మెచ్చుకొనెడుగొప్పదేవుఁడు, ముక్కంటిపండుల మెక్కెడులిం  
డీఁడు=ఔంకాయలను దినెడువాఁడు, ముక్కంటి గారాబుముద్దుపట్టి=త్రినే  
త్రుఁ డగునీశ్వరునికి మిక్కిలి యిష్టుఁ డగుకుమారుఁడు, పెద్దకడుపువేల్పు =  
లంబోదరుఁ డగుదేవుఁడు, పిల్లారి, కుడుములలిండికాఁడు = కుడుములు దిను  
వాఁడు, కొక్కులేజిరాతు = మూషకవాహనము నెక్కుదేవుఁడు, గుజ్జవేలు  
పు=పొట్టిదేవుఁడు, ఒంటికొమ్ముదేవర=ఒకదంతము గలదేవుఁడు, వెనకయ్య-  
ఈ ౧౭ ను వినాయకునిపేళ్లు.

సీ. వెనుఁబాఁచకవణంబుఁ ♦ దినువారువమురౌతు

గట్టులయెకిమీనిఁపట్టిపట్టి

తెల్లుచూ లార్గురుఁతల్లులకొమరుండు

గాడుపుసంగడిఁకానికొడుకు

పుంజుదాలుపు వేలుఁపులతేనిదళవాయి

జంటముమ్మాములఁదంటవేల్పు

కొంచగుబ్బలివ్రక్కఁలించినబలుదిట్ట

రెండాలుచేతుల ♦ దండిమగఁడు

తే. వేలుపులమూక పేరిటి వెలదిమగఁడు  
 వేల్పుగమికాఁడు వెనకయ్యఁ వెనుకవాఁడు  
 కొమరుసా మన నేనాని ♦ కొమరుమిగులు  
 (విగతభవపాశ కాశీని వేశ యీశ).

13

టీ. వెనుబాఁపకవణంబుఁదినువారువమురాతు = గొప్పసర్పములనెడు  
 కబళమును మ్రింగునట్టి నెమ్మి నెక్కు యోధుఁడు (మయూరవాహనుఁడు.),  
 గట్టులయెఁకిమీనిపట్టిపట్టి = పర్వతరాజపుత్రి యగు పార్వతికిఁ బుత్రుఁడు,  
 తెల్లుచూలు = తెల్లునందుఁబుట్టినవాఁడు, ఆర్దురుతల్లులకొమరుఁడు =  
 పట్టుత్తికలకుఁ బుట్టినవాఁడు, గాడుపునంగడికానికొడుకు = వాయు  
 సఖుఁడగు ఆగ్నికిఁ బుత్రుఁడు, పుంజుదాబుపు = కోడిపుంజు ధ్వజము  
 నందు ధరించినవాఁడు, వేలుపులతేరిదళవాయి = ఇంద్రునిసేనాధిపతి, జంట  
 ముమ్మోములదంటవేల్పు = ఆఱుముఖములు గలదేవతోత్తముఁడు, కొంచగుబ్బలి  
 ప్రక్కలించినబలుదిట్ట = క్రొంచపర్వతంబును బగులఁగొట్టిన బలవంతుఁడు,  
 రెండాఱుచేతులదండిమగఁడు = పండ్రెండుచేతులు గలధీరుఁడగుపురుషుఁడు,  
 [రెండాఱులు = పండ్రెండనియర్థము. ఇట్లే, జంటమూఁడులు = రెండుమూఁ  
 డులు, ఆఱు అని యర్థము.] వేలుపులమూక పేరిటివెలదిమగఁడు = దేవసేన  
 యనుకాంశకు భర్త, [వేలుపులమూక అనఁగా దేవసేన అని సంస్కృతమున  
 పర్యాయపదము. పద, తదర్థములకు నభేదము.] వేలుపుగమికాఁడు = దేవ  
 తలసేనాధిపతి, వెనకయ్య వెనుకవాఁడు = వినాయకునితమ్ముఁడు, కొమరుసా  
 మి = [కుమారస్వామిశబ్దవికృతి.] ఈ ౧౪ ను కుమారస్వామికిఁ బేళ్లు.

సీ. అలరువిల్తుండు కన్ములవిల్తుండును గమ్మ  
 విలుకాఁడు చక్కెరవింటివాఁడు  
 చెఱకువిల్కాఁడు కెంజిగురులవిల్తుండు  
 వెడవిల్తుండును బచ్చవిల్తు డించు

విల్లుదాలుపు తుంట\*విలుకాడు తియ్యవి  
 ల్కాడును జమిలిము\*క్కాలినారి  
 విలుకాడు చౌవంచ\*ములుకులుగలదంట  
 రాచిల్కనెక్కెడు\*రాయరాతు  
 తే. మీనుమొసలిసిడంబుల\*మేటి చంద  
 మామయల్లుడు వలరాజు \* మరుడు లచ్చి  
 కొమరుడనువేళ్ల నొప్పును \* గుసుమధన్వి  
 (విగతభవపాశ కాశీని\*వేశ యీశ).

14

టీ. ఆలరువిల్లుండు = పుష్పములు ధనుస్సుగాంగలవాడు, కన్నుల  
 విల్లుండు=గణపులధనుస్సుగలవాడు, కమ్మవిలుకాడు = తియ్యనిధనుస్సు గల  
 వాడు, చక్కెరవింటివాడు=పంచదార నొసగు ధనుస్సు గలవాడు, చె  
 ఱుకువిలుకాడు = చెఱుకుగడ ధనుస్సుగాంగలవాడు, కెంజిగురులవిల్లు  
 డు=ఎఱ్ఱనిచిగుళ్లు విల్లుగాంగలవాడు, [కెంపు + చిగురు = ప్రాతాదిగనుక  
 నాద్యక్షరశేషము, కెం + చిగురు=అనుస్వారము ద్రుతతుల్యముగాన పరుష  
 మునకు సరళాదేశము. కెంజిగురనియాయెను. [వెడవిల్లుండు=చులకనిధనుస్సు  
 గలవాడు, పచ్చవిల్లుండు=పచ్చనిధనుస్సు గలవాడు, ఇంచువిల్లుదాలుపు =  
 చెఱుకుగడ ధనుస్సు ధరించువాడు, తుంటవిలుకాడు = చెఱుకుతుంట విల్లు  
 గాంగలవాడు, తియ్యవిల్కాడు=తియ్యనివిల్లుగలవాడు, జమిలిముక్కాలి  
 నారివిలుకాడు = ఆఱుకాళ్లు గలపురుగులు (తుమ్మెదలు) ఆల్లెత్రాడుగా  
 గలధనుస్సుగలవాడు, [జమిలిముక్కాళ్లు=రెండుమూళ్ల కాళ్లు. ఆఱుకాళ్లు.]  
 చౌవంచములుకులు గలదంట = బిదుబాణములు గలయోధుండు, రాచిల్క  
 నెక్కెడురాయరాతు = శ్రేష్ఠమగుచిలుక నెక్కెడు మేటివీరుండు, మీను  
 మొసలిసిడంబులమేటి = చేపలు మొసళ్లు ధ్వజమునందు గలదిట్టరి, చంద  
 మామయల్లుండు = చంద్రుని కల్లుండు, వలరాజు = ప్రేమలకు నధిపుండు,



మరుఁడు, [స్త్ర రశబ్ధభవము.] లచ్చికోమరుఁడు=లక్ష్మీ దేవియొక్క పుత్రుఁడు-  
అను నీ ౧౯ యను మన్తధునిపేళ్లు.

సీ. చలువలతేఁడు వెన్నెలతేఁడు రేతేఁడు

జాబిల్లి రేవెల్లు ♦ చందమామ

తమ్మలపగవాఁడు ♦ కమ్మవిల్తునిమామ

కలువలతేఁడు పాల్కడలిపట్టి

జక్కవకవవిప్పు ♦ ముక్కంటితలపువ్వు

చుక్కలదొర ప్రొద్దుజోడుకోడె

తపసికన్నాప బిత్తరిజింకతాలుపు

కటివేల్పుడాకన్ను ♦ కడలివెన్న

తే. పంటపైరులయెకిమీఁడు ♦ జంటదంట

చౌకములపాళ్ల తెలిముద్ద ♦ చలివెలుంగు

వేలుపులబువ్వ చీకటివేరువిత్తు

నెల యనఁగఁ జంద్రుపేల్లోప్పు ♦ (నీలకంఠ).

15

టీ. చలువలతేఁడు=చల్లదనము గలరాజు, వెన్నెలతేఁడు=వెన్నెల  
కధిపతి, రేతేఁడు = నిశానాథుఁడు, జాబిల్లి = (జాను + బిల్లి) అందమైన  
బొంబము, రేవెల్లు=రాత్రియందుఁ బ్రకాశించువాఁడు, చందమామ, [చంద్ర  
మన్ శబ్ధభవము.] తమ్మలపగవాఁడు = కమలములకు విరోధి, కమ్మవిల్తుని  
మామ = మన్తధునికిమామ, కలువలతేఁడు=ఉత్పలములకు రాజు, పాల్క-  
డలిపట్టి = క్షీరసముద్రునిపుత్రుఁడు, జక్కవకవవిప్పు = చక్రవాకమిథున  
మును వియోగపఱచువాఁడు, (రాత్రిపూట చక్రవాకదంపతులు గలిసి  
యుండవు.) ముక్కంటితలపువ్వు = ఈశ్వరునిశిరోభూషణ మయినవాఁడు,  
చుక్కలదొర = నక్షత్రములకురాజు, ప్రొద్దుజోడుకోడె = సూర్యునితోసమా-  
నుఁ డగు వీరుఁడు, తపసికన్నాప = ఆత్రిమునీంద్రునియొక్క నేత్రమునఁ  
బుట్టిన చిన్నవాఁడు, బిత్తరిజింకతాలుపు=సొగసైనమృగంబునుదాల్చినవాఁడు,

కటివేల్పుడాకన్ను = విష్ణువుయొక్క యెడమ నేత్రము, కడలివెన్న = సముద్రమునందలివెన్న, (పాలసముద్రము చిలుకునప్పుడు పుట్టుటచేత వర్ణమునుబట్టి వెన్న యని చెప్పబడియె.) పంటపైరుల యెకిమీడు = సస్యములకు రాజు, జంటదంటచౌకములపాళ్ల తెలిమిద్ద = పదునాఱు కళలుగల తెల్లనిబింబము, [జంట=రెండు, దంట=రెండు, చౌకము = నాలుగు, రెండు రెండులు నాలుగు-నాలుగునాలుగులు పదునాఱు.] చలివెలుంగు = చల్లనికిరణములు గలవాడు, వేలుపులబువ్వ=దేవతల కాహారమైనవాడు, [చంద్రుని కళలలో 15 కళలను దినదిన మొక్కొక్కదేవత పానము సేయుచున్నదని శ్రుతి.] చీకటివేరువత్తు=చీకటిని బోగొట్టువాడు, నెల-ఆను నీ 24 ము చంద్రునిపేళ్లు.

సీ. వెన్నునివలకన్ను ♦ వేడివేలుపు ప్రాద్దు

తొవలరాయిడికాడు ♦ పవలుసేయు

వేలుపు పచ్చగుఁజ్జాలవజీరుండు

వేడివెలుంగు రేవెల్లజోడు

జంటాటుమేనులసామి చీకటిగొంగ

యెట్టనివేలుపు ♦ నివముసూడు

చదలుమానికము ప్రాజదువులపెట్టియ

యేడుగుఁజ్జములతేరెక్కుజోడు

మువ్వేలుపులయిక్క ♦ మ్రొక్కులదేవర

గాములతేడు జక్కవలతేడు

వేయిచేతులతేడు ♦ వెలుంగులయెకిమీడు

చెయువులసాకిరి ♦ ఛాయమగఁడు

తే. మింటితెరువరి తమ్మివాల్లంటిమగఁడు

పోరనీలైదు మొనగాండ్రు ♦ పోవుదారి

జగముచుట్టంబు జమునయ్య ♦ జగముకన్ను

నాగ సూర్యునిపే ల్లోప్ప ♦ (నాగభూష).

16

టీ. వెన్నునివలకన్ను = విష్ణువుయొక్కకుడికన్నె నవాడు, వేడివేలుపు =  
తైక్ష్యముగలదేవుడు, ప్రాద్దు, [బ్రధ్నశబ్దభవము.] తొవలరాయిడికాడు =  
కలవలకువిరోధి, వవలునేయువేలుపు = దివకరుడు, పచ్చగుట్టాలవజీరుండు =  
పచ్చగుట్టములనెక్కిడిరాతు, వేడివెలుంగు = వేడికిరణములుగలవాడు,  
రేవెల్లబోడు = రాత్రియందు బ్రకాశించుచుండునికి సమానుడు, జంటాటు  
మేనులసామి = ద్వాదశకాత్తుడు, వీడకటిగొంగ = వీడకటిని బోగొట్టుదేవుడు,  
ఎఱ్ఱనివేలుపు = ఎఱ్ఱనిదేహముగలదేవుడు, ఇవముసూడు = మంచునకుశత్రువు,  
చదలుమానికము = ఆకాశమునకురత్నము, ప్రాజదువులపెట్టియ = వేదములకునికి  
వట్టు, ఏడుగుట్టములలేరేకుబోడు, మువ్వేలుపులయిక్క = త్రిమూర్తులకు  
దావరమైనవాడు, మ్రొక్కులదేవర = నమస్కారములకు బ్రయోదయిన  
దేవుడు, గాములతొడు = గ్రహములకురాజు, జక్కవలతొడు = చక్రవాక  
ములకధిపతి, వేయిచేతులతొడు = సహస్రకిరణుడు, వెలుగులయొకిమీడు =  
వెలుతురులకన్నిటికిఁ బ్రభువు, చెయువులకాకిరి = కర్తలకు సాక్షిభూతుడు,  
చాయమగడు = ఛాయాదేవికిఁ బెనిమిటి, మింటితెరువరి = ఆకాశమునదిరుగు  
బాటసారి, తమ్మివొల్లంబిమగడు = వద్దనియనుకాంతకు నాధుడు, పోరనీల్లె  
డు మొనగాండ్రుపోవుదారి = యుద్ధమునఁజచ్చినవీరులు స్వర్గలోకమునకుఁ  
బోవుమార్గమైనవాడు, (యుద్ధమునఁజచ్చినవీరులును, యోగులును సూర్యమండ  
లమును భేదించికొని స్వర్గమునకుఁబోవుదురనిశ్రుతి.) జగముచుట్టంబు = లోక  
బౌంధవుడు, జమునయ్య = యమునకుఁదండ్రీ, జగముకన్ను = లోకమునకు  
నేత్రము అను ౨౯ యను సూర్యునికి నామములు.

సీ. చట్టుపల్దెగగట్లఁ ♦ గొట్టెడుజెట్టి నూ

అంచులవాలు చేమించుబోడు

దుగబొట్టపిటిఁది యైదుకనుంగవలవేల్పు

పాటుతపసియింటిపంచకోడి

యొడలిచూపాడయఁ డెక్కుడుమొగుల్గలప్రాడ

నిక్కువీనులజక్కి • నెక్కురౌతు

తెల్లయేనుఁగు నెక్కి • తిరిగెడుదొర తూర్పు

మాగాని యేలెడుమణియకాఁడు

తే. జమిలిచౌవంచపదులు జన్మములు నేసి

నట్టివేలుపు సోమాసి • పెట్టుఁ జెట్టు

పొట్టితమ్ముడు గల్గినయట్టివేల్పు

నాఁగ నింద్రునివేల్గొప్పు • (నాగభూష).

17

టీ. చట్టుపల్ దెగగట్లఁగొట్టెడుజెట్టి=వర్షతములయొక్క తెక్కలను  
 ఛేదించినదిట్టరి, నూతించులవాలుచేమించుజోడు=నూతించులు గలవజ్రాయు  
 ధమును జేతఁదాల్చినయోధుఁడు, దుగబొట్టపిటిఁది యైదుకనుంగవలవేల్పు =  
 నూన నేత్రుఁడు, [దుగబొట్టపిటిఁదియైదు అనఁగా ఐదు నూలు-రెండు  
 సున్నలుపెనుకఁగలయైదు=500, వానికవలు=వానిజత-500 × 2=1000 వేయి.]  
 పాటుతపసియింటిపంచకోడి = గౌతమునియాశ్రమంబునఁ గోడిరూపము  
 నెత్తినవాఁడు, ఒడలిచూపాడయఁడు = దేహమంతయుఁ గన్నులుగలదొర, ఎ  
 క్కుడుమొగుల్గలప్రాడ = మేఘములె వాహనములుగాఁ గలనేర్పుకాఁడు.  
 [ప్రాధ-విక్య. ప్రాడ.] నిక్కువీనులజక్కి నెక్కురౌతు=నిక్కుచెవులవాహన  
 మును (ఉచ్చైశ్శ్రవ మనుగుఱ్ఱమును) ఎక్కునట్టిదిట్టరి, తెల్లయేనుఁగు నెక్కి  
 తిరిగెడుదొర=విరావత మనుగజమునెక్కి సంచరించెడుప్రభువు, తూర్పుమా  
 గానియేలెడు మణియకాఁడు = తూర్పుదిక్కును పాలించెడియొద్దోగన్ధఁడు,  
 జమిలిచౌవంచపదులు జన్మములు నేసినట్టి వేలుపు = నూలుయాగములుచేసిన  
 దేవుఁడు, [జమిలి=రెండు, చౌవంచ=ఐదు, రెండుఐదులు=పది, పదిపదులు =  
 నూలు.] సోమాసిపెట్టుఁ జెట్టు = సోమయాజులపాలిటికల్పవృక్షము, పొట్టి

శమ్ముడు గల్లనయట్టివేల్పు = వామనుని దమ్మునిగఁ గలవాఁడు. అను నీ ౧౨ ను ఇందునిపేర్లు.

ఆ. నీరుపాప గాలి ♦ నెచ్చెలి యన్నింటి

తిండికాఁడు కప్పుఁ ♦ దెరువుజాడ

యంటరానివేల్పు ♦ జంటమోములసామి

యగ్గి యనఁగ నొప్పు ♦ ననలుఁ (డీశ).

18

టీ. నీరుపాప = నీటియందుఁబుట్టిన బిడ్డఁడు, గాలినెచ్చెలి = వాయు సఖుఁడు, అన్నింటితిండికాఁడు = సర్వభక్షకుఁడు, కప్పుఁదెరువుజాడ = నల్లని మార్గము కలవాఁడు (కృష్ణవర్తు), అంటరానివేల్పు = తాఁకుటకు నీలుపడని దేవుఁడు, జంటమోములసామి = రెండుముఖములు గల వేలుపు, అగ్గి [అగ్ని శబ్దభవము.] ఈ ౭ ను అగ్నిహోత్రుని నామములు.

తే. జముననైదోడు పెతరులసామి జముఁడు

ప్రాద్దుకొమరుఁడు గుదెతాల్పు ♦ పోతుజక్కి

నెక్కి యాడెడుబలురౌతు ♦ దక్కిణంపు

సామి యన నంతకుం డొప్పు ♦ (శ్రీమహేశ).

19

టీ. జముననైదోడు = యమునకుఁ దోఁబుట్టినవాఁడు, పెతరులసామి = పితృదేవతలకుఁ బ్రభువు, జముఁడు, [యముఁడు-వికృ. జముఁడు.] ప్రాద్దు కొమరుఁడు = సూర్యునికొడుకు, గుదెతాల్పు = గుదెను ధరించినవాఁడు, పోతు జక్కి నెక్కి యాడెడుబలురౌతు = దున్నపోతు నెక్కెడిబలిమిగలదిట్టరి, దక్కిణంపుసామి = దక్షిణదిశ నేలువాఁడు-ఈ ౭ ను యముని నామములు.

ఆ. మూలతేఁడు సోఁకుఁమూఁకలతేఁడు రే

ద్రిమ్మరేఁడు పొలసు ♦ దిండిపోతు

రక్కసుండు నల్ల ♦ ద్రావువాఁ డనఁగను

నిర్మతివేల్లు నెల్లు ♦ (నీలకంఠ).

20

టీ. మూలతేఱు=నిర్భతిమూల కథిపతి, సోఁకుమూఁకలతేఱు=రా  
క్షసులసేనలకు రాజు, రేద్రిష్టరీఁడు = రాత్రిలందుఁ దిరుగువాఁడు, పొలను  
దిండిపోతు = మాంసమును దినువాఁడు, రక్కసుఁడు, [రాక్షసశబ్దభవము.]  
నల్లద్రావువాఁడు=రక్తపానము చేయువాఁడు-ఈ ౬ ను నిర్భతికిఁ బేర్లు.

ఆ. మేటిసీరుచూలి ♦ మెయి తాలుపులసామి  
వల్లెత్రాడుతాల్పు ♦ నీళ్ల రాయఁ  
డేటిబోఁటిమగల ♦ యెకిమీఁడు పడమటి  
దొర యనంగ నొప్పు ♦ వరుణుఁ (శ్రీశ).

21

టీ. మేటిసీరుచూలిమెయి తాలుపులసామి = విస్తారజలము గలసముద్ర  
మునందుఁ బుట్టినదేహములు గలజలజంతువులకు తేఱు, వల్లెత్రాడుతాల్పు =  
పాశ మనెను ఆయుధముఁ దాల్చినవాఁడు, నీళ్ల రాయఁడు=రసాధిపతి, ఏటి  
బోఁటిమగలయెకిమీఁడు = నదులకు భర్తలైనసముద్రములకు రాజు, పడమటి  
దొర=పడమటిదిక్కు నేలెడిరాజు - ఈ ౫ ను వరుణునికిఁ బేర్లు.

సీ. వడిగలజింకత♦త్తడి నెక్కునెఱరాతు  
మేటిపాములమేఁత ♦ నీటితాత  
యొడలితాల్పులపిండు ♦ కుసు రగుబలియుండు  
సోఁకుదయ్యము వింటి♦చూలి గాలి  
కరువలి తెచ్చెర ♦ గాడ్పు పయ్యరయొంటి  
మ్రాఁకులపెనుముప్పు ♦ మబ్బువిప్పు  
సురటివీవులబుట్టు ♦ సుడిగొట్టు చలినట్టు  
బక్కవారలపెను♦బాద యీద  
తే. అబ్బురపుఁదియ్యవిలుకాని ♦ నిబ్బరంపు  
దెబ్బపోరుల నలయిక ♦ ప్రబ్బుబోంట్ల

గబ్బిగుబ్బలచెమటల ♦ యుబ్బడంచు.

గబ్బి నా జను మారుతాఖ్యలు (మహేశ). \* 22

క. మరుదాఖ్య లొప్పచుండును

ధర వినుచూలి యని సోకుడయ్యమనం బ

య్యెర యన గొట్టన నీ దనఁ

గరువలి యనఁ దెమ్మెరనఁగ ♦ గాలి యనంగన్. 23

టీ. వడిగలజింకత త్తడినెక్కు నెఱకాతు=వేగము గలలేడి యనువా  
హనము నెక్కిడి నేర్పరి యగుచిట్టరి, మేటిపాములమేత=శ్రేష్ఠము లగుపా  
ములకు ఆహార మైవచ్చుచు, నీటితాత = ఉదకములకుఁదాత, ఒడలితాట్వుల  
పిండు తును రగు బలియుండు= దేహధారులకు ప్రాణమైనబలిమి గలవాఁడు,  
సోకుడయ్యము = స్వర్గగుణముగలదేవుఁడు, మిండిచూలి = ఆకాశంబునఁ  
బుట్టినవాఁడు, గాలి, కరువలి, తెమ్మెర, గాడ్పు, పయ్యెర, ఒంటిమ్రాకుల  
మెనుముప్పు = ఒంటరిగానున్నచెట్లకు మిక్కిలిబాధ గలిగించునది, మబ్బునిప్పు  
= మబ్బులను జెదరఁగొట్టునది, సురటిపీపులఁబుట్టు = సురటిపీచుటచేఁబుట్టి  
నది, సుడిగొట్టు=గుండ్రముగా వీచునది, చలినట్టు = శీతమున కునికిపట్టు  
నది, బక్కవారలపెరుబాద = కృశించినవారికి మిక్కిలి బాధాకరుఁడు,  
ఈద, అబ్బురపుఁదియ్యవిలుకాని నిబ్బరంపు దెబ్బపోరుల నలయిక ప్రబ్బు  
బోంట్ల గబ్బిగుబ్బల చెమటల యుబ్బడంచుగబ్బి = ఆశ్చర్యకరములై మన్న  
భునిబాణముల ప్రహరమువలన నలఁతనొందిన యువతులయొక్క గొప్ప

\* ఈసీసపద్యమునఁ జెప్పఁబడిన పర్యాయపదములనే వెనుకటి కంద  
మునందును జెప్పినాఁడు. ఏవో రెండుపదములుమాత్రము చేర్చఁబడినవి. అవి  
కేవలపద్యపూరణార్థము చేర్చఁబడినవి గాన మరల వానిని అర్థమునందు వ్రాయ  
లేదు. కాఁబట్టి పర్యాయపదములు ౨౧ అనుటసరి. అందును ఒకదీర్ఘ సమాస  
పద మొక్కటి కానఁబడుచున్నది. అది పర్యాయపద ముకు యొక్కముగాఁ  
దోచలేదు. పాదపూరణార్థమనియే చెప్పవచ్చును.

స్తనములమీఁది యెక్కువచెమటఁ బోఁగొట్టునేర్పరి, వినుమాలి=అకాశమునఁ బుట్టినదేవుఁడు, గొట్టు-ఈ ౨౧ యును గాలికిఁ బేర్లు.

క. ముక్కుంటియనుఁగుఁజెలి వడ

చక్కెలిక చాగకాఁడు ♦ జక్కులదొర బల్

రొక్కమెకిమీఁడు మానిసి

నెక్కెడువాఁ డనఁగ జనుధ♦నేశుం (డభవా). 24

టీ. ముక్కుంటియనుఁగుఁజెలి=ఈశ్వరునికిఁ బ్రాణన్నేహితుఁడు, వడచ. క్కెలిక=ఈ త్తరదిక్కు నేలెడిప్రభువు, \* చాగకాఁడు= ధనమొనఁగువాఁడు, జక్కులదొర = యక్షులకు రాజు, బల్ రొక్కమెకిమీఁడు = ఎక్కువ కలిమికి రాజు, మానిసి నెక్కెడువాఁడు = నరవాహనుఁడు - ఈ ౨ ను కుబేరునినామములు.

క. విడిముడి గలవేలుపుచెలి

జడముడిజంగంబు గడదెసం గాపరి యా

యొడయండు పాఁపతొడవుల

నిడియెడివే ల్పనఁగ నొప్పు ♦ నీశానుఁ డిలన్. 25

టీ. విడిముడిగల వేలుపుచెలి=రొక్కము గలవేల్పునకు (కుబేరునకు) మిత్రుఁడు, జడముడిజంగంబు=జడలను దాల్చినబిచ్చగాఁడు, కడదెసంగాపరి యా యొడయండు = కడపటిదిక్కునీశాన్యదిక్కునేలెడి ప్రభువు, పాఁప తొడవుల నిడియెడివేలుపు=నాగభూషణుఁ డగుదేవుఁడు- ఈ ౪ ను ఈశానునిపేరులు.

క. దేవాలయాహ్వాయంబులు

కోవెల యన దేవళంబు ♦ గుడి నా వెలయున్

\* తేగకాఁడు - అని పా.



దేవశ్లన జేజేలనఁ

గా వేలుపు లనఁగ వెలయుఁ • గ్రతుభగభిఖ్యల్. 26

టీ. కోవెల, దేవశంబు, (దేవాలయశబ్దభవము.) గుడి, ఇవి 3ను దేవాలయములకుఁ బేరులు. దేవశ్లు-(దీనికి ఏకవ. దేవర.) జేజేలు, వేలుపులు-అను నీ 3 ను దేవశలకుఁ బేరులు.

ఆ. ఊతిని బేళ్లు దనరు • సీద్రంపుఁబెద్ద బల్

పాఁపఁతేఁడు వెన్ను • పాను పనఁగఁ

బుడమితాలు పనఁగఁ • దడవులనిడువఁడు

చిలువఁతేఁ డనఁగ • శేషునకును. 27

టీ. సీద్రంపుఁబెద్ద=పసుసముగలగొప్పవాఁడు, బల్పాఁపఁతేఁడు=పాములపెద్దలకుఁ బెద్దఁడైనపాము, వెన్నుపానుపు=విష్టువుయొక్క నెజ్జయైనవాఁడు, పుడమితాలుపు = భూమిని మోయువాఁడు, తడవులనిడువఁడు = చిరకాలదీవి, చిలువఁతేఁడు=పాఁపరాజు - ఈ ౬ను ఆదిశేషునకుఁ పేరులు.

క. మరునయ్య తేజి పులుఁగుల

దొర పాములవేటకాఁడు • తూరుపునా డేల్

దొరబువ్వఁ గొన్న లావరి

గరుటామంతుఁ డన నొప్పు • గరుడం (డభవా). 28

టీ. మరునయ్య తేజి=మన్త ధునిశం డ్రీయగువిష్టునకు వాహనము, పులుఁగులదొర = పక్షీంద్రుఁడు, పాములవేటకాఁడు = పన్నగశత్రువు, తూరుపునాడేలుదొరబువ్వఁ గొన్నలావరి=పూర్వదిశను బాలించుచేవుఁ డగు సింధుని యాహారం బగు అమృతమును దెచ్చినబలవంతుఁడు, గరుటామంతుఁడు - ఈ ౫ ను గరుత్మంతునిపేళ్లు.

ఆ. నల్లవలువతాల్పు • తెల్లనిమైదంట

వెన్నదొంగయన్న • వెట్టిసీళ్ల

మేలువాఁడు దుక్కిఁవాలుదాలుపు తాటి

పడగవాఁడనంగఁ బలుఁడు (రుద్ర.).

29

టీ. నల్లపలువతాల్పు=నల్లనిబట్టదాల్చినవాఁడు, తెల్లనిమైదంట=తెల్లనిదేహముగలదిట్టరి, వెన్నదొంగయన్న = కృష్ణుని యగ్రజాఁడు, వెట్టిసిల్ల మేలువాఁడు=మద్యపానమునం దాసక్తిగలవాఁడు, దుక్కిఁవాలుదాలుపు=నాఁగే లాయుధముగాఁ గలవాఁడు, తాటిపడగవాఁడు-ఈ ౬ ను బలరామునిపేర్లు.

క. వడముడి యనఁగా గాడుపు

కొడు కన నివి రెండుబేళ్లఁ గున్ భీమునకుం

బుడమిం గట్టి యనం గ

వ్వడి యన వివ్వచ్చుఁడనంగఁ వాసవి (యీశా). 30

టీ. వడముడి, గాడుపుకొడుకు=వాయుపుత్రుఁడు-ఈ రెండును భీమునికే బేరులు. కట్టి, కవ్వడి=ఇరుగేలను బాణప్రయోగము చేయువాఁడు, [కవ + వడి-అం దదుకు ప్రభృతులు యథాప్రయోగంబుగ గ్రాహ్యంబులు. బాల. సంధి. 42 సూ. చే నిపాతము.] వివ్వచ్చుఁడు - [వీభత్సశబ్దభవము.] ఈ 3 ను అర్జునునికే బేర్లు.

తే. వేలుపులత్రోవ యుప్పరఁవీడి యాక

సంబు విను విన్ను మిను మిన్నుఁ చదలు నింగి

దివి మొయిలుదారి చుక్కలఁతెరువు బయలు

గాడ్పుతం ద్రన నభమొప్పుఁ (గరళకంఠ).

31

టీ. వేలుపులత్రోవ=దేవతలు సంచరించుమార్గము, ఉప్పరవీడి=పైనుండు మార్గము, ఆకసంబు, (ఆకాశశబ్దభవము.) విను, విన్ను, మిను, మిన్ను, చదలు, నింగి, దివి, (ద్యుశబ్దభవము. ద్యుహృచ్చబ్బంబులకు దివి-భువి యగు. బా. తత్స. 84 సూ. చే "దివి" యని నిపాతము.) మొయిలుదారి = మేఘమార్గము, చుక్కలతెరువు=నక్షత్రమార్గము, బయలు, గాడ్పుతండ్రి = వాయుపుతండ్రి - ఈ ౧౪ ను ఆకాశమునకుఁ బేరులు.

తే. వెలయు ధరణిఁ జతుర్దిశల్ ♦ నలుఁగడ లన  
నలరు దచ్చికడ లన ది•శాష్టకంబు  
దనరు నీరైదుకడలు నా ♦ దశదిశలును  
(మాళిఘ్యతగంగ యంగజంబుదవిభంగ).

టీ. నలుంగడలు=నాలుగుదిక్కులకు చేరు. దచ్చికడలు=నిమిదిదిక్కులకు చేరు. ఈరెదుకడలు-(ఈరు=రెండువిదులు=పది) పదిదిక్కులకును చేరు.

ఆ. తాటిసిడమువాని తల్లి కూతురిబిడ్డ  
వెన్న నడుగుపాప ♦ మిన్నవాచ  
వేల్పుచేటు గడలి ♦ వెలదుక ముత్త్రోవ  
ద్రిమ్మ రనగ నొప్పు ♦ (దివిజగంగ).

టీ. తాటిసిడమువానితల్లి = తాలవ్వజుఁ దగుభీష్మునితల్లి, కూఁతురిబిడ్డ = తన కూఁతు రగులక్ష్మికి గూఁతురు, వెన్ననడుగుపాప = విష్ణుపాదమునఁ బుట్టిన చిన్నది, మిన్నువాఁక = ఆకసమునందుఁబాటునది, పేల్పుపేటు = దేవతలనది, (పేల్పు + పిటు - కర్త ధారయసమాసమందుఁ బేర్పొదికబట్టముల కచ్చువరంబగు నపుడు టుగాగమం బగు. బాల. సంధి. సూ. చే టుగాగమంబు.) కదలివెలఁ దుక = సముద్రునిభార్య, ముత్త్రోవద్రిష్టారి = మూఁడుత్త్రోవలుగాఁబాటునది, త్రిపథగ-ఈ 2 ను గంగానదికిం బేరులు.

తే. వేలుపులగౌరు చౌదంతి ♦ వెల్లయేనుఁ  
గనఁగ నై కావతంబున ♦ కాఖ్య లమరు  
వేల్పుదొరతేజి యనఁగను ♦ వెల్లగుట్ట  
మనఁగ నుచ్చైశ్శృంగం బొప్పు ♦ సంబికేశ.

టీ. పేలుపులగౌరు = దేవతలయేనుంగు, చౌదంతి=నాలుగుదంతములు  
గలది, వెల్లయేనుంగు = తెల్లయేనుంగు-ఈ 3 ను ఐరావతమునకుఁ బేరులు.  
పేల్పుదొరలేజీ=దేవేంద్రునివాహన మగుగుట్టము, వెల్లగుట్టము=తెల్లని గుట్ట  
ము - ఈ ౨ ను ఉచ్చైశ్రవమునకు నామములు.

ఆ. పుడుకుఁదొడుకు వేలుపులగిడ్డి వెలిమొద  
వనఁగఁ గామధేను ♦ వలరుచుండు  
గల్పకంబు దనరు ♦ వేల్పుఁజె ట్టివుల  
మ్రాను వెల్లమ్రాను ♦ నా (నుమేశ).

35

టీ. పుడుకుఁదొడుకు = కోర్కూల నొసఁగునట్టియావు, వేలుపులగిడ్డి = దేవతలయావు, వెలిమొదవు = తెల్లనియావు-ఈ 3 ను కామధేనువునకుఁ బేర్లు. వేల్పుఁజెట్టు = దేవతలవృక్షము, [వేల్పు + చెట్టు-సమాసంబుల నుదంత... బగు-బా. సంధి. 25 సూ. చే “వేల్పుఁజెట్టు” అని రూపము. ఇట్లే పుడుకుఁదొడుకు] వెల్లమ్రాను = తెల్లనిచెట్టు, ఈవులమ్రాను = కోరికలొసంగెడుచెట్టు-ఈ 3 ను కల్పవృక్షమునకుఁ బేర్లు.

ఆ. అవని గుడుసుకైదు ♦ వనఁగ వేయంచుల  
కైదు వనఁగఁ జుట్టు ♦ గైదు వనఁగ  
బటువుఁగైదు వనఁగఁ ♦ బరఁగు సుదర్శన  
చక్రమునకుఁ బేర్లు ♦ (చంద్రమాలి).

36

టీ. గుడుసుకైదువు = గుండ్రనియాయుధము, వేయంచులకైదువు = వేయిమొనలుగలయాయుధము, చుట్టుఁగైదువు = గుండ్ర మైనయాయుధము, బటువుఁగైదువు = దిట్టమైన యాయుధము-ఈ ౪ ను విష్ణుచక్రమగుసుదర్శనమునకుఁ బేర్లు.

ఆ. వలమురి యనఁ జుట్టువాలుజో డనఁ గల్తి  
కొమ్మమగనిబూరఁగొమ్మనంగఁ  
దనరుఁ బాంచజన్యమునకు నభిఖ్యలు  
(ధృతకురంగ ధవళవృషతురంగ).

37

టీ. వలమురి = కుడితెట్టుగాఁ దిరిగియుండునది, చుట్టువాలుజోడు = నుదర్శనమునకుఁ దోడయినది. కల్తికొమ్మమగనిబూరఁగొమ్మ = లక్ష్మీ దేవిభర్తృపూరించే డివాద్యవిశేషము-అను నీ 3 ను పాంచజన్య మనెడి శంఖమునకుఁ బేర్లు.

తే. రిక్క లనఁ జుక్క లనఁగను ♦ ఋక్షములకు  
నాఖ్య లై యొప్పుఁ దెఱఁగంటి ♦ యన్ను లనఁగ  
నచ్చర లనఁగ వేలుపుమచ్చకంటు  
లనఁగ సురకాంతలకు నాఖ్య ♦ లగు (గిరిశ). 38

టీ. రిక్కలు, (ఋక్షశబ్దభవము.) చుక్కలు-అను నీ ౨ ను నక్షత్రములకుఁ బేర్లు. తెఱఁగంటియన్నులు = అనిమిషస్త్రీలు, అచ్చరలు, [అచ్చర శబ్దమునకు వికృతి.] వేలుపుమచ్చకంటులు=దేవతలస్త్రీలు-ఈ 3 ను అచ్చర శబ్దములకుఁ బేర్లు.

తే. పవలు పగ లనఁ జేల్లోప్పు ♦ దివమునకును  
రాత్రిపేల్లోప్పు రే రేయి ♦ రాత్రి రనఁగ  
వెలయుచుండును రేయెండ వన్నె లనఁగఁ  
జంద్రికకును సమాఖ్యలు ♦ (చంద్రావళి). 39

టీ. పవలు, పగలు-ఈ ౨ ను దినమునకుఁ బేర్లు. రే, రేయి, రాత్రి-ఈ 3 ను రాత్రికిఁ బేర్లు. రేయెండ=రాత్రులందుగాయునెండ, వన్నెల=తెల్లని చంద్రుఁడు గలది - [వెలి+నెల గలది] ఈ ౨ ను చంద్రకాంతికిఁ బేర్లు.

క. మించు లన మెలుపు లనఁగను  
జంచలలకుఁ బేల్లు దనరు ♦ జలధరములు రా  
ణించుం బలుకంగ మొయి  
ళ్లంచు మొగుళ్లంచు మబ్బు ♦ లంచు (భర్తా). 40

టీ. మించులు, మెలుపులు-ఈ ౨ ను మెలుపులకుఁ బేర్లు. మొయిలు, మబ్బు-ఈ 3 ను మేఘములకుఁ బేర్లు.

క. తొలుచదువులు ప్రాజదువులు  
దొలుమినుకులు ప్రామినుకులు ♦ దొలుపలుకులు ప్రా

బలుకులు \* పెనుమినుకులు నా

వెలయుక శ్రుతులకును జేల్లు ♦ (విశ్వాధిపతి). 41

టీ. తొలుచదువులు, ప్రాజదువులు, తొలుమినుకులు, ప్రామినుకులు, తొలుపలుకులు, ప్రాబలుకులు (ఈయాఱుపదములకును “ఆదివాక్యము” లని యర్థము.) పెనుమినుకులు = విస్తారవాక్యములు - అను నీ 2 ను వేద ములపేర్లు.

క. ఇది దేవవర్గ దీని

జదివిన వ్రాసినను వినిన ♦ జనులకు నిత్యా

భ్యుదయంబు లొసగుచుండును

వదలక కాశీనివాస\*వాసుండు పేర్చిన్. 42

టీ. ఈదేవవర్గ నెవరు వ్రాయుచున్నారో, ఎవరు చదువుచున్నారో, ఎవరు వినుచున్నారో, వారికిఁ గాశీవిశ్వేశ్వరుండు గరుణించి యెడతెగని సంపద లొసగును.

దేవవర్గ సమాప్తము.

— మా న వ వ ర్గు. —

తే. పాఱుఁ డనఁగఁ బుడమివేల్పు ♦ బాఱుఁ డనఁగ

జన్నిగ ట్టన విపుండు ♦ జగతిఁ బరఁగు

నొడయఁ దేలిక యెకిమిఁడు ♦ పుడమితేఁడు

తేఁడు దొర సామి యన నొప్పు ♦ నృపతిపేల్లు. 1

టీ. పాఱుండు, పుడమివేల్పు=భూదేవుండు, బాఱుండు, జన్నిగట్టు = యజ్ఞోపవీతము ధరించువాడు-ఈ ౪ ను బ్రాహ్మణునిపేర్లు. ఒడయండు, విలిక, ఎకిమిండు, పుడమితేఁడు = భూపాఱుండు, తేఁడు, సామి, [స్వామి శబ్దభవము.] దొర-ఈ 2 ను క్షత్రియునికిఁ జేర్లు.

\* ‘పెనుబలుకులు’ అని పా.

సీ. కోమట్లు మూడవకొలమువాం ద్రన బేరు  
 లన వైశ్యనామము ♦ ల్లనరుఁ గాఁపు  
 వాండ్లు నా నాలవఁవాండ్లు నా బలిజేవాం  
 ద్రనఁ జను శూద్రసఁమాహ్వాయములు  
 వడుగు నా గోచిబాఁపఁడు నాఁగ బ్రహ్మచా  
 రికిఁ బేళ్లు నడచు ధరిత్రియందు  
 నాలుబిడ్డలు గలయతఁ డిలుతేఁడు గే  
 స్తన నొప్పుఁ బేళ్లు గృహధిపతికి

ఆ. నడవిమనికిపట్టు ♦ జడదారి యన వన  
 వాసి యొప్పు నిల్లు ♦ వాసి తిరుగు  
 బోడ తపసి కావిపుట్టగోఁచులసామి  
 యన యతీంద్రుఁ డలరు ♦ (నలికనేత్ర.)

2

టీ. కోమట్లు, మూడవకొలమువారు, బేరులు-ఈ 3 ను వైశ్యనికిఁ  
 బేళ్లు. కాఁపువాండ్లు, నాలవవాండ్లు, బలిజేవాండ్లు-ఈ 3 ను శూద్రనికిఁ  
 బేళ్లు. వడుగు, గోచిబాఁపఁడు - ఈ 2 ను బ్రహ్మచారికిఁ బేళ్లు. ఆలుబిడ్డలు  
 గల యతఁడు=పెండ్లాము బిడ్డలు గలవాఁడు, ఇలు తేఁడు = ఇంటియజ  
 మానుఁడు, గేస్తు, [గృహస్థశబ్దభవము]. ఈ 3 ను గృహస్థునిపేళ్లు. అడవి  
 మనికిపట్టు=అరణ్యమునం దుండువాఁడు, జడదారి-జడలను ధరించినవాఁడు-  
 ఈ 2 ను వానప్రస్థునికిఁ బేరులు. ఇల్లువాసి తిరుగు = ఇంటినివిడిచిపెట్టి  
 తిరుగునట్టివాఁడు, బోడ, తపసి, కావిపుట్టగోఁచులసామి = కావరంగు  
 గలపుట్టగోఁచులను బెట్టుకొనువాఁడు - ఈ 4 ను సన్న్యాసికిఁ బేరులు.

సీ. అప్పు నాఁ దల్లి నా ♦ నవ్వ నాఁ గన్నది  
 యన మాతృకాఖ్య లా ♦ (నభ్రకేశ)

అబ్బ నాయన యయ్య ♦ యనఁ దండ్రి యన నప్ప  
 యన జనకాఖ్య లా ♦ (నగనివేశ)  
 తోడఁబుట్టనఁగ నై ♦ దోడు తోఁబుట్టన  
 సోదరాహ్వయము లా ♦ (నాదిదేవ)  
 భర్తసహోదరు ♦ భార్యకుఁ దోడికో  
 డ లన నేరా లన ♦ నలరు (నభవ)  
 తే. చెలియ లనఁ జెల్లె లనఁగను ♦ వెలయుచుండు  
 నాహ్వయములు కనిష్ఠకన్యకు (గిరిశ)  
 జ్యేష్ఠకన్యకు నాఖ్యలై ♦ ఊతిని వెలయు  
 నప్ప యన నక్క యనఁగఁ (జం. ద్రార్థమకుట).

3

టీ. ఆప్తు, [అంభాశబ్దభవము.] తల్లి, అప్ప, కన్నది-ఈ ౪ ను మా  
 తకుఁ బేరులు. అబ్బ, నాయన, అయ్య, (ఆర్యశబ్దభవము.) తండ్రి, అప్ప-  
 ఈ ౫ ను తండ్రికిఁ బేర్లు. తోడఁబుట్టు-పా. తోడఁబుట్టుగు, తోడఁబుట్టువు,  
 నైదోడు, తోఁబుట్టు-పా. తోఁబుట్టువు, తోఁబుట్టుగు-ఈ 3 ను సోదరునికిఁ  
 పేర్లు. తోడికోడలు=తనతో సమానురాలగుకోడలు, ఏరాలు = అన్యనిభా  
 ర్య [ఎరవు + ఆలు]. ఈ ౨ ను తోడికోడలికిఁ బేరులు. చెలియలు, చెల్లెలు -  
 ఈ ౨ను చిన్న ఆడుతోఁబుట్టునకుఁ బేరులు. అప్ప, అక్క-ఈ ౨ను పెద్ద  
 యాడుతోఁబుట్టువునకుఁ పేరులు.

సీ. ముగ్ధకుఁ బేళ్లగు ♦ ముగుద యనన్ ముద్ద  
 రాలు నా గోల నా ♦ బేల యనఁగ  
 గట్టివాయి యనంగ ♦ గయ్యాళి యన తాఁగ  
 యన ధూర్తసతికి ♦ నాహ్వయము లమరు  
 నైదువ నాఁగ ము ♦ తైదువ నా నయి  
 దువరాలు నాఁ బుణ్యాయువతి వెలయు



మృతచిరంటికి నాఖ్య ♦ లేసఁగుఁ జేరంటాలు  
 నాఁగను జక్కిని ♦ నా ధరిత్రి  
 తే. గేస్తురా లనునాఖ్యచే ♦ గృహిణి వెలయు  
 నాలు పెండ్లాము రాణి యిల్లా లనంగ  
 భార్య దనరును దొత్తన ♦ బానిసె యన  
 వరపు డన దాసికాఖ్య లౌ ♦ (గరళకంఠ).

4

టీ. ముగుద, [ముగ్ధశబ్దభవము.] ముద్దరాలు [ముద్ద + ఆలు-“పే  
 దాదిశబ్దంబుల కాలుశబ్దంబు పరం బగునపుడు కర్తృధారయమందు రుగాగ  
 మం బగు” అను బాల. సంధి. 30' సూ. చే'ర్' అని ఆగమము.] గోల, బేల-  
 ఈ ర ను బదునాఱునంవత్సరముల వయస్సుగల పడుచునకుఁ బేరులు. గట్టి  
 వాయి = పెద్దగొంతుగలది, గయ్యాళి, తాఁగ - ఈ 3 ను ధూర్తస్త్రీకిఁ  
 బేరులు. ఐదువ, ముత్తైదువ, అయిదువరాలు [అయిదువ + ఆలు-అయిదు  
 వరాలు = మంగళసూత్రము, పసుపు, కుంకుమము, గాఱులు, చెవ్వాకు అను  
 నైదువస్తువులు గలది.] - ఈ 3 ను సుమంగలియగుస్త్రీకిఁ బేరులు. పేరం  
 టాలు, జక్కిని - ఈ ౨ ను మృతినొందిన దీర్ఘ సుమంగలిపేర్లు. గేస్తురాలు  
 [గేస్తు+ఆలు.], ఆలు, పెండ్లాము, రాణి, ఇల్లాలు-ఈ ౪ ను భార్యకుఁ  
 బేర్లు. తొత్తు, బానిసె, వరపుడు-ఈ 3 ను దాసికిఁ బేర్లు.

సీ. కన్నియ కన్నె నాఁ ♦ గన్యకుఁ జే ల్కొప్పు  
 జవరాలు కొమరాలు ♦ జవ్వని యనఁ  
 దనరు యువతి ప్రోడ ♦ యన గట్టివయసుది  
 యనఁ బ్రోడ దాల్చునీయాహ్వాయములు  
 ముసలి మిండలకోర ♦ ముప్పదియాతేండ్లు  
 చనినది యనువేళ్ల ♦ నెనయు లోల

ముసలిది ముదుసలి ♦ ముదియ పెద్దన నివి

యాఖ్య లై తనరు వృద్ధాంగనకును

ఆ. చెడిప అంకులాడి ♦ చెడ్డతొయ్యలి వెలి

చవులు గనిన దనఁగ ♦ జార దనరు

నిలను విటులదూత ♦ యెడకాఁడు కుంఠెన

కాఁడనంగఁ దనరుఁ ♦ (గరళకంఠ).

5

టీ. కన్నియ, కన్నె-ఈ ౨ ను పెండ్లికానివసుమపేరులు. జవరాలు, కొమరాలు, జవ్వని-ఈ ౩ ను యావనవతికిఁ బేరులు. ప్రాద, [ప్రాశ శబ్దవికృతి రూపము.] గట్టివయసుది = దిట్టవైనవయస్సుగలది - ఈ ౨ ను ముప్పదేండ్ల వయస్సుగలదానిపేరులు. ముసలి, మిండలకొర, ముప్పదియొకేండ్లు చనినది-ఈ ౩ ను లోలస్త్రీకిఁ బేరులు. ముసలిది, ముదుసలి, ముదియ, పెద్ద-ఈ ౪ ను వృద్ధాంగనకుఁ బేర్లు. చెడిప, అంకులాడి, చెడ్డతొయ్యలి = చెడుగుణముగలయాఁడుది, వెలచవులుగనినది = వరపురుషుల పలని పొందువరగినది-ఈ ౪ ను వృథాచారిణికిఁ బేరులు. ఎడకాఁడు, కుంఠెనకాఁడు = స్త్రీపురుషులను జేర్చునట్టివాఁడ-ఈ ౨ ను విటునిదూతపేర్లు.

తే. వేల్పుబానిసె వెలయాలు ♦ వేడ్కకత్తె

లంజె బోగముచాన వెల్లాటకత్తె

పడవుఁజెలి యాటచేడియ ♦ గడనకత్తె

నాఁగ నివి వేశ్య కాఖ్యలౌ ♦ (నగనివేశ).

6

టీ. వేల్పుబానిసె = దేవశలవనికత్తె, వెలయాలు=రొక్కమునకు వచ్చెడి భార్య, [వెల+ఆలు=వెలయాలు-బహుళగ్రహణముచే ఆకారమునకు సంధిలేదు.] వేడ్కకత్తె, [మతుబర్ధమునందు పుంవాచక స్త్రీవాచకములకు క్రమముగా కాక త్రియలగు. బా. శబ్ధి. ౧౧ సూ. చే వేడ్కకత్తెయనురూపము.] లంజె, బోగముచాన=అనుభవించుటకైన స్త్రీ, వెల్లాటకత్తె-పా. వెల్లాటకత్తె = ఎక్కువనాట్యముచేయునది, పడవుఁజెలి = ద్రవ్యసంపాదనము చేసెడి స్త్రీ,

[పడవు+చెలి = (నుగాగమము) పడవుఁజెలి.] ఆటచేడియ = ఆటాడునట్టి యాడుది, గడనకఁజె=సంపాదనచేయు స్త్రీ-ఈ ౯ యు బోగముదానిపేర్లు.

ఆ. వెచ్చకాఁడు బొజుఁగు ♦ వేడుకకాఁడు మిం  
డండు ననుపుకాఁడు ♦ మిండగిఁడు  
లంజెకాఁడు నా ధరం జనుఁ బల్లవ  
నామధేయములు (పినాకహస్త).

7

టీ. వెచ్చకాఁడు=ద్రవ్యవ్యయముచేయవఁడు, బొజుఁగు, వేడుక  
కాఁడు = సోగను గలవాఁడు, మిండండు, ననుపుకాఁడు = మెత్తదనము గల  
వాఁడు, మిండగిఁడు, లంజెకాఁడు=లంజె గలవాఁడు-ఈ 2 ను విటునిపేర్లు.

ఆ. కోడెకాఁడనంగ ♦ గోవాళ్లు నాఁగను  
యువజనాఖ్య లొప్పుచుండు రెండు  
నాగవాస మనంగ ♦ నామ మా వేశ్యాజ  
నంబుమేళమునకు ♦ (నంబికేశ).

8

టీ. కోడెకాఁడు=యావనపంతుఁడు, గోవాళ్లు=యావనము గలవాఁ  
డు, [గోవ+వారలు-గోవాళ్లు. నిత్యబహువచనాంతము.] ఈ ౨ ను ప్రాయము  
గలవానికిఁ బేర్లు. నాగవాసము-ఇది వేశ్యాజనకూటమునకుఁ బేరు.

సీ. నెలఁతుక క్రాల్లంటి ♦ పొలఁతుక ముద్దియ  
వాలుఁగంటి మగువ ♦ పడఁతి మడఁతి  
చెలి మచ్చెకంటి యుగ్గలి యింతి తొయ్యలి  
నవలా కలువకంటి ♦ నాతి గోతి  
పూబోడి చిగురాకుబోడి పైదలి మించు  
బోడి ముద్దులగుమ్మ ♦ పొలఁతి కొమ్మ  
ప్రాయా లువిద తీఁగఁబోడి చేడియ యించు  
బోడి యన్ను వెలంది ♦ బోటి బోటి

తే. చాన తెఱవ వెలందుక • చామ లేమ

చెలువ యెలనాగ చిలుకలఁకొలికి కలికి

తలరుఁబోడి యలరుఁబోడి • నెలత పొల్లి

గరిత యతివ నాస్త్రీసమాఖ్యలు (మహేశ).

9

టీ. నెలతుక, క్రాంతి = ప్రకాశించెడి కన్నులు గలది, పొలతుక, ముద్దియ, వాలుఁగంటి = వెడల్పు నేత్రములు గలది, మగువ, పడఁతి, మడఁతి, చెలి, మచ్చెకంటి = మిననేత్ర, ఉగ్గలి, ఇంటి, తొయ్యలి, నవలా, కలువకంటి = కలువలబోలు కన్నులుగలది, నాతి, గోతి, పూఁబోడి = పూవ్రేపంటిశరీరము గలది, పూభాగమేనుగలది. బహువ్రీహి (స్త్రీ)వాచ్యంబగుచో నుపమానంబు మీఁదిమేనునకు బోడియగు. బా. సమాస. 231సూ. ఇట్లే చిగురుబోడి మొదలైనవి. చిగురాకుబోడి = చిగురువంటి మేనుగలది, పైనది, మించుబోడి = మెఱపువలెవెలఁగెడి స్వరూపముగలది, ముద్దలగుమ్మ = ముద్దులుమూటగట్టునది, పొలఁతి, కొమ్మ, ప్రాయాలు, ఉవిద, తీఁగెబోడి = తీఁగెపంటినన్నని శరీరముగలది, చేడియ, ఇంచుబోడి = చెఱువవలె బ్రియమైనశరీరము గలది, అన్న, వెలఁది, బోటి, బోటి, చాన, తెఱవ, వెలందుక, చామ, లేమ, చెలువ, ఎలనాగ, చిలుకలకొలికి = చిలుకముక్కులవంటి కన్నులకొనలు గలది, కలికి, తలరుఁబోడి = చిగురువలె మెత్తని దేహము గలది, అలరుఁబోడి = పూవువంటి మెత్తని దేహము గలది, నెలత, పొల్లి, గరిత, అతివ-ఈ రూ యిందు స్త్రీకిఁబేర్లు.

తే. చెలిమి నేస్తంబు పొందు నా • స్నేహ మలరు

నెచ్చెలి యనుంగు సంగతి • నేస్తకాండు

సంగడిఁ డనఁ జెలికాఁ డనంగఁ దనరు

స్నేహితునకు సమాఖ్యలు • (శ్రీమహేశ).

10

టీ. చెలిమి, నేస్తము, పొందు-ఈ 3 ను స్నేహమునకుఁ బేర్లు. నెచ్చెలి, అనుంగు, సంగతి, నేస్తకాండు, సంగడిండు, చెలికాండు [మతుప్పక్కయూతములు.] ఈ- ౬ ను స్నేహితునికిఁ బేర్లు.

సీ. దొంగ తెక్కలికాడు ♦ దొరకోలుసన్నాసి  
 ము చ్చెత్తుబరికాడు ♦ ముడియవిడుపు  
 తెరువాటుకాడు క♦తైరదొంగ చేవాడి  
 కాడు వల్లడికాడు ♦ కన్న గాడు  
 మునిముచ్చు గడిదొంగ ♦ యన దస్కరాఖ్యతొఁ  
 జెండిపోతు గరాసు ♦ మొండికట్టె  
 టకటొంకు టాటోటు ♦ టక్కులాడు పిసాళి  
 టక్కురి ముడికాడు ♦ తవళికాడు  
 తే. కల్లరియు గొంటు కైలాట♦కాడు చెడుగు  
 జేరజము కుచ్చితుడు దోస♦కారి చెనటి  
 పాలనుడు నాలిబూతంబు ♦ పలువ తులువ  
 కూళ గడు సన వ ర్తిల్లు ♦ గుజనువేళ్లు.

11

టీ. దొంగ, తెక్కలికాడు = బండిపోటు పేయవాడు, దొరకోలు  
 సన్నాసి = పేషముదాల్చి యితరులను నమ్మించి సొమ్మపహరించుకొనిపోవువాఁ  
 డు, ముచ్చు, ఎత్తుబరికాడు, ముడియవిడుపు = ముడివిచ్చి యెత్తుకొనిపోవు  
 వాడు, తెరువాటుకాడు = దారి యడ్డగించి జాట్టి తీసికొని పోవువాడు,  
 కత్తెరదొంగ = కత్తిరించి దొంగిలించువాడు, చేవాడికాడు = చేతిపనితన  
 మగలవాడు, వల్లడికాడు = కొల్ల పెట్టువాడు, కన్న గాడు = కన్నమువేసి  
 దొంగిలించువాడు, మునిముచ్చు = మునివలె మానముతో నేమి తెలియన  
 ట్టుండువాడు, గడిదొంగ = ఆంశర్యము నెఱింగినవాడు-ఈ ౧౩ ను దొంగ  
 కుఁ బేరులు. చెండిపోతు = మూఢబుద్ధి గలవాడు, గరాసు, మొండికట్టె,  
 టకటొంకు, టాటోటు, టక్కులాడు = కల్లలాడువాడు, పిసాళి, టక్కురి,  
 [మత్స్వర్థమం దరిప్రత్యయము.] ముడికాడు, తవళికాడు = మోసము గల  
 వాడు, కల్లరి = బొంకులాడువాడు, గొంటు, కైలాట కాడు = మాయోపా  
 యముల నెఱింగినవాడు, [కైలాటము + కాడు = మువర్ణ లోపము.] చెడుగు,

బేరజము, కుచ్చితుడు, [కుత్సితశబ్దభవము.] దోసకారి = పాపములు చేయు  
వాడు, చెనఁటి, పాలనుడు, నాలిబూతము, పలువ, తులువ, కూళ, గడు  
ను-ఈ ౨౪ ను కుచ్చితునికిఁ బేర్లు.

ఆ. పాప బుడుత చిటుత ♦ పట్టి సిసువు కందు  
కూన నిసువు బిడ్డ ♦ కుఱ్ఱ బొట్టై  
యనంగ శిశుసమాఖ్య ♦ లగు కొమరుండు నాఁ  
గొడుకు నాఁ గుమారకుండు వెలయు.

12

టీ. పాప, బుడుత, చిటుత, పట్టి, సిసువు, [శిశుశబ్దభవము.] కందు,  
కూన, నిసువు, బిడ్డ, కుఱ్ఱ, బొట్టై-ఈ ౧౧ ను శిశువునకుఁ బేర్లు. కొమరుండు,  
[కుమారశబ్దభవము.] కొడుకు-ఈ ౨ ను పుత్రునిపేర్లు.

ఆ. వటుసమాఖ్య లగును ♦ వసుధలోఁ గొండిక  
వాఁ డనంగఁ బడుచు♦వాఁ డనంగఁ  
బిన్నవాఁ డనంగఁ ♦ జిన్నవాఁ డనంగను  
(వినుతగుణసనాథ ♦ విశ్వనాథ).

13

టీ. కొండికవాడు, పడుచువాడు, పిన్నవాడు, చిన్నవాడు-ఈ ౪  
ను బాలునికిఁ బేర్లు.

సీ. గిటక పొట్టి కుటుచ ♦ గిట్ట గు జ్జనంగ వా  
మనుఁ డొప్పు జను నపస్తారిపేళ్లు  
వెడఁగు వేడులు వెట్టి ♦ వీటిఁడి వేటిఁడి  
వెంగలి వెంబరవిత్తనంగ  
జతురునకును బేళ్లు ♦ జాణ దంట వలంతి  
వెరవరి ప్రోడ నేర్పరి యనంగ  
ప్రన్ననివాడు రూపరి చూడంగలవాడు  
చక్కనివాడు నా ♦ జగతిఁ బరంగు

తే. సుందరాకారవంతుండు ♦ సొగసుకాండు

వన్నెకాండన శృంగారి ♦ వసుధ వెలయు

నంధకునిపేళ్లు చీకు గ్రు ♦ డ్డనంగ మూంగ

మూవ యన మూకనామముల్ ♦ (దేవదేవ).

14

టీ. గిటక, పొట్టి, కుటుచ, గిట్ట, గుణ్ణ-ఈ గి ను పొట్టివానిపేళ్లు. వెడంగు, వేడులు, వెట్టి, వీటిండి, వేట్టిడి, వెంగలి, వెంబరవెత్తు-ఈ 2 ను మూర్ఖునికీ దేళ్లు. జాజ, దంట, వలంతి, వెరవరి=[వెరవు+అరి, మత్స్యర్థమునం దరియగు.] ఉపాయముగలవాండు, ప్రొడ, [ప్రాధశబ్దవికృతి.] నేర్పరి=[నేర్పు+అరి - మత్స్యర్థీయకతద్ధితాంతము.] నేర్పు గలవాండు. ఈ ౬ ను సమర్థునికీ దేళ్లు. ప్రన్ననివాండు, రూపరి [రూపు+అరి] = అందముగలవాండు, చూడంగలవాండు = ఇతరులచే జూడదగినవాండు, చక్కనివాండు - ఈ ౮ ను సౌందర్యవంతునికీ దేళ్లు. సొగసుకాండు [సొగసు+కాండు] = వేడుకగలవాండు, వన్నెకాండు = వన్నె గలవాండు - ఈ ౨ ను సింగారింపుకొన్నవానికీ దేళ్లు. చీకు, గ్రుడ్డి - ఈ ౨ ను అంధునినామములు. మూంగ, మూవ-ఈ ౨ ను మూంగవానిపేళ్లు.

క. కాయముపేల్చె వెలయును

మే యన నొడ లనంగ మేను ♦ మెయి యన భోగ్య

ప్రాయముపేళ్ల గుం బరువము

పాయము జవ్వన మనంగ ♦ (భావజదమనా).

15

టీ. మే, ఒడలు, మేను, మెయి - ఈ ౪ ను శరీరమునకు నామములు. పరువము, పాయము, జవ్వనము[యావనశబ్దభవము.] - ఈ 3 ను యావనమునకు నామములు.

తే. నెలులు కురులు వెండ్రుకలు నా ♦ నెఱక లనంగ

గొప్పు తులు మన వేనలి ♦ క్రొవ్వెద యన

గేశధమ్నిలములు మించుఁ ♦ గీలుగంటు

క్రొమ్మడి యనంగఁ గేశబంధ మ్మగు (భవ).

16

టీ. నెలులు, కురులు, పెండ్రుకలు, నెలుకలు-ఈ ౪ ను కేశముల నామములు. కొప్పు, తులుము, వేసలి, క్రొవ్వెద [క్రొత్త+వెద, ఆద్యక్షర శేషంబగు క్రొత్తశబ్దమునకుఁ బర మగుపరుషసరళస్థిరములకు ద్విత్వము గలుగును.]-ఈ ౪ ను స్త్రీలకొప్పునకుఁ బేళ్లు. కీలుగంటు, క్రొమ్మడి [క్రొత్త+ముడి-చూ-క్రొవ్వెద]-ఈ ౨ ను పెండ్రుకలముడికిఁ బేళ్లు.

తే. నొసలు నెన్నొసల్ నుదురు నెన్నుదు రనంగఁ

దనరు ఫాలంబు చూడ్కి చూ ♦ పనంగ నొప్పు

నాహ్వయము లీక్షణమునకు ♦ నక్షి కాఖ్య

లలరుఁ గన్ గను కన్ను నా ♦ (నభ్రకేశ).

17

టీ. నొసలు, నెన్నొసలు, నుదురు, నెన్నుదురు-ఇవి ౪ ను ఫాలభాగ మనకుఁ బేళ్లు. చూడికి. ప. చూడ్కి, [చూచుధాతువుకృదం.] చూపు-ఈ ౨ ను చూచుటకుఁబేళ్లు. కన్, కను, కన్ను-ఈ ౩ ను నేత్రములకుఁ బేళ్లు.

క. వీను లనఁ జెవు లనంగ

జానుగు లన నాహ్వయములు ♦ శ్రవణంబులకున్

గౌ నన నడు మనఁగా నభి

ధానము లగు మధ్యమునకుఁ ♦ (దరుణేందుధరా). 18

టీ. వీను, చెవి, జానుగు-ఈ ౩ ను చెవులకునామములు. కౌను, నడుము-ఈ ౨ ను నడుమునకుఁ బేళ్లు.

తే. అక్కు తొ మైద బోర నా ♦ నలరు వక్ష

మాస్యమున కొప్పుచుండు నాఖ్యలు మొగంబు

మోర మో మనఁ బేల్లోప్పు ♦ నూరువునకుఁ

బెందొడ యనంగఁ గులువు నా ♦ (నందివాహ). 19



టీ. అక్క, తొమ్మి, ఎద, [హృదయము-వికృ. ఎద.] బోర-ఈరను  
పక్షస్థలమునకుఁజేర్చు. మొగంబు, [ముఖశబ్దభవము] మోర, మోము [ముఖ  
ము-వికృ. మోము]-ఈ 3 ను ముఖమునకుఁజేరులు. పెందొడ, కుటుపు-ఈ  
అ ను ఊరువునకు నామములు.

తే. వదనగుహ యొప్పు నోరు నా ♦ వాయి యనఁగఁ  
బల్లు పలు నాఁగ దంతంబు ♦ పేళ్లు వెలయుఁ  
బెదవి వాతెఱి మోవి య ♦ స్పేళ్లఁ దనరు  
చుండు నోవ్తంబు (శీతాంశుఁ ఖండమాళి).

20

టీ. నోరు, వాయి - ఈ అ ను నోటిరంధ్రమునకుఁ జేరులు. పల్లు,  
పలు-ఈ అ ను దంతనామములు. పెదవి, వాతెఱి, మోవి - ఈ 3 ను ఓష్ఠ  
మునకు నామములు.

క. కయి యనఁ గై నాఁ గే లనఁ  
జెయి యనఁ జై నాఁగఁ జెయ్యి ♦ చే నా హస్తా  
హ్వయము లగు (నన్న పూర్ణా  
ప్రియవల్లభ కాశికాపురివరనిలయా).

21

టీ. కయి, కై, కేలు, [కేలు-నిత్యైకవచసాంతము.] చెయి, చై,  
చెయ్యి, చే-ఈ 2 ను హస్తములు.

క. ఎద యనఁ డెందం బనఁగా  
మది యనఁగా నెడఁ దనంగ ♦ మఱి యుల్లము నా  
హృదయమునకు నివి యెసఁగును  
విదితంబుగ నాహ్వయములు ♦ (విశ్వాధిపతీ).

22

టీ. ఎద, డెందము, మది, [మతిశబ్దభవము.] ఎడఁద-పా. ఎడ, [హృ  
దయశబ్దభవము.] ఉల్లము-ఈ ౫ ను మనస్సునకుఁ జేర్చు.

క. లోజె య్యన నఱచె య్యనఁ  
 గాఁ జెల్లును బేళ్లు రెండుఁకరతలమునకుఁ  
 మీఁజె య్యన పెడచెయ్యియు  
 నాఁ జనుఁ గరచరమభాగఁనామములు (శివా). 23

టీ. లోజెయ్య = చేతియొక్కలోపలిభాగము, అఱచెయ్యి = లోపలి  
 చెయ్యి-ఈ ౨ ను అఱచేతికిఁ బేరులు. మీఁజెయ్యి = చేతియొక్కమీఁదిభా  
 గము, (మీఁదు+చెయ్యి = మీఁజెయ్యి) పెడచెయ్యి = చేతికి వెనుకటిభాగము-  
 ఈ ౨ ను హస్తముయొక్క వెనుకటిభాగమునకుఁ బేరులు.

ఆ. పొట్ట దొక్క కడుపు ♦ బొజ్జ బొట్ట యనంగ  
 నొప్పుచుండు నాఖ్య ♦ లుదరమునకు  
 నాభిబిలమునకును ♦ నామధేయము లగు  
 బొడ్డు నాఁగ మఱియుఁ ♦ బొక్కి లనంగ. 24

టీ. పొట్ట, దొక్క, కడుపు, బొజ్జ, బొట్ట-ఈ ౫ ను ఉదరమునకుఁ  
 బేర్లు. బొడ్డు, పొక్కిలి-ఈ ౨ ను నాభికిఁ బేర్లు.

తే. వె న్ననంగను వీపు నా ♦ వెనుకమేను  
 నాఁగఁ జరమాంగమున కొప్పు ♦ నామములుగఁ  
 బుట్టె తలపాల నాఁ బున్న ♦ పుటియ నాఁ గ  
 ఫాలమున కాఖ్య లై యొప్పు ♦ (ఫాలనేత్ర). 25

టీ. వెన్న, వీపు, వెనుకమేను = శరీరముయొక్క వెనుకటి భాగము-  
 ఈ 3 ను వీపుకుఁ బేరులు. పుట్టె, తలపాల, పుసుక, పుటియ - ఈ ౪ ను  
 కపాలమునకుఁ బేర్లు.

క. అడు గంజ హజ్జ యనఁగాఁ  
 బుడమిఁ బదంబునకు నామములు విలసిల్లు

మెడ కుత్తు కట్టు గొం తన

నడరు గళెంబునకుఁ జే (శ్లో॥నంగధ్వంసీ).

26

టీ. అడుగు, అంజ, హజ్జ-ఈ 3 ను పాదమునకుఁ జేర్లు మెడ, కుత్తు క, కట్టు, గొంతు-ఈ ౪ ను గొంతునకుఁ జేర్లు.

ఆ. బువ్వ వంటకంబు ♦ బోనంబు మెతుకు కూ

డోగిరము పసాద ♦ మోరె మనంగ

నన్న మొప్పు జేల ♦ మలరుఁ బుట్టంబు దు

వ్వలువ చీర కోక ♦ వలువ యనంగ.

27

టీ. బువ్వ, వంటకము, బోనము, మెతుకు, కూడు, ఓగిరము, పసాదము, ఓరెము-ఈ ౮ యును అన్నమునకు నామములు. పుట్టము, దువ్వలువ, చీర-పా. చీరె, కోక, వలువ-ఈ ౩ ను వస్త్రమునకు నామములు.

తే. మెసవె నారోగిణ మొనర్చె ♦ మెక్కెఁ దినియె

గుడిచె నారగించెను బసాపడియె నమలె

సాపడె ననంగ నొప్పు భోజనము సేసె

ననుట కివి యాఖ్యలై (యీశ ♦ యభ్రకేశ).

28

టీ. మెసవెను-పా. మెసంగెను, ఆరోగిణమొనర్చెను-పా. ఆరోగణ మొనర్చెను, మెక్కెను, తినియెను, గుడిచెను, ఆరగించెను, పసాపడియెను, నమలెను, సాపడెను-ఈ ౯ యును భోజనముచేసె ననుటకుఁ జేరులు.

క. నాన యన సిగ్గు సిబ్బిలి

నా నివి ప్రీడాపదంబు ♦ నామంబు లగుం

బానము సేయుటపేళ్లగు

నానుట త్రావు టనఁ ద్రాగు ♦ టనఁ గ్రోలు టనన్. 29

టీ. నాన, సిగ్గు, సిబ్బిలి-ఈ 3 ను లజ్జకుఁజేరులు. అనుట, త్రాగుట, త్రావుట, క్రోలుట [ఈనాలుగును భావార్థకములు.] ఈ ౪ ను మద్యాది ద్రవద్రవ్యములఁ బానము సేయుటకుఁ జేరులు.

ఆ. తళియ వల్లెరంబు ♦ తెలె హరివాణంబు

తట్టి కంచ మనంగఁ ♦ దనరుఁ బాత్ర

చెల్లుఁ జపకమునకుఁ ♦ బేల్లు డబ్బుర కోర

గిన్నె యనంగ (రజతగిరినివాస).

30

టీ. తళియ, వల్లెరము, తెలె, హరివాణము, తట్టి, కంచము - ఈ ౬ ను భోజనపాత్రమునకుఁ బేరులు. డబ్బుర, కోర, గిన్నె - ఈ 3 ను పానపాత్రమునకుఁ బేరులు.

తే. నలికిఁ బేల్లోప్పు బోత దండ్లము జొహారు

మ్రొక్కు జేజే యనంగఁ గేల్ ♦ మొగిచెఁ గొలిచె

నెఱంగెఁ జేమోడ్చె నన నమస్కృతి యొనర్చె

ననుట కివి యాఖ్య లగు (నీశ ♦ యభ్రకేశ).

31

టీ. జోత, దండము, జొహారు, మ్రొక్కు, జేజే - ఈ 5 ను నమస్కారమునకుఁ బేరులు. కేల్గాగిచెన్ = చేతులు జోడించెను, గొలిచెను, ఎఱంగెన్ - పా. ఎరంగెన్, చేమోడ్చెను = చేతులు జోడించెను - ఈ ౪ ను నమస్కారము చేసె ననుటకుఁ బేరులు.

తే. ఒప్పు శయనించుటకును బండ్నుండెఁ బండెఁ

బవ్వడించెఁ బరుండెను ♦ బవ్వళించె

నత్తమిల్లె నన న్నటి ♦ మెత్త నెజ్జ

పఱపు పా న్పనఁ దగు శయ్య ♦ (ఫాలనేత్ర).

32

టీ. పన్నుండెను, పండెను, పవ్వడించెను, పరుండెను, పవ్వళించెను, అత్తమిల్లెను - ఈ ౬ ను శయనించె ననుటకుఁ బేర్లు. మెత్త, నెజ్జ, [శయ్య-విక్య. నెజ్జ.] పఱపు, పాన్పు - ఈ ౪ ను శయ్యకుఁ బేరులు.

తే. ఒప్పు ధ్వనివేల్లు రొద యన ♦ నులివు నాఁగ

స ద్దనంగను గూత నాఁ ♦ జప్పు డనంగ

నలుకు డన రోదనము చేసె ♦ ననుట కాఖ్య  
లెసఁగు నఱచెను వాపోయె ♦ నేడ్చె ననఁగ. 33

టీ. రొద, ఉలిపు, సద్దు, [శబ్దశబ్దవికృతి.] కూఁత, చప్పుడు, అలుకుడు-ఈ ౬ ను శబ్దమునకుఁ జేరులు. అఱచెను, వాపోయెను, ఏడ్చెను-ఈ 3 ను రోదనము చేసె ననుటకుఁ జేరులు.

క. అగుఁ బేళ్లు నీరువ ట్టన  
దగ దప్పియు దూప యనఁగ ♦ దాహంబునకుఁ  
నగవు నగు నవ్వు నవు నా  
నగు నాఖ్యలు హాసమునకు ♦ (నగజాఢీశా). 34

టీ. నీరువట్టు, దగ, దప్పి, దూప-ఈ ౪ ను దాహమునకుఁ జేరులు. నగవు, నగు, నవ్వు, నవు - ఈ ౪ ను హాసమునకుఁ జేరులు.

క. చాగము నాఁ బుడు కనఁగా  
నీగి యనఁగ నిడుట యనఁగ ♦ నీవి యనఁగాఁ  
దేగము నాఁ బెట్టుడు నాఁ  
ద్యాగమునకు నాఖ్య లగుచు ♦ ధరఁ బరఁగు (శివా). 35

టీ. చాగము, పుడుపు, ఈగి, [ఇచ్చుధా. కృ.] ఇడుట, [ఇచ్చుధా. భావార్థకము.] ఈవి, తేగము, [త్యాగశబ్దభవము.] పెట్టుడు-ఈ ౭ ను దానమునకుఁ జేరులు.

ఆ. ఎలసె బెరసె హత్తె ♦ నెనసె నదికె జెందె  
బొందె దొరసెఁ గూడె ♦ నొందె చెనకె  
ననఁగ సక్తమయ్యె ♦ ననుటకు నివి యాఖ్య  
లగు (గిరీశ యీశ ♦ యభ్రకేశ). 36

టీ. ఎలనె, బెరనె, హత్తె, ఎననె, అదికె, చెందె, బొందె, దొరనె, కూడె, ఒందె, చెనకె-ఈ ౧౧ ను కలిసికొనె ననుటకుఁ జేర్చు.

ఆ. ఎడనె బాసె వేటుపడె బురివిచ్చె నా  
 నలరు భేద మయ్యె ♦ ననుట పేళ్లు  
 స్వవశ మయ్యె ననుట ♦ కవుఁ జేళ్లు లోనయ్యె  
 నగమయ్యె ననఁగ ♦ (నసమనేత్ర).

37

టీ. ఎడనె, బాసె, వేటుపడె, బురివిచ్చె-ఈ ౪ ను వియో  
 గమయ్యె ననుటకుఁ జేరులు. లోనయ్యె, ఆగమయ్యె-ఈ ౨ ను స్వాధీన  
 పడె ననుటకుఁ జేళ్లు.

ఆ. అగు గృహీత మయ్యె ♦ ననుటకుఁ జేళ్లు గ  
 పడియెఁ జేపడియెను ♦ బట్టువడియెఁ  
 జిక్కువడియెఁ దగిలెఁ ♦ జిక్కెఁ దగుల్పడె  
 ననఁగ (నగనివేశ ♦ యభ్ర కేశ).

38

టీ. ఆగపడియె (ఆగము + పడియెను) = ఆధీన మయ్యెను, చేపడియె  
 ను (చే + పడియెను) = చేతఁజిక్కిను, పట్టుపడియెను = పట్టుచిక్కిను, చిక్కు  
 వడియెను, తగిలెను, చిక్కిను, తగుల్పడెను-ఈ ౪ యును గృహీతమయ్యె  
 ననుటకుఁ జేరులు.

తే. అనియె నొడివె వక్కాణించె ♦ నాడెఁ జెప్పె  
 వినిచె వాక్రుచ్చె బలికె నాఁ ♦ జను వచించె  
 ననుట కాలించె నాలకించెను వినె నన  
 నలరు నవధరించె నటుంట ♦ కాఖ్య (లీళ).

39

టీ. అనియెను, నొడివెను, వక్కాణించెను, ఆడెను, చెప్పెను, వినిచె  
 ను, వాక్రుచ్చెను, పలికెను-ఈ ౪ యును చెప్పె ననుటకుఁ బర్యాయములు.  
 ఆలించెను, ఆలకించెను, వినెను-ఈ ౩ ను అవధరించె ననుటకుఁ జేరులు.

క. కనియెను చూచెను కాంచెను

కనుగొనె గన్వొనె ననంగఁ ♦ గలయవి పేల్లె

చను వీక్షించె నటంటకు

(ఘనతరగోరాజగమన ♦ కాయజదమనా).

40

టీ. కనియెను, చూచెను, కాంచెను, కనుగొనెను, కన్పొనెను-ఈ ౫ ను దర్శించె ననుటకుఁ బేర్లు.

క. చనుఁ గృతగమనుఁడ నయ్యెద

ననుటకు గామంబు లగుచు ♦ నవని నరిగెదన్

జనియెదఁ బోయెద నేగెద

పనిపినియెద ననెడునట్టి ♦ పలుకులు (రుద్రా).

41

టీ. అరిగెను, చనియెను, పోయెను, పిగెను, పనిపినియెను-ఈ ౫ ను బయలుజేత ననుటకుఁ బేర్లు.

ఆ. ద్విగుణమున కభిఖ్య ♦ లగు నిబ్బ డిమ్మడి

జంట దంట దుగయు ♦ జమిలి రెట్టి

యినుమడి యన మిథునమున కాఖ్య లగు బోడు

దోయి కవ యనంగ ♦ (ధూతకలుష).

42

టీ. ఇబ్బడి, ఇమ్మడి, జంట, దంట, దుగ, జమిలి, రెట్టి-పా. రెంటు, ఇనుమడి-ఈ ౮ యు రెండింతలకుఁ బేర్లు. బోడు, దోయి, కవ-ఈ ౩ ను మిథునమునకుఁ బేర్లు.

సీ. ఒం డొక్కఁ డొకటి యొక్కొం డన నగు నేక

మీరు రెం డిరు నాఁగ ♦ నెసఁగు ద్వయము

తిగ మూఁడు మూ ర్నాఁగఁ ♦ దగు ద్రయి తీవంచ

నలు నాల్గు చొ యన ♦ నగుఁ జతుష్క

మెసఁగుఁ జౌవంచ యై ♦ దే ననఁ బంచకం

బా టిరుమూఁ డిత్తి ♦ గనఁగ నొప్పు

మట్కుంబు ఋషిసంఖ్య ♦ సత చక్కుపగడ యే  
 డన నొప్పు నష్టసంఖ్యకును జేర్లు  
 తే. దనరు నిరునాలు గెనిమిది ♦ దచ్చి యనంగ  
 బరంగు నీరాటు పంచ్రెండు ♦ బార యనంగ  
 ద్వాదశమునకు నాఖ్యలు ♦ ధరణియందు  
 (వినుతకరుణాసనాథ శ్రీవిశ్వనాథ).

43

టీ. ఒండు, ఒక్కండు, ఒకటి, ఒక్కండు-ఈ ౪ ను ఏకసంఖ్యకు  
 నామములు. ఈరు, రెండు, ఇరు-ఈ 3 ను ద్వయమునకు జేరులు. తిగ,  
 మూడు, మూరు-త్రితయమునకు జేర్లు. తీవంచ = మూడునొక్కటియు,  
 నలు, నాలుగు, చౌ - ఈ ౪ ను నాలుగునకు జేర్లు. చౌవంచ = నాలుగు  
 నొక్కటియు, ఐదు-రూ. అయిదు, ఏను-ఈ 5 ను పంచసంఖ్యానామము  
 లు. ఆఱు, ఇరుమూడు=రెండుమూడులు, ఇత్తిగ=(ఇరు+తిగ=ఇత్తిగ)  
 రెండుమూడులు-ఈ 3 ను మట్కుంఖ్యానామములు. సత (సప్తశబ్దవము.)  
 చక్కుపగడ=ఆఱునొక్కటియు, ఏడు-ఈ 3 ను సప్తసంఖ్యకు జేరులు. ఇరు  
 నాలుగు=రెండునాలుగు, ఎనిమిది, దచ్చి-ఈ 3 ను అష్టసంఖ్యకు జేరులు.  
 ఈరాటు=రెండాలులు, పంచ్రెండు, బార - ఈ 3 ను ద్వాదశసంఖ్యకు  
 జేరులు.

తే. జరిగె నూడెను జాతెను ♦ నుటికె వెల్లె

బాతె బటచెను దొలంగె నొప్పులుకుల్లె

నవనిలోన బలాయితం ♦ డయ్యె ననుట

కాఖ్యలై యొప్పు (జంద్రరేఖావతంస).

44

టీ. జరిగెను, ఊడెను, జాతెను, ఉటికెను, వెల్లెను, పాతెను, పట  
 చెను, తొలంగెను-ఈ ౮ యుం బరుగెత్తె ననుటకు జేర్లు.

క. వేంచేసెను వచ్చెం జను

దెంచెను విచ్చేసె నరుగు♦దెంచె ననంగ నే



తెంచె నన నయ్యె నాగతుఁ

డంచుం బలుకుటకు నాఖ్య ♦ (లంబరకేశా). 45

టీ. వేంచేసెను, వచ్చెను, చనుదెంచెను (చను + తెంచెను), విచ్చేసెను, ఆరుగుడెంచెను - రూ. ఆరుదెంచెను, ఏతెంచెను-పా. ఏగుడెంచెను-ఈఁను ఆగతుఁడయ్యెననుటకుఁ బేర్లు.

తే. నాఁటిసుత నాఁటినుండియు ♦ నాఁటఁగోలె

నాఁటఁబట్టి నాఁడుమొదలు ♦ నాఁగ నాహ్వా

యమ్ము లయ్యెఁ దదారభ్య ♦ యనుట కవని

(వినుతకరుణాసనాథ శ్రీవిశ్వనాథ). 46

టీ. నాఁటిసుత, నాఁటినుండి, నాఁటఁగోలె, నాఁటఁబట్టి, నాఁడు మొదలు-ఈగిను, ఆదిమొదలు=ఆదినమునుండి యనుటకుఁ బేర్లు.

తే. వైరమునకును ధర సమాహ్వా యము లమరుఁ

గంటు పగ మచ్చరంబు సూ ♦ డొంటమి యన

వలపు కూరిమి మేలు నా ♦ నలరుఁ బేర్లు

మోహమునకును (శారదాంబుదనిభాంగ). 47

టీ. కంటు, పగ, మచ్చరము, (మత్సరశబ్దభవము.) సూడు, డొంటమి- ఈ గి ను విరోధమునకుఁ బేర్లు. వలపు, (వలచుధాతువు కృదంతము.) కూరి మి-రూ. కూర్చి, మేలు-ఈ ౨ ను మోహమునకుఁ బేర్లు.

క. పెనఁకువ జగడము కయ్యం

బని బవరము కలను చివ్వ ♦ యాలము పోట్లా

టన దురము పోరు నాఁగాఁ

జను యుద్ధంబునకుఁ బేర్లు ♦ (చంద్రార్థధరా). 48

టీ. పెనఁకువ, (పెనఁగు-కృదం.) జగడము, కయ్యము, (కలహశబ్దభవము.) ఆని, బవరము, కలసు, చివ్వ, ఆలము, పోట్లాట, (పోట్లాడు-కృదం.) దురము, పోరు-ఈ ౧౧ ను యుద్ధమునకుఁ జేరులు.

ఆ. సదమదంబు నేసెఁ ♦ జక్కాడె నుగ్గాడె  
జదిపెఁ బీచమడచెఁ ♦ జంపెఁ గెడపె  
నులుమునేసెఁ ద్రుంచెఁ ♦ బరిమార్చెఁ దెగటార్చె  
మన్నిగొనియెఁ తునిమె ♦ మడిపె ననఁగ. 49

తే. హతము గావించె ననుటకు ♦ నాఖ్య లయ్యె  
మనిపె నేలెను బ్రతికించె ♦ మంచె బ్రోచె  
సాఁకె నన నొప్పు నాఖ్యలు ♦ సరవితోడ  
నరయఁ బోషించె ననుటకు ♦ (నంబికెళ). 50

టీ. సదమదంబు నేసె, చక్కాడె, నుగ్గాడె, చదిపె, పీచమడచెను, చంపె, కెడపె, నులుముచేసె, త్రుంచె, తెగటార్చెను, మన్నిగొనియె, తునిమెను, మడిపెను - ఈ ౧౪ ను సంహరించెననుటకుఁ జేళ్లు. మనిపెను, విలెను, బ్రతికించెను, మంచెను, ప్రోచెను, సాఁకెను-ఈ ౬ ను రక్షించెననుటకుఁ జేళ్లు.

క. ధరలో శూరాహ్వయములు  
పరఁగున్ మొనకాఁ డనంగ ♦ బం టనఁగాఁ బో  
టరి యన వడిగలవాఁ డన  
బిరు దన వాఁడిమగఁ డనఁగ ♦ (భీమకవర్తి). 51

టీ. మొనకాఁడు, బంటె, [భటశబ్దభవము.] పోటరి[పోటు+అరి]=కార్యము గలవాఁడు, [మత్స్యర్థమందు 'అరి' యగు.] వడిగలవాఁడు, బిరుదు, వాఁడిమగఁడు-ఈ ౬ ను శూరునికిఁ జేళ్లు.

తే. బాసట యనంగఁ దోడ్పాటు ♦ నా సమాహ్వా  
యంబు లగుచుండు రెండు సాహాయ్యమునకు  
నాఖ్యలు శుభంబునకును ల ♦ గ్గనంగ బా గ  
నంగ మే లన లెస్స యనంగ (నీశ). 52

టీ. బాసట, తోడ్పాటు-ఈ ౨ ను సాహాయ్యమునకుఁ బేర్లు. లగ్గు,  
బాగు, మేలు, లెస్స-ఈ ౪ ను ఊహమునకుఁ బేర్లు.

ఆ. కూలె నీల్లెఁ జచ్చె ♦ గాలంబుచేసెను  
గెడసె సమసె నాతె ♦ మడిసెఁ జెల్లె  
పెద్దనిదురవోయె ♦ బిడ్డె దోరెను గంతు  
గొనియె ననుటపే శ్ల ♦ గును మృతునకు. 53

టీ. కూలెను, నీల్లెను, చచ్చెను, కాలంబుచేసెను, గెడసెను, సమసెను,  
ఆకెను, మడిసెను, చెల్లెను, పెద్దనిదురవోయెను, బిడ్డెను, దోరెను, గంతు  
గొనియెను-ఈ ౧౩ ను మృతినొందె ననుటకుఁ బేరులు.

సీ. తిమ్మనైనది యనఁ ♦ దిన్ననైనది యన  
జానైన దనంగ బాగైన దనంగ  
నాణెమైన దన విన్నాణమైనది యన  
మానైన దనంగ లెన్నైన దనంగ  
బిన్ననైనది యనఁ ♦ జెన్నైన దన నలు  
వైనది యనంగఁ జెల్లెన్నైన దనంగఁ  
బొనరినయది యన ♦ నొనరిన దనంగఁ జొ  
క్కటమైన దనంగ జిక్కని దనంగ  
పొబ్బగైన దనంగను ♦ పొంపైన దన గొమ  
రైనది యన గొనబైన దనంగఁ

దోరమైన దన సింగారమైనది యన  
మేలైన దనఁగ • మెచ్చైన దనఁగ

తే. మురువుగలయది యొప్పైన • దోఱపుగలది  
యందమైనది తనరిన • దలరినట్టి  
దనఁగఁ బరఁగిన దనఁ జేల్ల • తనరుచుండు  
మంజులం బైన దనుటకు • (మదనదమన).

54

టీ. తిమ్మనైనది, తిన్ననైనది, జానైనది, బానైనది, నాజెమైనది, విన్నా  
ణమైనది, మానైనది, లెన్నైనది, పిన్ననైనది, చెన్నైనది, నలునైనది, చెల్వ  
నది, పొనరియది, ఒనరినది, చొక్కటమైనది, చక్కనిది, సొబగైనది, సొం  
నైనది, కొమరైనది, గొనబైనది, తోరమైనది, సింగారమైనది, మేలైనది,  
మెచ్చైనది, మురువుగలయది, ఒప్పైనది, డోఱపుగలది, అందమైనది, తనరి  
నది, అలరినట్టిది, పరఁగినది-ఈ 3 యు సౌందర్యము గలదానికిఁ జేరుట.

తే. కపుర మనఁ గప్పరం బనఁ • గప్త మనఁగఁ

బుడమిఁ గర్పూర మొప్పుఁ దాంబూల మొప్పు  
వీడియము వక్కలాకులు • విడెము తమ్మ  
లంబు వీడెంబు వీడ్వ మనం (బురారి).

55

టీ. కపురము, కప్పరము, కప్తము-ఈ 3 ను కర్పూరమునకుఁజేల్ల.  
వీడియము-రూ. విడియము, వక్కలాకులు, విడెము, తమ్మలము, వీడెంబు,  
వీడ్వము-ఈ 4 ను తాంబూలమునకుఁ జేరుట.

తే. వెలయుచుండును సిరి లచ్చి • కలిమి యనెడు

వేల్ల సంపద యెద్దడి • వేదఱికము

లేమి నిప్పుచ్చరము నెవ్వ • లేమి డనఁగ

నలరు దారిద్ర్యమునకు నాఁఖ్యలు (గిరిశ).

56

టీ. సిరి, [శ్రీశబ్దభవము.] లబ్ధి, కలిమి-ఈ 3 ను సంపదకుఁ బేరులు. ఎద్దడి, పేదటికము, లేమి, నిష్పచ్చరము, నెఱ్ఱ, లేమిడి-ఈ ౬ ను దారిద్ర్యమునకుఁ బేరులు.

తే. మగతనం బన గం డన ♦ మగఁటిమి యనఁ

బౌరుషంబున కాఖ్య లై ♦ పరఁగుచుండు

నుక్కు చేగ దిటము చేవ ♦ యుదుటు గట్టి

దిట్ట ముఱిది బిగువు నాఁగ ♦ ధృతికిఁ బేళ్లు.

57

టీ. మగతనము, గండు, మగఁటిమి-ఈ 3 ను బౌరుషమునకుఁ బేరులు. ఉక్కు, చేగ, దిటము, చేవ, ఉదుటు, గట్టి, దిట్టము, ఉఱిది, బిగువు-ఈ ౯ యు దైర్ఘ్యమునకుఁ బేరులు.

తే. బద్ధు నా బొంకు నాఁగ దబ్బర యనంగఁ

గల్ల నాఁగ హుళిక్కి నాఁ ♦ జెల్లుఁ బేళ్లు

ధర నసత్యమునకును సత్యంబు పరఁగు

నిజ మనఁగ నిక్కువం బన ♦ నిక్క మనఁగ.

58

టీ. బద్ధు, బొంకు, దబ్బర, కల్ల, హుళిక్కి-ఈ ౫ ను అసత్యమునకుఁ బేరులు. నిజము, నిక్కువము, నిక్కము-ఈ 3 ను సత్యమునకుఁ బేరులు.

క. బెడఁద దెస చేటు చేడ్పా

డ్లోడ వాత్రం బంగలార్పు ♦ గోరంబు దొసం

గిడుమ వెత కస్తీ యంగద

కడగం డ్లనఁ జను విపత్తు ♦ (గౌరీరమణా).

59

టీ. బెడఁద, దెస, చేటు, చేడ్పాటు, గొడవ, ఆత్రము, అంగలార్పు, [అంగలార్చుఁగా. కృ.] గోరము, [ఘోరశబ్దభవము] దొసంగు, ఇడుమ, వెత, కస్తీ, అంగద, కడగండ్లు [ఈశబ్దము నిత్యజహువచనాంతము.] - ఈ ౧౪ ను ఆపదకుఁ బేరులు.

క. వెల జట్టి విలువ రో యనఁ

గలనుడువులు దనరుచుండుఁ ♦ గ్రయనామము లౌ  
వెలయంగ వంగసము నాఁ

గొల మన వంగడము నాఁగఁ ♦ గులమొప్పు (శివా). 60

టీ. వెల, జట్టి, విలువ, రో [రై క్లా శబ్దముల కోత్వంబు విభాషనగు.

బా. తత్స. సూ. 64.] ఈ ౪ ను క్రయమునకుఁ జేరులు. వంగసము, కొల  
ము, [ప్రకృతి-కులము.] వంగడము - [ఇదియొ, వంగసమును వంశశబ్దభవ  
ములు.] ఈ 3 ను కులమునకుఁ జేరులు.

క. క్రమ్మట నెప్పటి వెండియుఁ

గ్రమ్మటి తిరుగ్గో మఱిగో మరల మగుడను నా  
నిమ్మహిఁ బునగిపదంబున

కిమ్ముల నివి యాఖ్య లగు (మహీధరచాపా). 61

టీ. క్రమ్మట, నెప్పటి, వెండియుఁ, క్రమ్మటి, తిరుగ్గో, మఱి,  
మరలను, మగుడను-ఈ ౮ యు ఇంకను అనునర్థము గలవి.

క. ఒకమరి యొకపరి యొకమా

టొకసా రొకతేప యనంగ ♦ నొకపా రనఁగా

నొకవిడుత యొక్కతూ కన

నొకతడవ యనంగ మఱియు ♦ నొకతూరి యనన్. 62

తే. ఏకవారం బనుట కొప్పు ♦ నిన్ని పేళ్లు

జగతిఁ బల్కాటు వేమాటు ♦ సారె పెక్కు

మాటు లెన్నేనిమా ర్లనఁ ♦ బరఁగు నాఖ్య

లగుచు నివి బహువారంబు ♦ లనుట (కీశ). 63

టీ. ఒకమరి, ఒకపరి, ఒకమాటు, ఒకసారి, ఒకతేప, ఒకసారి, ఒక

విడుత, ఒకతూకు, ఒకతడవ, ఒకతూరి - ఈ ౧౦ యు ఏకవర్ణాయమను

టకుఁ బేరులు. పల్తాఱు - రూ. పలుమఱు, పలుమాఱు, పేమాఱు, సారె, పెక్కుమాఱులు, ఎన్నేనిమాఱులు - ఈ గి ను మాటిమాటికి ననుటకుఁ బర్యా యములు.

తే. త్వరితమున కొప్పుఁ బేల్లు చెచ్చెరను సరగ

వేగిరము వేగ వేళము ♦ వెసను వడిగ

గ్రక్కునను గ్రద్దన ననంగఁ ♦ గ్రన్న ననంగ

గొబ్బునను దిగ్గున ననంగఁ ♦ (గుధరచాప).

64

టీ. చెచ్చెర, (చెర+చెర=చెచ్చెర) సరగ, వేగిరము, వేగ, వేళము, వెసన్, వడిగన్, గ్రక్కునన్, గ్రద్దనన్, కన్నన, గొబ్బునను, దిగ్గునన్ - ఈ ౧౨ ను శీఘ్రముగా ననుటకుఁ బేరులు.

క. కలవు వివరింపఁగా నా

ఖ్యలు వరుసన్ నిర్దమించె ♦ ననుటకు ధరలో

వెలువడియె వెల్లె వెడలెను

వెలలె ననం (జిత్ప్ర)కాశ ♦ విశ్వాధిపతీ).

65

టీ. వెలువడియెను, వెల్లెను, వెడలెను, వెలలెను-ఈరను పయనమ య్యెననుటకుఁ బేరులు.

క. వినుతి యొనరించె ననుటకుఁ

దనరున్ నామంబు లగుచు ♦ ధరపై నగ్గిం

చెను గై వారము నేసెన్

గొనియాడెను బొగడె ననంగఁ ♦ గొండాడె ననన్.

66

టీ. అగ్గించెను, కైవారమునేసెను=స్తోత్రముచేసెను, కొనియాడెను, పొగడెను, గొండాడెను-ఈ గి ను స్తోత్రముచేసెననుటకు నామములు.

సీ. చుట్టలు విందులు ♦ చుట్టలు బందుగు

లనఁ జను బంధుసమాహ్వయములు

వజ్రలు నన్యుఁడు లాతివాఁ డనఁగా వింత  
 వాఁ డనఁగాఁ బెరివాఁ డనంగ  
 వ్యాజంబునకు నామ ధీమా నెపం బనఁగ న  
 న్నేషించె ననుట కౌ ధీమా నెమకె  
 నరసె రోసె ననంగ ధీమా నె డడవె నాఁ  
 గాంక్షకుఁ బేరు లాఁ ధీమముతోడఁ

తే. గ్రచ్చు కోరిక తమి కోర్కి ధీమ యనఁగ  
 నెపుడు నెడవక యుడుగక ధీమల్లపు డన  
 నిచ్చు యనయంబు నాఁగను ధీమ లనఁగఁ  
 దనరు నాఖ్యలు సంతతం ధీమనుట (కీశ).

67

టీ. చుట్టలు, [ఏక. చుట్టము. బహు. మువర్ణలోపము] విందులు, చుట్టాలు, [మువర్ణలోప ఆదిర్ణములు] బందుగులు [బంధుశబ్దభవము] - ఈ ౪ ను బంధువునకుఁ బేరులు. లాతివాఁడు, వింతవాఁడు, పెరివాఁడు - ఈ 3 ను అన్యుఁడనుటకుఁ బేరులు. నెపము - [ప్రకృతి-నిభము.] వ్యాజమునకుఁ బేరు. వెదకెను, నెమకెను, అరసెను, రోసెను, ఆరసెను, తడవెను - ఈ ౫ ను విచారిం చెననుటకుఁ బేరులు. క్రచ్చు, కోరిక, [కోరుధా. కృదం.] తమి, కోర్కి, ఇచ్చు [ఇచ్ఛాశబ్దభవము.] - ఈ ౩ ను అపేక్షకుఁ బేరులు. ఎపుడు, ఎడవక, ఉడు గక, ఎల్లపుడు, నిచ్చు, అనయము, నిచ్చలు - ఈ ౭ ను సర్వదా యనుటకుఁ బర్యాయములు.

సీ. తనరుఁ బ్ర వేశించె ధీమనుటకు నాఖ్యలు  
 తూకొనె జొచ్చెను ధీమా నెపం బనఁగ  
 సంఘితాడితుఁ జేసె ధీమనుటకుఁ బేర్ల గుఁ  
 దాఁచె గాల్గఁ గ్రమ్మె ధీమ ననఁగ



నాలస్య మొనరించె ♦ ననుటకుఁ జెల్లు నా  
మమ్ములు తడసెను ♦ మసలె ననఁగఁ  
ద్యక్తంబు గావించె ♦ ననుటకు నాఖ్య లౌ  
వీడెను వదలెను ♦ విడిచె ననఁగ

తే. దాటుమాఱయ్యె వీడ్వడె ♦ దడఁబడె నన  
నాఖ్య లొప్పు విపర్యస్త ♦ మయ్యె ననుట  
కలరుఁ బ్రహరించె ననుట కాహ్వాయము లడిచె  
గొట్టె మొత్తెను మోఁదె నాఁ ♦ (గుధరనిలయ). 68

టీ. తూకొనెను, చొచ్చెను, తూఁచెను - ఈ 3 ను ప్రవేశించెనను.  
టకుఁ బేర్లు. తాఁచెను, కాళ్లఁ గ్రుమ్మెను, తన్నెను - ఈ 3 ను కాలితోఁదన్నె  
ననుటకుఁ బేర్లు. తడసెను, మసలెను - ఈ 2 ను ఆలస్యముచేసెననుటకుఁ  
పేర్లు. వీడెను, వదలెను, విడిచెను - ఈ 3 ను పరిత్యజించె ననుటకు నామ  
ములు. తాఱుమాఱయ్యెను, వీడ్వడెను, తడఁబడెను - ఈ 3 ను హెచ్చుతక్కు  
వయ్యెననుటకుఁ పేర్లు. అడిచెను, కొట్టెను, మొత్తెను, మోఁదెను - ఈ 4 ను  
ప్రహరించెననుటకుఁ పేర్లు.

సీ. ముందట నెదుటను ♦ మ్రోల ముంగల నాఁగ  
నాఖ్య లౌ సముఖమం ♦ దనుట (కభవ)  
యలయిక బడలిక ♦ యలపు నేద యనంగ  
శ్రమమున కాఖ్య లౌ ♦ (శ్రమనదమన)  
తాలిమి యోరుపు ♦ తాలిక నాఁగను  
క్షమకు నాహ్వాయము లౌఁ ♦ (జర్జవసన)  
తవళి బవంతంబు ♦ టక్కు దుత్తారంబు  
వెడ్డు నా ఛద్ద మా ♦ (విషమనేత్ర)

తే. వెఱ పనంగ నెద యనంగను ♦ వెఱ యనంగ  
 నళు కనంగ భీతి కాఖ్యి లౌ ♦ (నసితకంఠ)  
 నిమ్మళం బన నెమ్మి నా ♦ నెమ్మది యనం  
 దనరుఁ జేళ్లు నిరాతంకమునకు (నీశ).

69

టీ. ముందటను, ఎదుటను, మ్రొలక, ముంగలక - ఈ ర ను సమ్మ  
 ఖమందనుటకుఁజేరులు. అలయిక, బడలిక, [అలయు, బడలు - కృదంతము  
 లు.] అలపు, [అలయు-కృదం.] నేద-ఈ ర ను శ్రమమునకుఁ జేరులు. తా  
 లిమి - రూ. తాల్తి. ఓరుపు - రూ. ఓర్పు, తాలిక - ఈ 3 ను ఊమకుఁ  
 జేరులు. తపళి, [ఇది యన్యదేశము] బవంతము, బక్కు, దుత్తూరము, వెడ్డు -  
 ఈ 4 ను కపటమునకుఁ జేరులు. వెఱపు, ఎద, వెఱ, అళుకు - ఈ ర ను  
 భయమునకుఁ జేర్చు. నిమ్మళము, నెమ్మి, నెమ్మది (నెఱ+మది=నిండుమనస్సు)-  
 ఈ 3 ను నిర్భయమునకుఁ జేరులు.

సీ. అసదు కొంచెము సైక ♦ మలంతి యన్నువ చిన్న  
 నలికంబు సన్నంబు ♦ నాఁ దనర్పు  
 స్వల్ప మెక్కుడు నాఁగఁ ♦ జాల నెంతేనియు  
 మిగులఁ దద్దయుఁ దద్ద ♦ మిక్కిలి యనం  
 బెద్దయు ననునివి ♦ పేళ్లగు భృశముగా  
 ననుటకు నుత్కటమయ్యె ననుట  
 కగుఁ జేళ్లు వెగలంబయ్యెఁ గ్రిక్కిఁజేసె వె  
 క్కసమయ్యె ననునివి ♦ క్రమముతోడ

అ. స గ్గెఁ గుందె డొంకె ♦ దగ్గెను సడలెను  
 క్రుంగె నుబ్బణంగె ♦ స్రుక్కె ననంగఁ  
 దనరుఁ జేళ్లు ఊణదశ నొందె ననుటకు  
 (నీశ్వరీసనాథ ♦ విశ్వనాథ).

70

టీ. ఆనదు, కొంచెము, నైకము, అలఁతె, అన్నవ, చిన్న, నలికము, సన్నము - ఈ ౮ యొ కొంచెమునుటకుఁ బేరులు. ఎక్కుడు, చాలకొ, ఎంతేనియొక, మిగులకొ, తద్దయొక, తద్ద, మిక్కిలి, పెద్దయొక - ఈ ౮ యొ అధికముగా ననుటకుఁ బేరులు. పెగ్గలమయ్యెను, క్రిక్కిరిసెను, వెక్కిరిసమయ్యెను - ఈ ౩ ను హెచ్చయ్యెననుటకుఁ బేరులు. సగ్గె, కుండె, జొంకె, తగ్గె, సడలె, క్రుంగె, ఉబ్బణఁగె, స్రుక్కె - ఈ ౮ యొ క్షీణదశనొండెననుటకుఁ బేరులు.

ఆ. మించు వాసి మేలు ♦ మేటి పెచ్చె చ్చున  
నధికమునకు నాఖ్య ♦ లగుచు వెలయుఁ  
బనులు నాఁగఁ జెయువు ♦ లనఁ జేత లన నొప్పుఁ  
గర్తమునకుఁ జేల్లు ♦ (చర్తవసన).

71

టీ. మించు, వాసి, మేలు, మేటి, పెచ్చు, ఎచ్చు-ఈ ౬ ను అధికమనుటకుఁ బేరులు. పనులు, చెయువులు, చేతలు (చేయుధా. కృదం.ఈ]- ౩ ను కార్యమునకుఁ జేర్లు.

ఆ. అనిపె ననిచెఁ బనిపె ♦ బనిచె నంపెను బంపె  
బుచ్చె గెలువుమనియె ♦ బొమ్మటనియె  
ననఁగ నివి సమాఖ్య ♦ లగును ప్రస్థాపించె  
ననెడుక్రియకు (నీశ ♦ యభ్రకేశ).

72

టీ. అనిపెను, అనిచెను, పనిపెను, పనిచెను, అంపెను, పంపెను, పుచ్చెను, గెలువుమనియె, బొమ్మటనియె-ఈ ౯ యొ పయనముచేసి పంపెను అనుటకు నామములు.

తే. కొదవ కొద కుందు తగ్గు తక్కువ కొఱంత  
వెలితి కొఱ లొచ్చు కడమ నా ♦ వెలయు న్యూన  
సమభిధానము లర సాము ♦ సగము సవము  
నాఁగ నర్థహ్వయంబు లొ ♦ (నాగభూష).

73

టీ. కొదవ, కొద, కుందు, తగ్గు, తక్కువ, కొఱత, వెలితి, కొఱ, లొచ్చు, కడమ-ఈ ౧౦ యను న్యూనతకుఁ జేరులు. ఆర, సాము, సగము, సవము-ఈ ౪ ను అధ్యమనుటకుఁ జేరులు.

తే. పేల్లు పశ్చాత్తనుటకును ♦ జెల్లు వెనుకఁ  
బిడపఁ దర్వాతఁ బదపడి ♦ పిమ్మట నన  
మునుపు మును మున్ను తొలి తొల్లి ♦ ముందు తొలుత  
ననఁగఁ బూర్వపదార్థాఖ్య ♦ తొ (గిరిశ). 74

టీ. వెనుక, పిడప, తర్వాత, పదపడి, పిమ్మట - ఈ ౫ ను అనంతరం బనుటకుఁ జేరులు. మునుపు, మును, మున్ను, తొలి, తొల్లి, ముందు, తొలుత-ఈ ౭ ను పూర్వమనుటకుఁ జేరులు.

ఆ. పాటుఁబోతు పిటికి ♦ పంద కొంచ యనంగఁ  
బేల్లు దనరు సమరఃశ్రీరువునకు  
దిట్ట యుక్కుతునియ ♦ గట్టిడెందమువాఁ  
డనఁగ ధైర్యవంతుఁ ♦ డలరు (నీశ). 75

టీ. పాటుఁబోతు, పిటికి, పంద, కొంచ-ఈ ౪ ను యుద్ధమున భయ పడువానికిఁ జేరులు. దిట్ట, ఉక్కుతునియ, గట్టిడెందమువాఁడు - ఈ ౩ ను ధైర్యవంతునకుఁ జేరులు.

తే. పాఁజు చేరువ మొత్తంబు ♦ బారు తుటుము  
దండు పరి గమి కూటువ ♦ పిండు దాటు  
మూఁక దళమును బేల్లు సఃమూహమునకు  
(భుజగవరహార యవిముక్తఃపురవిహార). 76

టీ. పాఁజు, చేరువ, మొత్తము, బారు, తుటుము, దండు, పరి, గమి, కూటువ, పిండు, [బృందము-ప్రకృతి.] దాటు, మూఁక, దళము-ఈ ౧౩ ను సమూహమునకుఁ జేరులు.

సీ. పూనె నూనెను దాల్చె ♦ నానెను మోచె నా  
 వహించె ననుట కౌ ♦ (నహివిభూష)  
 నామము లుచ్చాటనము చేసె ననుటకు  
 వరుసతోఁ దఱిమెను ♦ బఱపె వెలిచెఁ  
 దోలెను తొప్పె నా ♦ (ద్రుహిణాదిసురనుత)  
 త్రిప్పెను నాఁ గ్రమ్మఁజెంచె ననఁగ  
 మగిడించె ననఁగను ♦ మరలించె నన సమా  
 హ్వాయములై పరఁగు నిఁవ ర్తితంబు  
 తే. చేసె ననుటకు (సురమునిఁసిద్ధసేవ్య)  
 యడ్డగించెను నా నిల్చె ♦ ననఁగ నాఁగె  
 నన నివారించె ననుటకు ♦ నాఖ్య లమరు  
 (నగసుతానాథ గుహగజాననసనాథ).

77

టీ. పూనెను, ఊనెను, తాల్చెను, ఆనెను, మోచెను - ఈ 4 ను ధరించె  
 ననుటకుఁ బేరులు. తఱిమెను, పఱపెను, వెలిచెను, తోలెను, తొప్పెను -  
 ఈ 5 ను ఉచ్చాటనము చేసె ననుటకుఁ బేరులు. త్రిప్పెను, క్రమ్మఁజెంచెను,  
 మగిడించెను, మరలించెను - ఈ 4 ను వెరుకకుఁ బొమ్మనె ననుటకుఁ బేరులు.  
 ఆడ్డగించెను, నిల్చెను, ఆఁగెను - ఈ 3 ను నిరోధించెననుటకుఁ బేరులు.

తే. దండ చేరువ సంగడి ♦ దాపు చెంత  
 సరస చెంగట యొద్ద డగ్గఱ కురంగ  
 టండ పజ్జయు నా సమీపాఖ్య లమరు  
 (రమ్యధవళాంక కలశనీరధనిషంగ).

78

టీ. దండ, చేరువ, సంగడి, దాపు, చెంత, సరస, చెంగట, ఒడ్డు,  
 డగ్గఱ, కురంగట, అండ, పజ్జ [పశ్చాచ్ఛబ్ధభవము.] - ఈ 9 ను సమీప  
 మందనుటకుఁ బేరులు.

తే. అచట నచ్చట నచ్చోట ♦ నందు నాడ  
 నచోట నచ్చోట నక్కడ ♦ నయ్యెడ నట  
 ననంగఁ దత్ప్రదేశంబునం ♦ దనుట కాఖ్య  
 లయ్యె (భక్తవిధేయ యాఁర్యాసహాయ).

79

టీ. అచట, అచ్చట, అచ్చోట, అందు, అడ, అచోట, అచ్చోట,  
 అక్కడ (అ+కడ) = అవిక్రమ, అయ్యెడ (అ+ఎడ) = అ  
 ప్రదేశమున, అట = ఈ ౧౦ యా అప్రదేశము దనుటకు బేరులు.

క. ఇరుగెలకుల నిరువంకల

నిరుదెస నిరుచక్కియందు ♦ నిరుపక్కియలం

దిరుగ్రేవల నిరుగడ నన

బొరిఁ బెళ్ల గు నుభయపార్శ్వముల ననుట (కజా). 80

టీ. ఇరుగెలకుల, ఇరువంకల, ఇరుదెస, ఇరుచక్కియందు,  
 ఇరుపక్కియందు, ఇరుగ్రేవల, ఇరుగడ - ఈ ౭ ను రెండువైపులందు  
 ననుటకు బేరులు.

క. నవముగ ధరలో నీమా

నవవర్ణువు వేడ్క జదివినను వ్రాసిన మా

నవులకు ననవరతంబును

శివుఁ డవిముక్తేశ్వరుండు ♦ చెలువం బొసఁగున్. 81

తా. ఎవ రీమానవవర్ణు వ్రాయుచున్నారో, లేక చదువుచున్నారో,  
 వారికిఁ గాకీవిక్తేశ్వరునిదయవలస సకలసంపదలు గలుగును.

మానవవర్ణు సమాప్తము.

సీ. వలిదిప్ప వడఁకుగుబ్బలి చలిమిరిమల  
 గట్టులతేఁడు ముక్కంటిమామ  
 మంచుగొం డన హిమత్కాధ రాఖ్యలు చను  
 వేలుపుఁగొండ జేజేలగట్టు  
 పుత్తడిగుబ్బలి • పునుకకంచమువాని  
 విల్లు నా మేరుపు • పేళ్లు వెలయు  
 వెలిదిప్ప ముక్కంటిమల వెండికొండ నాఁ  
 కైలాసపర్వతాఖ్యలు నెలంగు

తే. వెలయుఁ దరిగొండ కవ్వంపుమల యనంగ  
 మంథ రాఖ్యలు కడపటిమల యనంగఁ  
 జుట్టుఁగొం డనఁ దనరు నీక్షోణియందుఁ  
 జక్రవాళాద్రి (వృషవాహశైలగేహ).

1

టీ. వలిదిప్ప (వలి=చల్లఁదనముగల, తిప్ప=కొండ), వడఁకుగుబ్బలి,  
 పా. వణఁకుగుబ్బలి=వడఁకునట్లు చేయుపర్వతము, చలిమిరిమల=చల్లనికొండ,  
 గట్టులతేఁడు = పర్వతములకురాజు, ముక్కంటిమామ = శివునకుమామ, మం  
 చుఁగొండ=హిమము గలపర్వతము - ఈ ౨ ను హిమవత్పర్వతమునకుఁ బేరులు.  
 వేలుపుఁ గొండ (వేలుపు+కొండ)=దేవతలు నివసించుపర్వతము, జేజేలగట్టు=  
 దేవతలపర్వతము, పుత్తడిగుబ్బలి=బంగారుపర్వతము, పునుకకంచమువానివిల్లు  
 =ఈశ్వరుని ధనుస్సు - ఈ ౪ ను మేరుపర్వతముపేరులు. వెలిదిప్ప (వెలి+  
 తిప్ప)=తెల్లనిపర్వతము, ముక్కంటిమల=శివుని కునికపట్టుగు పర్వతము, వెండి  
 కొండ=వెండివలెఁ దెల్లనిపర్వతము - ఈ 3 ను కైలాసపర్వతముపేరులు. తరి

గొండ (తరి+కొండ), కవ్వంపుమల (కవ్వము+మల)-ఈ ౨ను మందరపర్వతముపేరులు. కడపటిమల = కడగానుండెడుపర్వతము, చుట్టుగొండ(చుట్టు+కొండ)=భూమిచుట్టునుండెడుపర్వతము -ఈ ౨ ను చక్రవాళపర్వతముపేర్లు.

ఆ. తూర్పుగొండ నాగగఁ ♦ దోలుగట్టు నాగను  
బొడుపుగుబ్బ లనగఁ ♦ బూర్వశిఖరి  
పరంగుఁ గ్రుంకుమెట్టు ♦ పడమటికొండ నా  
వెలయు నస్తశిఖరి ♦ (విశ్వనాథ).

2

టీ. తూర్పుగొండ (తూర్పు+కొండ) = పూర్వదిక్కునందుండెడు పర్వతము, దోలుగట్టు=పూర్వదిక్కునందలిపర్వతము, బొడుపుగుబ్బలి = సూర్యుఁ డుదయించెడు పర్వతము - ఈ 3 ను ఉదయపర్వతమునకుఁ బేరులు. క్రుంకుమెట్టు=సూర్యుండ న్నమించుపర్వతము, పడమటికొండ=పడమటిదిక్కునందుండెడు పర్వతము - ఈ ౨ ను అస్తమయపర్వతముపేరులు.

తే. ఒప్పు గిరిపేళ్లు మల గట్టు ♦ తిప్ప మెట్టు  
కొండ గుబ్బలి నా మేరు ♦ (కుధరచాప)  
తాయి నాగ ల్లనంగను ♦ తా యనంగ  
శిల కభిఖ్యలు దగు నిల ♦ (శేషభూష).

3

టీ. మల, గట్టు, తిప్ప, మెట్టు, కొండ, గుబ్బలి - ఈ ౬ ను పర్వతమునకుఁ పేరులు. తాయి, కల్లు, తా - ఈ 3 ను శిలకుఁ పేరులు.

తే. పల్లె కొట్టిక కొటిక కుప్పమ్ము నాగ  
నూ రనగ గ్రామనామంబు ♦ లొప్పుచుండుఁ  
బట్టణంబున కాఖ్యలు ♦ పరంగుచుండుఁ  
బో లనగ వీ డనంగను ♦ (శూలపాణి).

4

టీ. పల్లె-రూ. పల్లియ, కొట్టిక, కొటిక, కుప్పము, ఊరు-ఈ ౪ ను గ్రామముపేరులు. పోలు, వీడు - ఈ ౨ ను పట్టణముపేర్లు.



ఆ. ఉనికిపట్టు తావు ♦ మనికిపట్టెర విల్లు  
తెంకి యిక్క నట్టు ♦ తెంకి యిమ్ము  
నెలవు గీము నాఁగ ♦ నలరు నివాసదే  
శంబునకును బేల్లు ♦ (చంద్రమాలి).

5

టీ. ఉనికిపట్టు, తావు, మనికిపట్టు, ఇరవు, ఇల్లు, తెంకి, యిక్క, నట్టు, తెంకి, ఇమ్ము, నెలవు, గీము [గృహశబ్దభవము.] - ఈ ౧౨ ను నివాస స్థానమునకుఁ జేరులు.

సీ. తెంకాయచెట్టనఁ ♦ డెంకాయమ్మ నన  
నారికేళం బొప్పు ♦ (నగనివేశ)  
మావిమ్మ ననఁగను ♦ మామిడిచెట్టన  
నామ్మభూజం బొప్పు ♦ (నభ్రకేశ)  
అత్తిమ్మ నన మేడి ♦ యనఁగ నాదుంబర  
ధారుణీజం బొప్పు ♦ (మేరుచాప)  
యరఁటి యనఁటి నాఁగ ♦ నంశుమత్ఫలధారు  
ణీరుహం బగు (ధరణీశతాంగ)

తే. యలరుఁ దుంబీశలాటుసమాఖ్య లాను  
గంబు సొఱకాయ వదరు నా ♦ (గరళకంఠ)  
తా డనంగను దాడి నా ♦ తాళభూరు  
హంబునకు నాఖ్య లై యొప్పు ♦ (నంబికేశ).

6

టీ. తెంకాయచెట్టు, డెంకాయమ్మను - ఈ ౨ ను కొబ్బరిచెట్టుపేరులు. మావిమ్మను, మామిడిచెట్టు - ఈ ౨ ను చూతవృక్షముపేరులు. అత్తిమ్మను, మేడి - ఈ ౨ ను అత్తిచెట్టుపేరులు. అరఁటి, అనఁటి - ఈ ౨ ను కదళీవృక్షమునకు నామంబులు. ఆనుగము, సొఱకాయ, వదరు - ఈ ౩ ను సొఱకాయపేరులు. తాడు, తాడి - ఈ ౨ ను తాటిచెట్టుపేరులు.

సీ. మొక్క మోక నిసువు ♦ మొలక మో సనంగ నం.  
కురమునకును బెల్లు ♦ (కుధరచాప)

యిగు రనఁ దలిరు నా ♦ జిగురు నాఁ జివు రనఁ  
బల్లవనామముల్ ♦ పరఁగు (నీశ)

మ్రా ననఁ జెట్టన ♦ మ్రాఁ కన భూరుహ  
నామధేయము లగు ♦ (వామదేవ)

పువు పువ్వు పూ నాఁగఁ ♦ బుప్పము విరి యల  
రనఁ గుసుమాఖ్య లై ♦ యలరు (నీశ)

తే. గుబురు దట్టము జొంపంబు ♦ గుంపు తఱచు  
నాఁగ నిబిడంబు పేల్లోప్ప ♦ (నందివాహ)  
వల్లరిసమాఖ్య లగుచు వర్తిల్లు దీఁగ  
తీవ తీవియ తీవె నాఁ ♦ (ద్రిపురవైరి).

7

టీ. మొక్క, మోక, నిసువు, మొలక, మోసు - ఈ ౫ ను అంకుర  
ముపేరులు. ఇగురు, తలిరు, చిగురు, చివురు - ఈ ౪ ను వల్లవముపేరులు.  
మ్రాను - రూ. మాను, చెట్టు, మ్రాఁకు - ఈ 3 ను చెట్టునకునామములు.  
పువు, పువ్వు, పూ, పుప్పము, [పుష్పశబ్దభేదము.] విరి, ఆలరు - ఈ ౨ ను  
పుష్పము పేరులు. గుబురు, దట్టము, జొంపము, గుంపు, తఱచు - ఈ ౫ ను  
నందులేకయుండువానికిఁ బేరులు. తీఁగ, తీవ, తీవియ, తీవె-రూ. తీఁగ-  
ఈ ౪ ను తీఁగకుఁ బేరులు.

ఆ. అగ్రమున కభిఖ్య ♦ లగుచుండుఁ దుద సుద  
కొన యనంగ వృక్షకొటరమున  
కలరుఁ బెల్లు తొఱట ♦ తొలి తొట్టి తొఱ నాఁగ  
(నాగహార రజతానగవిహార).

8

టీ. తుద, సుద, కొన-ఈ 3 ను అగ్రమునకుఁ జేరులు. తొఱట, తొలి, తొట్ట, తొఱ-ఈరను చెట్టుతొట్టకుఁ జేరులు.

ఆ. ఇటువున కభిఖ్య ♦ లీక్షితఁ గన్నుల  
మ్రాను చెఱకు తియ్యఁమ్రా ననంగఁ  
దనరు దవ యనంగఁ ♦ దలవాఁడె నాఁగఁ ద  
దగ్రమున కభిఖ్య ♦ లగు (గిరిశ). 9

టీ. కన్నులమ్రాను = గనుపులుగల చెట్టు, చెఱకు, తియ్యమ్రాను = మధురమైనవృక్షము-ఈ 3 ను చెఱకునకుఁ జేరులు. దవ, తలవాఁడె - ఈ 2 ను చెఱకుకొనకుఁ జేరులు.

క. అగుఁ బేల్లత్పలమునకుం  
దొగ తొవ గల్వ గలు వనఁగఁ ♦ దోయజ మొప్పుం  
దగఁ దమ్మి తామృ రనఁగా  
మొగ డన మొగ్గ యనఁ దనరు ♦ ముకుళంబు (శివా).

టీ. తొగ, తొవ, కల్వ, కలువ-ఈ 4 ను ఉత్పలమునకుఁ జేరులు. తమ్మి, తామర-ఈ 2 ను తామరపువ్వునకుఁ జేరులు. మొగడ, మొగ్గ - ఈ 2 ను ముకుళమునకుఁ జేరులు.

తే. ఎనఁగుఁ జెందొవ చెందొగ ♦ యెఱ్ఱగలువ  
యనఁగ రక్తోత్పలంబు రఁక్తాబ్జ మొప్పు  
నిలను గెందమ్మి కెందామ ♦ రెఱ్ఱదామ  
రనఁగఁ జెందమ్మి చెందామ ♦ రన (మహేశ). 11

టీ. చెందొవ, చెందొగ (చెన్ను+తొవ-గ)నువర్ణలోపము. చెందొవ (గ), ఎఱ్ఱగలువ (ఎఱ్ఱ+కలువ)-ఈ 3 ను ఎఱ్ఱనికలువకుఁజేరులు. కెందమ్మి (కెంపు+తమ్మి = కెందమ్మి), కెందామర (కెంపు+తామర = కెందామర), [బాల. సంధి. 36, 37 సూత్రములు చూడుఁడు.] ఎఱ్ఱదామర (ఎఱ్ఱ+తా

మర), చెందమ్మి (చెన్ను + తమ్మి), చెందామర (చెన్ను + తామర) - ఈ గీను ఎఱ్ఱదామరపువ్వునకుఁ బేరులు.

క. గొడుగు గొడు వెల్లి యనఁ జె

న్నడగును చత్రంబు కేతనాహ్వయము లగున్

సిడె మనఁగఁ డెక్కె మనఁగాఁ

బడగ యనన్ డా లనంగఁ ♦ (బర్వతథస్వీ). 12

టీ. గొడుగు, గొడువు, ఎల్లి-ఈ 3 ను చత్రమునకుఁ బేరులు. సిడె ము, టెక్కెము, పడగ [వ్రతాకాశబద్ధవము], డాలు-ఈ ౪ ను భ్వజము నకుఁ బేరులు.

క. మఱుఁ గనఁగ నోల మనఁగాఁ

మఱు వనఁగాఁ జా టనంగ ♦ మా టన వరుసం

బరఁగు ని వెల్లి నగోచర

ధరణీనామంబు లగుచు ♦ (దర్పకదమనా). 13

టీ. మఱుఁగు, ఓలము, మఱువు, చాటు, మాటు - ఈ 5 ను కన్నుల కగపడనిప్రదేశమునకు నామములు.

క. పొసఁగుఁ దృణాఖ్యలు పులు నాఁ

గస వనఁగాఁ బూరి యనఁగ ♦ గడ్డి యనఁగా

వసుమతిలో నెన్నంబడు

ససి సస్సెము పై రనంగ ♦ సస్యం (బభవా). 14

టీ. పులు, కసవు, [ఘాసశబ్దవము.] పూరి, గడ్డి - ఈ ౪ ను తృణమునకుఁ బేర్లు. ససి, సస్సెము, [సస్యశబ్దవము] పైరు - ఈ 3 ను ధాన్యమునకు నామములు.

ఆ. తెలుపు దెల్ల వెల్ల ♦ తెలి వెలి నాఁగ నా

హ్వయము లమరు ధవళవర్ణమునకుఁ

గప్పు నలుపు నల్ల ♦ కఱ యన నాఖ్యలౌ  
నీలవర్ణమునకు ♦ (నీలకంఠ).

15

టీ. తెలుపు, తెల్ల, వెల్ల, తెలి, వెలి - ఈ ౫ ను ధవళివర్ణమునకుఁ  
బేరులు. కప్పు, నలుపు, నల్ల, కఱ - పా. కఱి-ఈ ౪ ను నీలవర్ణమునకుఁ  
బేరులు.

ఆ. కెంపు దొగరు దొవరు ♦ కెంజాయ యెలు పెట్టి  
యనఁగ నరుణకాంతి ♦ కాఖ్య లయ్యె  
నళిది పసుపుచాయ ♦ యనఁగ హారిద్రవ  
ర్ణమున కాఖ్య లగుఁ (బి+నాకహస్త).

16

టీ. కెంపు, తొగరు, తొవరు, కెంజాయ (కెంపు+చాయ), ఎలు  
పు, ఎట్టి - ఈ ౬ ను ఎఱ్ఱనికాంతికిఁ బేరులు. అళిది-రూ. హళిది, పసుపు  
చాయ-ఈ ౨ ను హారిద్రవర్ణమునకుఁ బేరులు.

ఆ. శ్యామవర్ణమునకు ♦ నామంబు లగుచుండుఁ  
బసరుచాయ యనఁగ ♦ బచ్చ యనఁగ  
వన్నె డాలు రంగు ♦ వన్నియ జిగి జోతి  
చాయ యనఁగఁ బరఁగు ♦ జగతిఁ గాంతి.

17

టీ. పసరుచాయ, పచ్చ-ఈ ౨ ను ఆకుపచ్చపన్నెకు నామములు.  
వన్నె, [వర్ణకల్పభవము.] డాలు, రంగు, వన్నియ, [ప్ర. వర్ణము.] జిగి,  
జోతి, [ప్ర. జ్యోతిస్సు.] చాయ [ప్ర. ఛాయ] - ఈ ౪ ను కాంతికిఁ  
బేరులు.

తే. మానికము లన రతనముల్ ♦ నా నెసంగు  
నవని మాణిక్యములకు సమాహ్వయములు  
మెలుఁ గనంగను నిగ్గు నా ♦ మెఱయుచుండు  
నాఖ్యి లుత్కృష్టకాంతికి ♦ (నభ్రకేశ).

18

టీ. మానికము- [ప్రకృ. మాణిక్యము], రతనము [ప్రకృ. రత్నము]-  
ఈ ౨ ను రత్నములకుఁ బేరులు. మెఱుంగు, నిగ్గు-ఈ ౨ ను విశేషకాంతికిఁ  
బేరులు.

తే. జడధిపే శ్లగు మున్నీరు ♦ కడలి సంద్ర  
మనఁగ మడుఁ గన మడుపు నా ♦ హ్రదము దనరుఁ  
బరఁగు నాటవసంద్రంబు ♦ పాలవెల్లి  
జిడ్డుకడలి పాల్కుడలి నా ♦ క్షీరజలధి.

19

టీ. మున్నీరు (మును + నీరు) = మొదటిస్పృష్టి, కడలి, సంద్రము  
(ప్రకృ. సముద్రము.) - ఈ 3 ను సముద్రమునకు నామములు. మడుఁగు,  
మడుపు-ఈ ౨ ను హ్రదముపేర్లు. ఆటవ సంద్రము, [లవణ, ఇత్తు, సురు  
స్పి, దధి, క్షీర, సీరసముద్రములొ నిది యాటవది.] పాలవెల్లి (పాలు+వెల్లి)=  
క్షీరప్రవాహము, జిడ్డుకడలి = జిడ్డుగల సముద్రము, పాలకడలి=క్షీరసము  
ద్రము-ఈ ౪ ను క్షీరసముద్రమునకుఁ బేరులు.

క. సంజె యన మఱి యనంగను

మంజుల కేదారభూసమాఖ్యలు వెలయుం

బుంజె యనఁ జేను పాల మనఁ

గం జన మరుభూమిపేళ్లు ♦ (కాయజదమనా).

20

టీ. సంజె, మండి-ఈ ౨ ను మాగాణికిభూమికిఁ బేరులు. పుంజె,  
చేను, పాలము-ఈ 3 ను మెట్టభూమిపేర్లు. కంజ-ఈ ౧ నిర్జలప్రదేశము  
నకుఁ బేరు.

క. ధరణిక్ వివరాఖ్య లగున్

బొటియ కలుగు లాఁగ బొక్క ♦ బొంద యనంగా

దరి యొడ్డు గట్టనంగా

బరఁగుం దీరంబు పేళ్లు ♦ (ప్రమథగణేశా).

21

టీ. బొటియ, కలుగు, హంగ, బొక్క, బొంద-ఈ గీ ను బొంద  
పేర్లు. దరి, బిడ్డు, గట్టు-ఈ 3 ను తీరమునకు బేరులు.

తే. అస లనంగను తొంపి నా ♦ నడు సనంగ  
బుటద నా నొప్పు గర్దమంబునకు బేళ్లు  
భూమికి సమాఖ్య లగు బువి ♦ పుడమి నేల  
మన్ను పంటవలంతి నా ♦ (మదనదమన). 22

టీ. అసలు, తొంపి, అడుసు, బుటద - ఈరను అడుసునకు బేరులు.  
బువి [ప్రకృ. భువి.], పుడమి [ప్రకృ. పృథివి.], నేల, మన్ను, పంటవలంతి  
=పంటలనొసగుదేవి-ఈ గీ ను భూమి పేర్లు.

తే. జగిలె యనంగ నరుగు నాంగ ♦ జగతి నాంగ  
దిన్నె యన వేదికాఖ్య లై ♦ యెన్ను దనరు  
మి త్తనంగను మెరక నా ♦ మిట్ట యనంగ  
నున్న తక్షితికాఖ్యలై ♦ యొప్పు (నభవ). 23

టీ. జగిలె-రూ. జగిలె, అరుగు, జగతి, తిన్నె-ఈ ర ను తిన్నెకు  
బేరులు. మిట్టు, మెరక, మిట్ట-ఈ 3 ను ఎత్తయినచోటికి బేరులు.

తే. తనరు నిశ్రేణి తాప నిచ్చెన యనంగ  
దెప్ప తే పనునాఖ్యల ♦ నొప్పు బలము  
పరగు నో డన గల మన ♦ దరణి ధరణి  
(దరణిశీతాంశుశిఖనేత్ర ♦ ధవళగాత్ర). 24

టీ. తాప, నిచ్చెన-ఈ 2 ను నిచ్చెనకు బేరులు. తెప్ప, తేప-ఈ 2  
ను ప్లవమునకు బేరులు. ఓడ, కమలము-ఈ 2 ను నావకు బేరులు.

తే. కార్తుకం బొప్పు విల్లు సింగాణి యనంగ  
దూణ మొప్పు బత్తళిక నా ♦ దొన యనంగ

దరకసం బనఁ బొది యనఁ ♦ దనరు శరము

కోల ములి కమ్ము తూపు నా ♦ (శూలపాణి). 25

టీ. విల్లు, సింగాణి-ఈ ౨ ను ధనస్సునకుఁ బేరులు. వత్తలిక, దొన, తరకసము, పొది-ఈ ౪ ను అమ్ములపొదిపేర్లు. కోల, ములికి, అమ్ము, తూపు-ఈ ౪ ను శరము పేర్లు.

తే. తనరుఁ బేళ్లు తనుత్రాణమునకుఁ గత్త

శంబు జోడు జిరా దుప్పటంబు బొంద

శం బనఁగ నాఖ్య లగు శతాంగంబునకును

దేరు నా నరదము నాఁగ ♦ (మేరుచాప). 26

టీ. కత్తశంబు, జోడు, జిరా, దుప్పటంబు, బొందశంబు-ఈ ౫ ను కవచమునకుఁ బేర్లు. తేరు, ఆరదము [ప్రకృ...రథము.] - ఈ ౨ ను రథము పేర్లు.

క. కన్నా కన్నను దలక

ట్టన్నను మఱి మేలుబంతి ♦ యన్నను ధరలో

నిన్నియు శ్రేష్ఠము పేర్లై

యెన్నంబడు రాజసభల ♦ (నిభదై త్యహారా). 27

టీ. కన్నాకు, తలకట్టు, మేలుబంతి-ఈ 3 ను ఉత్తమునిపేర్లు.

క. సొమ్మనఁ దొడ వనఁగా రవ

ణమ్మన నగుఁ బేళ్లు భూషణమ్ములకును హా

రమ్ములకు నగును నభిధా

నమ్ములు పేరు లన సరులు ♦ నా(శితికంఠా). 28

టీ. సొమ్ము, తొడపు, రవణము-ఈ 3 ను భూషణములకుఁ బేరులు.

పేరు, సరి-ఈ ౨ ను హారమునకుఁ బేరులు.



తే. సరము లెత్తులు దండలు ♦ సరు లనంగ  
నామధేయంబు లగుఁ బుష్ప ♦ దామములకు  
వాసనకు నాఖ్యలై యొప్పు ♦ వలపు కంపు  
తావి కమ్మన యనఁగ (గాఁత్యాయనీశ).

29.

టీ. సరములు, ఎత్తులు, దండలు, సరులు-ఈ ౪ ను పూవులదండలకుఁ జేర్చు. వలపు, కంపు, తావి, కమ్మన-ఈ ౪ ను వాసనకుఁ జేరులు.

క. ఒడమె యన సొమ్మనంగా  
విడిముడి యన రొక్క మనఁగ ♦ విత్తంబునకుం  
బుడమిని నామము లగు నివి  
(యుడురాజకళావతంస ♦ యురగాభరణా).

30.

టీ. ఒడమె, సొమ్మ, విడిముడి, రొక్కము(రుక్తశబ్దభవము)-ఈ ౪ ను ధనమునకుఁ జేర్చు.

తే. మచ్చు లన మిద్దె లనఁగను ♦ మాడుగు లన  
దారునిర్మితగేహముల్ ♦ దనరుచుండుఁ  
బరఁగు సౌధంబు మేడ యుప్పరిగ యనఁగఁ  
(నాగకేయూర మానిమానసవిహార).

31

టీ. మచ్చులు, మిద్దెలు, మాడుగులు-రూ. మాడువులు - ఈ 3 ను కొయ్యలొక గట్టఁబడినయిండ్లకుఁ జేర్చు. ఉప్పరిగ, మేడ-ఈ 2 ను రాచనగళ్లకుఁ జేర్చు.

తే. పెట్టి యన మందసం బనఁ ♦ బెట్టె యనఁగఁ  
బెట్టియ యనంగఁ జేటికాభిఖ్య లమరు  
, మ్రోడనంగను మోటు నా ♦ మొద్దనంగ  
వెలయు స్థాణుసమాఖ్యలు ♦ (విశ్వనాథ).

32

టీ. పెట్టి, మందసంబు, పెట్టె, పెట్టియ-ఈ ర ను పేటికపేర్లు.  
మ్రోడు, మోటు, మొద్దు-ఈ 3 ను స్థాణువుపేర్లు.

ఆ. విస్తృతాఖ్య లొప్పు • విప్పు తనర్పు నా  
వెడచ విరివి పఱపు • వెడలు పనంగ  
దీర్ఘమునకు నామధేయంబు లై యొప్పు  
నిడుద చాపు నిడివి • నిడు పనంగ. 33

టీ. విప్పు, తనర్పు, వెడచ, విరివి, పఱపు, వెడలుపు-ఈలను వెడలు  
పేర్లు. నిడుద, చాపు, నిడివి, నిడుపు-ఈ ర ను నిడివికి బేర్లు.

ఆ. ఈడు దినుసు సాటి • యెన దొర సరి జోడు  
సవతు మాద్రి యుద్ది • జత తరంబు  
పురుడు నాంగ సదృశమున కివి యాఖ్య తా  
(వివిధగుణసనాథ • విశ్వనాథ). 34

టీ. ఈడు, దినుసు, సాటి, ఎన, దొర, సరి, జోడు, సవతు, మాద్రి-  
రూ. మాదిరి, ఉద్ది, జత, తరంబు, పురుడు-ఈ 3 ను సమానమునకు బేర్లు.

తే. పసిండి బంగరు బంగారు • పైండి పొన్ను  
జాళువా పుత్తడి యనంగ • స్వర్ణ మమరు  
దత్తకాంచన మమరు గుండన మనంగ  
డాని యపరంజి నా (గజదానవారి). 35

టీ. పసిండి, బంగరు, బంగారు, పైండి, పొన్ను - రూ. హొన్ను,  
జాళువా, పుత్తడి-ఈ 2 ను బంగారమునకు బేర్లు. మందసము, కడాని, అప  
రంజి-ఈ 3 ను పుటముదీతిన బంగారమునకు బేర్లు.

ఆ. చిదుర తునుక తునియ • చిదురుప వ్రక్క పా  
లనంగ ఖండమునకు • నాఖ్య లమరు

ప్రోగు గుప్ప వామి ♦ ప్రోవు దిట్ట యనంగ  
రాశి కాఖ్య లగు (ధ♦రాశతాంగ).

36.

టీ. చిదుర, తునుక, తునియ, చిదురుప, ప్రక్క, పాలు - ఈను  
ఖండమునకుఁ జేర్చు. ప్రోగు, కుప్ప, వామి, ప్రోవు, తిట్ట-ఈగను రాశికిం.  
జేరులు.

క. ఈస్థావరవర్ధం గడు  
నాస్థా విను జదువ వ్రాయ ♦ నవనీస్థలిలో  
నాస్థానునికృప నఖిలశో  
భస్థితులును జనుల కొదవు ♦ భాసురలీలన్.

37.

స్థావరవర్ధ సమాప్తము.

తి ర్య గ్వ ర్థ.

సీ. వెడఁదమోముమెకంబు ♦ జడలమెకం జేనుఁ  
గులగొంగ మెకముల♦కొలముసామి  
తెల్ల డాలుమెకంబు ♦ తెఱనోటిమెకము సిం  
గంబు నాబొబ్బమెకం బనంగఁ  
బరంగును మృగరాజు ♦ పసిదిండి పులి మెకం  
బులతిండిపోతు చాఁఁజలమెకంబు  
మువ్వన్నె మెక మన ♦ నివ్వసుంధరయందు  
వ్యాఘ్రంబునకు సమాఖ్యలు చెలంగుఁ  
ఆ. బుట్టకూడుదిండి♦పో తన వెనుకచూ  
పులమెకంబు నాఁగ ♦ నెలు వనంగ

నెలుగు నాఁగ మోరఁ తెలుపుమెకంబు నా  
భల్లుకంబు దనరు ♦ (ఫాలనేత్ర).

1

టీ. వెడఁదమోముమెకము = విశాలముఖముగలమృగము, జడలమెకము = జటలుగలమృగము, ఏనుగులగొంగ = గజములకువిరోధి, మెకముల కొలముసామి = మృగములవంశమునకు రాజు, తెల్లడాలుమెకము = శ్వేతకాంతిగలది, తెఱనోటిమెకము = తెఱచియుండెనునోరుకలది, సింగము, [సింహశబ్దభవము.] బొబ్బమెకము = బొబ్బలువేసెడుమృగము - ఈ ర యు సింహమునకుఁ బేర్లు. పసిదిండి = (పసుల+తిండి) పశువును భక్షించునది, పులి, మెకంబులతిండిపోతు = మృగములను భక్షించునది, చాఱలమెకము = చాఱలుగలమృగము, మువ్వన్నెమెకము = మూడువన్నెలుగల మృగము-ఈ గీ ను వ్యాఘ్రమునకుఁ బేరులు. పుట్టకూడుదిండిపోతు = పుట్టకూడుతినునది, వెనుకచూపులమెకము = వెనుకదృష్టిగలది, ఎలుపు, ఎలుగు, మోరతెలుపు మెకము=ముఖమందు తెలుపుగలమృగము-ఈ ర ను భల్లుకమునకుఁ బేర్లు.

క. పలుగొమ్ములమెక మనంగ

నిల నెక్కుడుమెక మనంగ ♦ నేనుఁ గనంగ

బలువంజమెకము నాఁ జే

గలమెక మన గౌరనంగ ♦ గరి యొప్పు (శివా). 2

టీ. పలుగొమ్ములమెకము = దంతములే కొమ్ములుగాఁగలమృగము, ఎక్కుడుమెకము=ఎక్కుటకుయోగ్యమైనమృగము, ఏనుగు, బలువంజమెకము (బలుపు+తంజ+మెకము), రూ. బలుహజ్జమెకము = బలువైన పాదములు గలమృగము, చేగలమెకము=హస్తము (తొండము) గలమృగము, గౌరు-ఈ ౨ ను గజమునకుఁ బేరులు.

తే. వాజికి సమాఖ్య లగుఁ దేజి ♦ వారువంబు

మాపు గుఱ్ఱంబు తేట్రువ ♦ వాపురంబు

క త్తలాని బాబా జక్కి ♦ త త్తడి యన  
(విగతభవపాశ కాశీనివేశ యాశ).

3

టీ. తేజి, వారువము, మావు, గుఱ్ఱము, తట్టువ, వావురము, క త్తలాని, బాబా, జక్కి, త త్తడి-ఈని యు గుఱ్ఱమునకుఁ బేరులు.

క. తగ రేడిక పొట్టే లన

నగు మేషసమాఖ్య లెనిమిదడుగులమెక మే  
నుంగుగొంగసూఁ డనంగా

జగతి శరభాఖ్య లొప్పు ♦ (జంద్రార్థధరా).

4

టీ. తగరు, ఏడిక, పొట్టేలు-ఈ 3 ను మేకకుఁ బేరులు. ఎనిమిదడుగులమెకము = ఎనిమిదికాళ్లుగల మృగము, ఎనుంగుగొంగసూఁడు = సింహమునకు విరోధి-ఈ ౨ ను శరభమృగమునకుఁ బేరులు.

క. సంగతి నుషాఖ్యలు నొ

ప్పెం గడు నొంటె లన లొట్టిపిట్ట లన నా

రంగాఖ్య లలరు నిట్టు ల

నంగా జింక లన లేళ్లు ♦ నా (సర్వజ్ఞా).

5

టీ. ఒంటె, లొట్టిపిట్ట-ఈ ౨ ను ఉష్ట్రమునకుఁ బేరులు. ఇట్టి, జింక, లేడి-ఈ 3 ను జింకలకుఁ బేరులు.

క. నులిగొమ్మలమెక మి ♦ ఱ్ఱన

నిల మృగమున కొప్పు జేళ్లు ♦ మృగిలేడి యన

వెలయును రెంటికి దగు నా

ఖ్యలు జింక యనంగ నీశ ♦ (యంబరకేశా).

6

టీ. నులిగొమ్మలమెకము = మెలికలుతిరిగియుండు కొమ్ములు గలమృగము, ఇట్టి-ఈ ౨ ను మగజింకపేర్లు. లేడి - అను నీ యు ఆఁడుజింకకు పేరు. జింక-ఈ ౧ యు ఆఁడు మగదుప్పలు రెంటికినిపేరు.

తే. పనులు తొడుకులు పసరముల్ ♦ పసి యనంగఁ  
 బశువులకును సమాఖ్యలై ♦ పరఁగు నాల  
 పోతు బసవఁడు గిబ్బి యాఁబో తనంగ  
 వృషభమున కాఖ్యలై యొప్పు ♦ (వృషభవాహ). 7

టీ. పనులు, తొడుకులు, పసరము-యా. పసలము, పసి-ఈ ర ను పశువులకుఁ బేరులు. ఆలపోతు=పశువులకుఁ బతి, బసవఁడు, గిబ్బి, ఆఁబోతు [ఆవు+పోతు]-ఈ ర ను వృషభమునకుఁ బేరులు.

సీ. తొట్టుపట్టు లనంగ ♦ దొడ్లనఁగా నివి  
 గోష్ఠదేశమునకుఁ ♦ గొఱులు (నీశ)  
 కడుపులు మొదవులు ♦ పదువులు మందలు  
 నా ధేనుగణ మొప్పు ♦ (నగనివేశ)  
 యలరు నాఖ్యలు లేఁగ ♦ లన దూడ లనఁ క్రేపు  
 లన వత్సములకును ♦ (ధనదమిత్ర)  
 యా వనఁగా గిడ్డి ♦ యనఁ దొడు కన మొద  
 వన ధేనునామముల్ ♦ దనరు (నభవ)

తే. యుక్షమునకు సమాఖ్యలై ♦ యొప్పుచుండు  
 గిత్త యొద్దనఁ గోడె నాఁ ♦ (గృత్తివాస)  
 యా లనఁగ ధేనువుల కాఖ్య ♦ యలరు చుండు  
 (శైలజానాథ ప్రమథసంఘయసనాథ). 8

టీ. తొట్టుపట్టులు, దొడ్లు - ఈ ౨ ను కొట్టుమునకుఁ బేర్లు. కడుపులు, మొదవులు, పదువులు, మందలు - ఈ ౪ ను ఆవులగుంపునకుఁ బేర్లు. లేఁగ, దూడ, క్రేపు - ఈ ౩ ను దూడలకుఁబేర్లు. ఆవు, గిడ్డి, తొడుకు, మొదవు-ఈ ౪ ను గోవులపేర్లు. గిత్త, ఎద్దు, కోడె - ఈ ౩ ను ఎద్దునకుఁ పేర్లు. ఆలు [ఆవు+లు (పువర్ణలోపము)=ఆలు-బహువచనము.] -ఈ ౧ యు ధేనువులపేరు.

తే. అలరుఁ గుండేలు చెవులపో ♦ తనఁగ శశక  
మొప్పుఁ బొడలమెకంబు నా ♦ దుప్పి యనఁగఁ  
గాఱుకొమ్ములమెక మనఁగను ధరిత్రి  
రామనామమృగంబు (ధ♦రాశతాంగ).

9

టీ. కుండేలు, చెవులపోతు-ఈ ౨ ను కుండేటికిఁ బేర్చు. పొడలమెకము = మచ్చలుగలమృగము, దుప్పి, కాఱుకొమ్ములమెకము = సాంద్రశృంగములు గల మృగము-ఈ 3 ను దుప్పికిఁ బేర్చు.

తే. దుంత యెనుపోతు జమునెక్కిరింత దున్న  
యనఁగ మహిషంబునకు సమాహ్వాయము లమరుఁ  
బరఁగు నెనుపెంట్లు గేదెలు ♦ బత్తె లెనుము  
లనఁగ మహిషీసమాఖ్యలు ♦ (ధనదమిత్ర).

10

టీ. దుంత, ఎనుపోతు, జమునెక్కిరింత = యమునివాహనము, దున్న-ఈ ౪ ను మహిషంబునకుఁ బేర్చు. ఎనుపెంట్లు (ఎనుము + పెంటి = ఎనుపెంటి), గేదె, బత్తె, ఎనుము-ఈ ౪ ను మహిషీసామములు.

తే. పక్కి పులుఁగు పిట్ట యనఁగఁ ♦ పక్షి యొప్పు  
గఱులు తొక్కలు చట్టుప ♦ లెఱక లనఁగఁ  
బక్షముల కివి పే శృంగుఁ ♦ బర్ణములకు  
నాఖ్య లగు లావు లన నీక ♦ లనఁగ (నీశ).

11

టీ. పక్కి, (ప్రకృతి. పక్షి.) పులుఁగు, పిట్ట-ఈ 3 ను పక్షికిఁ బేర్చు. గఱులు, తొక్కలు, చట్టుపలు, ఎఱకలు-ఈ ౪ ను తొక్కలకు నామములు. లావు, ఈక-ఈ ౨ ను ఈకలకు నామములు.

సీ. తొలకరికలుగుపుల్లలు నల్వతేజీలు  
పాలు నీరును నేరుపఱుచుపులుఁగు

లంచలు తెలిపిట్ట ♦ లన నొప్పు హంసలు  
 క్రౌంచముల్ దనరారు ♦ గొంచ లనంగ  
 గొక్కరా లనంగను ♦ గొక్కు లనంగను  
 గొక్కెర లనంగను ♦ గొంగ లనంగ  
 బరంగు నభిఖ్యలు ♦ బకవిహంగములకు  
 నట్టువపులుగు నా ♦ జుట్టుపులుగు

తే. నాగ నె మ్మన నెమిలి నా ♦ నమ్మి యనంగ  
 గేకికి సమాఖ్య లగుఁ జంచరికములకు  
 నాఖ్యలు జమిలిముక్కాలి ♦ యనంగ దేటి  
 యనంగ దుమ్మెద నా (నీశ ♦ యభ్రకేశ).

12

టీ. తొలకరికలుగుపులులు=వర్షాకాలమునఁ బాటిపోవుపక్షులు, నల్ల  
 తేజీలు=బ్రహ్మకు వాహనములు, పాలు నీరును నేరుపఱుచు పులుగులు=  
 క్షీరొదకములను వేఱుపఱుచునట్టిపక్షులు, అంచలు, (ప్రకృతి. హంసలు.)  
 తెలిపిట్టలు = తెల్లనిపక్షులు-ఈ గీ ను హంసలకు నామములు. గొంచలు-  
 ఈ ౧ యు క్రౌంచపక్షులకుఁ బేరు. గొక్కరా, గొక్కు, గొక్కెర, గొంగ-  
 ఈ ౪ ను బకమునకుఁ బేర్లు. నట్టువపులుగు=నాట్యమునుజేయుపక్షి, జుట్టు  
 పులుగు = సిగగలపక్షి, నెమ్మి, నెమిలి, నమ్మి-ఈ గీ ను గేకికి నామములు.  
 జమిలిముక్కాలి=ఆఱుకాళ్లు గలది, తేటి, తుమ్మెద-ఈ 3 ను భ్రమరము  
 పేరులు.

తే. పరంగు నొడ్డిలు కూకీలు ♦ పల్లటీలు  
 పావురాలును బకదాద్లు ♦ పావురములు  
 నాంగఁ గలరవపక్షిబృందములపేళ్ళు  
 (పంకజాతాక్షసన్నిత్ర ♦ ఫాలనేత్ర).

13



టీ. ఒడ్డిలు, కూకీలు, పల్లటీలు, పావురాలు(పారావతశబ్దభవము), ఒక దాద్దు, పావురములు-ఈ ౬ ను పావురములకుఁ బేరులు.

తే. పుడమిలోపలఁ జదువులపులుఁ గనంగఁ  
జిగురువిల్కానితేజి నాఁ ♦ దొంగరుముక్కు  
పులుఁ గనంగ బచ్చితెక్కలపులుఁ గనంగఁ  
జిలుక యన నొప్పుఁ గీరంబు ♦ (శ్రీమహేశ). 14

టీ. చదువులపులుఁగు=మాటాడుపక్షి, చిగురువిలుకానితేజి=మన్మథుని వాహనము, దొంగరుముక్కుపులుఁగు = యెఱ్ఱనిముక్కుగలపక్షి, పచ్చ తెక్కలపులుఁగు = పచ్చనితెక్కలుగలపక్షి, చిలుక-ఈ గీ ను చిలుకకుఁ బేర్లు.

తే. బట్టికాఁ డన గొరవంకపిట్ట యనంగఁ  
బరఁగు శారిక యేత్రింత ♦ పసులపోలి  
గాఁడు కూకటిమూఁగ నాఁగను జెలంగు  
నిల భరద్వాజవిహంగంబు ♦ (నీలకంఠ). 15

టీ. బట్టికాఁడు-పా.బట్టుకాఁడు, గొరవంకపిట్ట-ఈ ౨ ను గోరువంక కుఁ బేర్లు. ఏత్రింత, పసులపోలిగాఁడు, కూకటిమూఁగ-ఈ 3 ను భరద్వాజ పక్షికిఁ బేర్లు.

తే. జాలె డేగనఁ గురుజు నా ♦ సాశ్వ మనంగఁ  
గణుజు నాఁగను జలకట్టె ♦ యనంగ వేస  
డం బనంగ గిడ్డు నా నోరణం బనంగ  
శ్వేనభేదంబు లగు (మహాసేనజనక). 16

టీ. జాలె, డేగ, కురుజు, సాశ్వము, కణుజు, జలకట్టె, వేసడము, గిడ్డు, ఓరణము-ఈ ౬ యును శ్వేనవిశేషములకుఁ బేర్లు.

తే. కోటఁ డనంగను గూబ నా ధూక మమరుఁ  
జిటుతగూబ యనంగఁ బసిండికంటి  
యనంగ సకినాలపులుఁ గన ధ నలరుచుండుఁ  
బృథివిఁ గనకాక్షి యనుపక్షి (శ్రీమహేశ). 17

టీ. కోటఁడు, గూబ-ఈ ౨ ను గుడ్డగూబకుఁ బేరులు. చిటుతగూబ= చిన్నగూబ, పసిండికంటి=బంగారమువంటి నేత్రములుగలది[సమాసాంతము.], సకినాలపులుఁడు=శకునములపక్షి-ఈ 3 ను బంగరుకంటిపిట్టకుఁ బేర్లు.

తే. పాము సప్పంబు నిడుపఁడు ధ పడగదారి  
గాలిమేతరి వినదారి ధ కానరాని  
కాళ్ళయది చిల్వ వీనులకంటి పుట్ట  
పెట్టె పట్టనఁ జను నహి ధ పేళ్ళు భర్త. 18

టీ. పాము, సప్పము, [ప్రకృతి. సర్పము.] నిడుపఁడు=దీర్ఘముగానుండు నది, పడగదారి=పడగనుధరించినది, గాలిమేతరి=వాయుభక్షణము నేయునది, వినదారి = విషమునుధరించినది, కానరాని కాళ్ళయది = అగపడనిపాదములు గలది, చిల్వ-రూ. చిలువ, వీనులకంటి=చెవులే కన్నులుగాఁగలది, పుట్ట పెట్టె పట్టు=వర్తికమును బెట్టెయును నివాసముగాఁగలది-ఈగం యు సర్ప మునకు నామములు.

క. ఇల నెంచ రుధిరమున కా  
ఖ్యలు నల్ల యనంగ నెత్తు ధ ధనంగ ధరిత్రిం  
బొల యిరు వెఱచి నంజుడు  
పొల సన నివి పరఁగు మాంసమునకు (మహేశ). 19

టీ. నల్ల, నెత్తురు-ఈ ౨ ను రక్తమునకుఁ బేర్లు. పొల, ఈరువు, ఎఱచి, నంజుడు, పొలను-ఈ ౪ ను మాంసమునకుఁ బేర్లు.

క. భర్తడు కాశీనిలయుఁడు  
దుర్గాపతి యొసఁగు ముదముతో నీతిర్య  
గ్వర్గు లిఖించినఁ జదివిన  
దార్గత్యము లణఁచి సంపదలు నిత్యంబున్. 20

టీ. ఈతిర్యగ్వర్గు వ్రాసినను, జదివినను, కాశీవిశ్వేశ్వరనిదయవలన దారి  
ద్ర్యములు దొలఁగి సంపదలు గలుగును.

తిర్యగ్వర్గు సమాప్తము.

నా నా ర్థ వ ర్ణ.

క. కలు పనఁ బే రగు దధికిం  
గలు పన సస్యంబులోని \* గాదముపే రొ  
\*వెలు గండ్లు కంపకొటను  
వెలుఁ గందురు ప్రభను జనులు \* (విశ్వాధిపతీ). 1

టీ. 1. కలుపు=పెరుఁగు, పైరులోనికనవు. 2. వెలుగు=కం చె, వెలుఁగు=  
వెలుతురు.

క. మావు లనం దగు హయములు  
మావు లనం బరఁగు నామ్ర \* మహిజంబు లిలం  
దావు లనస్థల మొప్పును  
వావు లనన్ వాసనలకుఁ \* దగుఁ బేరు (శివా). 2

టీ. 1. మావులు=గుఱ్ఱములు, మామిడిచెట్లు. 2. తావులు=చోటులు,

\* ఇది అరసున్నగలవృద్ధు కాంతికిని, లేనవృద్ధు కంపకొటపును బే  
రగును.

నాననలు. [పైరెండుపదములకును బహువచనమందే యాయర్థభేదంబు చెప్ప వీలగునుగాని యేకవచనంబున నివి వెవ్వేఱంతములుగలవి గావున నర్థద్వయము చెప్ప వీలుగాదు. ఏకవచనమున గుఱ్ఱమునకు “మావు” మామిడిచెట్టునకు “మావి” యని రూపములు.]

క. ఇమ్మహిలోపలఁ బే రగుఁ

గొమ్మ యనన్ వృక్షశాఖకును భామినికిం

దమ్ము లనం బే రగుఁ బ

దమ్ముల కనుజన్మలకును ♦ (దరుణేందుధరా.)

3

టీ. 1. కొమ్మ= చెట్టుయొక్కకొమ్మ, అడుది. 2 తమ్ములు=తామరలు, అనుజులు. [ఏకవచనమున నర్థద్వయమురాదు. తామరకు ‘తమ్మి’ అనుజునికి ‘తమ్ముడు’ అని రూపభేదము.]

క. ఇమ్మలఁ బే రగుఁ దాటం

కమ్మలకున్ లేఖలకును ♦ గమ్మ లనన్ నా

మమ్ము దగుం గంతాభర

ణమ్మునకును లతకుఁ దీఁగె ♦ నా (గౌరీశా).

4

టీ. 1. కమ్మ=చెవికమ్మ, ఉత్తరము(జాబు). 2. తీఁగె=మెడనూలు, లక.

క. చెల్లును బేల్లె ధరలోఁ

దా శ్లన సూత్రంబులకును ♦ దాశంబులకుం

గోశ్లనఁ కుక్కుటములకును

బే శ్లగు ఖటావ్రింగములకుఁ ♦ బే శ్లగు (నభవా). 5

టీ. 1. తాళ్ల=పగ్గములు, తాటిచెట్లు, [ఏకవచనములారాదు. పగ్గము= తాడు, తాటిచెట్టు=తాడి.]. 2. గోళ్ల=కుక్కుటములు, మంచపుఁగోళ్లు. [ఈ యర్థము ఏకవచనములారాదు. కుక్కుటము=కోడి, మంచపుఁగోడు=కోడు.]

క. చామ యన సస్యమునకును  
 భామినికిని నాఖ్య యగుచుఁ ♦ బరఁగు ధరిత్రిన్  
 నామము లగుచును వెలయును  
 బాము లనన్ జన్తములకు ♦ భంగమ్ములకున్. 6

టీ. 1. చామ=ధాన్యవిశేషము, ఆడుది. 2. బాము=పుట్టుక, తిరస్కారము.

తే. దంట యనఁగ నభిఖ్య యై ♦ దనరుచుండు  
 జగతిలోపలఁ బ్రాధకు ♦ యుగళమునకుఁ  
 బఱ పనంగ నభిఖ్య యకాఁ ♦ బానుపునకు  
 విస్తృతమునకు (వై లనివేళ యీశ). 7

టీ. 1. దంట=ప్రాధాంగన, జంట. 2. పఱపు=పానుపు, వ్యాపించుట.

క. తొలి యనఁగా నగు నామం  
 బులు పూర్వంబునకు సుషిరమునకును ధరలో  
 వెలి యనఁగ బహిర్ధవళం  
 బులకును నామంబు (శేషభుజగవిభూషా). 8

టీ. 1. తొలి=మునుపు, బెజ్జము. 2. వెలి=బయలు, తెల్లన.

క. నెమ్మి యనన్ వంజులవృ  
 త్తమునకున్ బర్హి కిని సుఖస్థితికిని నా  
 మమ్ముగఁ దగు (నతిధీర య  
 హమ్మతిజనదూర పన్నఁగాధిపహారా). 9

టీ. నెమ్మి=వంజులవృత్తము, నెమిలి, సౌఖ్యము గలిగియుండుట.

క. పోలం బే రగుచుండును  
 బా లనఁగా యీరమునకు ♦ భాగంబునకుం

గా లనఁ బే రగు నాలవ

పాలికే బాదంబునకును ♦ (బాలేందుధరా). 10

టీ. 1. పాలు=క్షీరము, భాగము. 2. కాలు=పాదము, నాలవభాగము.

క. మే లన శుభంబు పే రగు

మే లన నుపరికిని గూరిమికినిం బే రౌ

మే లన మెచ్చునఁ బల్కిన

యాలాపంబునకు నాఖ్య ♦ యగు (జగదీశా). 11

టీ. మేలు=శుభము, ప్రభాగము, ప్రేమ, మంచిగాఁ జెప్పినమాట.

క. ధారుణిఁ జేరు వహించును

బూరుగు నా నూదువాద్యమును | శాల్తలియుం

బే రన నభిధానం బగు

హారమునకు నామమునకు ♦ (నంబరకేశా). 12

టీ. 1. బూరుగు=వాద్యవిశేషము, బూరుగుచెట్టు. 2. పేరు=వికాసము, దండ.

క. క ప్పన నీలిమపే రగుఁ

గ ప్పనఁగా నింటిమీఁదికసప్రకుఁ బే రౌఁ

గొప్పనఁ దగుఁ జాపాగ్రము

నొప్పగు ధమ్మిల్లమును గృహోపరియు (శివా). 13

టీ. 1. కప్ప=నలుపు, ఇంటిమీఁదవేయుపూరి. 2. కొప్ప=వింటికొన,

శ్రీలకొప్ప, ఇంటియొక్కనడికొప్ప.

క. ఒకభూరుహమునకును ధమ

నికే బే రగుఁ గ్రోవి యనఁగ ♦ నెఱి నట్టుల వే

ఱొకభూజమునకు నధరము

నకుఁ బే రగు మోవి యనిన ♦ (నగరాట్టపా). 14

టీ. 1. క్రోవి=గోరింట చెట్టు, గొట్టము. 2. మోవి=ఒకచెట్టు, పెదవి.

క. చవు లనఁగా నభిధానము

లవు పడుచులకును ము త్రియపు తెత్తులకున్

భువిలోపల నామము లగు

గవు లన గుహలకునుఁ బూతిగంధంబులకున్. 15.

టీ. 1. చవులు = ఆఱురుచులు, ముత్యాలసరము. 2 గవులు=గుహలు, దుర్వాసన, కంపు. (మొదటియర్థమున బహువచనము. దీనికి ఏక. గవి. రెండవయర్థమున నిదే ఏకవచనము.)

తే. ఆఖ్య యై యొప్పు ధరణిలో ♦ నపరదివన

మునకు ఛత్రంబునకు నెల్లి ♦ యనెడినుడువు

జక్కి యనువేరు పరఁగును ♦ సైంధవంబు

నకు ఘరట్టంబునకును (గంధర్వదమన). 16

టీ. 1. ఎల్లి=రేపు ఆనుట, గొడుగు. 2. జక్కి=గుఱ్ఱము, తిరుగలి.

తే. ఆడె ననుమాట నటియించె ♦ ననుటకును వ

చించె ననుటకు మఱియు నిందించె ననుట

కాఖ్య యగుచును శోభిల్లు ♦ నాలు నాఁగ

గోవులకు భార్యకును బే రఁగు (స్తహేళ). 17

టీ. 1. ఆడెను=నాట్యముచేసెను, పలికెను, నిందించెను. 2. ఆలు = (బహువచనము) గోవులు, (ఏకవచనము) భార్య. (దీనికి బహువచనము-ఆండు).

సీ. రజతపునగపదార్థములకు నభిధాన

మగు వెండి యన బంతి ♦ యనఁగఁ గందు

కమునకు శ్రేణికి ♦ నమరు నాహ్వాయముగా

దండ యనం బుష్పదామమునకు

నంతికంబునకుఁ బే ♦ రగు దొర యన నాఖ్య  
యగు సదృశమునకు ♦ నవనిపతికి  
నస్త్రసంఖ్యకు నహ ♦ మ్మనుటకు నాహ్వాయం  
బగు నే ననఁగ సరి ♦ యనఁగ సదృశ

తే. మునకు సమసంఖ్యకును నామముగ నెసంగు  
గొం తనఁగ నాహ్వాయం బగుఁ ♦ గుక్కుటాస  
నంబునకుఁ గంతమునకును ♦ నల్ల యనిన  
రక్తనీలాఖ్య యై యొప్పు ♦ (రాజమకుట).

18

టీ. 1. వెండి=రజతము, మరల. 2. బంతి=చెండు, వరుస. 3. దండ=

చూలదండ, సమీపము. 4. దొర=సమానము, రాజు. 5. ఏను=అయిదు,

నేను. 6. సరి=సమానము, సమసంఖ్య. 7. గొంతు=కుక్కుటాసనము, మెడ.

8. నల్ల=నెత్తురు, నలుపు.

సీ. తీరంబునకు ధరి ♦ త్రీధరంబునకు స

మాఖ్య యై యొప్పు గ ♦ ట్టనఁగ (నీశ)

కేతువునకుఁ గాంతికిని సమాహ్వాయ మగు

డా లనంగను (మేరుశైలచాప)

శౌర్యధుర్యునకు లాంఛనమునకును నామ

మగు బిరు దనఁగఁ (బండ్నగవిభూష)

గూబ నా నాఖ్య యకా ♦ ఘూకంబునకుఁ గర్త

మూలంబునకు (నవిముక్తనిలయ)

తే. యంతికంబునకును సమూహంబునకును  
నామ మై యొప్పుఁ జేరువ ♦ నాఁగ (నభవ)  
సమభిధాన మై యొప్పుఁ బిశాచమునకు  
బవనమునకును గాలి యంబులుకు (దుద్ర).

19



- టీ. 1. గట్టు=తీరము, పర్వతము. 2. డాలు=తెక్కెము, కాంతి.  
3. బిరుదు = కార్యము, గుఱుతు. 4. గూబ=గుడ్డగూబ, చెవిమొదలు.  
5. చేరువ=దగ్గఱ, గుంపు. 6. గాలి=దయ్యము, వాయువు.

క. ఇలలోపల నామం బగు

బలుకులు నా శకలములకు ♦ భాషణములకు

నెల యన నభిధానం బగు

జలజారికి మాసమునకు ♦ (శైలనిశాంతా).

20

టీ. 1. పలుకు=మాట, తునుక, 2. నెల=చంద్రుడు, మాసము.

సీ. అంతర్హితుం డయ్యె ♦ ననుటకు నాగతుం

డయ్యె ననుటకు సమాఖ్య యగుచు

వలరును విచ్చేసె ♦ ననుట (యంబరకేశ)

నెటి సమాహ్వయ మగుఁ ♦ గఱచె ననఁగ

నభ్యాస మొనరించె ♦ ననుటకు దంతపీ

డ యొనర్చె ననుటకు ♦ (నయుగనయన)

వెలయుఁ దక్షిణములకు నభిజ్ఞకు

నాఖ్యయై యానవా ♦ లనుట (యీశ)

తే. పఱచె ననఁగ సమాఖ్యయా ♦ బాధచేసెఁ

బ్రచలితుం డయ్యె ననుటకుఁ ♦ (బాండురాంగ)

పరఁగ మోహించె ననుటకుఁ ♦ బరిమళించె

ననుట కొప్పును వలచె నా ♦ (నళికనేత్ర).

21

టీ. 1. విచ్చేసెను-రా. వేంచేసెను=వచ్చెను, కనఁబడకపోయెను.

2. కఱచెను=నేర్చుకొనెను, కొఱికెను. 3. ఆనవాలు=కానినపాలు, గుఱు

తు. 4. పఱచెను = ఇడుమలఁబెట్టెను, ప్రయాణమాయెను. 5. వలచెను=కొ

రెను, పరిమళించెను.

సీ. ఆనె నంట సమాఖ్య ధ యశాను వహించె బా  
 నము చేసె ననుటకు ధ (నగనివేశ)  
 చషకంబునకును దంష్ట్రకు నాఖ్య యశాఁ గోర  
 యనంగ (శశాంకకళావతంస)  
 మొక్కలీఁ డనంగఁ గొమ్ములు లేనికరికి ము  
 ప్కరునకుఁ బే రగు ధ (గరళకంఠ)  
 మరకతచ్చవికి నంబరమున కగుఁ బేరు  
 పచ్చడం బనిన (నంబాకళత్ర)

తే. ఊతిని దురగిపతికి వృత్తశిలకు నామ  
 ధేయ మై యొప్పు గుండు నాఁ ధ (ద్రిపురహరణ)  
 నామ మా నొక్కసస్యంబునకును లోప  
 మునకుఁ గొట్ట యనంగ (నంబుదనిభాంగ). 22

టీ. 1. ఆనెను = మోచెను, త్రాగెను 2. గోర=గిన్నె, పెద్దపన్ను.  
 3. మొక్కలీఁడు=కొమ్ములులేనియేనుఁగు, మూర్ఖుఁడు. 4. పచ్చడము=పచ్చల  
 కాంతి, పైపేసికొనువస్త్రము. 5. గుండు=మగగుట్టము, గుండ్రనిబండ.  
 6. కొట్ట=ధాన్యవిశేషము, కొఱత.

సీ. తాల్చు నాఖ్యను వధూధమ్మిల్లభారంబు  
 గోణంబు మూల నాఁ ధ (గుధరచాప)  
 గొఱ యనునాఖ్యచే ధ గొఱలు లోపంబు మ  
 నోజ్జ్వలస్తువు (దక్షయజ్ఞమథన)  
 నెఱి హేయపడియె నన్వేషించె ననురెంటి  
 కాఖ్య యశా రోసె నా ధ (నసితకంఠ)  
 నరసె నాఁ బే రగు ధ నార్తి వారించె వి  
 మర్శించె ననుటకు ధ (మదనదమన)

తే. చరణమునకు నధగప్రదేశంబునకు స  
మాఖ్యయై యొప్పు నడుగు నా ♦ (నళికనేత్ర)  
మహిని బేరగుచుండుఁ బ్రమాణికంబు  
నకును భాషకు బాస నా ♦ (నగనివేశ).

23

టీ. 1. మూల=స్త్రీకొప్పు, విదిక్కు. 2. కొఱ=కొఱ్ఱలనుధాన్యము, మనోజ్ఞవస్తువు. 3. రోసెను=వెగటించెను, వెదకెను. 4. అరసెను=బాధనివారిం చెను, విచారించెను. 5. అడుగు, పాదము, క్రిందిభాగము. 6. బాస=పిట్టు, భాష.

సీ. నాగవాస మన ఘంటాప్రతీకమునకు  
వేశ్యల కగుఁ జేరు ♦ (విశ్వనాథ)  
నామ మకా నండంబునకు నంధకునకును  
గ్రుడ్డనంగను (రౌప్యకుధరనిలయ)  
చర్చవాద్యమున కుష్ణమునకుఁ బేరగు  
నుడు కనియెడునాఖ్య ♦ యుడుపమకుట)  
యభిధాన మగు మేడి ♦ యన హలాంగమున కు  
దుంబరమునకును ♦ (ధూతకలుష)

తే. కల్లనంగ శిల సురయు నా ♦ (గరళకంఠ)  
పరంగు నాఖ్యయు లాంగలపద్ధతికిని  
శ్రేణికిని జాలనంగ (భాసితసీతాంగ)  
(వారిధినిషంగ కాశీనివాసలింగ).

24

టీ. 1. నాగవాసము = గంటలానిచీల, వేశ్యలు. 2. గ్రుడ్డు=కన్నులు తెలియనివాడు, అండము. 3. ఉడుకు=పికవాద్యము, వేడిమి. 4. మేడి =నాఁగేటి వెనుకటి పట్టుకొయ్య, (మేడి) = అత్తిచెట్టు. 5. కల్లు = తాయి, మద్యము. 6. చాలు=వరుస, నాఁగేటిచాలు.

తే. జననికిని మాతృజననికి • జనకజనని

కాఖ్య యగు నవ్వ యనఁగ (నాఁర్యాసహాయ)

భగినికిని జనకునకు నాఁహ్వయము దనరు

నప్ప యనఁగను (జంద్రరేఖావతంస).

25

టీ. 1. అవ్వ=తల్లి, తల్లితల్లి, తండ్రితల్లి. 2. అప్ప=అక్క, తండ్రి.

క. పో తనఁగఁ బరఁగు మహిషము

భూతలమునఁ బురుషమృగము • పురుషఖగంబుం

దా తన ధాతృ పితామహ

మాతామహులకును నగు సమాఖ్య (మహేశా). 26

టీ. 1. పోతు=దున్నపోతు, పురుషమృగము, మగపక్షి. 2. తాత=

ప్రత్త, తండ్రితండ్రి, తల్లితండ్రి (తండ్రి).

క. పుడమిని బేరు వహించును

వడిగలవాఁ డనఁగ శౌర్యవంతుఁడు జవియున్

నడు మన నవలగ్నముఁ జె

న్నడరఁగ మధ్యస్థలంబు • నగు (నగధన్వీ).

27

టీ. 1. వడిగలవాఁడు = శౌర్యవంతుఁడు, వేగము గలవాఁడు. 2.

నడుము=మధ్యము. మధ్యప్రదేశము.

క. ఎద యనఁగఁ బరఁగు భిత్తికి

హృదయమునకు వక్షమునకు • నిల జో డనఁగా

నది దనరు నామ మగుచును

సదృశమునకు వర్తమునకు • (జంద్రార్థధరా).

28

టీ. 1. ఎద=భయము, హృదయము. 2. జోడు=సహనము, కవచము.

క. నానార్థవద్ధు విది స

న్యానముతో దీనిఁ జదివినను వ్రాసిన నా

మానవుల కబ్బు నెప్పుడు

నానార్థంబులును విశ్వనాథునికరుణన్.

29

టీ. ఈనానార్థవద్ధును చదివినవారికి, వ్రాసినవారికి సకలపంపదలును

గలుగును.

గద్యము. ఇది శ్రీమదేకామమంత్రిపుత్ర కాండిన్యగోత్రపవిత్ర  
సదారాధిత మహేశ్వర వైదిపాటి లక్ష్మణకవిప్రణీతం  
బైన యాంధ్రనామసంగ్రహం బను నిఘంటువునందు  
సర్వంబు నేకాశ్వాసము.

సతీకాంధ్రనామసంగ్రహము

స మా స్త ము.

శ్రీ రస్తు.

## స టీ కాంధ్ర నామ శేషము.

అవతారిక.

అంద్రనామశేష మనెడు నీనిఘంటువును రచించిన  
అడిదము సూరయ యనెడు కవి తాను జేయఁబూనిన గ్రంథ  
ము నిర్విఘ్న పరిసమాప్తి నొందుటకుఁగాను గృతినాయకుఁ  
డగునీశ్వరుని సంబోధనరూపముగాఁ బ్రార్థించి, తదంకితముగా  
గ్రంథనామపూర్వక ప్రతిజ్ఞను రెండుపద్యములచేతఁ జేయు  
చున్నాఁడు. —

క. శ్రీగౌరీప్రియవల్లభ

రాగద్వేషాదిరహిత • రమ్యచరిత్రా

యోగిధ్యేయపదాంబుజ

భోగివలయ రామచంద్రపురవరనిలయా.

1

టీ. శ్రీగౌరీప్రియవల్లభ = శోభాయుక్తరాలయిన పార్వతీదేవీః  
ప్రియనాథా! రాగద్వేషాదిరహిత = రాగద్వేషాదిదోషములులేనివాఁడా! రమ్య  
చరిత్రా = మనోహరమైనచరితములుగలవాఁడా! యోగిధ్యేయపదాంబుజ = నిష్ఠ  
గలవారిచేఢ్యానమునేయందగిన పాదారవిందములుగలవాఁడా! భోగివలయ =  
సర్పములు హస్తకంకణములుగాఁగలవాఁడా! రామచంద్రపురవరనిలయా =  
శ్రేష్ఠమైనరామచంద్రపురము నివాసముగాఁగలవాఁడా! (ఓపార్వతీశా!)

వ. అవధరింపుము.

టీ. నాచేయఁబోవు గ్రంథమును సావధానమననుగలవాఁడవై యాల  
కింపుము.

ఆ. ఆంధ్రనామసంగ్రహమునందుఁ జెప్పని  
కొన్ని తెలుఁగు మఱుఁగు లన్ని గూర్చి  
యాంధ్రనామశేష మనుపేరఁ జెప్పెద  
దీనిఁ జిత్తగింపు దేవదేవ. 3

తా. దేవదేవా ! ఆంధ్రనామసంగ్రహమునఁ జెప్పకవిడిచిన కొన్ని  
తెలుఁగు కఠినపదములనుగూర్చి యాంధ్రనామశేష మనుపేరుతోఁ జెప్పఁ  
బూనితిని. దానిని మనశ్శుశ్రూక్షముగా నాలకింపుము.

క. తఱి య జ్జడ నన సమయం  
బుఱుఁ డనఁగను సరకుసేయఁకుండె ననఁగ బే  
ల్కొఱ పగు గణింపఁ డనుటకుఁ  
(గరిచర్తాంబరత్రినేత్ర మగారిమిత్రా). 4

టీ. తఱి, అజ్ఞు, అదను - ఈ 3 ను సమయమునకుఁ బేరులు. ఉఱుఁ  
డు, సరకుసేయకుండెను - ఈ 2 ను లక్ష్య పెట్టఁడనుటకుఁ బేర్లు.

తే. పెంపుసెందెను దామరతంపరయ్యెఁ  
బ్రబలె నెగడెను గొనసాగె బలిసె పెరిగె  
ననఁగ రేకెత్తె ననఁగ బే మళయ్యె వృద్ధి  
బొందె ననుటకు (శేషాహిఁభూషితాంగ). 5

టీ. పెంపుసెందె, తామరతంపరయ్యె, ప్రబలె, నెగడె, గొనసాగె,  
బలిసె, పెరిగె, రేకెత్తె - ఈ ౮ యను వృద్ధిబొందె ననుటకుఁ బేర్లు.

తే. పేర్ని యర్థిలి మక్కువ మూర్తి నెన్ని  
నెనరు గాదిలి గారాము నెయ్య మింపు

ప్రేముడి యనుంగు ముద్దనఁ ♦ బ్రియమునకును  
నామధేయంబు లయ్యెఁ (బిఁనాకపాణి).

6

టీ. పేర్కి, అర్కిలి, మక్కువ, కూర్కి, నెమ్మి, నెనరు, గాదిలి, గారాము-  
రూ. గారము, నెయ్యము, ఇంపు, ప్రేముడి, అనుంగు, ముద్దు-ఈ ౧౩ ను  
ప్రియమునకుఁ బేర్చు.

క. ఒనఁగూర్చె ననఁగ సమకూ

ర్చె ననఁగ వీల్పఱిచె ననఁగఁ ♦ జేకూర్చెను నా  
ననుకూలపఱిచె ననుటకుఁ  
దనరును నామంబు లై (సుఁధాకరమకుటా).

7

టీ. ఒనఁగూర్చెను, సమకూర్చెను, వీల్పఱిచెను-రూ. వీలుపఱిచెను.  
చేకూర్చెను-ఈగి ను అనుకూలపఱిచె ననుటకుఁ బేర్చు.

క. చరియించె ననుట కాఖ్యలు

తిరిగెను జెరలాడె ననఁగఁ ♦ ద్రిమ్మరె ననఁ గ్రు  
మ్మరె ననఁగ మసలె ననఁగా  
(బురదానపహరణ శేషః భుజగాభరణా).

8

టీ. తిరిగె, చెరలాడె, త్రిమ్మరె, త్రమ్మరె, మసలె-ఈ గి ను చరి-  
యించె ననుటకుఁబేర్చు.

తే. ఆఱుమూఁడయ్యెఁ గచ్చువిచ్చయ్యె ననఁగ  
బెడిసె బుసివోయె ననఁగను ♦ జెడియె ననఁగ  
నాఖ్య లగుఁ గార్యవైకల్యఁ ♦ మయ్యె ననుట  
(కంధకాసురహరణ రౌఁప్యద్రిశరణ).

9

టీ. ఆఱుమూఁడయ్యె, కచ్చువిచ్చయ్యె, బెడిసె, బుసివోయె, చెడియె-  
ఈ గి ను కార్యముచెడె ననుటకుఁ బేర్చు.



క. అలజడి నెంజిలి పిమ్మట

సిలు గుత్తలపాటు వంత ♦ సేగి నెగుల్ గొం  
దల మలమ టడరు గో డు

మృలిక వనటఁ గుందు నా నమరు దుగ్గిఖాఖ్యల్. 10

టీ. అలజడి, నెంజిలి, పిమ్మట, సిలుగు, ఉత్తలపాటు (ఉత్తలము + పాటు), వంత, సేగి, నెగులు, కొందలము, అలమట, అడరు, గోడు, ఉమ్మలిక-రూ. ఉమ్మలికము, వనట, కుందు-ఈగిను దుగ్గిఖమునకుఁ బేర్లు.

క. అరిది వెఱుం గచ్చెరు వ

బ్బుర మబ్రం బనంగ జిత్రమునకుం బేల్లొ  
సరణికి బేల్లగుఁ ద్రో వనఁ

దేరు వన దారి యన బాట ♦ తెన్నన (నభవా). 11

టీ. అరిది, వెఱుగు, అచ్చెరువు, అబ్బురము, అబ్రము-ఈగిను చిత్రమునకుఁ బేర్లు. త్రోవ, తెరువు, దారి, బాట, తెన్న-ఈగిను మార్గమునకుఁ బేర్లు.

తే. ఐదుపదిచేసె వెనుకముందయ్యె జుణిఁగె

వీఁగె వెన్నిచ్చె వెనుకంజవేసె ననంగ  
నోహటించె ననంగఁ బే ♦ ల్లోప్పుచుండు

నాహవపరాజ్ఞుఖుం డయ్యె ♦ ననుట (కభవ). 12

టీ. అయిదుపదిచేసె (ముందునకొకయడుగుపెట్టి యుద్ధమునేయనున్నవాఁడు జడిసి కాలు వెనుకఁబెట్టుట), వెనుకముందయ్యె, జుణిఁగె, వీఁగె, వెన్నిచ్చె = వీఁపుచూపెను, వెనుకంజవేసె (వెనుక + అంజ + వేసెను) = వెనుకడుగువెట్టెను, నోహటించె - ఈ 2 ను యుద్ధమందు పరాజ్ఞుఖుం డయ్యె ననుటకుఁ బేరులు.

తే. మోహరించెను దండెత్తె ♦ మొనసె దాడి

చేసె బోటాగ్గె గోల్తు ♦ చేసె మాలు

కొనియె దళమెత్తె ననంగ బే ♦ ల్లొనరుచుండ  
నాహవోద్యోగ మొనరించె ♦ ననుట (కభవ). 13

టీ. మోహరించె, దండెత్తె, మొనరి, దాడిచేసి, పోటాగ్గె, కొల్లలు  
చేసి, మాటుకొనియె, దళమెత్తె - ఈ ౮ యు యుద్ధప్రయత్నముచేసెనను  
టకుఁ బేర్లు.

తే. ఆహవోన్ముఖతకు నోలమాసగొనక  
పిటుతివియ కీడఁబో కనఁ ♦ బెళ్లు దనరు  
నబ్బెసమొనర్చె గఱచె నా ♦ నభ్యసించె  
ననుట కభిధానములు (చంద్రమావతంస). 14

టీ. ఓలమాసగొనక, పిటుతివియక, ఈడఁబోక - అన నీ ౩ ఘ యుద్ధాభి  
ముఖతకుఁ బేర్లు. ఆబ్బెసమొనర్చె, గఱచె - ఈ ౨ ను ఆభ్యసించె ననుటకు  
నామములు.

క. వేటొక టనఁ బైపె చ్చన  
మాటు యిప్పుడి యనకా సమాహ్వాయములు పె  
పారును వస్త్రంతరమున  
(కౌరగకేయూరసహితహత మారజితా). 15

టీ. వేటొకటి, పైపెచ్చు, మాటు, ఇప్పుడి - ఈ గిను వస్త్రంతరము  
నకుఁ బేర్లు.

సీ. ఆటడిపోయెను ♦ బీటువోయెను రిత్త  
వోయెను వీసరవోయె ననంగ  
నుడివోయెఁ బొలివోయె ♦ సుడివోయె ననంగను  
వ్యర్థమయ్యె నటంట ♦ కాఖ్యలయ్యెఁ  
గడిమి బీరంబు మగంటిమి గం డన  
విక్రమాహ్వాయములై ♦ వెలయుచుండు

నాస్థాలన మొనర్చె ♦ ననుటకుఁ జఱచె నా  
 నప్పళించె ననంగ ♦ నాఖ్య లయ్యె  
 తే. నొగివరుస యొలి సొరిది నా ♦ నోజ నాగఁ  
 గ్రమమునకు నాఖ్యలయ్యెను ♦ (గాలకంత)  
 కొఱ కొఱత తక్కువ వెలితి ♦ కొదవ కడమ  
 యనగ నూనంబునకు నాఖ్య ♦ లై తనర్పు.

16

టీ. అఱిపోయె, బీజువోయె, రిత్తవోయె, వీసరవోయె, ఉడివోయె, పోలివోయె, మడివోయె-ఈ 2 ను వ్యర్థమయ్యె ననుటకుఁ బేర్లు. కడిమి, వీరము, మగఁటిమి, గండు-ఈ 3 ను విక్రమమునకుఁ బేర్లు. చఱచె, అప్పళించె-ఈ 2 ను అరచేలితో బాఁడె ననుటకుఁ బేర్లు. ఒగి, వరుస, పీలి[ప్ర. ఆళి.], సొరిది, పిజ-ఈ 4 ను క్రమమునకుఁ బేర్లు. కొఱ, కొఱత, తక్కువ, వెలితి, కొదవ, కడమ-ఈ 5 ను ఊనమునకుఁ బేర్లు.

తే. నెట్టుకొనెఁ బాలుపడె నొడిగట్టె ననగఁ  
 గడఁగెఁ దొడఁగెను జెలరేఁగె ♦ గాల్చొక్కె  
 గవినె గదినె ననంగ నాఖ్యలయి యొప్పు  
 నభిముఖుం డయ్యె ననుటకు ♦ (నగనివేశ).

17

టీ. నెట్టుకొనె, పాలుపడె, ఒడిగట్టె, కడఁగె, తొడఁగె, చెలరేఁగె, గాల్చొక్కె, కవినె, కదినె-ఈ 7 యును అభిముఖుం డయ్యె ననుటకుఁ బేర్లు.

తే. అగవడకపోయె విచ్చుమొగ్గయ్యె ననగఁ  
 గంటఁబడదయ్యెఁ బంచబంగళమయ్యె  
 ననగ దృగగోచరం బయ్యె ♦ ననుటపేర్లు  
 (శయఘటితశూల వైయాఘ్రిచర్తచేల).

18

టీ. అగపడకపోయె, విచ్చుమొగ్గయ్యె, కంటఁబడదయ్యె, పంచబు  
గాళమయ్యె-ఈ ౪ ను కంటికిఁ గనఁబడలేదనుటకుఁ బేర్లు.

క. వెలిచవి చీకటితప్పనఁ

బొలుపారఁగ జారభావమునకుం బే ల్మోఁ

బులు కనటు చిలు మనంగను

మలిన మనుట కాఖ్య లయ్యె ♦ (మనసిజదమనా). 19

టీ. వెలిచవి, చీకటితప్ప-ఈ ౨ ను జారభావమునకుఁ బేర్లు. పులు,  
కనటు, చిలుము-ఈ 3 ను మలినమనుటకుఁ బేర్లు.

ఆ. వింగడం బనంగ ♦ విపరీత మగు నుక్కి

వం బనంగను గుత్తితంబు పరంగు

నాఖ్య యగుచుఁ దనరు ♦ నామని యనంగను

మదమునకును (జంద్ర ♦ మగికలాప). 20

టీ. వింగడము-ఈ ౧ యు విపరీతమునకుఁ బేరు. ఉక్కి-వము-ఈ ౧  
యు గుత్తితమునకుఁ బేరు. ఆము-ఈ ౧ యు మదమునకుఁ బేరు.

క. ఎల యంద్రు తరుణ మనుటకు

గొల యన దురితంబు పేరు ♦ కుడియెడమ లనక

వలపలదాపల లనంగను

బొలుపుగ నపసవ్యసవ్యములకుం బే ల్మో. 21

టీ. ఎల-ఈ ౧ యు తరుణమునకుఁ బేరు. కొల-ఈ ౧ యు దురిత  
మునకుఁ బేరు. కుడియెడమలు, వలపలదాపలలు-ఈ ౨ ను క్రమముగా ద  
క్షిణవామభాగములకుఁ బేర్లు.

క. తగు నాధత్యము పేర్లై

పొగ రన నా మనంగఁ ద్రుళ్లు ♦ పోతర మనగా

నెగడును భయంబుపేల్చె

బెగడు దిగులు వెఱపు జంతు \* బీ తలు కనంగన్. 22

టీ. పొగరు, అము, త్రుళ్ళు, పోతరము-ఈ ర ను గర్వమునకుఁ బేరులు. బెగడు, దిగులు, వెఱపు, జంతు, బీతు, అలుకు-ఈ ౬ ను భయమునకుఁ బేరులు.

క. అరి యనఁ గప్పం బనఁగాఁ

గరమునకుం బెళ్లు కాఁగు \* కడవ పనఁటి నాఁ

బరఁగు ఘటాఖ్యలు (నమితా

మరవకానినికాయ భూతి\*మండితకాయా). 23

టీ. అరి, కప్పము-ఈ ౨ను పన్నుకుఁ బెళ్ళు. కాఁగు, కడవ, పనఁటి-

రూ. పంటి-ఈ 3 ను ఘటమునకుఁ బెళ్లు.

క. అలరుచుండును గొండ్లి రం \* తనఁగఁ గేళి

హాని కాఖ్యలు చేటు కీ \* డఱ యనంగ

హెచ్చరిక హాళి సంతసం \* బెలమి వేడ్క

యనఁగ నానందమున కాఖ్య \* లై తనర్పు. 24

టీ. గొండ్లి, రంతు - ఈ ౨ను కేళికై బెళ్లు. చేటు, కీడు, అఱ-ఈ 3ను హానికై బేరులు. హెచ్చరిక, హాళి, సంతసము, [ప్రకృతి. సంతోషము.] ఎలమి, వేడ్క-రూ. వేడుక-ఈ ౩ ను ఆనందమునకుఁ బెళ్లు.

క. సాహిణ మనఁ బాగా యన

వాహాగారంబునకును \* వర్తిలుఁ బేల్చె

వ్యాహమున కాఖ్య లయ్యెను

మోహర మన నొడ్డనంగ \* మొగ్గర మనఁగన్. 25

టీ. సాహిజము, పాగా-ఈ ౨ ను హయమునకుఁ బేరులు. మోహగము, బిడ్డు, మొగ్గరము-ఈ ౩ ను వ్యూహమునకుఁ బేరులు.

క. ఒనరించె ననంగఁ గావిం

చె ననంగను సలిపె ననంగఁ ♦ జేసె ననంగాఁ

జను నాచరించె ననుటకుఁ

(గనకాచలచాప చంద్ర ఖండకలాపా).

26

టీ. ఒనరించె, కావించె, సలిపె, చేసె-ఈ ౪ ను ఆచరించె ననుటకు నామములు.

తే. చీకకువా లిరు లనంగను ♦ జీకటి యనఁ

దిమిరమునకు నభిఖ్య లై ♦ తేజరిల్లు

నాఖ్య లై తనరారు నుపాయమునకు

సుఖ వనంగ వెర వనంగను ♦ సూటి యనంగ.

27

టీ. చీకవాలు, ఇరులు (వికవచన.), చీకటి-ఈ ౩ ను అంధకారమునకుఁ బేరులు. సుఖపు, వెరపు, సూటి-ఈ ౩ను ఉపాయమునకుఁ బేరులు.

తే. చేరువయ్యెను డాసెను ♦ దారసిల్లె

ననంగ సన్నిహితం బొట ♦ కాఖ్య లయ్యె

స్థూల మనుటకుఁ బేళ్లగుఁ ♦ దొర మనంగఁ

గడిది వలుఁద యనంగను ♦ (గాలకంత).

28

టీ. చేరువయ్యె, డాసె-రూ. దాసె, తారసిల్లె-ఈ ౩ ను సమీపించె ననుటకుఁ బేరులు. తొరము, కడిది, వలుఁద-ఈ ౩ను స్థూలమనుటకుఁ బేళ్లు.

తే. వాడె గసుగందె ననంగ బుయిలోడె ననంగ

విన్నవోయె ననంగను ♦ జిన్నవోయె

ననంగఁ బేళ్లగు నివి ఖిన్నుఁ ♦ డయ్యె ననుట

(కంధకాసురహరణ రౌప్యద్రశరణ).

29

టీ. వాడె, కసుగండె, పుయిలోడె, విన్నవోయె, చిన్నవోయె-ఈ గ ను భిన్నుడయ్యె ననుటకుఁ బేరులు.

క. గరువము మురిపం బనంగను

బరంగు గర్వంబు పేళ్లు ♦ భటనామము లొం  
టరి లెంక బం టనంగను

(బురదానవహరణ శేషభుజగాభరణా).

30

టీ. గరువము, మురిపము-ఈలను గర్వమునకు నామములు. ఓంటరి, లెంక, బంటు [భటశబ్దభవము.]-ఈ 3 ను భటునిపేర్లు.

క. అరదంబు తే రనంగను

బరంగు రథంబునకుఁ జేళ్లు ♦ పరి యన్నను గా  
లరు లనఁ బదాతిసంహతి

(పురదానవహరణ శేషభుజగాభరణా).

31

టీ. అరదము, [రథశబ్దభవము.] తేరు-ఈలను రథమునకునామములు. పరి, కాలరులు-ఈ లను కాల్పలమునకు నామములు.

క. సందియ మన ననుమాన మ

నం దనరును సంశయంబునకుఁ జేల్తె గో

బృందాహ్వయంబు లలరును

మం దనఁ గోన యనఁ (జంద్రమగిఖండధరా).

32

టీ. సందియము, [సం దేహశబ్దభవము.] అనుమానము-ఈలను సంశయమునకుఁ జేళ్లు. మంద, కోన-ఈలను గోసమూహమునకుఁ జేర్లు.

క. మొన వాంగు దండు దళ మనఁ

దనరున్ సై న్యంబుపేళ్లు ♦ దళవాయి యనన్

మొనకాఁ డనంగఁ బడవా

లనంగన్ నేనాధిపతికిఁ ♦ నాఖ్యలు మోలుచున్. 33

టీ. మొన, వాఁగు, దండు, దళము-ఈరను నైన్యమునకుఁ బేర్లు. ధా  
వాయి, మొనకాఁడు, పడవాలు-ఈ 3 ను నేనాధిపతికిఁ బేర్లు.

తే. మైకొనియె నియ్యకొనె నొడంబడియె నొప్పె

ననంగ నంగీకరించుట ♦ కాఖ్య లయ్యె

సంఘటించుట కాఖ్యలై ♦ జానుమీఱు

జెరివెఁ దుటిమెను గీల్కొల్పె ♦ జెక్కె ననంగ. 34

టీ. మైకొనియె, ఇయ్యకొనె, ఒడంబడి, ఒప్పె-ఈరను అంగీకరించె  
ననుటకుఁ బేర్లు. చెరివె, తుటిమె, కీల్కొల్పె, చెక్కె-ఈ 4 ను సంఘ  
టించె ననుటకుఁ బేర్లు.

తే. దిట్టపడియె ముక్కాకలుదీరె ననంగ

నాటితేఱె ననం గడిదేఱె ననంగ

గసిమసంగె ననంగ నాఖ్యలు దనర్పు

నిపుణుఁ డయ్యె నటుంటకుఁ ♦ (ద్రిపురవైరి). 35

టీ. దిట్టపడియె, ముక్కాకలుదీరె, ఆటితేఱె, గడిదేఱె, కసిమ  
సంగె-ఈ 5 ను నిపుణుడయ్యె ననుటకుఁ బేర్లు.

క. తడవు వడి కా రనంగా

నడరుం గాలంబు శిథిల ♦ మయ్యె ననుట యకా

విడె వీడె నూడె విచ్చెను

సడలె నురలె వదలె బ్రిదిలె ♦ జాతె ననంగన్. 36

టీ. తడవు, వడి, కారు - ఈ 3ను కాలమునకుఁ బేర్లు. విడె, వీడె,  
ఊడె, విచ్చె, సడలె, ఉరలె, వదలె, ప్రిదిలె, జాతె-ఈ 7 యు శిథిల  
మయ్యె ననుటకుఁ బేర్లు.



క. మది డెంద ముల్ల మెద యన

హృదయంబున కాఖ్య లయ్యె ♦ నీటం బనఁగాఁ

బొదరి ల్లనఁగ నికుంజము

(సదయాంతరికరణ తరుణ ♦ చంద్రాభరణా).

37

టీ. మది, [ప్ర. మతి.] డెందము, ఉల్లము, ఎద-ఈరను హృదయము నకుఁ జేరులు. ఈటము, పొదరిల్లు [పొద+ఇల్లు-రేఫాదేశము.] - ఈఅను నికుంజముపేరులు.

క. తెగ దినుసు తోయ మనఁగను

నెగడుఁ బ్రకారంబునకును ♦ నెఱి నామము లై

మెగ మనఁగ మెక మనఁగను

మృగమునకు నభిఖ్యలయ్యె ♦ (మేరుశరాసా).

38

టీ. తెగ, దినుసు, తోయము-ఈ 3 ను ప్రకారమునకు నామములు. మెగము, మెకము - [ఈరెండును మృగశబ్దభవములు.] ఈ 2 ను మృగమునకుఁ జేరులు.

క. ఎడ దవ్వు కెళ వనఁగా

నడరుక దూరంబునకు సమాఖ్యలు నలి నాఁ

బొడి నుగ్గు తుమురు నురు మన

బెడఁగడరుం జూర్ణమునకుఁ ♦ జేల్లై (శర్వా).

39

టీ. ఎడ, దవ్వు, కెళవు-ఈ 3 ను దూరమునకుఁ జేరులు. నలి, పొడి, నుగ్గు, తుమురు, నుఱుము-ఈగిను చూర్ణమునకుఁ జేరులు.

క. ప్రేరేచెను బురికొలిపెను

దారిచె ననఁ జోదనకును ♦ దగు నాఖ్యలు పెం

పారును జంబూద్వీపము

నేరెడుదీవి తొలుదీ వనెడునామములన్.

40

టీ. ప్రేరేచెను, పురికొలిపెను, తొరిచెను-ఈ 3ను ప్రేరణచేసెననుటకుఁ జేరులు. నేరెడుదీవి=నేరేడుచెట్టుగలద్వీపము, తొలుదీవి = మొదటిద్వీపము. ఈ 2 ను జంబూద్వీపమునకుఁ జేరులు.

క. తొలఁగెం బాసె ననంగ

నలరున్ విముఖతకుఁ బ్రాప్త • మయ్యె ననుటపే

శ్లలమె నొదవె దక్కొనియెను

నెలకొనియెన్ జెందె ననంగ • నెక్కొనియె ననన్.

41

టీ. తొలఁగెను, పాసెను-ఈ 2ను దూరముగాఁబోవుటకుఁజేరులు. అలమె, ఒదవె, దక్కొనియె, నెలకొనియె, చెందె, నెక్కొనియె-ఈ 5 ను లభించె ననుటకుఁ జేరులు.

క. వెనుకఁ దరువాతఁ బిమ్మట

ననఁగా నంతట ననంగ • నంత ననఁగాఁ

దనరుం బల్చదర్థము

(కనకాచలచాప చంద్రఖండకలాపా).

42

టీ. వెనుకన్, తరువాతన్, పిమ్మటన్, అంతటన్, అంతన్-ఈ 5ను అనంతర మనుటకుఁ జేరులు.

క. పల్లటపులు రజ్జు లనం

బ్రల్లదము లనంగ వ్యర్థభాషణములకున్

జేల్లై వర్తిలు నోలిగ

(నుల్లొకజయాభినరణ • యురగాభరణా).

43

టీ. పల్లటపులు, రజ్జులు, బ్రల్లదములు - ఈ 3ను పనికిమాలినమాటలకుఁ జేరులు.

క. కై నేఁ తలంకరించుట

బేసి యనక విషమమునకుఁ ♦ బేరై వెలయుక

సేసలు దీవనఁబ్రా లన

భాసిలు మంత్రాక్షతలకుఁ ♦ బర్యాయములై.

44.

టీ. కై నేఁత, [కై + చేత]-ఈ య అలంకరించుట. బేసి = సరికాని సంఖ్య. సేసలు, దీవనఁబ్రాలు-ఈ అను మంత్రాక్షతలకు నామములు.

క. కో రనఁ బా లన నంశం

బేటన వాఁక యన నదికి ♦ నెసఁగును బేల్లై

నీరాజనంబుపే శ్శగు

నారతి నివ్వాలి యనఁగ ♦ (నంగజడమనా).

45.

టీ. కోరు, పాలు - ఈ అను భాగమునకు నామములు. విఱు, వాఁక- ఈ అను నదికి నామములు. ఆరతి [ప్ర. హరితి.], నివ్వాలి - ఈ అను. నీరాజనమునకు నామములు.

ఆ. మొఱవవోయె ననఁగ ♦ మొద్దువోయె ననఁగఁ

గుంత మయ్యె ననుటకుం దనర్చు

శాతమునకు నాఖ్యి ♦ లై తనరారును

జులుకు వాఁడి తెగువ ♦ కఱ కనంగ.

46.

టీ. మొఱవవోయె [మొఱవ+పోయె], మొద్దువోయె [మొద్దు + పోయె]-ఈ అను పదునులేనివయ్యెననుటకుఁ బేరులు. చుఱుకు, వాఁడి, తెగువ, కఱకు-ఈ ర అను పదునుకుఁ బేరులు.

సీ. యామికులకు నాఖ్యి ♦ లై ప్రవర్తిలుచుండు

నారెకు లనఁగఁ దలారు లనఁగఁ

గల్గెంబు వాగె నాఁగను ఖలీనంబుపే

శ్శలరు దంతంబుపే ♦ రౌ డనంగఁ

దఱపి నా ముదురు నాఁ ♦ దరుణేతరం బంట

యిం చనఁ జెఱ కన ♦ నిక్షు వలరు

నష్టం బొనర్చె నంటకు నాహ్వయము లయ్యె

బోకార్చె ననఁగఁ గోల్పుచ్చె ననఁగఁ

తే. గుదె యనఁగ దు డ్దనంగను ♦ గదకుఁబేళ్లు

ఇవ మనఁగ మం చనంగను ♦ హిమముపేళ్లు

కాన యన నడవి యనంగఁ ♦ గాననంబు

షడ్దకుఁడు తోడియల్లుఁడు ♦ జగిలెఁ డనఁగ.

47

టీ. ఆరెఱులు, కలారులు-ఈ ౨ ను కలవర్లకుఁబేరులు. కల్లెము, వాగె-  
ఈ ౨ ను ఖలీసమునకుఁ బేరులు. బొడు-రూ. అవుడు - ఈ ౧ యు దంక  
ముపేరు. కఱపి, ముదురు-ఈ ౨ ను లేతది కానిదానికి నామములు. ఇంచు,  
[ప్రకృతి. ఇత్తువు.]చెఱకు-ఈ ౨ ను ఇత్తువునకు నామములు. పోకార్చె,  
కోల్పుచ్చె-రూ. కోలుపుచ్చె-ఈ ౨ ను నష్టముచేసె ననుటకుఁ బేరులు. గు  
దె, దుడ్డు-ఈ ౨ ను గదకుఁ బేరులు. ఇవము, [హిమముప్రకృతి.] మంచు.  
ఈ ౨ ను హిమమునకుఁ బేరులు. కాన, [ప్ర. కాననము.] అడవి [ప్ర. అట  
వి.] -ఈ ౨ ను అరణ్యమునకుఁ బేరులు. తోడియల్లుఁడు, జగిలెఁడు - ఈ ౨  
ను షడ్దకునికిఁ బేర్లు.

క. తేనియ యన జున్నన నభి

థానంబులు మధువునకును ♦ దనరుం బేళ్లై

పానకము చెఱకుపా లనఁ

గా నిక్షురసంబునకును ♦ (గంలేకాలా).

48

టీ. తేనియ, జున్న-ఈ ౨ ను మధువునకుఁ బేర్లు. పానకము, చెఱకుపా  
లు-ఈ ౨ ను చెఱకురసమునకు నామములు.

క. ఉడిగెను జాలించెను నా

నడరు విరామం బొనర్చె ♦ ననుటకుఁ బేర్లై

తొడరుం బళ్ళాద్భాగము

పెడ యనఁగా వెనుక యనఁగఁ ♦ విఱుందు యనంగన్.

టీ. ఉడిగెను, చాలించెను-ఈ ౨ను విరమించెనుటకుఁ బేర్లు. పెడ, వెనుక, విఱుందు - ఈ 3 ను పళ్ళాద్భాగమునకుఁ బేరులు.

క. విడుమర యన విడుదల యనఁ

గడముట్టుట యనఁగ శాంతిగనుటకుఁ బేర్లై

నెడ వంక చక్కి చోటున

నడరు స్థలంబునకు నాఖ్య ♦ లై (శితికంతా). 50

టీ. విడుమర, విడుదల, గడముట్టుట-ఈ 3 ను శాంతిగనుటకుఁ బేరులు. ఎడ, వంక, చక్కి, చోటు - ఈ ౪ ను స్థలమునకుఁ బేరులు.

క. చనుఁ గ్రుద్దుఁ డయ్యె ననుటకుఁ

గినిసెఁ గనలె నలిగెఁ గోపఁగించె ననంగాఁ

దనరున్ మర్తములకుఁ బే

ల్లనువు లనఁగ నెఱుకు లనఁగ ♦ నాయము లనంగన్. 51

టీ. కినిసె, కనలె, అలిగె, కోపఁగించె-ఈ ౪ ను క్రుద్ధుఁడయ్యెననుటకుఁ బేరులు. అనువులు, నెఱుకులు, ఆయములు - ఈ 3 ను మర్తములకు నామములు.

ఆ. పరఁగుఁ బేళ్లు కార్యకరునకుఁ బార్వతై

కాఁ డనంగ మణివఁకాఁ డనంగఁ

దేజరిల్లుచుండు ♦ దేవేరి దొరసాని

రాణి యనెడుపేళ్ల ♦ రాజపత్ని.

టీ. పార్వతైకాండు, మణివకాండు - ఈ ౨ ను కార్యకరునకు నామములు. దేవేరి, దొరసాని, రాణి - ఈ ౩ ను రాజపత్ని పేరులు.

క. మ్రింగె నన గ్రుక్కగొనియె న  
నంగఁ దగుఁ గబళనం బొనరె ననుటకుఁ  
బ్రుంగె మునింగె ననంగ (న  
నంగహారా) మగ్నమయ్యె ♦ ననుటకుఁ జేల్లె. 53

టీ. మ్రింగె, గ్రుక్కగొనియె - ఈ ౨ ను కబళనముఁ జేసెననుటకుఁ చేరులు. బ్రుంగె, మునింగె - ఈ ౨ ను మగ్నమయ్యెననుటకుఁ చేరులు.

సీ. ఆఖ్యలై తనరు ధానాగారమునకు ను  
గ్రాణం బనంగ బొక్కన మనంగ  
నాస్థానమండపాహ్వాయము లై తనరు హ  
జారం బనంగ మోసల యనంగ  
దయకు నీరెం డభిధానంబు లయ్యెను  
గనికర మనంగ నక్కటిక మనంగ  
బాల్యస్థునకుఁ జేల్లె ♦ బరిధవిల్లును బిన్న  
వాఁ డన గొండికవాఁ డనంగ

తే. సంధ్య కాఖ్యలు మునిమాపు ♦ సంజ యనంగఁ  
జూద మన నెత్త మనంగ దురొదరంబు  
జడి యనంగ వాన యనంగ వర్షంబుపేల్లె  
నోలి యుంకువ యన శుల్క ♦ మొప్పు (నభవ). 54

టీ. ఉగ్రాణము, బొక్కనము - ఈ ౨ ను ధనముంచెడిగృహమునకుఁ చేరులు. హజారము - రూ. హారము, మోసల - ఈ ౨ ను ఆస్థానమండపమునకుఁ చేరులు. కనికరము, అక్కటికము - ఈ ౨ ను దయకుఁ చేరులు. పిన్నవాడు,

శాండికవాఁడు - ఈ అను బాల్యస్థునకుఁ జేరులు. మునిమాపు, సంజ - ఈ  
అ సంధ్యాకాలముపేర్లు. జూదము, [ప్రకృతి, ద్యౌతము.] నెత్తము-ఈ  
అను ద్యౌతమునకు నామములు. జడి, వాన - ఈఅను వర్షమునకుఁజేర్లు.  
ఓలి, ఉంకువ-ఈ అను శుక్లమునకుఁ జేరులు.

సీ. పయ్యెద యనంగను ♦ వైట యనంగ సం

వ్యానంబునకు నాఖ్య ♦ లై తనర్పు

నొక్కపెట్ట ననంగ ♦ నువ్వెత్తుగ ననంగ

యుగపత్పదంబున ♦ కొప్పు జేళ్ళు

కవట లనం బాచిక లనంగ నక్షముల్

బన్న మొచ్చె మనంగఁ ♦ బరిభవంబు

వ్యాపార మగు చెయ్య ♦ మనఁ జెయ్యి యనంగను

గన్ననఁ గీలనఁ ♦ గపటచేష్ట

తే. కందుకము బంతి చెం డనంగను దనర్పు

నటవటలు చిద్రుప లన ఖండాహ్వయములు

కాంచువడియంబు లనంగను ♦ కైరవ శ్ల

నంగ ఖాదిరఘటిక (లంగనంగదమన).

55

టీ. పయ్యెద, వైట-ఈఅను ఉత్తరీయమునకు పేర్లు. ఒక్కపెట్ట,  
ఉవ్వెత్తుగ-ఈ అను ఒకసారిగ ననుటకుఁ జేర్లు. కవటలు, పాచికలు-ఈ  
అను అక్షములకుఁ జేరులు. బన్నము, [ప్రకృతి. భంగము.] ఒచ్చెము -  
ఈ అను తిరస్కారమునకుఁ జేర్లు. చెయ్యము, చెయ్యి-ఈ అను వ్యాపార  
మునకుఁ జేర్లు. కన్ను, కీలు-ఈఅను కపటచేష్టకుఁ జేర్లు. బంతి, చెండు-  
ఈ అను కందుకమునకుఁ జేర్లు. అటవటలు, చిద్రుపలు-ఈ అను ఖండము  
లకుఁ జేర్లు. కాంచువడియములు, కైరవశ్ల-ఈ అను ఖాదిరఘటికలకుఁ  
చేర్లు.

సీ. మాగాని రాజ్యంబు ♦ మణివ ముద్యోగంబు  
 చిట్టలు చిత్రముల్ ♦ చిలుకు శరము  
 ఎత్తికోలు ప్రయత్న ♦ మీలువు మానంబు  
 బారి యనంగ నుపద్రవంబు  
 విన్నను వనంగఁ బ్రావీణ్యం బెలర్చును  
 దార్కాణ మనంగ నిదర్శనంబు  
 నిట్టపంట యనంగ ♦ నిష్కారణం బంట  
 బానసం బనంగ మహానసంబు

తే. నామ మేకాంతమునకు మంతన మనంగ  
 నంతిపుర మన శుద్ధాంత ♦ మలరుచుండు  
 నుదిరి యనఁ దప్తకాంచన ♦ మొప్పుచుండు  
 దివురుట యభిలషించుట ♦ (దేవదేవ).

56

టీ. మాగాని=దేశము, మణివము=ఉద్యోగము, చిట్ట=ఆశ్చర్యము, చిలుకు=బాణము, ఎత్తికోలు=ప్రయత్నము, ఈలువు=అభిమానము, బారి=ఉపద్రవము, విన్ననువు = ప్రావీణ్యము, లేక నేర్పు, దార్కాణము = నిదర్శనము, నిట్టపంట=నిష్కారణము, బానసము=వంటయిల్లు, మంతనము = ఏకాంతము, అంతిపురము = అంతకపురము, ఉదిరి = ఆవరంజి, తివురుట=కోరుట.

సీ. బిట్టు గట్టనఁ బెల్లు ♦ పెద్దయుఁ దద్దయు  
 నురవడి పరువడి ♦ యుద్ధవిడియుఁ  
 బనివడి పదపడి ♦ బలువిడి తలకొని  
 నెట్టన యెంతేని ♦ నెఱిగరంబు  
 లలి వార కేడ్డెఱి ♦ పెలుచ వావిరి యన  
 నఱిముఱి యనఁ బొరి ♦ బొరి యనంగఁ



గడుజాల మిగులంగ ♦ గాటం బనంగ న  
త్యంతముగ ననుట ♦ కాఖ్య లయ్యె  
తే. నుడుకు నెక వెట్ట వేడిమి ♦ యుబ్బ యావి  
యుక్క యన నొప్పు నామంబు ♦ లుష్టమునకు  
దాల్చి యోరిమి నైరణ ♦ తాళుకొంట  
నైచు టోర్పుట యనంగను ♦ టొంటిపేళ్లు.

57

టీ. బిట్టు, గట్టి, పెల్లు, పెద్దయు, తద్దయు, ఉరవడి, పరువడి, ఉద్దవిడి-  
చా, ఉద్దవిడి, పనివడి, పదవడి, బలువిడి, తలకొని, నెట్టన, ఎంటేని, నెటి,  
కరము, లలి, చారక, ఏడ్డెఱ, పెలుచ, వారిరి, అఱిముఱి, పారిపారి, కడు,  
చాల, మిగుల, గాటము - ఈ ౨౭ ను అత్యంతమనుటకుఁ బేరులు. ఉడు  
కు, నెక, వెట్ట, వేడిమి, ఉబ్బ, ఆవి, ఉక్క-ఈ ౭ ను ఉష్ణమునకుఁబేరు  
లు. తాల్చి-రూ. తాలిమి, ఓరిమి, నైరణ, తాళుకొంట, నైచుట, ఓర్పు  
ట-ఈ ౬ ను టొంటికిఁ బేర్లు.

తే. పెద్దనిద్దురఁ జెందించె ♦ బిలుకుమార్చె  
గీటణంచెను గుదెతాల్పువీటి కనిచె  
కూలిచెను రూపుమాపెను ♦ నేలంగలిపె  
ననంగ హతిచేసె ననుట కాఖ్యలు దనర్చు.

58

టీ. పెద్దనిద్దురఁజెందించె, పిలుకుమార్చె, గీటణంచె, గుదెతాల్పువీటి  
కనిచె=యమపురికిఁ బంపెను. కూలిచె, రూపుమాపె, నేలంగలిపె-ఈ ౭ ను  
చంపె ననుటకుఁ బేర్లు.

క. పరిచూర్ణ మయ్యె ననుటకు  
వరుసక నామంబు లగుచు ♦ వర్తిలుచుండుక  
దులుమయ్యెక బరుమయ్యెక  
నులుమయ్యెక విండియయ్యె ♦ నుగ్గయ్యె ననన్.

59

టీ. తుఱుమయ్యె, పరుమయ్యె, నుఱుమయ్యె, పిండియయ్యె, నుగ్గయ్యె-ఈ ౫ ను చూర్ణమయ్యె ననుటకు నామములు.

క. కునికె నిదురించె గూర్కెను

గనుమోడ్చె ననంగ నిద్ర గనుటకుఁ బేల్చె

గనువిచ్చె ననంగ మేల్కనె

ననంగఁ బ్రబోధంబు నొందె ♦ ననుటకుఁ బేల్చె. 60

టీ. కునికె, నిదురించె, గూర్కెను, కనుమోడ్చెను-ఈరనునిద్రవోయె ననుటకుఁ బేర్లు. కనువిచ్చె, మేల్కనె-ఈయనిద్రలేచె ననుటకుఁ బేర్లు.

క. దులిచె వదలించె నూడ్చెను

దొలగించె బాపె ననంగ ♦ ద్రోచె ననంగా

వెలికొత్తె ననంగ బేర్తె

యలరుక విఘటనమొనర్చె ♦ ననుటకు (శర్వా). 61

టీ. దులిచె, వదలించె, ఊడ్చె, దొలగించె, బాపె, ద్రోచె, వెలికొత్తె-ఈ ౭ ను విఘటనమొనర్చె ననుటకుఁ బేర్లు.

క. పాలయలుక యనంగ నెయ్యపు

టలుక యనం బ్రణయకలహ ♦ మలరారుఁ గుచం

బుల కొప్పు నామములు గు

బ్బ లనంగాఁ జన్ను లనంగఁ ♦ బాలిం డ్లనంగన్. 62

టీ. పాలయలుక, నెయ్యపుటలుక [నెయ్యము+అలుక-నెయ్యపు+అలుక-నెయ్యపుటలుక.]-ఈయన ప్రణయకలహమునకు నామములు. గుబ్బలు, చన్నులు, పాలిండ్లు=[పాలు+ఇండ్లు] పాలుండుచోట్లు-ఈ ౩ ను కుచములకు నామములు.

తే. చౌటిమున్నీ రనంగ నుప్పుసంద్ర మనంగ

రాజిలుచు నుండు లవణవాఁరాశిపేల్లె

టీ. తుఱుమయ్యె, పరుమయ్యె, నుఱుమయ్యె, పిండియయ్యె, నుగ్గయ్యె-ఈ ౫ ను చూర్ణమయ్యె ననుటకు నామములు.

క. కునికె నిదురించె గూర్కెను

గనుమోడ్చె ననంగ నిద్ర గనుటకుఁ బేల్చె

గనువిచ్చె ననంగ మేల్కనె

ననంగఁ బ్రబోధంబు నొందె • ననుటకుఁ బేల్చె. 60

టీ. కునికె, నిదురించె, గూర్కెను, కనుమోడ్చెను-ఈరనునిద్రవోయె ననుటకుఁ బేర్లు. కనువిచ్చె, మేల్కనె-ఈనను నిద్రలేచె ననుటకుఁ బేర్లు.

క. దులిచె వదలించె నూడ్చెను

దొలగించెక బాపె ననంగ • ద్రోచె ననంగా

వెలికొత్తె ననంగ బేర్తె

యలరుక విఘటనమొనర్చె • ననుటకు (శర్వా). 61

టీ. దులిచె, వదలించె, ఊడ్చె, దొలగించె, పాపె, ద్రోచె, వెలికొత్తె-ఈ ౭ ను విఘటనమొనర్చె ననుటకుఁ బేర్లు.

క. పాలయలుక యనంగ నెయ్యపు

టలుక యనం బ్రణయకలహ • మలరారుఁ గుచం

బుల కొప్పు నామములు గు

బ్బ లనంగాఁ జన్ను లనంగఁ • బాలిం డ్లనంగన్. 62

టీ. పాలయలుక, నెయ్యపుటలుక [నెయ్యము+అలుక-నెయ్యపు+అలుక-నెయ్యపుటలుక.]-ఈనను ప్రణయకలహమునకు నామములు. గుబ్బలు, చన్నులు, పాలిండ్లు=[పాలు+ఇండ్లు] పాలుండుచోట్లు-ఈ 3 ను కుచములకు నామములు.

తే. చౌటిమున్నీ రనంగ నుప్పుసంద్ర మనంగ

రాజిలుచు నుండు లవణవాఁరాశివేల్గు

తే. ఇంకె నడుగంటె వట్టె నా • నివిరె ననంగ  
నిర్జలం బయ్యె ననుటకు • నెగడుఁ బేళ్లు  
నిండెఁ గ్రీక్కిఱిసె ననఁ బూర్ణించె ననుట  
కాఖ్య లై తనరారు (సుధాంశుమకుట).

67

టీ. ఇంకె, అడుగంటె, వట్టె, ఇవిరె-ఈ ౪ ను నిర్జలమయ్యె నను  
టకు నామములు. నిండె, గ్రీక్కిఱిసె-ఈలను పూర్ణించె ననుటకుఁ బేరులు.

తే. పెచ్చు పెరిగె ననం బురివిచ్చె మీఱె  
నన విజృంభించె ననుటకు • నాఖ్య లయ్యెఁ  
డిండికాఁ డనఁ డిండిడు • తిండిపో త  
నంగ భక్షకునకును దానర్పుఁ బేళ్లు.

68

టీ. పెచ్చు పెరిగె, పురివిచ్చె, మీఱె-ఈ 3 ను విజృంభించె ననుటకు  
నామములు. తిండికాడు, తిండిడు, తిండిపోతు-ఈ 3 ను భక్షకునిపేర్లు.

క. పెనఁగొనె గిఱిగొనియెను వల  
గొనియెఁ మెలిగొనియెఁ జుట్టుఁగొనె సుడిగొనె నాఁ  
గను నులిగొనె నన నాఖ్య ల  
గును వలయిత మయ్యె ననుటకును (శితికంతా).

69

టీ. పెనఁగొనె, గిఱిగొనె, వలగొనె, మెలిగొనె, చుట్టుగొనె, సుడి  
గొనె, నులిగొనె-ఈ 6 ను వలయితమయ్యె ననుటకుఁ బేరులు.

సీ. మొగరా లన స్తంభములు చిట్టకము దంభ  
మెరగలి వనవహ్ని • యెడై మూర్ఖుఁ  
డుడుగర యుపహార • మూఱట విశ్రాంతి  
మొద లని యనంగను • మూల మనుట

తే. ఇంకె నడుగంటె వట్టె నా • నివిరె ననంగ  
నిర్జలం బయ్యె ననుటకు • నెగడుఁ బెళ్లు  
నిండెఁ గ్రీక్కిఁజీసె ననఁ బూర్ణించె ననుట  
కాఖ్యలై తనరారు (సుధాంశుమకుట).

67

టీ. ఇంకె, అడుగంటె, వట్టె, ఇవిరె-ఈ ౪ ను నిర్జలమయ్యె నను  
టకు నామములు. నిండె, గ్రీక్కిఁజీసె-ఈ ౨ను పూర్ణించె ననుటకుఁ జేరులు.

తే. పెచ్చు పెరిగె ననం బురివిచ్చె మీఱె  
నన విజృంభించె ననుటకు • నాఖ్య లయ్యెఁ  
దిండికాఁ డనఁ దిండిడు • తిండిపో త  
నంగ భక్షకునకును దానర్పణ బెళ్లు.

68

టీ. పెచ్చు పెరిగె, పురివిచ్చె, మీఱె-ఈ 3 ను విజృంభించె ననుటకు  
నామములు. తిండికాడు, తిండిడు, తిండిపోతు-ఈ 3 ను భక్షకునిపేర్లు.

క. పెనఁగొనె గిఱిగొనియెను వల  
గొనియెక మెలిగొనియెఁ జుట్టుఁగొనె నుడిగొనె నాఁ  
గను నులిగొనె నన నాఖ్య ల  
గును వలయిత మయ్యె ననుటకును (శితికంఠా).

69

టీ. పెనఁగొనె, గిఱిగొనె, వలగొనె, మెలిగొనె, చుట్టుగొనె, నుడి  
గొనె, నులిగొనె-ఈ ౬ ను వలయితమయ్యె ననుటకుఁ జేరులు.

సీ. మొగరా లన స్తంభములు చిట్టకము దంభ  
మెరగలి వనవహ్ని • యెడై మూర్ఖుఁ  
డుడుగర యుపహార • మూటట విశ్రాంతి  
మొద లని యనంగను • మూల మనుట

తలు లన తలులు చింద మనంగ శంఖంబు  
తట టనంగఁ గళాభిధాన మయ్యె  
దమ టనఁ గీల పదం బగు మె ట్టన  
గాయకులకుఁ జేరు • గాణ లనంగ

తే. మృత్యువునకును బే రయ్యె • మిత్తి యనంగ  
మకుటమున కాఖ్య లగు బొమిడిక మనంగ  
నోముట యనంగఁ బోషించు • టూడిగంబు  
నేవ కభిధానమై యొప్పు • (శేషభూష).

70

టీ. మొగరాలు=స్తంభము, చిట్టకము=దంభము, మిష, ఎరవలి-పా.  
ఎరగలి=కాటుచిచ్చు, ఎడై=మూర్ఖుఁడు, డుడుగర=కానుక, ఊటట, విడు  
మర, మొదలు = మూలము, తలులు=మడతలు, చిందము=శంఖము, తట  
టు=జాటి, చబుకు, తమట = నివ్వమంట, మెట్ట=పాదము, గాణ=గాయ  
కుడు, మిత్తి[ప్ర. మృత్యువు]=చావు, బొమిడికము=కిరీటము, ఓముట=  
పోషించుట, ఊడిగము=నేవ.

సీ. ఎట్టకేల కనంగ • నెనయును సకృదర్థ  
మఖలం బటంటకు • నంతవట్టు  
ఏకాకి యొక్క ట • నేకులు పలువురు  
వేనవేల్ వెక్కిండ్లు • వేవు రనంగ  
నలరు నోచేదర్థ • మై కానినాఁ డన  
నేతాదృశులై యంట • కిట్టివారె  
మిన్నక యూరక • యన్నఁ దూష్టిమర్థ  
మనుసరించి యటంట • కగును దొట్టి

తే. యొందొకఁ డనంగ మఱియు వేతొకఁడు లాఁతి  
వాఁడు వెఱవాఁడు దక్కినవాఁ డనంగ

నన్యనకు నాఖ్య లగుచుఁ బెంపారుచుండు  
(శయఘటితశూల వైయాఘ్రచర్మచేల).

71

టీ. ఎట్టకేలకు=ఒకానొకప్పుడు, అంతవట్టు=అఖిలమును, ఎక్కటి=ఏ  
కాకి, పలువురు, వేనవేలు, పెక్కంద్రు, వేవురు-ఈ ర ను అనేకులు. కానినాఁ  
డు=అటుకాకపోయిన, ఇట్టివారె=ఈలాటివారేయనుట. మిన్నక, ఊరక-  
ఈ ౨ ను తూర్జీమర్థకములు. తొట్టి=అనుసరించి. ఒండొకఁడు, వేటొకఁ  
డు, లాఁచివాఁడు, పెరివాఁడు, తక్కినవాఁడు-ఈగను అన్యనకుఁ బేరులు.

నా నా ర్థ ము లు.

క. వడి యనఁగాఁ గాలం బగు

వడి యన వేగంబునకును • వర్తిలుఁ జేరై

మడి యనఁ గేదారం బగు

మడి యనఁగా శుద్ధికిని సమాహ్వయ మయ్యెన్. 72

టీ. 1. వడి=కాలము, వేగము. 2. మడి=పరిచేను, శుద్ధి.

క. ఈ డనఁగ వయసుపే రగు

నీ డన సామ్యంబునకును • నెసఁగును జేరై

నా డన రాజ్యముపే రగు

నా డనఁ దత్కాలమం దనఁగఁ బెంపారున్. 73

టీ. 1. ఈడు = చయస్సు, సాటి. 2. నాడు = చేశము, అప్పుడు  
(రెండవయర్థమున “నాడు” అని యరసున్న గలదు).

క. మొన యన నైన్యముపే రగు

మొన యనఁగా నగ్రభాగమునకును జేరౌ

దొన యనఁ దూణీరం బగు

దొన యన నవసానమునకుఁ • దొడరును జేరై. 74

టీ. 1. మొన=నైన్యము, ముందుభాగము. 2. దొన=అమ్మలపొది, కొన.

క. వెన్ననఁగ బీజమంజరి

వెన్ననఁ జరమాంగమునకు ♦ వెలయును బేరై

కన్నులనం బర్వంబులు

కన్నులనన్ లోచనములు ♦ (కంతేకాలా).

75

టీ. 1. వెన్ను=కంకి, వీచు. 2. కన్ను=గణువు, నేత్రము.

క. తమ్మియనఁ దరువిశేషము

తమ్మియనం బంకజాభిధానం బయ్యెన్ .

నెమ్మియనఁ బ్రియముపేరగు

నెమ్మియన మయూరమునకు ♦ నెగడం బేరై.

76

టీ. 1. తమ్మి=వృక్షవిశేషము, తామర. 2. నెమ్మి=సుఖము, సెమలి.

క. దండయనన్ సాన్నిధ్యము

దండన సుమమాలికాభిధానం బయ్యెన్

మండనఁ బ్రకౌష్ఠమయ్యెన్

మండన మృత్పాత్రకును సమాహ్వయ మయ్యెన్. 77

టీ. 1. దండ=చేరువ, పూలదండ. 2. మండ=ప్రకౌష్ఠము, మంటికుండ.

క. తెలుగుం గబ్బపుమర్తము

తెలుగుకవీంద్రులకుఁ దేటఁ తెల్లము గాఁగన్

దెలియఁగ నడిదము సూరయ

చెలువారఁగ నాంధ్రనామశేషముఁ జెప్పెన్.

78

సటీకాంధ్రనామశేషము

సంపూర్ణము.

ఆంధ్ర నామ సం గ్రహము  
అకారాది శబ్దానుక్రమణిక.

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అ.		అడిచెను	59	అయిదు	50
అంగద	55	అడుగు	44, 93	అయిదువరాలు	34
అంగలార్పు	,,	అడును	73	అయ్య	,,
అంచలేజీనెక్కి	యాడు	అడ్డగించెను	63	అయ్యోడక్	64
కాతు	13	అతివ	38	అరటి	67
అంజ	44	అత్తమిల్లెను	46	అరదము	74
అంచలు	81	అత్తిమాను	67	అరపది మోములవేల్పు	92
అంటరానివేల్పు	23	అదికెను	47	అరసెను	58, 9
అండ	68	అనఁటి	67	అరిగెను	49
అందమైనది	54	అనయము	58	అరుంగు	73
అందు	64	అని	52	అరుగుదెంచెను	} 50
అంపెను	61	అనిచెను	58, 61	అరుదెంచెను	
అక్క	34	అనిపెను	58, 61	అఱచెను	47
అక్కడ	64	అనియెను	48	అఱచెయ్యి	44
అక్కు	42	అనుంగు	38	అఱ్ఱు	45
అగపడియెక్	48	అలరుబోడి	,,	అలలి	60
అగ్గమయ్యెక్	,,	అన్నింటినిడికాడు	23	అలపు	} 59
అగ్గి	23	అన్న	37	అలయిక	
అగ్గించెను	57	అన్నవ	60	అలరినది	54
అచట		అపరంజి	76	అలరు	68
అచోట	}	అప్ప	34, 94	అలరువెల్పుడు	17
అచ్చట		అబ్బ	34	అలుకుడు	47
అచ్చోట		అబ్బిరపు...దంచు		అళిది	71
అచ్చోట		గబ్బి	25	అళుకు	60
అటన్		అమ్మ	33	అవ్వ	33, 94
అడవిమనిశిపట్టు	33	అమ్మ	74	అనదు	60



పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అసలు	73	అవు	80	ఇల్లాలు	35
ఆ.		ఇ.		ఇల్లు	67
అఁబోతు	80	ఇంచుబోడి	37	ఇల్లువాసితిరుగు	33
అకసము	28	ఇంచువిల్లుదాల్పు	18	ఇవమునూడు	21
అగెను	63	ఇంతి	37	ఈ.	
అటచేడియ	36	ఇక్క	67	ఈక	81
అడక్	64	ఇగురు	68	ఈద	24
అడెను	48, 89	ఇచ్చ	58	ఈగి	47
అక్రము	55	ఇడుట	47	ఈడు	76
అనవాలు	91	ఇడుమ	55	ఈరాఱు	50
అనుట	45	ఇల్తిగ	49	ఈరు	49
అనుగము	67	ఇద్దఱుతల్లులబిడ్డఁడు	15	ఈరువు	84
అనెను	63, 92	ఇనుమడి	49	ఈరైదుకడలు	29
అరగించెను	45	ఇబ్బడి	49	ఈవి	47
అరసెను	18	ఇమ్మడి	49	ఈవులమాను	30
అఱొగఱమొనరె	45	ఇమ్మ	67	ఉ.	
అఱొగఱమొనరె	45	ఇరవు	67	ఉక్కు	55
అర్దుఱుతల్లుల ముద్దుకొమ ఇరు			49	ఉక్కుతునియ	62
రుఁడు	22	ఇరుగడక్	64	ఉక్కులి	37
అఱవసంద్రము	72	ఇరుగెలఁకులక్	64	ఉడుకు	93
అఱు	49	ఇరుగ్రేవలక్	64	ఉడుగక	58
అఱెను	53	ఇరుచక్కియందుక్	64	ఉడుటు	55
అలకాపరి	11	ఇరుచెనక్	50	ఉద్ది	76
అలకించెను	48	ఇరునాలుగు	64	ఉనికిపట్టు	67
అలపోతు	80	ఇరుపక్కియందు	49	ఉప్పరవీది	28
అలము	51	ఇరుమూడు	64	ఉప్పరిగ	75
అలించెను	48	ఇరువంకలక్	79	ఉబ్బడఁగెను	60
అలు	35, 80, 90	ఇఱ్ఱి	33	ఉఱికెను	50
అలుబిడ్డలుగలయకఁడు	33	ఇలుఁకొడు			

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
ఉటిది	55 ఎనసెన్	47 ఏడు	59
ఉలిపు	46 ఏనిమిది	50 ఏడుగుఱ్ఱముల లేచెక్కు	
ఉల్లము	43 ఏనిమిదడుగుల మెకము	79 జోడు	20
ఉవిద	37 ఎను పెంటి	81 ఏడ్చెను	47
ఊ.	ఎనుపాతు	81 ఏ తెంచెను	51
ఊడెను	50 ఎనుము	81 ఎను	49, 90
ఊసెను	63 ఎన్నే నిమాలులు	56 ఎనుంగు	78
ఊరు	66 ఎప్పుడు	58 ఎనుంగుగొంగ	78
ఎ.	ఎఱకలు	81 ఎనుంగుగొంగనూడు	79
ఎంలేనియుక్	ఎఱ: గెను	46 ఎనుంగు మొగంబుదొర	16
ఎకిమీడు	60 ఎఱచి	84 ఎనుంగులగొంగత తడి	
ఎక్కుడు	32 ఎఱుపు	71 నెక్కుదంట	14
ఎక్కుడు మెకము	60, 61 ఎఱ్ఱి	71 ఏరాలు	34
ఎక్కుడు మొగుల్ గల	78 ఎఱ్ఱగల్వ	69 ఏలిక	32
ప్రద	ఎఱ్ఱతామర	69 ఏలెను	52
ఎచ్చ	22 ఎఱ్ఱసివేల్పు	20	ఐ.
ఎడ	61 ఎలనాగ	38 ఐదువ	34
ఎడకాడు	41 ఎలసెన్	47 ఐదు	49
ఎడపక	36 ఎలుగు	77	బ.
ఎడద	58 ఎలుపు	ఒంటమి	51
ఎడనెక్	43 ఎల్లపుడు	58 ఒంటిగొమ్ముదేవర	16
ఎత్తుబరికాడు	48 ఎల్లి	70, 89 ఒంటి మ్రాకులపెను	
ఎత్తులు	39	ముప్పు	24
ఎద	75 ఏగు చెంచెను	51 ఒంటె	79
ఎదుటను	94 ఏగును	49 ఒండు	49
ఎద్దడి	59 ఏత్రింత	83 ఒండెన్	47
ఎద్దు	54 ఏటిబోటిమగలయొకి	ఒకటి	49
ఎన	80 మీడు	24 ఒకతదవ	56
	76 ఏడిక	79 ఒకతూకు	56

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ఒకతూరి	56	క.		కన్న గాఁడు	39
ఒకలేవ	56	కంచము		కన్నది	33
ఒకపారి	56	కంటు		కన్నాతు	74
ఒకపరి	56	కందు		కన్నయ	35
ఒకమరి	56	కంపు		కన్ను	42
ఒకమాటు	56	కడగండ్లు		కన్నులమ్రాను	69
ఒకవిడుత	56	కడదెసంగాపరియా		కన్నులవిల్తుఁడు	17
ఒకసారి	56	యొడయందు		కన్నె	35
ఒక్కఁడు	} 49	కడపటిమల		కప్పురము	54
ఒక్కఁడు		కడపెను		కప్పు	71, 88
ఒడయఁడు	32	కడమ		కప్పుచెరువుజాడ	23
ఒడమె	75	కడలి		కప్పురము	54
ఒడఁచూపాడయఁడు	22	కడలిహూఁతురు		కప్రము	54
ఒడలి...బలియందు	24	కడలివెన్న		కమ్మ	86
ఒడలు	41	కడలివెలందుక		కమ్మన	75
ఒడ్డిలు	82	కడసెను		కమ్మవిలుకాఁడు	18
ఒడ్డు	72	కడాని		కమ్మవిల్తునిమామ	19
ఒడ్డు	63	కడుపు		కయి	43
ఒనరినది	53	కడుపుబంగారుబొక్క		కయ్యము	51
ఒప్పైవది	54	స...మేటి		కరువలి	24
ఒరపుగలది	54	కణుజు		కఱ	71
ఓ.		కత్తకము		కఱకంఠుఁడు	9
ఓగిరము	45	కత్తలాని		కఱచెను	91
ఓడ	73	కత్తెరదొంగ		కఱివేల్పు	11
ఓరణము	81	కన్		కఱివేల్పుడాకన్న	19
ఓరము	45	కనియెను		కఱివేల్పునిల్లాలు	14
ఓరుపు	60	కను		కఱ్ఱి	28
ఓర్పు	60	కనుఁగొనె	}	కఱ్ఱినెచ్చెలి	11
ఓలము	70	కన్టానెను		కలను	51

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
కలము	73 కావిపుట్టగోచులసామికి	33 కూళ	39
కనీకి	38 కీలగంటు	42 కెంజాయ	71
కలిమి	54 కుంకెనకాడు	36 కెంజిగురువిల్లుడు	17
కలుంగు	73 కుందనము	76 కెందామర	69
కలుపు	85 కుందు	61 కెందమ్మి	69
కలుములజవరాలు	14 కుందెను	60 కెంపు	71
కలుముల ప్రెదలి	కొడ కుండేలు	81 కెడపెను	52
లు	15 కుచ్చితుడు	39 కెడనెను	53
కలువ	69 కుడిచెను	45 కేలు	42
కలువకంటి	37 కుడుములతిండికాడు	15 కేల్కాగి చెను	46
కలువలకేడు	19 కుత్తుక	45 కై	43
కల్లి కొమ్మ మగనిబూర	కుప్ప	77 కైలాటకాడు	39
గొమ్మ	30 కుప్పము	66 కైవారము నేనెను	57
కల్ల	55 కురంగట	63 కొంగ	82
కల్లరి	39 కురుజు	83 కొంచగుబ్బలిప్రక్కలిం	
కల్లు	66, 93 కురులు	41 చినబలుపిట్ట	16
కల్వ	69 కురువు	42 కొంచలు	82
కవ	49 కుఱుచ	40 కొంచెము	60
కప్పడి	28 కుఱ్ఱ	40 కొండ	66
కప్పంపుమల	65 కూకటిమూగ	83 కొండాడెకొ	57
కనపు	70 కూత	46 కొండవీటిజంగము	10
కస్తీ	54 కూతురిబిడ్డ	29 కొండికవాడు	40
కాంచెను	49 కూకీలు	82 కొక్కర	82
కానరానికాళ్ళది	84 కూటువ	62 కొక్కు	82
కాపువాండు	33 కూడు	45 కొక్కులేజీరాతు	15
కాటుగొమ్మలమెకము	51 కూడెను	47 కొక్కెర	82
కాలంబుచేసెను	53 కూన	40 కొటిక	
కాలు	88 కూరిమి	51 కొట్టిక	
కాళ్ళగుమ్మెను	58 కూలెను	63 కొట్టెను	59

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
కొడుకు	40 కచ్చు	58 గడుసు	39, 40
కొద	61 కన్నన	57 గడ్డి	70
కొదవ	క్రమ్మటి	56 గమి	62
కొన	68 క్రమ్మ అకొ	56 గయ్యాళి	34
కొనియాడెను	57 క్రమ్మటించెను	63 గరాసు	39
కొప్ప	41, 88 క్రాలంటి	37 గరిత	38
కొమరాలు	34 క్రిక్కిరిసెను	60 గరుటామంతుడు	27
కొమరుడు	40 క్షంకుమెట్టు	66 గటికపూజ... వేల్పు	15
కొమరుసామి	17 క్షంగెను	61 గటులు	81
కొమరైనది	53 క్షేపు	81 గవులు	89
కొమ్మ	37, 86 క్రొమ్మడి	42 గాడ్పు	24
కొఱ	61 క్రొవ్వెద	41 గాడ్పుకొడుకు	28
కొఱత	క్రొలుట	45 గాడ్పుతండ్రి	28
కొఱ్ఱ	92 క్రొవి	88 గాడుపుసంగడికాని	
కొలము	56 గ.	కొడుకు	16
కొలిచెను	46 గండు	55 గామలతేడు	20
కోక	95 గంతుగొనియెను	53 గాలి	24, 90
కోచ	62 గట్టి	55 గాలిమేకరి	84
కోటడు	84 గట్టిడెందమువాడు	62 గాలినెచ్చెలి	23
కోడె	30 గట్టివయసుది	35 గిటక	} 40
కోడెకాడు	37 గట్టివాని	34 గిట్ట	
కోమట్టు	33 గట్టు	66, 72, 90 గిడ్డి	80
కోర	46, 92 గట్టులయెగిరినపట్టి	గిడ్డు	83
కోరిక	58 పట్టి	16 గీత	80
కోర్కి	గట్టులతేడు	65 గిన్నె	46
కోల	74 గట్టువిల్లుడు	9 గిబ్బ	80
కోవెల	26 గట్టురాయనిపట్టి	14 గీము	67
కోళ్లు	86 గడనకత్తె	36 గుండు	92
కొను	42 గడిదొంగ	39 గుంపు	68

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
గుఱ్ఱ	40	గుక్కునక్	57	చాఁపు	76
గుఱ్ఱవేల్పు	16	గుద్దనక్	57	చాగకాఁడు	26
గుఱ్ఱవేల్పుతండ్రి	10	గుడ్డి	41	చాగము	47
గుడి	26	గుడ్డు	93	చాటు	70
గుడునుఁగైదువు	30	చ.		చాన	38
గుదెఱాల్పు	23	చందమామ	19	చామ	38, 87
గుబురు	68	చందమామయల్లుఁడు	18	చాయ	71
గుబ్బలి	66	చందెను	52	చాయమగఁడు	20
గుఱ్ఱము	78	చక్కనివాఁడు	40	చారలమెకము	77
గూబ	84, 90	చక్కనైనది	53	చాలక్	61
గెలుపుమనియె	61	చక్కాడెను	52	చాలు	93
గేజ	81	చక్కుపగడ	50	చిక్కుపడెను	48
గేస్తు	33	చక్కెరపింటివాఁడు	17	చిక్కెను	48
గేస్తురాలు	35	చచ్చెను	53	చిగురాకుబోజి	37
గొంటు	39	చట్టుపలు	81	చిగురాకువి... లేజి	83
గొంతు	45, 90	చట్టుపద్దెగ... కెట్టి	21	చిగురు	68
గొట్టు	26	చదలు	26	చిదుర	} 76
గొడవ	55	చదలుమానికము	20	చిదురుప	
గొడుగు	70	చదిపెను	52	చిన్న	61
గొడువు	70	చదువులవేల్పు	13	చిన్నవాఁడు	40
గొనలై నది	53	చదువులపులుఁగు	83	చిఱుత	40
గొబ్బునక్	57	చనియెను	49	చిఱుతగూబ	84
గొరవంకపిట్ట	83	చను దెంచెను	50	చిలుక	83
గోఁచిబాఁపఁడు	33	చప్పుడు	46	చిలుకలకొలికి	38
గోతి	38	చలినట్టు	24	చిలువ	84
గోల	34	చలిమిరిమల	65	చిలువకేఱఁడు	37
గోవాల్ల	37	చలిపెలుంగు	19	చిల్వ	84
గోరము	55	చలవలకేఱఁడు	19	చివురు	68
గౌరు	78	చవులు	89	చివ్వ	51

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
శ్రీకటిగొంగ	20 చెనటి	39 చేపడియెను	48
శ్రీకటిపేఱువత్తు	19 చెనక	47 చేమొడ్చెను	46
శ్రీకు	41 చెన్నెనది	54 చేరువ	62, 63, 90
శ్రీర, చీరె	45 చెప్పెను	48 చేవ	55
చుక్కలతెరువు	28 చెయి	43 చేవాడికాఁడు	39
చుక్కలదొర	19 చెయువు	61 చె	43
చుక్కలు	31 చెయువులసాకిరి	20 చొక్కటమైనది	53
చుట్టలు }	57 చెయ్యి	43 చొచ్చెను	58
చుట్టలు }	30 చెఱుకు	69 చొ	49
చుట్టుఁగైదువు	11 చెలి	17 చొదంతి	29
చుట్టుఁగైదువుజోదు	65 చెలికాఁడు	37 చొవంచ	49
చుట్టుగొండ	30 చెలిమి	38 చొవంచ...దంట	18
చుట్టువాలుజోదు	48 చెలియలు	38 జ.	
చూచెను	40 చెలువ	34 జంట	49
చూడఁగలవాఁడు	42 చెల్లెను	38 జంటదంట...ముద్ద	19
చూడ్క	42 చెల్లెలు	53 జంటమువ్వెముల	
చూపు	42 చెల్లెనది	34 దంటపేల్పు	16
చెంగట }	39 చెవి	53 జంటమోములసామి	23
చెందిపోతు }	63 చెవులపోతు	42 జంటాఱుమేనులసామి	20
చెంత	69 చేత	81 జక్కవకపవిష్వ	19
చెందమ్మ }	69 చే	61 జక్కవలకేఁడు	20
చెందామర }	69 చేగ	43 జక్కి	79, 89
చెందొవ (X)	47 చేగలమెకము	55 జక్కిని	35
చెంచెను	57 చేటచెవులపేల్పు	78 జక్కులదొర	26
చెచ్చెర	68 చేటు	15 జక్కులతేనిచెలికాఁడు	
చెట్టు	36 చేడియ	55	[10
చెడివ	39 చేడ్వాటు	37 జగడము	51
చెడుగు	36 చేను	55 జగతి	73
చెడ్డతొయ్యలి		72 జగముకన్ను	21

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
జగముచుట్టము	21 జాతెను	50 తవళికాడు	39
జగముతల్లి	14 జాలె	83 ద.	
జగిలె	73 జాళువా	76 దగ్గర	63
జగిలె	73 జింక	79 దబ్బర	46
జట్టి	56 జిగ	71 డాలు	70, 71, 90
జడదారి	33 జిడ్డుకడలి	72 డెండము	43
జడముడిజంగంబు	26 జిరా	74 డేగ	83
జడలమొకము	77 జుట్టుపులుగు	82 దొంకెను	60
జత	78 జేజే	46 దొక్క	44
కన్నంపువేటకాడు	10 జేజేగట్టు	65 త.	
కన్నిగట్టు	13 జేజేలు	27 తండ్రి	34
ఒమి	49 జొంపము	63 తక్కువ	61
జమిలి... వేల్పు	22 జొహరు	46 తగరు	79
జమిలిముక్కాలి	82 జోటి	37 తగిలెను	48
జమిలిముక్కాలి...	జోడు 49, 74, 76, 94	తగుల్పడెను	48
విలుకాడు	18 జోత	46 తగు	61
జమునెక్కిరింత	81 జోతి	71 తగెను	60
జమునయ్య	21 ట.	తట్టి	46
జముడు	23 టకటొంకు	39 తట్టువ	79
జముననైదోడు	23 టక్కరి	39 తడబడెను	59
జరిగెను	50 టక్కు	59 తడవులనిడువడు	27
జలకట్టె	83 టక్కులాడు	39 తడవెను	58
జవరాలు	35 టాటోటు	39 తడనెను	50
జవ్వనము	41 టెంకాయచెట్టు	67 తత్తడి	79
జవ్వని	35 టెంకాయమాను	67 తద్ద	}
జాణ	40 టెంకి	67 తద్దయు	
జానుగు	42 టెక్కెము	70 తనరినది	54
జానైనది	53 త.	తనర్పు	76
జాబిల్లి	19 తవళి	59 తన్నెను	58



పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
కపసి	33 తాటిపడగవాడు	28 తీవ	68
కపసికన్నాప	19 తాటిసిడెమువానితల్లి	29 తీవంచ	49
కమి	58 తాడి	67 తీవియ	68
కమ్మలము	54 తాడు	67 తీవె	68
కమ్మి	69 తాత	13, 94 తుంటవిలుకాడు	18
కమ్మికంటి	11 తాప	73 తుంటుము	62
కమ్మిచూలి	13 తామర	69 తుద	68
కమ్మియింటిగరిత	14 తాటుమాటియ్యెను	59 తునిమెను	50
కమ్మివార్లంటిమగడు	20 తాలిమి	59 తునియ	76
కమ్మలపగవాడు	19 తాల్చెను	63 తునుక	
కమ్మలు	86 తాల్లి	59 తుమ్మెద	82
తరకసము	74 తాలిక	తుఱుము	41
తరము	76 తావి	75 తులువ	39
తరిగట్టుదారి	11 తావు	67 తూకొనెను	58
తరిగొండ	65 తావులు	85 తూపు	74
తర్వాత	62 తాళ్లు	86 తూరెను	58
తటిమెను	63 తిగ	50 తూర్పుగొండ	66
తఱుచు	68 తిట్ట	77 తూర్పుమాగాణిమే	
తలకట్టు	74 తినెను	45 తెడు...గాడు	22
తలపాల	44 తిన్ననెనది	53 తూర్పు...లావరి	18
తలవాడె	69 తిన్నె	73 తెంకాయమాను	67
తల...పొలంతుక	15 తిప్ప	66 తెంకి	67
తలిరు	68 తిమ్మనెనది	53 తెక్కలికాడు	39
తలిరుబోడి	35 తియ్యమాను	69 తెగటార్చెను	53
తల్లి	33 తియ్యవిలుకాడు	18 తెప్ప	74
తల్లితల్లి	14 తిరుగ	56 తెమ్మెర	29
తలియ	46 తీగ	68 తెరువాటుకాడు	31
తవిరెను	48 తీగబోడి	37 తెఱగంటియన్నలు	37
తాచెను	58 తీగ	68, 86 తెఱ్ఱనోటిమెకము	27

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
తెఱవ	33	తొలుగట్టు	66	దక్కి-ణంపుసామి	23
తెలి	70	తొలుచదువులు	31	దగ	47
తెలిదమ్మి... రాయఁడు	13	తొలుత	62	దచ్చి	5
తెలిసిట్ట	82	తొలుపలుకులు	31	దచ్చికడలు	29
తెలుపు	70	తొలుమినుకులు		దట్టము	68
తెల్ల	70	తొవ	69	దప్పి	47
తెల్లదాలుమెకము	77	తొవరు	71	దబ్బర	55
తెల్లనిమైదంట	27	తొవలరాయిడికాఁడు	20	దరి	72
తెల్లయెనుఁ... దొర	22	తోఁబుట్టు	34	దవ	69
తేఁటి	82	తోఁబుట్టువు		దళము	62
తేగము	47	తోఁబుట్టుగు		దాఁటు	62
తేజీ	78	తోడఁబుట్టు		దాపు	63
తేవ	33	తోడఁబుట్టువు		దిగ్గనక	57
తేరు	74	తోడఁబుట్టుగు		దిటము	55
తొగ	69	తోడికోడలు	34	దిట్ట	62
తొగరు	71	తోడ్పాటు	53	దిట్టము	55
తొగరుముక్కు		తోరమైనది	54	దినుసు	76
పులుఁగు	83	తోలుదాల్చు	10	దివి	28
తొడవు	74	తోలెను	63	దుంత	81
తొడుకు	80	త్రాగుట	45	దుక్కి-వాలుదాల్చు	28
తొత్తు	35	త్రావుట		దుగ	49
తొయ్యలి	37	త్రిప్పెను	63	దుగబొట్ట... వేల్పు	22
తొఱ	68	త్తుంచెను	52	దుత్తూరము	51
తొఱట		ద.		దున్న	84
తొఱ్ఱ		దంట	40, 49, 87	దుప్పటము	79
తొఱ్ఱువట్టు		దండ	63, 89	దుప్పి	81
తొలఁగెను	50	దండము	46	దురము	51
తొలి, తొల్లి	68, 62, 87	దండలు	75	దువ్వలువ	45
తొలుకరికల్గుపులుఁగు	81	దండు	62	దూడ	80

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
దూప	47 నలికము	60 నాలపవాండ్లు	33
దౌన	55 నలు	49 నాలిబూతము	39
దేవశంబు	26 నలుగడలు	29 నాల్గు	49
దేవస్థ	27 నలుపు	71 నింగి	28
దొంగ	39 నలుమొ... వేల్పు	13 నిక్కపుజగ... కాండు	13
దొడ్డు	80 నలువ	13 నిక్కము	55
దొన	73 నలువపడలి	15 నిక్కువము	
దొర	32, 90, 76 నలువైనది	53 నిక్కువీను... రాతు	22
దొరకోలుసన్నాసి	39 నల్ల	71, 84, 90 నిగ్గు	71
దొరనెక్	47 నల్లద్రావువాండు	23 నిచ్చ	58
దొనఁగు	55 నల్లవలువతాల్పు	27 నిచ్చలు	58
దోయి	49 నల్వలేజీలు	81 నిచ్చెన	73
దోరెను	53 నవలా	3 నిజము	55
దోసకారి	39 నవు	47 నిడివి	76
న.	నవ్వు	నిడుద	
నంజుడు	84 నాంటగోలె	నిడువండు	84
నంజె	72 నాంటబట్టి	నిడువు	76
నగవు	నాంటినుండి	51 నిప్పుచ్చరము	54
నగు	47 నాంటిసుత	నిప్పుళము	60
నట్టు	67 నాండుమొదలు	నిల్వెను	63
నట్టుపపులుంగు	82 నాగవాసము	37, 93 నిసువు	40, 68
నడుము	42, 94 నాణెమైనది	53 నిటితాక	24
ననుపుకాండు	37 నాతి	37 నిరుపాప	23
నమలెను	45 నాన	45 నిరువట్టు	47
నమ్మి	82 నాయన	34 నిల్వెను	53

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
నీళ్ల రాయఁడు	24	నేర	41	పచ్చతెక్కలపులుగు	83
నుగ్గాడెను	52	నేల	73	పచ్చలిట్లుఁడు	17
నుదురు	42	నేస్తకాఁడు	38	పచ్చలిన్నితండ్రి	11
నును... మేటి	11	నేస్తము	38	పచ్చలిన్నితల్లి	14
నుఱుము నేనెను	52	నోడివెను	45	పజ్జ	63
నులిగొమ్మలమెకము.	79	నొసలు	42	పట్టి	40
నుఱుంచు... బోదు	21	నోరు	43	పట్టు పడియెను	48
నెచ్చెలి	35	ప.		పడఁతి	37
నెత్తురు	84	పంటపైరులయెకి		పడగ దారి	84
నెన్నుదురు	42	మీఁడు	19	పడమటికొండ	66
నెన్నొసలు	42	పంటపలంతి	73	పడమటిదొర	24
నెపము	53	పండెను	46	పడుచువాఁడు	40
నెప్పటి	56	పండ్రెండు	50	పడుపుఁజెలి	36
నెమకెను	58	పంద	62	పదపడి	62
నెమలి	82	పంపెను	61	పదివేసములసామి	11
నెమిలి		పక్కి	81	పదువులు	80
నెన్నది	60	పక్కిదాలుతేడు	11	పనిచెను	61
నెమ్మి	60, 82, 87	పక్కిదాల్వే... బిడ్డఁడు		పనిచెఱుపులదొర	15
నెఱుకలు	41		13	పనిపెను	61
నెఱులు	41	పగ	51	పనివి నెను	49
నెల	19, 91	పడగ	70	పనులు	61
నెలఁత	38	పగలు	31	పన్నుండెను	46
నెలఁతుక	37	పచ్చ	71	పయిడి	76
నెలపు	67	పచ్చగుఱ్ఱాలవజీరుఁడు	20	పయ్యెర	24
నెవ్వ	54	పచ్చదము	92	పరఁగినది	54

పదము.	పుట	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పరి	62	పసి	80	పాలునీరు...పులుగు	82
పరిమార్చెను	52	పసిడి	76	పాల్కడలిపట్టి	19
పరువము	41	పసిడికంటి	84	పావురము	82
పరుండెను	46	పసిడిపుట్టముదాల్చు	11	పావురాలు	82
పఱచెను	50, 63, 91	పసిపిండి	77	పానెక్	48
పఱుపు	76, 46, 81	పసు	80	పిండు	62
పలికెను	48	పసుపుచాయ	71	సిట్ట	81
పలుకులవెలంది	15	పసులపోలిగాండు	83	పిదపక్	62
పలుకువెలందిమగండు	13	పల్లెరము	46	పిన్నచైవది	53
పలుగొమ్ముమొకము	78	పాన్పు	46	పిన్నవాడు	40
పలు	43	పాప	40	పిమ్మటక్	62
పలుమఱు	}	పాపజంబెములమేటి	15	పిఱికి	62
పలుమాఱు		పాపతొడ...వేల్పు	26	పిసాళి	40
పలువ	39	పాము	84	పిల్లారి	15
పల్లటీలు	83	పాములవేటకాండు	27	పీచమడచెను	52
పల్లియ	66	పాయము	41	పుంజుదాల్చు	16
పల్లు	43	పాఱుండు	32	పుంజె	72
పల్లె	66	పాఱుకపసి...కొడి	22	పుచ్చెను	61
పసలు	31	పాఱుబోతు	62	పుట్టకూడులిండిపోతు	77
పపలునేయువేలుపు	20	పాఱెను	50	పుట్టపెట్టెపట్టు	84
పవ్వళించెను	46	పాలకడలి	72	పుట్టము	45
పసరము	80	పాలకడలియల్లుండు	11	పుడమి	73
పసరుచాయ	71	పాలవెల్లి	72	పుడమిచేడు	32
పసాదము	45	పాలసుండు	40	పుడమివేల్పు	32
పసాపడియెను	45	పాలు	76, 87		

పదము.	పుట	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పుడుకు	47	పెందొడ	42	పొక్కిలి	44
పుడుకుఁదొడుకు	30	పెక్కుమాటులు	56	పొట్ట	44
పుత్తడి	76	పెచ్చు	61	పొట్టి	40
పుత్తడిగుబ్బలి	65	పెట్టి	}	పొట్టితమ్ము... వేల్పు	22
పునుక	44	పెట్టియ		75 పొట్టేలు	79
పునుకకంచము	}	పెట్టె		పొడలమెకము	81
వానివిల్లు		65	పెట్టుడు	47 పొడుపుగుబ్బలి	66
పునుకదాల్పు	10	పెడచెయ్యి	44	పొత్తముముత్తో	15
పుష్పము	68	పెతరులసామి	23	పొది	74
పురివిచ్చెను	48	పెదవి	43	పొనరినది	53
పురుడు	76	పెద్దకడుపువేల్పు	15	పొన్న	76
పురియ	44	పెద్దనిదురవోయెను	53	పొన్నటనియెక్క	61
పుట్టి	44	పెద్దయెక్క	60	పొల	84
పులి	77	పెనకువ	51	పొలఁతి	}
పులు	70	పెనుబాప... రాతు	16	పొలఁతుక	
పులుఁగు	84	పెనుమినుకులు	32	పొల్లి	38
పులుఁగుతత్తడిరాతు	11	పెరవాఁడు	58	పొలము	72
పులుఁగులదొర	27	పెల్లాటకత్తె	36	పొలను	84
పువు	68	పేదఱికము	54	పొలనులిండిపోతు	24
పువ్వు	68	పేరు	74, 48	పొటరి	52
పూ	68	పైఁడి	76	పొట్లాట	51
పూనెను	63	పైదలి	37	పొతు	94
పూబోడి	37	పైరు	70	పొతుజక్కి... రాతు	23
పూరి	70	పొందు	38	పొయెను	49
పెండ్లాము	35	పొందెను	47	పొరసీతెడు... దారి	20

పదము	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ఫోరు	51	బక్కవారలపెను	బార		50
ఫోరోగిరపు...తండ్రి	13	బాద	24	బారు	62
ఫాఁజు	62	బటువుఁగైదువు	30	బాస	93
ప్రన్ననివాఁడు	40	బట్టిట్టుకాఁడు	83	బాసట	53
ప్రాఁజదువులపెట్టియ	20	బడలిక	59	బిగువు	55
ప్రాఁజదువులు	31	బత్తలిక	73	బిడ్డ	40
ప్రాఁబలుకులు		బద్దు	55	బిత్తరిజింకతాల్పు	19
ప్రామిచుకులు		బమ్మ	13	బిడ్డెను	53
ప్రాద్దు	20	బమ్మచేవరతండ్రి	11	బిరుదు	52
ప్రాద్దుకొమరుఁడు	23	బయలు	28	బుడుత	40
ప్రాద్దుజోడుకొడె	19	బచ్చె	81	బుడుతనెలతాల్పు	10
ప్రాగు	77	బలిజవాండ్లు	33	బుఱద	73
ప్రాచెను	52	బలువంజమెకము	76	బువి	73
ప్రాడ	40	బల్కపఱఁడు	27	బువ్వ	45
ప్రాయాలు	37	బల్ రొక్కమెకి		బూఁచులయెకిమీడు	10
ప్రావు	77	మీడు	26	బూరుగు	88
ప్రోలు	66	బవరము	51	బెడఁద	55
బ.		బవంతము	59	బెరనె	47
బంగరు	76	బసవఁడు	80	బేరజము	39
బంగారు	76	బాగు	53	బేరులు	33
బంటు	52	బాగైనది	53	బేసికంటివేల్పు	9
బంతి	89	బానిసె	35	బేల	34
బందిపోటు	39	బావఁడు	32	బొంకు	55
బుదువులు	57	బాబా	79	బొంద	72
బుకదార్లు	82	బాము	87	బొందశము	74

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
బొక్క	72	మచ్చులు	75	మాడుగులు	75
బొజుగు	37	మడఁతి	38	మాడువులు	75
బొజ్జ	44	మడి	72	మాదిరి	76
బొట్టె	40	మడిపెను	52	మాద్రీ	76
బొడ్డు	44	మడిసెను	53	మానికము	71
బొబ్బమెకము	77	మడుగు	72	మానిసి నెక్కెడి	
బొణియ	72	మడువు	72	వాఁడు	26
బొట్టి	44	మది	43	మానైనది	59
బోగముచాన	36	మనిశిపట్టు	67	మామమామ	11
బోటి	37	మనిపెను	52	మామిడిచెట్టు	67
బోడ	33	మనెడు... వ్రాయు		మావిమాను	67
బోనము	45	దేవర	13	మావు	78
బ్రతికించెను	52	మన్ని గొనియెను	52	మావులు	85
మ.		మన్ను	73	మించు	61
మంచుఁ గొండ	65	మబ్బు	31	మించుబోణి	37
మంచెను	52	మబ్బువిప్పు	24	మించులు	31
మందలు	80	మరలించెను	63	మింటిచూలి	24
మందనము	75	మరుఁడు	18	మింటి తెరువరి	20
మగఁటిమి	55	మరునయ్యతేజి	27	మిండగిఁడు	37
మగతనము	55	మరలకొ	56	మిండఁడు	37
మగిడించెను	63	మఱి	56	మిండలకొర	35
మగుడకొ	56	మఱుగు, మఱువు	70	మిండలకొరె	37
మగువ	38	మల	66	మిక్కిలి	60
మచ్చెకంటి	38	మసలెను	59	మిక్కిలికంటి నేవర	9
మచ్చరము	51	మాటు	70	మిగులకొ	60



పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మిట్ట	73	ముచ్చు	39	మూఁగ	41
మిత్తిగొంగ	9	ముడికాఁడు	39	మూఁడవకొలమువాం	
మిద్దెలు	75	ముడియవిడుపు	39	దు	33
మిను	28	ముత్తైదువ	36	మూఁడు	49
మినుసిగదయ్యము	9	ముత్తొవ్విమ్మరి	29	మూరు	
మిన్న	28	ముసియ	36	మూల	92
మిన్నవాఁక	29	ముదుసలి	36	మూలకేఁడు	23
మిన్నవాఁకదాల్పు	10	ముద్దురాలు	34	మూవ	41
మిఱ్ఱు	73	ముద్రియ	37	మొకము	78
మీను మొసలి... మేటి	18	ముద్దుగుమ్మ	37	మొకములకొలము	
మీఁకెయ్యి	44	మునిముచ్చు	39	సామి	77
మంగలఁ	59	మును	62	మొకములతిండిపోతు	77
మందటఁ		మునుపు	62	మొక్కెను	45
మందు	62	మన్నీరు	72	మొచ్చెనది	54
మక్కంటి	9	మున్న	62	మొట్టు	66
మక్కంటిగారాబు		ముప్పదియాకేండ్లు		మొడ	45
ముద్దపట్టి	15	చనినది	35	మొతుకు	45
మక్కంటితలపువ్వు	19	ముమ్మెనవాలుదాల్పు	10	మొక్క	46
మక్కంటిపండు...		మూరుపుగలది	54	మొయి	41
తిండిఁడు	15	ముఁకి	74	మొయిదా...సామి	24
మక్కంటిమల	65	మువ్వన్నె మొకము	77	మొఱక	73
మక్కంటిమామ	65	మువ్వేలుపులయిక్క	20	మొఱుగు	71
మక్కంటియనుంగు		ముసలి	35	మొఱుపులు	31
తెలి	26	ముసలిది	36	మొసవెను	45
మగుద	34	మూఁక	62	మొసఁగెను	45

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మేడి	67, 93	మొలక	68	రాతిరి	31
మే	41	మోక	68	రిక్కలు	31
మేటి	61	మోచెను	63	రూపరి	40
మేటిసీరుచూలి	24	మోదెను	59	రెంట	49
మేటిపాములమేత	25	మోటు	75	రెండాలు...మగడు	16
మేలుబంతి	74	మోము	42	రెండు	49
మేడ	75	మోర		రెట్టి	49
మేడి	67	మోరతెలుపుమెకము	78	రే	31
మేను	41	మోవి	43, 88	రేద్రిమ్మటిండు	23
మేలు	61, 51, 53, 83	మోసు	68	రేయి	31
మేలైనది	54	మోఁకు	68	రేయెండ	31
మొండికట్టె	39	మోను	68	రేతేండు	19
మొక్క	68	మొక్క	46	రేవెల్లు	19
మొక్కలీడు	92	మొక్కలదేవర	20	రేవెల్లుజోడు	20
మొగడ	69	మొక్క...సామి	15	రొక్కము	75
మొగము	42	మోడు	75	రొద	46
మొగులు	31	మోలక్	59	రో	56
మొగ్గ	69	ర.		రోసెను	58, 92
మొత్తము	62	రంగు	71	టి.	
మొత్తెను	59	రిక్కసుండు	23	అంకులాడి	36
మొదవులు	80	రతనము	71	తా	66
మొద్దు	75	రవణము	74	తాగ	34
మొనగాండు	52	రాచిల్కనె ..		తాయి	66
మొయలు	31	రాయరౌతు	18	తొక్క	81
మొయలుదారి	28	రాణి	35	తొల్లుచూలు	16



పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
విడిముడి గలవేలు		వీనులకంటి	84	వెనుక మేను	44
పుంజెలి	26	వీటిండి	40	వెన్న దొంగ	11
విడెము	54	వెంగలి	40	వెన్న దొంగయన్న	27
వనిచెను	48	వెండి	90	వెన్న నడుగు పాప	29
విను	28	వెండికొండ	65	వెన్న	44
వినుచూలి	26	వెండియొక్క	56	వెన్నుడు	11
విసెను	48	వెండ్రుకలు	41	వెన్ను నివలకన్న	20
విన్నాణ మైనది	53	వెంబరవత్తు	40	వెన్ను పానుపు	27
విన్న	28	వెక్కనమయ్యెక్క	60	వెన్నెల	31
విష్వ	76	వెగ్గలమయ్యెక్క		వెరవరి	40
విరి	68	వెచ్చకాడు	37	వెలి	60
విరివి	76	వెడంగు	40	వెలిపు	60
విల్లు	73	వెడద	76	వెట్టి	40
విలువ	56	వెడద మోము మెకము	77	వెట్టిసిగ్గ మేలువాడు	27
విష్వచ్చుడు	28	వెడలుపు	76	వెల	56
విసదారి	84	వెడలెను	57	వెలండి	37
విసపు మేతరి	10	వెడవిల్తుడు	17	వెలందుక	38
వీచు	44	వెడ్డు	59	వెలయాలు	36
వీడియము	54	వెత	55	వెలెను	57
వీడు	66	వెదకెను	58	వెలి	70, 87
వీడెంబు	54	వెనకయ్య	16	వెలిచవులుగనినది	36
వీడెను	59	వెనకయ్య...వాడు	17	వెలిచెను	63
వీడ్వము	54	వెనుక చూపులమెకము		వెలిలి	61
వీడ్వడెను	59		77	వెలిదిచ్చ	65
వీను	42	వెనుక	62	వెలిమొదపు	30

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
వెలియాలపోతుకాతు	10	వేలుపుకొండ	65	సంద్రము	72
వెలుంగు	85	వేలుపుగమికాడు	17	సకినాలపులుగు	84
వెలుంగులయెకిమీడు	20	వేలుపులగిడ్డి	30	సగము	61
వెలుగు	85	వేలుపులగౌరు	29	సడలె	60
వెలువడియెను	57	వేలుపులత్రోవ	28	సగ్గెను	
వెల్ల	70	వేలుపులబువ్వ	19	సత	50
వెల్లగుట్టము	29	వేలుపులతొనిదళ		సదమదంబుసేనెను	52
వెల్లమాను	30	వాయి	16	సద్దు	46
వెల్లయేనుంగు	29	వేలుపుల...మగడు	17	సన్నము	60
వెల్లాటకత్తె	36	వేలుపులు	27	సప్పము	84
వెల్లెను	47	వేలుపునుచ్చకంటులు	31	సమనెను	58
వెసక	57	వేల్పుజెట్టు	30	సరగ	57
వేంచేసెను	50, 91	వేల్పుచేరు	29	సరములు	75
వేగ	57	వేల్పుపెద్ద	13	సరస	63
వేగిరము	57	వేల్పుదొరతేజి	29	సరి	76, 90
వేడివెలుంగు	}	వేల్పుబానిసె	36	సరులు	74, 75
వేడివేలుపు		20	వేసడము	57	సవతు
వేడుకకాడు	37	వేళము	40	సవము	61
వేడ్కుకత్తె	36	వేటిడి	76	ససి	70
వేదురు	40	వ్రక్క	11	సస్సెము	70
వేనలి	41	వ్రేతలమేలువాడు		సాకెను	52
వేమాలు	56	స.		సాటి	76
వేయంచులకైదువు	30	సంగడి	63	సావడెను	45
వేయిచేతులతొడు	20	సంగడిడు	38	సామి	32
వేలుపడెను	48	సంగాలి			

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
సామిసామేనుఁజేసొన్న		నీద్రంపుఁబెద్ద	27	సారకాయ	67
చాన	14	నుడిగొట్టు	24	సోఁకుదయ్యము	24
సాము	61	నుద	68	సోఁకుమూఁకలగొంగ	11
సారె	56	నురటిపీపులబుట్టు	24	సోఁకుమూఁకలఁతొడు	24
సాగువము	83	నూడు	51	సోమాసిపెట్టుఁజెట్టు	22
సింగము	77	నైజ్జ	46	సుక్కెను	60
సింగాణి	73	నేద	59	హ.	
సింగారమైనది	54	నైకము	61	హజ్జ	44
సిగ్గు	45	నైదోడు	34	హత్తెక్	47
సిడెము	70	సొంపయినది	53	హరివాణము	46
సిద్ధితి	45	సొగసుకాఁడు	41	హళది	71
సిరి	14, 55	సొబ్బగైనది	53	హుళక్కి	55
సిరువు	40	సొమ్ము	74, 75	హొన్న	76

శ్రీ రస్తు.

ఆంధ్ర నామ శేష మందలి

అకారాది శబ్దానుక్రమణిక.

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అ.		అర్హి		98 ఇమ్మడ	100
అంతట	108	అఱి		103 ఇయ్యకొనెను	106
అంత	108	అఱిపఱలు		113 ఇరులు	104
అంతవట్టు	120	అఱిమఱి		115 ఇవము	110
అంతిపురము	114	అలజడి		99 ఇవిరె	118
అక్కటికము	112	అలమట		99 ఈ.	
అగపడకసోయెను	101	అలమెను		108 ఈడఁబోక	100
అచ్చెరువు	99	అలిగెను		111 ఈడు	120
అజ్ఞ	97	అలుకు		103 ఈరము	107
అడరు	99	అవుడు		110 ఈలువు	114
అడవి	110	అ.		ఉ.	
అడుగంటెను	118	అము	102, 103	ఉంకువ	112
అడుగు	97	అయములు		111 ఉక్క	115
అనుంగు	98	అఱిడిపోయెను		100 ఉక్కిపము	102
అనుమానము	105	అరతి		109 ఉగ్రాణము	112
అనువులు	111	అరెకులు		109 ఉడిగెను	111
అప్పళించెను	101	అఱిలేఱెను		106 ఉడిపోయెను	100
అబ్బరము	99	అఱుముడయ్యె		98 ఉడుకు	115
అబ్బెనమొనర్చెను	100	అవి		115 ఉడుగర	118
అబ్రము	99	ఇ.		ఉత్తలపాటు	99
అయిదుపది నేనె	99	ఇంకె		118 ఉరిది	114
అరదము	105	ఇంచు		110 ఉద్దవడి	„
అరి	103	ఇంపు		98 ఉద్దవిడి	„
అరిది	99	ఇట్టివారె		119 ఉప్పుసంద్రము	116

పదము.	పుట	పదము.	పుట	పదము.	పుట.
ఉబ్బ	115	విఱు	109	కడమ	101
ఉమ్మలిక	99	బి.		కడముట్టుట	111
ఉమ్మలికము	99	సింటరి	105	కడవ	103
ఉరలెను	106	సిండ్రికండు	119	కడిది	104
ఉరవడి	114	ఒక్కపెట్టు	113	కడిమి	100
ఉఱుడు	97	బి	101	కడు	115
ఉల్లము	107	ఒచ్చెము	113	కడినెను	100
ఉవ్వెత్తుగ	113	ఒడంబడెను	106	కనలెను	111
ఊ.		ఒడిగట్టెను	101	కనికరము	112
ఊడిగము	119	ఒడ్డు	103	కనుమొఱుగెను	117
ఊడెను	106	ఒడవెను	108	కనుమోడ్చెను	116
ఊడ్చెను	116	ఒనఁగూర్చెను	98	కనువిచ్చెను	116
ఊరిక	119	ఒనరించెను	104	కన్న	113, 121
ఊరట	118	ఒప్పెను	106	కప్పుము	103
ఎ.		ఓ.		కరము	114
ఎంటేని	114	ఓజ	101	కఱచెను	100
ఎక్కటి		ఓముట	119	కవఱులు	113
ఎట్టకేలకు	119	ఓరిమి	115	కవిసెను	101
ఎడ	107, 111	ఓర్పుట	115	కసటు	102
ఎడె	118	ఓలమానగొనక	100	కసిమసంగెను	106
ఎత్తికోలు	114	ఓలి	101, 110	కసుగంచెను	104
ఎద	107	ఓహరించెను	99	కల్లెము	109
ఎరగలి	118	ఔ.		కా.	
ఎల	102	ఔడు	110	కాంగు	103
ఎలమి	103	క.		కాంచువడియములు	113
ఏ.		కంటంబడదయ్యెను	101	కాన	110
ఏడ్చె	114	కచ్చువిచ్చయ్యెను	98	కానినాండు	119
ఏనుఱించె	117	కడఁగెను	101	కారు	106
				కాలరులు	105



పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
కాలుద్రొక్కెను	101 కొఱ	101 గు.	
కాలువ	117 కొఱత	101 గుఱ	110
కాల్వ	117 కొల	102 గుఱతాల్పవీటికనిచె	115
కావించెను	104 కో.	గుబ్బలు	116
కీ.	కోన	105	
కీనినెను	111 కోపగించెను	111 గొ.	
కీ.	కోరు	109 గొండ్లి	103
క్రిడు	103 కోలుపుచ్చె	110 గో.	
క్రిలు	113 కోల్తులచేసె	99 గోడు	99
క్రిల్కొలిపెను	106 కోల్పుచ్చె	110 గ్ర.	
కు.	క్ర.	గుక్కగొనియె	112
కుందు	99 క్రిక్కిరిసె	118 చ.	
కుడియెడములు	102 క్షమరె	98 చక్కి	111
కునికెను	116 గ.	98 చన్నులు	116
కూ.	గుండు	100 చఱచె	101
కూర్కెను	116 గట్టి	114 చాల్	
కూర్చి	97 గడిచేటెను	106 చాలించెను	115
కూలిచెను	115 గరువము	105 చి.	
కె.	గొ.	చించె	117
కళవు	107 గాటము	115 చిందము	119
కై.	గాణ	119 చిట్ట	114
కైరవర్ణ	113 గాదిలి	97 చిట్టకము	118
కైసేత	109 గారాము	97 చిన్నపలు	113
కొ.	గి.	చిన్నవోయె	104
కొండికవాడు	112 గీ.	చిలుకు	114
కొందలము	99 గీటుజుంచెను	115 చిలుము	102
కొదవ	101		
కొనసాగెను	97		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
చీ.		జ.		కలారులు	109
చీకటి	104	జంకు	103	కా.	
చీకటికప్పు	102	జగిలెండు	110	తామరతంపరయ్య	97
చీకువాలు	104	జడి	112	తారసిల్లె	104
చు.		జాకె	106	తారెచెను	107
చుట్టుకొనెను	118	జాలు	117	తార్కాణము	114
చె.		జు.		తాలిమి	115
చెండు	113	జుజింగె	98	తాల్లి	"
చెంపెను	108	జున్న	110	తాళుకొంట	"
చెక్కె	106	జూ.		లిండికాడు	118
చెడియె	98	జూదము	112	లిండిపోతు	"
చెయ్యము	113	డ.		లిండిడు	"
చెయ్య	113	డాసె	104	లిరిగె	98
చెరలాడె	98	మలిచెను	116	లివురుట	114
చెరివె	106	డెండము	107	తుమురు	107
చెఱుకు	110	త.		తుటిమె	106
చెఱుకుపాలు	110	తక్కినవాడు	119	తుఱుమయ్యె	116
చెలరేంగె	101	తక్కువ	101	తెగ	107
చే.		తడవు	106	తెన్న	99
చేకూర్చెను	93	తద్దయ	114	తెరువు	99
చేటు	103	తమట	119	తేనియ	110
చేరువయ్యె	104	తమ్మి	121	తేరు	105
చేసె	"	తరిసి	110	తొట్టి	119
చో.		తరువాతకొ	108	తొడంగె	101
చోటు	115	తఱులు	119	తొలంగించె	116
చౌ.		తఱి	97	తొలంగెను	108
చాటిమన్నీరు	116	తఱులు	119	తొలుదీసి	108
		తలకొని	115	తొడియల్లుడు	110
				తొయము	107

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కొరము	104	దొ.		నెమ్మి	97, 121
క్రిమ్యత	98	దొన		120 నెయ్యము	97
క్రుష్ణ	102	దొరసాని		111 నెయ్యపుటలుక	116
క్రోశ	116	న.		నెఱకలు	111
క్రోవ	99	నలి		107 నెఱి	114
ద.		నా.		నెలకొనియెను	108
దండ	121	నాడు	}	నే.	
దండు	105	నాఁడు		120 నేలఁగలిపెను	115
దండెత్తె	99	ని.		నేరెడుదీవి	108
దక్కొనియె	108	సిందె		ప.	
దవ్వు	107	నిట్టపంట		118 పంటి	103
దళవాయి	105	నిదురించె		114 పగతురు	117
దళమెత్తె	100	నివ్వాలి		106 పగఱు	„
దళము	105	ను.		109 పగవాండు	„
దా.		నుగు		107 పంచబంగాళమయ్యె	101
దా	99	నుగ్గయ్యె		116 పడవాలు	106
దాడిచేసెను	99	నుఱుమయ్యె		116 పడపడి	114
దాసె	104	నుఱుము		107 పనఁటి	103
ది.		నులిగొనె		118 పనిపడి	114
దిగులు	103	నె.		పయ్యెద	113
దిట్టపడియె	106	నెక్కొనియె		108 పరి	105
దీనును	107	సెంజిలి		99 పరుపడి	114
దీ.		నెగడె		97 పరువమయ్యె	116
దీపనల్లలు	109	నెగులు		99 పలుపురు	119
దు.		నెట్టన		115 పల్లఱుపులు	108
దుడు	110	నెట్టుకొనెను		101 పా.	
దే.		నెక్తము		112 పాగా	103
దేవరి	111	సెనరు		97 పాచికలు	113

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
పానకము	110 పెనంగొనె	118 ప్రేముడి	98
పాపె	116 పెరిగె	97	బ.
పార్వత్యకాండ	111 పెరివాండ	119 బంతి	113
పాలిండ్లు	116 పెటికె	117 బంటు	105
పాలు	101 పెలుచ	114 బన్నము	107
పాలుపడె	109 పెల్లగించె	117 బలిసెక్	97
పాసెను	108 పెల్లు	114 బట్టె	117
పి.	పే.	బలువిడి	115
పిండియయ్యె	116 పేర్	97 బాట	99
పిన్నవాండ	113	బానసము	114
పిమ్మట	39 పైట	113 బారి	114
పిమ్మట	10 పైపెచ్చు	100 బిట్టు	114
పిఱులివియక	100 పా.	బీతు	103
పిఱుందు	111 పొగరు	102 బీరము	101
పిలుకుమార్చె	115 పొడి	107 బీరువోయె	100
పు.	పొదరిట్లు	107 బుసివోయె	98
పుయిలోడె	104 పొరిపొరి	114 బెగడు	103
పురికొలిపె	107 పొలయలుక	116 బెడిసెను	98
పుటివిచ్చె	118 పొలివోయె	100 బేసి	19
పులు	102 పో.	బొక్కసము	112
పె.	పోకార్చె	110 బొమిడికము	119
పెంపుసెంచె	97 పోట్లాగె	99 బ్రుంగె	112
పెకలించె	117 పోతరము	102	మ.
పెక్కొందు	119	మంచు	110
పెచ్చుపెటిగె	118 ప్రబలె	97 మండ	121
పెడ	111 ప్రల్లదములు	108 మంతనము	114
పెద్దనిద్దురఁ జెందించె	115 ప్రదిలె	106 మంద	105
పెద్దయు	114 ప్రేరేచెను	107 మక్కువ	97

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మగఁటిమి	100	మేల్కొనె	116	వ.	
మడి	120	మైకొనియె	106	వంక	111
మణివకాఁడు	112	మొగరాలు	118	వంత	99
మణివము	114	మొగుళ్లు	117	వట్టె	118
మది	107	మొగ్గరము:	103	వడి	106, 120
మబ్బలు	117	మొదలు	118	వదలించె	116
మసలె	92	మొద్దువోయె	109	వదలె	106
మా.		మొన	105	వనట	99
మాగాని	114	మొనకాఁడు	106	వరుస	101
మాటట	100	మొననె	99, 120	వలసె	118
మారుకొనియె	100	మొయిళ్లు	117	వలపలదాపలలు	102
మార్తరు	117	మొఱవవోయె	109	వలఁద	104
మి.		మోసల	112	వా.	
మిగుల	115	మోహరము	103	వాఁక	109
మిణి	119	మోహరించె	100	వాఁగు	105
మిన్నక	119	మ్రొంగెను	112	వాగె	109
మిత్రును	118	ర.		వాడె	104
ము.		రంతు	103	వాన	114
ముక్కాకలుదీతెను	106	రజ్జులు	108	వాయి	106
ముదురు	110	రాణి	111	వారక	114
ముద్దు	98	రిత్రవోయె	100	వావిరి	114
మునింగె	112	రూపుమాపె	115	వి.	
మునిమాపు	112	రేకైతె	97	విచ్చుమొగ్గయ్యె	101
మరివము	105	ల.		విచ్చె	106
మెకము	101, 111	లలి	114	వింగడము	102
మెగము		లలి	114	విడుమర	111
మెట్ట	119	లాలివాఁడు	119	విడుదల	111
మెలికొనెను	112	లంక	105	విడె	106

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
విన్నవోయె	104 వే.	సీ.	
విన్ననువు	114 వేడిమి	115 నీలుగు	99
వీ.	వేడ్కు	103 సు.	
వీఁగ	99 వేడుక	103 సుడివోయె	100
వీడె	106 వేనవేలు	103 సుడివోనె	118
వీలుపఱచెను	98 వేపులు }	119 సుఖపు	104
వీరసవోయె	100 వేటొకటి	100 సూ.	
వె.	వేటొకఁడు	119 సూటి	104
వెట్ట	115 వ్రక్కలించె	117 నెక	115
వెన్నిచ్చె	99 వ్రచ్చె	117 నేగి	99
వెనుకంజవేసె	99 స.	నేసలు	109
వెనుకముందయ్యె	99 సంజ	112 నై.	
వెనుకఁ	108 సంతసము	103 నైరణ	115
వెనుక	111 సందియము	105 నైచుట	115
వెన్ను	111 సడలె	106 సా.	
వెఱపు	103 సమకూర్చెను	98 సారిది	101
వెలిచవి	102 సరకునేయకుండెను	97 హ.	
వెలితి	101 సలిపె	104 హజారము	112
వెఱుగు	99 సా.	హజారము	112
వెరపు	104 సాహిణము	హళి	103
		103 హెచ్చరిక	103

శ్రీ రస్తు.

సాంబనిఘంటువు

టీకానుక్రమణికాసహితము.



చెన్నపురి :

వావిళ్ల, రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్ వారిచే

ప్రకటితము.

1926

All Rights Reserved.

Printed at  
the "VAVILLA" PRESS,  
MADRAS—1926.





## సాంబనిఘంటువు.

అవతారిక. కస్తూరి రంగకవి యనునతఁడీయాంధ్రనిఘంటువును శ్రీసాంబమూర్తి కంకితముచేయుచు, గ్రంథరచనాపద్ధతులను దెల్పుచున్నాఁడు. —

సీ. శ్రీ వెలయంగ దేశీయముల్ దెనుఁగులుఁ

దద్భవంబులుఁ గూర్చి ♦ దైవవర్గ

దనరు మానవవర్గ ♦ స్థావరవర్గ తి

ర్యగ్వర్గ ననునాలు ♦ గలవరించి

జల్లు టంపక వ్యర్థశబ్దముల్ రానీక

కుంటినడత గాక ♦ కొదుకు లేక

యర్వీజనంబుల ♦ కులకారసరణిగా

నాంధ్రనామనిఘంటు ♦ వనెడుకృతినె

తే. గవులదయచేత నీకటాక్షంబువలన

నీసశతకంబుఁ జెప్పెదఁ ♦ జిత్తగింపు

దనుజసమవర్తి భక్తహృదబ్జవర్తి

సకలసురచక్రవర్తి శ్రీసాంబమూర్తి.

తా. దేవతలకందఱుఁ జక్రవర్తివి, రాక్షసాంతకుఁడవు, భక్తులన్యదయకమలములందు వసించువాఁడవు నైనయోసాంబమూర్తి! కస్తూరిరంగకవియను నేను సాంపుగా నాంధ్రభాషయందు అన్యదేశీయపదములు, ఆంధ్రదేశ్యపదములు, సంస్కృతభవప్రాకృతభవములు నీనినింగూర్చి దేవవర్గ, మానవవర్గ, స్థావరవర్గ, తిర్యగ్వర్గ అను నాలుగువర్గములను సవరించియు, ను మొదలగు పాదపూరణపదములను, అర్థహీనములైన పదములను రాసీయక, అన్వయకాశ్యములేక, తడఁబడకుండునట్టి సులభశైలిని నకలజనోపకారముకొఱకు “ఆంధ్రనామనిఘంటువు” అను గ్రంథమును కవులదయవలనను, నీకటాక్షమువలనను నూఱుసీసపద్యములుగా రచించెద. దీనినిఁ జిత్తగించుమయ్యా.

దేవవర్గ.

సీ. ముక్కంటితొలిపట్టి • మొట్టికాయల మెప్పు

గొప్పబొజ్జగలాఁడు • గుజ్జువేల్పు

గబ్బుచెక్కిళ్ల మెఁకముమోముగలసామి

కలుఁగులాయపుఁదేజి • బలుసిపాయి

గుంజిళ్లు పెట్టించు • కొనుమేటి పిల్లారి

కుడుముదాలుపు పెద్ద • కడుపువేలు

పొంటిపల్లుదొర ము • క్కంటిపండుల మెక్కు

దేవర చిలువజం • దెముల మేటి

తే. జమిలితల్లులబిడ్డ పెద్దమెయిప్రోడ

చేటవీనులదణి పని • చెలుపువాఁడు

మొదటివేలుపు వెనకయ్య • పుంజొదారి

పెద్ద యనఁ దగు గణపతి • పేళ్లు సాంబ.

టీ. ముక్కంటిలోలిపట్టి = త్రినేత్రుడగు శివునిమొదటిగొమరుండు,  
మొట్టికాయలమెప్పు = భక్తులు తమతలయందు వేసికొను పిడికిటిపాటులకు,  
దలయాంచువాడు, గొప్పబొజ్జగలాడు = పెద్దకడుపుగలవాడు, గుజ్జువేల్పు  
= వామనరూపుడగువేలుపు, గబ్బుచెక్కిళ్ళమెకముమోముగలసామి = మద  
గంధముగల గండస్థలములుగల మృగంబయొక్క ఆనంగా ఏనుగుయొక్క  
శిరంబు దాల్చినదేవుడు, కలుంగులాయపుడేజి బలుసిపాయి = బొక్క  
లాయముగాగలవాహనము-ఆనంగా ఎలుక వాహనముగాగలగొప్పబంటు,  
గుంజిల్లుపెట్టించుకొనుమేటి = భక్తులచేత గుంజిల్లు పెట్టించుకొనునట్టిదేవర,  
పిల్లారి, కుడుముదాలుపు = మోదకములు హస్తమందుగలవాడు, పెద్దకడుపు  
వేలుపు = లంబోదరుడు, ఒంటిపల్లదొర = ఏకదంతుడగుదేవుడు, ముక్కంటి  
పండుల మెక్కుదొర = (ముక్కంటిపండులు = టెంకాయలు) వానినిదినునట్టి  
వేలుపు, చిలువజంఁదెములమేటి = పాములను యజ్ఞోపవీతముగాఁ దాల్చినదే  
వుడు, జమిలి తల్లులబిడ్డ = గంగాపార్వతులనెడి యిరువురుకల్లులకుఁ గొమ  
రుడు, పెద్దమయిప్రోడ = గొప్పశరీరమును దాల్చిన దేవుడు, చేటవీనుల  
దణి = చేటలవంటి చెవులుగలప్రభువు, పనిచెఱుపువాడు = తన్నుఁ గొలువని  
వారికార్యములఁ జెఱుచువాడు, మొదటివేలుపు = ఒక్కొక్కకార్యమునం  
దను మొదట బూజనేయఁబడు దేవుడు, వెనకయ్య, పుంజుదారిపెద్ద = కు  
క్కుటభ్యుజుడగు కుమారస్వామికి అన్న-ఈ అం యును వినాయకుడు.

నీ. చౌవంచమోములసాహేబు జాళువా

గుబ్బలివిలుకాడు ♦ గిబ్బరాతు

జక్కులదొరనేస్తీ ♦ జన్నంపుఁబగవాడు

పొడలగింటముదాల్పు ♦ పునుకదారి

వినువాఁకమోపరి ♦ వెండికొండదునీడు

మినుజొట్టుదేవర ♦ మిత్తిమిత్తి

మంచుమలల్లుడు ♦ మరుగొంగ ముక్కంటి

నెలదారి ముమ్మైన ♦ యలుంగుమేటి

తే. విసపుమేతరి తిగప్రోలి • వేటకాడు

కప్పుటైదువ పెనిమిటి • గాములదొర

వేల్పుదణింగన్నతండు గుఱ్ఱు • వేల్పుతండ్రి

బేసికన్నామి యన నీదు • వేల్పు సాంబ.

3

టీ. చొవంచమోములసాహేబు = అయిదుముఖములుగల ప్రభువు, జాభువాగుబ్బలివిలుకాడు = మేరువర్వతము విల్లుగాంగలవాడు, గిబ్బరాతు = ఎద్దునెక్కితిరిగెడువాడు, జక్కులదొరనేస్తీ = యక్షుల కధిపతియగుకుబేరునికి స్నేహితుడు, జన్నంపులబగవాడు = దక్షప్రజాపతియొక్కయోగమును ధ్వంసముచేసినవాడు, పొడలగింటము దాల్పు = మచ్చలుగలజింటనేతపత్రమును (వ్యాఘ్ర)చర్తమును ధరించువాడు, పునుకదారి = బ్రహ్మకపాలమును ధరించినవాడు, వినువాకమోపరి = (వినువాక = ఆకాశమందుబాటు నేటు - (గంగాదేవిని) జడలందు దాల్చినవాడు, వెండికొండదునిండు = రజతగిరి (కైలాసము) ఉనికిపట్టుగాంగలవాడు, మినుజుట్టుదేవర = ఆకాశమె జుట్టుగాంగలవేల్పు, మిత్తిమిత్తి = మృత్యువునకు మృత్యువు [2 ను మృత్యుశబ్ద భవములు), మంచుమలల్లుండు = హిమవత్సర్యతమునకు అల్లుడు, మరుగొంగ = మన్తధునికీశత్రువు, ముక్కంటి = త్రినేత్రుడు, నెలదారి = చంద్రుని చూచి యందుదాల్చినవాడు, ముమ్మెనయలుగుమేటి = మూడుగొనల యాయుధమును (త్రిశూలమును) దాల్చినవాడు, విసపుమేతరి = విషమునుభక్షించిన వాడు, తిగప్రోలివేటకాడు = త్రిపురములను ధ్వంసముచేసినదేవుడు, కప్పుటైదువ పెనిమిటి = (కప్పు ఐదువ = నల్లనిచామ-పార్వతి-టుగాగమము.) పార్వతికిభర్త, గాములదొర = (గాములు = భూతములు-గ్రహశబ్దభవము.) భూతములకు తోడు, వేల్పుదణింగన్నతండు = దేవతలసేనానాయకుడగు కుమారస్వామికీ దండ్రి, గుఱ్ఱువేల్పుతండ్రి = వామనుండగు వేల్పునకు (వినాయకునికి) దండ్రి, బేసికన్నామి = (మూడు అనునది బేసిసంఖ్య) త్రినేత్రుడగువేల్పు - ౨౩ శివుడు.

శ్రీ. వెన్నుఁడు పెరుమాళ్లు ♦ వేకంటినైదోడు  
కవ్వపుమలదాల్పు ♦ కట్టినేస్తీ  
చిలువపానుపుదంట ♦ తెలిదీవిమన్నీఁడు  
బటువుఁగైదువుజోడు ♦ బమ్మతండ్రి  
కఱివేల్పు మరునయ్య ♦ కడలియల్లుఁడు సుకు  
దారి గరుడిరౌతు ♦ తమ్మికంటి  
పదివేసములదిట్ట ♦ యెదమచ్చుగలసామి  
యడుగువాఁకగలాఁడు ♦ పుడమినంటు

తే. మొసలివాయొంటితాల్పు రక్కసులగొంగ  
లచ్చిమగఁ డుశ్శక్తేలుగలాఁడు పుట్టు  
వడుగు తామరపొక్కిలివాఁడు పసిఁడి  
వలువతాల్పున హరివేరు ♦ లలరు సాంబ.

4

టీ. వెన్నుఁడు (విష్ణుశబ్దభవము), పెరుమాళ్లు (ఇది ద్రవిడభాషలోని పదము-శోబెనంటిది), వేకంటినైదోడు=సహస్రాక్షుఁడగు దేవేంద్రునకుతమ్ముఁడు (ఉపేంద్రుఁడు), కవ్వపుమలదాల్పు = మందరపర్వతమునుధరించినవాఁడు, కట్టినేస్తీ = (నేస్తీ=నేస్తముగలవాఁడు.) అర్జునునికిఁ జెలికాఁడు, చిలువపానుపుదంట=శేషుండను పాన్పునందుఁ బరుండుకూరుఁడు, తెలిదీవిమన్నీఁడు= శ్వేతద్వీప మునికిపట్టుగాఁగలవేలుపు, బటువుఁగైదువుజోడు=దిటవగు నాయుధమును (సుదర్శనమును) ధరించినవాఁడు, బమ్మతండ్రి=బ్రహ్మదేవునికి జనకుఁడు, కఱివేల్పు=నల్లనిదేవుఁడు, మరునయ్య=మన్మథునకు జనకుఁడు, కడలియల్లుఁడు = (పాలసముద్రమునందుఁ బుట్టినలక్ష్మీకి మగఁడగుటచే) పాలసముద్రమునకు నల్లుఁడు, సుకుదారి=పాంచజన్యమనెడి శంఖమును దాల్చినవాఁడు, గరుడిరౌతు=గరుడవాహనమెక్కిడి దిట్ట, తమ్మికంటి=కమలాక్షుఁడు, పదివేసములదిట్ట= దశావతారముల నెత్తినవేలుపు, ఎదమచ్చుగల

సామి = తొమ్మనందు శ్రీవత్సమను మచ్చగలదేవుడు, అడుగువాఁకగలాఁ  
డు=పాదమునందు నదిగలవాఁడు, (విష్ణువుయొక్క పాదమునందు గంగాదే  
వి పుట్టినది యని ప్రసిద్ధి.) పుడమినంటు=భూదేవికిఁ జెలికాఁడు, మొసలి  
వాయొంటితాల్పు = మొసలిసోటివలెనందు కర్ణభూషణములను దాల్చిన  
వాఁడు, రక్కసులగొంగ = రాక్షసులకువిరోధి, లచ్చిమగఁడు=లక్ష్మీదేవిభర్త,  
ఉడ్డకేలుగలాఁడు = చాలుగుచేతులు గలదేవుఁడు, పుట్టువడుగు=ఎల్లప్పు  
డు బ్రహ్మచర్యవ్రతముపూనినవాఁడు, తామరపొక్కిలివాఁడు = కమలమహా  
ద్భుతనందుఁ గలవాఁడు, పసిండివలువతాల్పు = బంగారు పుట్టము ధరించిన  
వాఁడు-౨౯ విష్ణువు.

సీ. తీవంచమోములదిట్ట తామరచూలి  
తలఁపు కేళాకూళి ♦ పులుంగురొతు

తగవులజడదారిఁతండ్రి వేలుపుఁబెద్ద  
మాటలజవరాలిఁమగఁడు నలువ

యలరులవిలుకానిఁయన్న మేలిమిబొజ్జ  
గలదుముదారి ప్రాఁబలుకులదణి

నుదురాకులెక్కఁ జెఁన్నుగ వ్రాయుకరణీకుఁ  
డచ్చుంపుఁదప్పిపై ♦ నమరుజాణ

తే. నిక్కపుజగంబు బ్రోచుమఁన్నీడు మొదటి  
జాతిదొర బమ్మ దుగినఁడు ♦ తాత జగము  
లన్ని పుట్టించుమేటి తఁనంతఁ గల్లు  
నతఁడు పజదొర యన నజాఁఖ్య లగు సాంబ. 5

టీ. తీవంచమోములదిట్ట=చతుర్దశుండగు దేవుఁడు, తామరచూలి=  
విష్ణువుయొక్క గాభికనులమందుఁబుట్టినవాఁడు (సమాసాంతము ఇకారము).

సామి = తొమ్మనందు శ్రీవత్సమను మచ్చగలదేవుడు, అడుగువాఁకగఁ  
డు = పాదమునందు నదిగలవాఁడు, (విష్ణువుయొక్క పాదమునందు గంగాదే  
వి పుట్టినది యని ప్రసిద్ధి.) పుడమినంటు = భూదేవికిఁ జెలికాఁడు, మొసలి  
వాయొట్టతాల్పు = మొసలితోటివలెనుండు కర్ణభూషణములను దాల్చిన  
వాఁడు, రక్కసులగొంగ = రాక్షసులకువోధి, లచ్చిమగఁడు = లక్ష్మీదేవీభ  
ర్త, ఉడ్డకేలుగలాఁడు = చాలుగు చేతులు గలదేవుఁడు, పుట్టువడుగు = ఎల్లప్పు  
డు బ్రహ్మచర్యవ్రతమువ్రానినవాఁడు, తామరపొక్కిలివాఁడు = కమలముబా  
డ్డనందుఁ గలవాఁడు, పసిఁడివలువతాల్పు = బంగారు పుట్టము ధరించిన  
వాఁడు-౨౯ విష్ణువు.

సీ. తీవంచమోములదిట్ట తామరచూలి

తలఁపు కేళాకూళి • పులుఁగురాతు

తగవులజడదారి•తండ్రి వేలుపుఁబెద్ద

మాటలజవరాలి•మగఁడు నలువ

యలరులవిలుకాని•యన్న మేలిమిబొజ్జ

గలదుముదారి ప్రాఁబలుకులదణి

నుదురాకులెక్క జెన్నుగ వ్రాయుకరణికుఁ

డచ్చుంపుఁదమ్మిపై • నమరుజాణ

తే. నిక్కపుజగంబు బ్రోచును•న్నీడు మొదటి

జాతిదొర బమ్మ దుగినఁడు • తాత జగము

లన్ని పుట్టించుమేటి తనంతఁ గల్గు

నతఁడు పజదొర యన నజాఖ్య లగు సాంబ.

టీ. తీవంచమోములదిట్ట = చతుర్ముఖుఁడగు దేవుఁడు, తామరచూలి =  
విష్ణువుయొక్క నాభికమలమందుఁబుట్టినవాఁడు (సమాసాంతము ఇకారము).

కలఁపుకేళాకూళిపులుఁగురాతు = మానససరోవరమునందు విహరించు వత్సలు  
(హంసములు) వాహనములుగాఁ గలబంటు, తగవులజడదారి•తండ్రి = కలహ  
ములఁ బెట్టెడుమునికిఁ (నారదమునికి) తండ్రి, వేలుపుఁబెద్ద = దేవతలకుమేటి  
యైనవాఁడు, మాటలజవరాలిమగఁడు = వాగ్దేవికి (సరస్వతీదేవికి) భర్త, నలువ =  
నాలుగు మోములుగలవాఁడు (సమాసాంతము), ఆలరువిలుకానియన్న =  
పూర్వమునికి (మన్మథునికి) అన్న (విష్ణునికిఁ బుత్రుఁడు మన్మథుఁడు, విష్ణువు  
నాభికమలమందు బ్రహ్మ పుట్టుటచేత మన్మథుని కితఁ డన్నయయ్యెను.),  
మేలిమిబొజ్జగలదుముదారి = శ్రేష్ఠమయిన (బంగారుమయముగ) కడుపును  
దాల్చిన మొనకాఁడు, ప్రాఁబలుకులదణి = వేదములనివాసము, నుదురాకు  
లెక్క జెన్నుగ వ్రాయునట్టి కరిణీకుఁడు = నొసలనెను తాటాకులందు లెక్క  
లను దప్పలు లేక వ్రాయునట్టి కరణము, అచ్చంపుఁదమ్మిపైనమరుజాణ =  
తెల్లనితామరపువ్వునందుఁ గూర్చుండు వలఁతి, నిక్కపుజగంబుఁ బ్రోచు  
మన్నీడు = సత్యలోకము నేలెడుప్రభువు, మొదటిజాతిదొర = బ్రాహ్మణులకు  
ఆధిపుఁడు, బమ్మ (బ్రహ్మశబ్దభవము.), దుగినఁడు (ద్రుహిణశబ్దభవము.),  
తాత = పితామహుఁడు, జగములన్ని పుట్టించుమేటి = లోకములకెల్లసృష్టికర్త  
యగు శ్రేష్ఠుఁడు, తనంతగలుగు నతఁడు = స్వయంభువు, పజదొర = ప్రజా  
పతి-౩౦ బ్రహ్మదేవుఁడు.

సీ. గట్టురాకొమరిత • కప్పుముత్తైదువ

మగనియందపుమేనఁ • దగినమగువ

కఱకంఠరాణి సింగపుఁ దేజి గలచాన

వెనకయ్యతల్లి నా • వెలయు గౌరి

కలుములచెలి జిడ్డు • కడలిబొట్టియ లచ్చి

తమ్మి గద్దియబోటి • తల్లితల్లి

వెనిమిటియెద నుండు • ననబోడి మరుతల్లి

నెలచెలియలు లిబ్బి • నెలఁతుక సిరి

తే. యనఁగ లక్ష్మీసమాఖ్య లౌ ♦ నంచతేజి  
 పొలఁతి తలవాఁకిట మెలంగు ♦ చెలువ నలువ  
 రాణి పలుకులజవరాలు ♦ లచ్చికోడ  
 లనఁగ భారతినామంబు ♦ లమరు సాంబ. 6

టీ. గట్టురాకొమరిత=వర్వతములకు కేఁడగు హిమవంతునికూతురు,  
 కప్పముతైదువ = నల్లనిరూపముగల యంగన, మగనియందపుమేనఁదగిన  
 మగువ = ప్రియుని యందమైన శరీరమునందు సగముభాగముఁ గైకొన్న  
 కాంత, కఱకంఠరాణి = శివునిదేవేరి, సింగపుఁ దేజిగలచాన=సింహవాహన  
 మెక్కెడి యాఁడుని, వెనకయ్యతల్లి=వినాయకునితల్లి-౯ పార్వతీదేవి. కలు  
 ములచెలి=సంపదకు అధిదేవతయైనమగువ, జిద్దుకడలిబొట్టియ=పాలసముద్ర  
 మునకుఁ గూఁతురు, లచ్చి (ప్రకృతి. లక్ష్మీ), తమ్మిగడ్డియబోటి = కమలమ  
 నెఱు సింహాసనమందుఁ గూర్చుండుచెలువ, తల్లితల్లి=తల్లియగుగంగకుఁదల్లి.  
 పెనిమిటియెదనుండు ననబోఁడి=భర్తయొక్కవక్షస్థలమునందు వాసముచేసె  
 డు స్త్రీ, మరుతల్లి=మన్మథునికి జనని, నెలచెలియలు=చంద్రునికిఁజెల్లెలు,  
 లిబ్బి నెలఁతుక=భాగ్యమునకు అధిదేవతయైన యాఁడుని, సిరి (ప్రకృతి-స్త్రీ).  
 ౧౦ లక్ష్మీదేవి. అంచలేజిపొలఁతి = హంస వాహనముగాఁ గల బ్రహ్మ  
 యొక్కభార్య, తలవాఁకిట మెలంగుచెలువ=తలకు వాఁకిలియైననోటియందు  
 మెలంగెడుకాంత, నలువరాణి=బ్రహ్మదేవునియొక్కభార్య, పలుకులజవరాలు  
 =వాక్కులకు విద్యలకు అధిదేవత యగు స్త్రీ, లచ్చికోడలు=(బ్రహ్మపత్ని  
 యగుటచే) లక్ష్మీదేవి కోడలు-గి సరస్వతి.

సీ. అడుగుకైదుపుపుల్లు ♦ పడగదునేదారి  
 యరబారతల్లుల ♦ యరిదిబిడ్డ  
 వెనకయ్య వెనుకయ్య ♦ వేల్పులదశవాయి  
 చిలువలబోనంపుఁ ♦ బులుఁగురౌతు



సత్త్రిఁ బూనువలంతి ♦ యిత్తిగమోముల  
 బలియుండు బారచే ♦ తులుగలాండు  
 రిక్కరక్కనుమిత్తి ♦ తెల్లుకానుపు కొంచ  
 మల ప్రక్కలించిన ♦ మన్నె కాండు  
 తే. గట్లయేలికమనుమండు ♦ కప్ప తెఱవ  
 మేటికొమరుండు వేలుపు ♦ టేటిసవతి  
 కొడుకు ముద్దయ్య కందుండు ♦ కొమరుసామి  
 యనఁగ గుహనామధేయంబు ♦ లమరు సాంబ.

7

టీ. అనుగుకై దువుపుల్లపడగదు నేవారి = అనుగుకై దువుపుల్ల (కాళ్లు  
 ఆయుధముగాఁగల పక్షియగు) కొడి పెక్కెముగాఁగల మొనకాండు, అర  
 బారతల్లలయిదిబిడ్డ = ఆర్ధపతల్లలకు (షట్ కృత్తికలకు) ముద్దకొమరుండు,  
 వెనకయ్య వెనుకయ్య = విఘ్నేశ్వరునికి తమ్ముండు, వేల్పులదళవాయి = దేవ  
 తలకు నేనాధిపతి, చిలువలబోనంపుఁబులుఁగురౌతు = పాములే ఆహారముగాఁ  
 గలిగినపక్షి (నెమలిని) వాహనముగాఁ గలిగినదిట్ట, సత్తిబూనువలంతి = శక్తి  
 అను ఆయుధమును ధరించునట్టి నేర్పరి, ఇత్తిగ మోములబలియుండు (ఇరు +  
 తిగ = ఇత్తిగ - రెండుమూఁడులు - ఆఱు) = ఆఱు మొగములుగలిగిన ప్రభువు - వజ్ర  
 ఖండు, బారచేతులుగలాండు = పండ్రెండు బాహువులుగలవాండు, రిక్క  
 రక్కనుమిత్తి = (రిక్కరక్కనుండు - అతనికివృత్తువు) తారకాసురుని చంపిన  
 వాండు, తెల్లుకాన్ను = శరవణభవుండు, కొంచమలప్రక్కలించిన మన్నె  
 కాండు = కొంచమనుపర్వతము తొలచిన ప్రభువు, గట్లయేలికమనుమండు =  
 హిమవంతుని దౌహిత్రుండు, కప్ప తెఱవమేటికొమరుండు = పార్వతియొక్క  
 ముద్దబిడ్డండు, వేలుపు టేటి సవతికొడుకు = (వేలుపు + విఱు = దేవతలనది,  
 గంగాదేవికి సవతియైన పార్వతికి బిడ్డండు, ముద్దయ్య = పిన్న వాండు, కందుండు  
 (స్కందుండు - ప్రకృతి.), కొమరుసామి (కుమారస్వామి శబ్దభవము,) - ౧౭  
 కుమారస్వామి.

సీ. తలఁపుచూలి మరుండు ♦ వలఁజేడు చిలుకరౌ

తామనిచెలి గాడ్పుటరదపుదొర

జాబిల్లియల్లుడు ♦ చౌవంచతూపుల

నెఱదంట కలుముల ♦ గరితబిడ్డ

కన్నులవిల్తుడు ♦ కమ్మవిల్తుడు పచ్చ

విలుకాడు చక్కెర ♦ వింటిజోదు

వెడవిలుతుడు తియ్య ♦ విల్తుడు చిగురాకు

విలుకాడు తుంటవిల్ ♦ గలదునీడు

తే. తలిరువిల్తుడు ననవిల్తు ♦ డలరువిల్తు

డించువిల్కాడు రాచిల్క ♦ నెక్కురౌతు

మీనుమొసలిసిడెంబుల ♦ మేటి తేటి

యల్లెవాఁ డన మదనాఖ్య ♦ లమరు సాంబ.

8

టీ. తలఁపుచూలి=సంకల్పమునందుఁబుట్టినవాఁడు, మరుండు (ప్ర. స్మరుండు), వలఁజేడు=(వలపు+జేడు) మోహమునకు అధిపతి, చిలుకరౌతు=చిలుక వాహనముగాఁ గలబంటు, తామనిచెలి=వసంతునికి (వసంకర్త పునకు) స్నేహితుఁడు, గాడ్పుటరదపుదొర= గాలియే తేరుగాఁగలప్రభువు (గాడ్పు+అరదము - టుగాగమము.), జాబిల్లియల్లుడు = చంద్రునికి పే నల్లుడు, చౌవంచతూపులనెఱదంట = ఆయిదుబాణములుగల గట్టిబంటు, కలుముల గరితబిడ్డ = లక్ష్మీదేవికిఁ బుత్రుఁడు, కన్నులవిల్తుడు = గజపులు గలవింటివాఁడు, కమ్మవిల్తుడు = మధురమైనవిల్లుగలవాఁడు, పచ్చవిలుకాడు = పచ్చని విల్లుగలవాఁడు, చక్కెరవింటిజోదు = చెఱుకువిల్లుగాఁగల బంటు, వెడవిలుతుడు = తేలికయిన ధనుస్సుగలవాఁడు, తియ్యవిల్తుడు= తియ్యనైనవిల్లుగలవాఁడు, చిగురాకువిలుకాడు = మామిడి మొదలగువాని యిగుళ్లు విల్లుగాఁ గలవాఁడు, తుంటవిల్ గలదునీడు = చెఱుకుతుంట విల్లు

గాఁగలప్రభువు, తలరువిల్తుఁడు=చిగురువింటివాఁడు, ననవిల్తుఁడు = పూవు  
టమ్ములుగలవాఁడు, అలరువిల్తుఁడు = పూవింటివాఁడు, ఇంచువిల్కాఁడు=  
చెఱుకువిల్లుగాఁగలవాఁడు, రాచిల్కనెక్కురాతు = మేటిచిలుకనెక్కుబంటు,  
మీనుమొసలిసిడెంబులమేటి = చేపలు, మొసళ్లు పెక్కెమునందుఁగల  
ప్రభువు, తేటియల్లెవాఁడు = తుమ్మెద యల్లెత్రాడుగాఁగలవాఁడు - అర  
మన్నఁడు.

సీ. సతపేరుతత్తడి ♦ జతతేరుగలప్రాడ

యనిఁబడ్డనెఱబంటు ♦ లరుగుత్రోవ

వెన్నునివలగన్ను ♦ వేయిచేతులదిట్ట

తిగవేలుపులఁజెంకి ♦ పగటిజోతి

జమునయ్య మీనుమానికము చాయపెనిమిటి

పగలునేయువలంతి ♦ జగముకన్ను

నెలజోడు తమ్మిచక్కిలిగింత వేవెల్లు

కలువలసూడు చీకకటులగొంగ

తే. జక్కువలయంటు మ్రొక్కులసొక్కుసామి

బారదూపులవేల్పు ప్రాఁబల్కుసొమ్ము

పెట్టె చలిదాయ ప్రొద్దునాఁ ♦ జేళ్లు దనరు

లోకబాంధవునకు శివా ♦ లోల సాంబ.

9

టీ. సతపేరుతత్తడి జతతేరుగలప్రాడ=సప్తయనుపేరుగల రెండుగుఱ్ఱ  
ములను గట్టినరథంబునఁ బోవునేర్పరి, అనిఁబడ్డనెఱబంటులరుగుత్రోవ=యొ  
ద్ధమునఁ జచ్చినశూరులు పోవుమార్గము (యొద్ధమునఁ జచ్చినవారు సూర్యుని  
భేదించుకొని వీరస్వర్గమునకుఁ బోవుదురు అని శ్రుతి), వెన్నునివలగన్ను=విష్ణు  
వుయొక్కకుడికన్ను, వేయిచేతులదిట్ట = వేయిచేతులుగలయోధుఁడు, తిగవే  
లుపులఁజెంకి = త్రిమూర్తులకు వాసమయినవాఁడు, పగటిజోతి=పగటియందు

వెలుగునట్టి జ్యోతిస్వరూపుడు, జమునయ్య = యమునికీదంత్రి, మిను  
మానికము = ఆకాశమునకు రత్నమయినవాడు-మృదుణి, చాయపెనిమిటి =  
ఛాయాదేవికిమగడు, పగుగనేయవలంతి=దినమును గల్గించునేర్పకాడు-  
దినకరుడు, జగముకన్ను=లోకమునకు నేత్రమయినవాడు - జగచ్చక్షువు,  
తమ్మిచక్కిలిగింత = కమలమునకు గిలిగింతపెట్టువాడు, వేవెల్లు = (వేయి +  
వెలుగు) వేయికిరణములుగలవాడు-నహస్రాంశువు, కలువలసూడు=కలువల  
కువిరోధి, చీకటులగొంగ=అంభకారమును బోగొట్టువాడు, జక్కువలయం  
టు = చక్రవాకపక్షులను జేర్చునది, మ్రొక్కులసొక్కుసామి = నమస్కార  
ములకు(మెచ్చుకొని) మ్రొవటచునట్టివేలుపు, బారదూపులవేల్పు = పండ్రెండు  
మేనులుగలదేవుడు-ద్వాదశాత్ముడు, ప్రాబల్కుసొమ్ముపెట్టె= తొలిపలుకులు  
(వేదములు) అనెడు భూషణములకు బెట్టియవంటివాడు, చలిదాయ = చల్ల  
దనమునకు విరోధి, ప్రాద్దు (బ్రహ్మశబ్దభవము.)-౨౨ సూర్యుడు.

సీ. కటకంఠతలమానికము వేలుపులబువ్వ

జాబిల్లి మరుమామ ♦ చందమామ

జింకతాలుపు తొగ ♦ చెలికాడు జడదారి

కన్నావ రేతేడు ♦ కడలివెన్న

చుక్కలగమికాడు ♦ జక్కవపగవాడు

చలివెల్లు రేవెల్లు ♦ చలువజోతి

వెన్ను నెడమకన్ను ♦ వెన్నెలరాయడు

నెల తమ్మిదాయ మున్నీటిపట్టి

తే. కందుగలదుండగిడు చీకటులమిత్తి

పంటపైరులదొర ప్రాద్దు ♦ జంట లచ్చి

యన్న రేజోతి చందన ♦ నమరుచుండు

గుముదమిత్రునినామధేయములు సాంబ.

టీ. కఱకంఠ తలమానికము = శివునికి శిరోభూషణము, వేలుపుల  
బువ్వ=దేవతలకు ఆహారమైనవాడు (చంద్రునికళలలో పదునైదింటిని దేవ  
తలలోఁ గొందఱు ప్రతిదినము నొక్కొక్కఁడొక్కొక్కటివంతునఁ దిందురు.  
అనిశ్రుతిః), జాబిల్లి=(జాను+బిల్లిక) చక్కనిబింబముగలవాడు, మరుమామ  
= మన్మథునికిమేనమామ, చందమామ (చంద్రమశ్యబ్దవము), జింకతాలుపు=  
జింకనుధరించినవాడు, తొగచెలికాడు = కలువలకు స్నేహితుఁడు, జడదారి  
కన్నావ=ఆ త్రిమహామునియొక్క నేత్రమువలనఁ బుట్టినవాడు, రేటేఁడు=  
రాత్రికిఁ బ్రభువు, కడలివెన్న=క్షీరముద్రమునందుఁ బుట్టినవెన్న, చుక్కల  
గమికాడు=నక్షత్రములకురాజు, జక్కవపగవాడు = చక్రవాకపక్షులదం  
పతులకు విరోధి (వాని నెడఁబాపువాడని యర్థము), చలివెల్లు=చల్లనికిరణ  
ములు గలవాడు, రేవెల్లు=రాత్రియందుఁ బ్రకాశించువాడు, చలువజో  
తి=చల్లనివెలుతురు గలవాడు, వెన్ను నెడమకన్ను=విష్ణువుయొక్క వామనే  
త్రము, వెన్నెలరాయఁడు=చంద్రికకుఁబ్రభువు, నెలతమ్మిదాయ = కమలము  
లకు విరోధి (చంద్రోదయమయినఁ దామరపూవులు మూసికొనును). మున్నీ  
టిపట్టి=సముద్రునికిఁబుత్రుఁడు, కందుగలదుండగీడు= నల్లనికళంకముగలధూ  
ర్తుఁడు, చీఁకటులమిత్తి = చీఁకటికివృత్తువు-చీఁకటిని బోఁగొట్టువాడు,  
పంటపైరులదొర = సస్యములకురాజు, ప్రొద్దుజంట=సూర్యునకుసాటి, లచ్చి  
యన్న=లక్ష్మీదేవి కన్నయైనవాడు, రేజోతి = రాత్రివెలుంగువాడు, చందు  
(ప్ర. చంద్రుఁడు)-౨౭ చంద్రుఁడు.

సీ. పదిపదులంచులఁబాఁకుఁ దాల్చుదునీఁడు

కొండలతెక్కలు • కొట్టినదణి

జమిడియేఁబదులజన్మములు చేసినమేటి

సోమాసులకుఁ దావు • సూపుజాణ

యెత్తరంపుఁజెవులఁతత్తడివజ్రీఁడు

విష్పతెప్పలతేఁడు • వెల్లిగౌరు

మావటీఁడు తలఁపుమానికముగలాఁడు

నిలువెల్లఁ జూపులై ♦ వెలయువాఁడు

తే. మింటిప్రోల్సామి జడదారి ♦ యింటికోడి

పెట్టుమ్రాకుల వెలిగిడ్డిఁ ♦ బెనిచినదొర

మొదటిదిక్కుసుబాదారి ♦ మొయిలుజక్కి

సామి యన నింద్రునామముల్ ♦ జరగుసాంబ.

11

టీ. పదిపదులంచులబాఁకుదాల్చుదునీఁడు = (పదిపదులునూఁ) నూ  
 అంచులుగల యాయుధమును (వజ్రాయుధమును) ధరించినమేటి, కొండల  
 అక్కలుకొట్టినదణి = పర్వతములయొక్క అక్కలను నఱికిననేర్పుకాఁడు,  
 జమిడియేఁబదుల జన్నములుచేసినమేటి = (జమిడియేఁబదులు = నూఁ) నూఁ  
 యజ్ఞములుచేసిన యుత్తముఁడు - శతమఘ్నుఁడు, సోమాసులకుఁ దావునూపు  
 బాణఁయూగములొనర్చినవారి కునికి చూపునట్టినేర్పరి, ఎత్తరంపుఁజెవులతత్తడి  
 వత్త్రీఁడు = నిక్కుకొనియుండు చెవులుగలవాహనము (ఉచ్చైశ్రవము)  
 నెక్కెడి మొనకాఁడు, విప్రులైప్పలఁజేఁడు = (విప్రులైప్పలు = తెఱచికొని  
 యుండు అప్పలుగలవారు-అనిమిషులు-దేవతలు) దేవేంద్రుఁడు, వెల్లగౌరు  
 మావటీఁడు = తెల్ల నియేనుఁగును-విరావతమును ఎక్కెడిమావటివాఁడు, తలఁ  
 పుమానికముగలాఁడు = చింతామణిగలవాఁడు, నిలువెల్లఁజూపులై వెలయు  
 వాఁడు = దేహమెల్ల నేత్రములుగలవాఁడు - సహస్ర నేత్రుఁడు, మింటిప్రో  
 సామి=స్వర్గపట్టణము నేలురాజు, జడదారియింటికోడి = గౌతమమహాముని  
 యొక్క యాశ్రమంబునఁ గుక్కుటరూపంబుఁ దాల్చినవాఁడు, పెట్టు  
 మ్రాకుల వెలిగిడ్డిఁ బెనిచినదొర = కల్పవృక్షములను కామధేనువును బోషిం  
 చినట్టి ప్రభువు, మొదటిదిక్కుసుబాదారి = తూర్పుదిక్కునేలెడు ప్రభువు  
 (సుబాదారి - అన్యదేశ్యము.), మొయిలు జక్కిసామి = మేఘములు వాహ  
 నములుగాఁ గలప్రభువు - ౧౪ దేవేంద్రుఁడు.

సీ. తగరుబాబాసాని ♦ దుగమోరపాదుసా

తెమ్మరచెలి యన్ని ♦ తిండికాడు

నీటిబిడ్డడు కిత్తు ♦ నిప్పు ముట్టంగరాని

బలియుండు సతనాలు ♦ కలదునీడు

కప్పుత్రోవరి తిగ ♦ కాళ్ల దేవర యగ్ని

చి చ్చింగలం బనఁ ♦ జెలంగు వహ్ని

పోతుత త్తడిరాతు ♦ ప్రాద్దుకూన జముండు

మి త్తి దక్కినమేలు ♦ మేటి జమున

తే. తోడు గుదెతాల్పు పెతరుల ♦ తేఁ డనంగఁ

గాలునిసమాహ్వాయము లగు ♦ మూలతేఁడు

త్రిమూర్తి రక్కసి పొల ♦ దిండి సోఁకు

మూఁకదణి నా నిర్మతిపేళ్లు ♦ పొసఁగు సాంబ. 12

టీ. తగరుబాబాసాని = పొట్టేలువాహనముగాఁగలరాతు, దుగమో

రపాదుసా = రెండుముఖములుగలదేవుండు (పాదుసా - ఆన్యదేశ్యము),

తెమ్మరచెలి = వాయువునకుఁ జెలికాడు, ఆన్ని తిండికాడు = సర్వభక్ష

కుండు, నీటిబిడ్డడు = ఉదకమునందుఁ బుట్టినవాడు, కిత్తు, నిప్పు, ముట్టంగ

రానిబలియుండు = తాఁకఁగూడని నేర్పరి, సతనాలుకలదునీడు = ఏడునా

లుకలు గలప్రభువు - సత్తజిహ్వాండు, కప్పుత్రోవరి = నల్లనిమార్గముగల

వాడు - కృష్ణవర్ణ, తిగకాళ్ల దేవర = మూడుపాదములుగలవేల్పు, అగ్ని

(అగ్ని - ప్రకృతి), చిచ్చు, ఇంగలము (అంగారకబద్ధవము.) - ౧౪ అగ్ని.

పోతుత త్తడి రాతు = దున్నపోతు నెక్కుబలియుండు, ప్రాద్దుకూన = సూర్యుని

బిడ్డడు, జముండు (ప్ర. యముండు), మిత్తి (మృత్యుశబ్దవము.), దక్కినమేలు

మేటి = దక్షిణ దిక్పాలుండు, జమునతోడు = యమునకుతోఁబుట్టువు, గుదె

తాల్పు = పాశమును దాల్చినవాడు, పెతరుల తేఁడు = పితృదేవతల కధిప

తి - ౮ యముండు, మూలతేఁడు = నైర్ఋతిమూల కధిపతి, త్రిమూర్తి =

రాత్రులందుఁ దిరుగువాఁడు, రక్కసి (ప్ర. రాక్షసుఁడు.), పొలదిండి = మాంస మాహారముగాఁ గలవాఁడు, సోఁతుమూఁకదణి = రాక్షససమూహముల కధిపతి-గి నైర్వతి.

సీ. పడమటిదొర నీటియొడయఁడు జడిసామి

మొసలిగుఱ్ఱమురొతు ♦ మొయిలుతేఁడు

వల్లెత్రాడుగలట్టివాఁడు నా వరుణాఖ్య

లమరెను జింకగుఱ్ఱమువలంతి

బీదలపెనుబాద ♦ యీఁద త్రాచులమేతఁ

గందపుమలగుఱి కాఁడు గాడ్పు

పయ్యర తావిమోపరి వలి మరుతేరు

సుడిగొట్టు తెమ్మర ♦ సోఁకుబూచి

తే. మేనుతాల్పుల కుసురైస ♦ మేటి నింగి

చూలి నుబ్బులపగదాయ ♦ గాలి సురఁటి

వీవనలపుట్టు దువ్వగొవింఁచుజాణ

కరువలి యనంగ మారుతాఖ్య లగు సాంబ.

13

టీ. పడమటిదొర = పశ్చిమదిక్కు నేలెడువాఁడు, నీటియొడయఁడు =

ఉదకముల కధిపతి-ఆపాంపతి, జడిసామి = వాన కధిపుఁడు, మొసలిగుఱ్ఱమురొతు = మొసలివాహనముగాఁగల కూరుఁడు, మొయిలుతేఁడు = మేఘాధిపతి, వల్లెత్రాడుగలట్టివాఁడు = పాశమునుదాల్చినవాఁడు - ౭ వరుణుఁడు. జింకగుఱ్ఱమువలంతి = జింకవాహనముగాఁగల నేర్పుకాఁడు, బీదలపెనుబాద = బీదలను జలికాలంబున మిక్కిలి బాధించునది, ఈఁద = చల్లనివాఁడు, త్రాచులమేత = పాముల కాహారమైనవాఁడు, గందపుమలగుఱి కాఁడు = మలయపర్వతమునుండి వీచువాఁడు, గాడ్పు, పయ్యర, తావిమోపరి = పుష్పాదుల గంధముదాల్చువాఁడు, వలి, మరుతేరు = మన్తఘ



నకు నరద మయినవాఁడు, సుడిగొట్టు=చుట్టివీచువాఁడు, తెమ్మర, సోఁకు  
బూచి = స్వర్ణగుణముగలదయ్యము, మేనుతాల్పుల కుసురైనమేటి = శరీర  
భారులకుఁ బ్రాణమైనమేటి, సింగిచూలి = ఆకసమునఁబుట్టినవాఁడు, మబ్బు  
లవగదాయ=మేఘములను జెదరఁగొట్టువిరోధి, గాలి, సురటివీవనలపుట్టు =  
విసనకణ్ణలు వీచుటచేఁ బుట్టువాఁడు, దువ్వగావించుజాణ = దుమ్మును గలి  
గించు నేర్పరి, కరువలి-౨౦ వాయుదేవుఁడు.

సీ. జక్కులపాదుసా ♦ ముక్కంటిసంగాలి

కాయకన్నేటి రొక్కములతేఁడు

వాసేఁడు రారాజు ♦ వడచక్కియెకిమిఁడు

తత్తడి నెక్కెడు♦దంట యనఁగ

ధనదుపే శ్లగు జడదారి గిబ్బసిపాయి

తిగకంటిదొర తుదిదిక్కు పెంకి

యనఁగ నీశానాభ్య ♦ లనువొందుఁ జిందము

కూతకైదువు బూరఁగొమ్మ సంకు

తే. వలమురి యనఁగ శంఖము ♦ వెలయుఁ జొట్టు

వాలు సుడివాలు వట్టువవాలు బటువు

వాలు పదినూలులంచులవాలు బిల్లి

వా లన సుదర్శనాభ్యలు ♦ వఱలు సాంబ.

14

టీ. జక్కులపాదుసా = యక్షులకు తేఁడు, ముక్కంటిసంగాలి =

త్రినేత్రునకుఁ జెలికాఁడు, కాయకన్నేటి = కాయగాచిన కన్నులుగలయ్య

త్తముఁడు, రొక్కములతేఁడు = ధనముల కధిపతి, వాసేఁడు = (వానెడు

ఈఁడు) వైశ్యకులమునఁ బుట్టినవాఁడు, రారాజు = రాజులకురాజు-రాజ

రాజు, వడచక్కియెకిమిఁడు = ఉత్తరదిక్కు నేలువాఁడు, తత్తడినెక్కెడు

దంట = గుఱ్ఱపువాహనమునెక్కెడి కూరుఁడు-౮ కుబేరుఁడు. జడదారి =

జడలను (జటాజూటమును) ధరించినవాఁడు, గిబ్బసిపాయి = ఎద్దునెక్కెడి  
 రాతు, తిగకంటిదొర = త్రినేత్రుఁడగుప్రభువు, తునిదిక్కుటెంకి = కడ  
 వటిదిక్కు (ఈశాన్యపుముల) యునికిపట్టుగాఁగలవాఁడు - ౪ ఈశానునిపేరు  
 లు. చిందము, కూతకైదువు = హోదెడి యాయుధము, బూరఁగొమ్ము, సంకు  
 (ప్ర. శంఖము.), వలమురి = కుడితట్టుగాఁ దిరుగునది - ౫ విష్ణువుయొక్కపాంచ  
 జన్యము. చుట్టువాలు, సుడివాలు, వట్టువవాలు - (ఈ 3 పదములకు గుం  
 డ్రనియాయుధము లని యర్థము.) బటువువాలు = గట్టియాయుధము, పది  
 నూఱులంచులవాలు = (పదినూఱులు = వేయి) వేయి యంచులుగల యా  
 యుధము, బిల్ల వాలు = బిల్లవలె గుండ్రనైన యాయుధము - ౬ విష్ణువుయొ  
 క్కు సుదర్శనము.

సీ. తుదచుక్కపేరితి తొయ్యలిపెనిమిటి

కప్పదేవరయన్న ♦ కలపదారి

కజివల్వప్రోడ రోఁకలితాల్పు తాటిటె

క్కెము మేటిబలియుఁడు ♦ జమునగొంగ

యన బలభద్రుపే ♦ శ్లగుఁ గ్రీడిచెలితేరు

పులుఁగురాయఁడు దెలిమోముపక్కి

బొల్లిమోరపులుంగు ♦ నల్లనయ్యిరవాలు

తొడలేనివానినై ♦ దోడు గరుడి

తే. వేలుపులబువ్వఁగొనుబోదు ♦ వెన్నుపడగ

చిలువమేతరి మే లిచ్చుపులుఁగు గరుటి

తల్లివేసట వాపినదంట యనఁగ

వై నతేయసమాఖ్యలు ♦ వఱలు సాంబ.

15

టీ. తుదచుక్కపేరితి తొయ్యలిపెనిమిటి = (తుదచుక్కపేరు = నక్ష

త్రములలోఁ గడపటినక్షత్రముయొక్క పేరుకాంతకుఁ బెనిమిటి.) రేవతీర

చుఁజుఁడు, కప్పదేవరయన్న = నల్లనిదేవరకు (కృష్ణునికి) అన్నయైనవాఁడు,

కలపదారి = నాఁగేలు ఆయుధముగాఁ గలవాఁడు, కఱివల్లుప్రోడ = నల్లని పట్టుబట్టును ధరించిననేర్పరి-నీలాంబరుఁడు, రోఁకలితాల్పు = ముసలాయుధుఁడు, తాటిలెక్కిము మేటిబలియఁడు = తాళధ్వజుఁడగు గొప్పబలవంతుఁడు, జమునగొంగ = యమునానదికి శత్రువు - బలరాముఁడు. క్రీడిచెలిలేరు=ఆర్జునుని చెలికాఁడగు విష్ణువుయొక్కవాహనమైనవాఁడు, పులుఁగురాయఁడు = పక్షులకురాజు, తెలిమోముచక్కి = తెల్లనిముఖముగలపక్షి, బొల్లిమోరపులుంగు. (వై యట్లే.) నల్లనయ్యరవాలు = నల్లనిదేవునియొక్క రవగాలు - ఆస్కండితగతినిఁబోవు గుఱ్ఱము - విష్ణువునకు పేగముగాఁబోవ సాధనమైన వాహనము, తొడలేనివానినైదోడు=ఆనూరుని కిందముఁడు, గరుడి(ప్ర.గరుడుఁడు), వేలుపులబువ్వఁగొనుజోదు=వేలుపుల కావారమయిన యమృతము నపహరించినబంటు, వెన్నుపడగ=విష్ణువుయొక్క ధ్వజమైనవాఁడు, చిలువమేఁతరి=పాములను దినువాఁడు, మేలిచ్చుపులుఁగు=జనులకు మేలుగలుగఁజేయుపక్షి, గరుటి (రూ. గరుడి.), తల్లివేసట వాసినదంట=తల్లియొక్క శ్రమములను బోఁగొట్టిన కూరుఁడు - ౧౩ గరుత్మంతుఁడు.

నీ. వడముడి తెచ్చెరఁగొడు కన భీముఁ డౌ

వేగంటికొమరుఁడు ♦ వెన్నునంటు

వెన్నుమచ్చదునీఁడు ♦ వివ్వచ్చు కవ్వడి

గెలుపు పేరుగలాఁడు ♦ క్రీడి యనఁగ

నర్జుననామంబు ♦ లగు ముత్తైరువులాఁడి

తెలివాఁక పొందామఁరలకుఁ బంట

కఱకంఠతలయేలు ♦ పెరుమాళ్ల డుగుబుగ్గ

జడదారిచెవియాట ♦ చదలువాఁక

తే. తాటిలెక్కిముదణితల్లి ♦ తాతపనఁటి

వెల్లి మినువాఁక మిన్నేలు ♦ వేల్పుటేలు.

తెల్లుకానుపుసవతితల్లి యనఁ దనరు

నమరతటినికి నామధేయములు సాంబ.

16

టీ. వడముడి, తెచ్చురకొడుకు = పవననందనుఁడు - ౧ భీముఁడు, వేగంటికొమరుఁడు = వేయికన్నులుగలదేవుని (ఇంద్రుని) పుత్రుఁడు, వెన్నునంటు = కృష్ణునికిఁ బ్రియమైన హితుఁడు, వెన్నుమచ్చుదుసీఁడు = వీఁపునందు మచ్చగల సరదారు, విష్ణుచ్చు (ప్ర. భీభత్సుఁడు), కవ్వడి = (కవ+వడి) రెండుచేతులతో నేకకాలమున బాణముల నేయువాఁడు, గెలుపుపేరుగలాఁడు = “విజయుఁడు” అనునామముగలవాఁడు, క్రీడి = (కిరీటి. ప్రకృతి.) కిరీటము గలవాఁడు - ౨ అర్జునుఁడు. ముత్తైరుపులాడి = మూఁడుమార్గములందుఁ బ్రవహించునది - త్రిపథగ. తెలివాఁక = తెల్లనినది, పొందామరలకుఁబంటు = బంగారుతామరపువ్వుల కునికపట్టయినది, కఱకంతుతలయేఱు = ఈశ్వరుని శిరసునందు వసించునది, పెరుమాళ్లుడుగుబుగ్గ = విష్ణువుయొక్క పాదములందుఁ బుట్టిన నీటియూఁట - విష్ణువది, ఇడదారిచెవియూట = ఇహ్నావనెడిమహర్షియొక్క చెవినుండిపుట్టిననది, చదలువాఁక = ఆకసమందుబాటునది, తాటిటెక్రెముదణితల్లి = తాళధ్వజుఁడగుభీష్మునితల్లి, తాతవనఁటివెల్లి = బ్రహ్మకమండలుపునందలి నీటిప్రవాహము, మినువాఁక = ఆకసమందుఁబాటెడునది, మిన్నేఱు (చూ.పైన), వేల్పుతేఱు = (వేల్పు+వేఱు) దేవతనది, తెల్లుకానుపుసవతితల్లి = కుమారస్వామికి మారుతల్లి - ౧౩ గంగానది.

సీ. వేల్పుసువారంపువిడిది వెన్నునిఱెంకి

రతనాలపంట సంద్రంబు కడలి

పుడమిముద్దియకోక • మున్నీరు ప్రాయేఱు

మబ్బుపువ్వులవెల్లి • మామమామ

గట్టురాకొమరుని • గాచిననేర్పరి

యేఱులమగఁడు రేయింతిమామ

ముక్కంటియమ్ములపొది మింటిలాయంబు  
 తోటదొడ్డియొనర్చు ♦ నీటుకాఁడు  
 తే. చందునయ లచ్చితండ్రి నా ♦ జలధి పరఁగు  
 వెల్లయేనుఁగు చొదంతి ♦ వేల్పుగౌరు  
 మొదటిహత్తి నా సురకరి ♦ పొదలుఁ దెల్ల  
 జక్కి నిక్కువీనులమాపు ♦ చదలుతేజి  
 యనఁగ నుచ్చైశ్శ్రవముపేరు ♦ లమరు సాంబ. 17

టీ. వేల్పునువారంపువిడిది = దేవతలవంటయిల్లు, వెన్నునిటెంకి =  
 విష్ణువుయొక్క వాసస్థానము, రతనాలవంట = రత్నములుఁ బండుచోటు,  
 సంక్రంబు (ప్ర. సముద్రము.), కడలి, పుడమిముద్దియొకఁ = భూదేవికివస్త్ర  
 రూపమైనది. మున్నీరు = (ముందు + నీరు) పురాతనమైననీరు, ప్రాయేణు =  
 (ప్రాత + విణు.) ప్రాచీనమైనది, మబ్బుపువ్వులవెల్లి = (మబ్బుపువ్వులు =  
 మేఘపుష్పములు-నీళ్లు,) నీటి కునికివట్టు, మామమామ = మామయగు విష్ణు  
 పునకుమామ, గట్టురాకొమరునిఁ గాచిననేర్పరి = (గట్టురాకొమరుఁడు = హిమ  
 వంతునికొమరుఁడు - మైనాకుఁడు) మైనాకుని రక్షించినసమర్థుఁడు, విణుల  
 మగఁడు = సదులకు భర్త, రేయింతిమామ = రాత్రియనుకాంతకు మామ  
 (రాత్రి చంద్రనిభార్య యనువాడుకగనుకను, చంద్రుఁడుసముద్రునికిఁబుత్రుఁ  
 డగుటచేతను రాత్రికి మామయనఁబడియె), ముక్కంటియమ్ములపొది = త్రినే  
 త్రునకుఁ ద్రిపురసంహారసమయమున నమ్ములపొదియైనవాఁడు, మింటిలాయం  
 బుతోటదొడ్డియొనర్చు నీటుకాఁడు = ఆకాశమును (స్వర్గమును) గుఱ్ఱపు  
 కాలగాను, చెట్లతోటగను, పనులదొడ్డినిగాను చేసిననేర్పరి - స్వర్గమునఁగల  
 యుచ్చైశ్శ్రవ మనుగుఱ్ఱమును, కల్పవృక్షములను, గామధేనువును గన్నవాఁ  
 డు, చందునయ = చంద్రునితండ్రి, లచ్చితండ్రి = లక్ష్మీదేవికి జనకుఁడు -  
 ౧౭ సముద్రము. తెల్లయేనుఁగు = తెల్లనియేనుఁగు, చొదంతి = నాలుగు  
 దంతములుగలది, వేల్పుగౌరు = దేవతలయేనుఁగు, మొదటిహత్తి = మొదటి

యేనుఁగు - ౪ విరావతము. తెల్లజక్కి = తెల్లనిగుఱ్ఱము, నిక్కువీనులమాపు =  
నీల్లకొనియుండు చెవులుగలగుఱ్ఱము, చదలులేజి = స్వర్గమందలిగుఱ్ఱము. ౩  
ఉచ్చైశ్రవము.

సీ. వేలుపుటెంకి కోవెల దేవళము గుడి

యనఁగ దేవాలయాభిఖ్యలు చెలంగు  
దెఱగంట్లు జన్నంపుదిండులు జేజేలు  
తొలివేల్పుపగతురు ♦ పలుకుటల్లు  
మేటులు వేల్పులు ♦ మింటిత్రోవరులు ని  
ద్దురలేనిప్రాడలు ♦ నరలుగనని  
పెద్దలనఁగ సురాభిఖ్య లా విన్వోలు  
వేగంటికచ్చేరి ♦ వేల్పుటెంకి

తే. యనఁగ స్వర్గముపేల్లగు ♦ వినుమిటారు  
లచ్చరలు వేల్పుచెలులన ♦ నమరు నమర  
తరుణులకుఁ జాగరతనము ♦ తలఁపుమాని

క మనఁ జింతామణిసమాఖ్య ♦ లమరు సాంబ. 18

టీ. వేలుపుటెంకి = దేవతలయునికిపట్టు, కోవెల, దేవళము (ప్ర. దేవాలయము), గుడి - దేవాలయము. తెఱగంట్లు = తెఱచికొనియుండు కన్నులు  
గలవారు - అనిమేషులు, జన్నంపుదిండులు = యజ్ఞములయందు హవిర్భాగము  
లను దినువారు, జేజేలు, తొలివేల్పుపగతురు = పూర్వదేవులకు (అనురులకు)  
విరోధులు, పలుకుటల్లుమేటులు = మాటలె యాయుధములుగఁ గలవారు,  
గీర్వాణులు, వేల్పులు = వేలుపులు, మింటిత్రోవరులు = ఆకాశమునఁ దిరుగు  
వారు, నిద్దురలేనిప్రాడలు = నిద్రలేనినేర్పరులు, నరలుగననిపెద్దలు = ముదిమి  
వలన పెండ్రుకలు మున్నగువానియందుఁ గలుగు తెల్లదనములేని గొప్పవారు.  
౯. దేవతలు. విన్వోలు = ఆకాశమందుండు పట్టణము, వేగంటికచ్చేరి =

ఇంద్రునిసభ, వేల్పుటెంకి=దేవతలుండుచోటు-3 స్వర్గము. అచ్చరలు(ప్ర. అప్పురసలు), వేల్పుచెలులు=దేవతాంగనలు-1 అప్పురసలు. చాగరతనము= ఇచ్చునట్టి రత్నము, తలఁపుమానికము = కోర్కులానఁగు రత్నము - 2 చింతామణి.

నీ. అడిగిన నొసఁగెడియావు జేజేగిడ్డి  
చదలుతోడుకు తెల్లమొద వనంగ  
సురగవివే శృంగుఁ ♦ దెఱగంటిమ్రాఁకులు  
పెట్టుమ్రాఁకులు మింటిచెట్టు లనఁగఁ  
గల్పకాఖ్య లగు వేగంటిగొంగలు రక్క  
సులు రేయిద్రిమ్మరుల్ ♦ సుకురుసిసులు  
వేల్పుదాయలు తొలివేల్పులు నాదైత్య  
నామంబు లగు గాలి ♦ గాము నెగడి

తే. కొఱవిరాలుపు బూచి సోఁకుడు పిసాసి  
దయ్య మనఁగఁ బిశాచాభిధానము లగు  
నివము వలి మం చనంగను ♦ హిమము దనరుఁ  
బిడు గనఁగ జెల్లు నశనికిఁ ♦ బేళ్లు సాంబ.

19

టీ. అడిగిననొసఁగెడియావు=కోరినతోడుత నేయిచ్చునట్టియావు, జేజేగిడ్డి=దేవతలగోవు, చదలుతోడుకు = స్వర్గమందుండుగోవు, తెల్లమొదవు = ధవళవర్ణమైనగోవు-ర కామధేనువు, దెఱగంటిమ్రాఁకులు=దేవతలకు సంబంధించినచెట్టు, పెట్టుమ్రాఁకులు = కోరినది యిచ్చుచెట్టు, మింటిచెట్టులు = స్వర్గమందలి వృక్షములు-3 కల్పవృక్షములు. వేగంటిగొంగలు = ఇంద్రునికిఁ బగవారు, రక్కసులు (ప్ర. రాక్షసులు), రేయిద్రిమ్మరుల్ = రాత్రులందుఁ

దిరుగువారు, సుకురుసినులు = శక్రాచార్యునిశిష్యులు, వేల్పుదాయలు =  
దేవతలకు విరోధులు, తొలివేల్పులు = పూర్వదేవులు-౬ రాక్షసులు. గాలి,  
గాము (ప్ర. గ్రహము), నెగడి, కొఱవిరాలుపు = కొఱవికట్టై త్రిప్పునది,  
బూచి, సోఁకుడు, పిసాసి (ప్ర. పికాచము.), దయ్యము (ప్ర. దైవము.)-  
౮ పికాచము. ఇవము (ప్ర. హిమము.), వలి, మంచు-౩ హిమము. పిడుగు-  
౯ వక్త్రాయుధము.

సీ. మిన్ను చుక్కలత్రోవ ♦ విన్నుప్పరము నింగి  
వెన్నునియడుగు విక్ ♦ వేల్పుదెరువు  
గాలితండ్రి బయలాకసము మొగులు తెన్ను  
చదలునా గగనాఖ్య ♦ లొదవుచుండుఁ  
బవలు పగలు నాఁగ ♦ దివముపేళ్లగు రేయి  
రాతిరి రేయన ♦ రాత్రియమరు  
దెస దిక్కు కడయన ♦ దిశ యొప్పు నెల చంద  
నఁగ మాస మమరుఁ బున్నమ యనంగ

తే. నలరుఁ బూర్ణిమకు నమాస ♦ యమవస యనఁ  
జను నమావాస్యపేరులు ♦ సంజ సందె  
యనఁగఁ దగు సంధ్య కాతపంబునకు నెండ  
ప్రాద్ధు వేంద్రం బనెడిపేళ్లు ♦ పాసఁగు సాంబ. 20

టీ. మిన్ను, చుక్కలత్రోవ = నక్షత్రముల మార్గము, విన్ను, ఉప్పు  
రము, నింగి, వెన్నునియడుగు=విష్ణుచది, విక్, వేల్పుదెరువు = దేవతలపా  
వునట్టిబాట, గాలితండ్రి=వాయువునకుఁ బుట్టుచోటు, బయలు, ఆకసము  
(ప్ర. ఆకాశము.), మొగులు తెన్ను=మేఘములమార్గము, చదలు-౧౩ ఆకా  
శము. పగలు, పవలు-౨ దినము. రేయి, రాతిరి, రే-౩ రాత్రి. దెస=(ప్ర.  
దిశ.) దిక్కు (ఇది సంస్కృతసమము), కడ (ప్ర. కాన్త.)-౩ దిక్కు. నెల,



దిరుగువారు, సుకురుసినులు = శుక్రాచార్యునిశిష్యులు, వేల్పుదాయలు =  
దేవతలకు విరోధులు, తొలివేల్పులు = పూర్వదేవులు-౬ రాక్షసులు. గాలి,  
గాము (ప్ర. గ్రహము), నెగడి, కొఱవిరాళువు = కొఱవికట్టై త్రిప్పనది,  
బూచి, సోఁకుడు, పిసాసి (ప్ర. పికాచము.), దయ్యము (ప్ర. దైవము.)-  
౮ పికాచము. ఇవము (ప్ర. హిమము.), వలి, మంచు-౩ హిమము. పిడుగు-  
౧ వజ్రాయుధము.

సీ. మిన్ను చుక్కలత్రోవ ♦ విన్నుప్పరము నింగి  
వెన్నునియడుగు విక్ ♦ వేల్పుదెరువు  
గాలితండ్రి బయలొకసము మొగులు తెన్ను  
చదలునా గగనాఖ్య ♦ లొదవుచుండుఁ  
బవలు పగలు నాఁగ ♦ దివముపేళ్లగు రేయి  
రాతిరి రేయన ♦ రాత్రియమరు  
దెస దిక్కు కడయన ♦ దిశ యొప్పు నెల చంద  
నఁగ మాస మమరుఁ బున్నమయనంగ

తే. నలరుఁ బూర్ణిమకు నమాస ♦ యమవసయనఁ  
జను నమావాస్యపేరులు ♦ సంజ సందె  
యనఁగఁ దగు సంధ్య కాతపంబునకు నెండ  
ప్రాద్ధు వేండ్రం బనెడిపేళ్లు ♦ పొసఁగు సాంబ. 20

టీ. మిన్ను, చుక్కలత్రోవ = నక్షత్రముల మార్గము, విన్ను, ఉప్ప  
రము, నింగి, వెన్నునియడుగు=విష్ణుపది, విక్, వేల్పుదెరువు = దేవతలపా  
వునట్టిబాట, గాలితండ్రి=వాయువునకుఁ బుట్టుచోటు, బయలు, ఆకాశము  
(ప్ర. ఆకాశము.), మొగులు తెన్ను=మేఘములమార్గము, చదలు-౧౩ ఆకా  
శము. పగలు, పవలు-౨ దినము. రేయి, రాతిరి, రే-౩ రాత్రి. దెస=(ప్ర.  
దిశ.) దిక్కు (ఇది సంస్కృతసమము), కడ (ప్ర. కాన్డ.)-౩ దిక్కు. నెల,

నలరును శూద్రాఖ్యః • లమ్మ కన్నది తల్లి  
 యవ్వ నా మాతపే • శృమరుఁ దండ్రి  
 యబ్బ కన్నయ్య నాయన యయ్య య ప్పన  
 జనకాఖ్య లగుఁ దమ్ముఁ • డనుఁగు తోడు  
 తోడఁబుట్టు వనంగఁ • దోఁబుట్టు వన సోద  
 రాఖ్య లొ మొదటివాఁ • డన్న పెద్ద  
 తే. యనంగ నగ్రజుఁ డగు నక్క • యప్ప యనంగ  
 జ్యేష్ఠకన్యకుఁ జెల్లెలు • చెల్లె చెలియ  
 లనంగ దనరు గనిష్ఠ కిల్లాలు రాణి  
 యాలు పెండ్లా మనంగ భార్య • కగును సాంబ. ౩

టీ. కలపతాల్పులు = నాఁగేటినిధరించినవారు, తుదికొలమునేర్పరు  
 లు=కడపటి(నాలుగవ)కులమునందుఁబుట్టిననేర్పుగలవారు, కాఁపులు=క్షేత్ర  
 ములనురక్షించువారు, వినువాఁకతోఁబుట్టువులు = గంగానదికిపైదోడులు(శూ  
 ద్రులు విష్ణుపాదమునఁబుట్టిరి యని శ్రుతి చెప్పుటచేతను, గంగ విష్ణుపాదో  
 ద్భవగనుకను గంగకు శూద్రులు దోఁబుట్టువులని చెప్పఁబడిరి.)-రశూద్రులు.  
 అప్పు, కన్నది,తల్లి, అవ్వ-ర జనని. తండ్రి, అబ్బ,కన్నయ్య(కన్న+అయ్య),  
 నాయన, అయ్య=పూజ్యుఁడు, అప్ప-౬ జనకుఁడు. తమ్ముఁడు, అనుఁగు, తోడు,  
 తోడఁబుట్టువు, తోఁబుట్టువు - ౫ సోదరుఁడు (చిన్నవాఁడు). మొదటివాఁ  
 డు=మొదటఁబుట్టినవాఁడు, అన్న, పెద్ద-౩ పెద్దతోఁబుట్టువు (అగ్రజుఁడు).  
 అప్ప, అక్క-౨ జ్యేష్ఠభగిని. చెల్లె,చెలియలు-౨కనిష్ఠభగిని. ఇల్లాలు (ఇల్లు +  
 అలు), రాణి, ఆలు, పెండ్లాము-రూ. పెండ్లము-ర భార్య.

సీ. అయిదువరాలు ముఁతైదు వనఁ బురంద్రి  
 కగుఁ దోడికోడ లేఁరా లనంగఁ

బతిసోదరునిభార్య ♦ పరంగుఁ గూఁతురు కూఁతు  
 కొమరిత యనఁ బుత్రి ♦ కమరుచుండుఁ  
 గొమరుండు బుడుకఁడు ♦ కొడుకు పట్టి యనంగఁ  
 బుత్తుఁ డౌ బిడ బిడ్డ ♦ పూప పాప  
 కుట్టు చిటుత కందు ♦ కూన నిసువు పాల  
 బుడుత నా శిశునామములు దనర్చు  
 తే. గోల ముద్దియ ముద్దరాలి ♦ బేల ముగుద  
 యనంగ ముగ్ధాంగనకు నాఖ్య ♦ లగును ముదిమి  
 వాఁడు ముదుకఁడు ముదిసినవాఁడు ముసలి  
 ముదుసలి యనంగ వృద్ధుపే ♦ ల్మౌదవు సాంబ. 4

టి. అయిదువరాలు (విదువ+అలు-రేఫాగమము)-రూ. విదువరాలు,  
 ముత్తైదువ-౨ వృద్ధసుమంగలి. తోడికోడలు, ఏరాలు-౨ అన్నదమ్ములభార్యలు.  
 కూఁతురు, కూఁతు, కొమరిత-3 పుత్రిక. కొమరుండు, బుడుకఁడు, కొడుకు,  
 పట్టి-౪ పుత్తుఁడు. బిడ, బిడ్డ, పూప, పాప, కుట్టు, చిటుత, కందు, కూన,  
 నిసువు-రూ. నిరుగు-పా. నిసువు, పాలబుడుత=చంటిబిడ్డ - ౧౨ శిశువు.  
 గోల, ముద్దియ, ముద్దరాలు (ముద్ద+అలు), బేల, ముగుద (ప్ర. ముగ్ధ) - ౧౩  
 ముగ్ధ (ప్రాయమువచ్చిన యాఁడుది). ముదిమివాఁడు, ముదుకఁడు, ముదిసిన  
 వాఁడు, ముసలి, ముదుసలి - ౧౪ వృద్ధుఁడు.

సీ. పిన్న కొండికవాఁడు ♦ చిన్న పడుచు చోఱ  
 పసివాఁ డనెడిపేళ్లు ♦ బాలున కగుఁ  
 జతురుపే శ్శగు దిట్ట ♦ జాణ దంట వలంతి  
 వెరవరి ప్రొడ నేర్పరి యనంగఁ  
 జేలికాఁడు సంగాతి ♦ చెలిమరి గాదిలి  
 సకియ సంగడికాఁడు ♦ సంగడీఁడు

చెలి నేస్తి యనఁ జను ♦ స్నేహితునకుఁ జెల్లి  
 నంటు మాలిమి పొం దనంగ, మైత్రి  
 తే. కొఱలుఁ గుఱుచ టింగణ గిడ్డ ♦ గిఱక గుఱ్ఱ  
 పొట్టి యన వామనాఖ్యలౌ ♦ గట్టివాయి  
 తాఁగ జంత గయాళియు ♦ నాఁగఁ దనరు  
 ధూర్తవనితకు దురితవిదూర సాంబ.

5

టీ. పిన్న, కొండికవాడు = చిన్నవాడు, చిన్న, పడుచు, చోట.  
 రూ. చోట, పసివాడు-2 బాలుడు. దిట్ట, జాణ, దంట, వలంతి, వెరవరి  
 (వెరవు+ఆరి) = ఉపాయముగలవాడు (మత్స్యర్థీయకతద్ధితాంతము), స్రాడ  
 (ప్ర. ప్రాధుఁడు), నేర్పరి (నేర్పు+ఆరి-మత్స్యర్థీయకతద్ధితాంతము.)=సామ  
 ర్థ్యముగలవాడు-2 సమర్థుఁడు. చెలికాడు, సంగాతి=సంగాతము (స్నేహము)  
 గలవాడు, చెలిమరి = (చెలిమి+ఆరి.) చెలిమిగలవాడు, గాదిలి, సకియ  
 (ప్ర. సఖి), సంగడికాడు - సంగడిఁడు-(పైరెండింటికి సంగడికలవాడు అని  
 యర్థము.) చెలి, నేస్తి = నేస్తముగలవాడు (నేస్తము+ఇ - మత్స్యర్థీయకతద్ధి  
 తాంతము.) - ౬ స్నేహితుడు. చెల్లి-రూ. చెలిమి, నంటు, మాలిమి-రూ.  
 మల్లి, పొందు-౪ స్నేహితము. కుఱుచ, టింగణ-రూ. టింగణ, గిడ్డ, గిఱక,  
 గుఱ్ఱ, పొట్టి-2 కుఱుచవాడు. గట్టివాయి=పెద్దగొంతుగలది, తాఁగ, జంత,  
 గయాళి-రూ. గయాళి=అలవ్యము నేయునది-గి ధూర్తురాలు.

సీ. కబ్బపునేతరి ♦ కయి కై సరుఁడు మాట  
 లల్లువాఁడనుపేళ్లు ♦ చెల్లుఁ గవికి  
 బట్టులు చదువరుల్ ♦ బట్టు క్రిక్క-లనంగ  
 వందుల కగుఁ బడఁవాళ్లు వేగు  
 వారు వేగరు లనఁ ♦ జారులపేల్లోప్పు  
 బోయీలు బెస్తలు ♦ మోపరు లన

వాహులకుఁ జెల్లు ♦ సాహిణి సాని రా  
 తనఁగ నశ్వారోహకునకుఁ దనరుఁ  
 తే. గట్టికలు పణిహారులు ♦ కటిక లనఁగ  
 వేత్ర పాణుల కగు బోయ ♦ వేటకాఁడు  
 నడవిద్రిమ్మరి యనఁ గిరాతాఖ్య లెసఁగు  
 నన్నగళ పేడి యన పండుఁ ♦ డగును సాంబ.

6

టీ. కబ్బపునేతరి = గ్రంథములను రచించువాఁడు, కయి, కైస  
 రుఁడు, మాటలల్లువాఁడు = పదము లొక్కటిగఁ జేర్చువాఁడు - ౪ కవి.  
 బట్టులు, చదువరులు (చదువు + అరులు) = చదువుగలవారు, బట్టు, క్రిక్క  
 లు - ౪ స్తుతిపాఠకులు. పడవాళ్లు, వేగువారు, వేగరులు - 3 చారులు -  
 (మాటు వేసముతోఁ బరరాజ్యములనుండి యచ్చటి సంగతులనుఁ దమరాజు  
 నకుఁ దెలుపువారు.) బోయీలు, బెస్తలు, మోపరులు - 3 పల్లకులు మొదలగు  
 వానిని మోయువారు. సాహిణి, సాని, రాతు - 3 గుఱ్ఱపురాతు. కట్టి  
 కలు, పణిహారులు, కటికలు - 3 బెత్తము దాల్చి కొలువుచేయు ద్వారపాలురు  
 మున్నగువారలు. బోయ, వేటకాఁడు, అడవిద్రిమ్మరి - అడవులందు సంచ  
 రించువాఁడు - 3 కిరాతులు. ఆన్నగళ, పేడి - ౨ నపుంసకుఁడు.

సీ. జూలరి వలతోఁడు ♦ మీలవేటరి యనఁ  
 దగు ధీవరునిపేళ్లు ♦ తడుపుదాల్పు  
 వడు గొంటిజందెమువాఁడు బహ్మచారి  
 యన బ్రహ్మచారిపే ♦ శ్శమరు గేస్తు  
 మనికితేఁ డింటివాఁ ♦ డన గృహస్థున కగు  
 నడవికాఁపు తపసి ♦ జడలదారి  
 నాఁ జెలువొందు వానప్రస్థునకు నొంటి  
 కాఁడు గోణముదారి ♦ బోడ బీద

తే. కావులుగలాడు సన్నాసి ♦ నా వెలుంగు  
యతినమాఖ్యలు ముగితిము ♦ తైదు వనఁగ  
జక్కి ననఁ బేరటా లన ♦ జరగు మృతచి  
రంటినామంబు లాపన్న ♦ రక్షసాంబ.

7

టీ. జాలరి = (జాలము + అరి) జాలముగలవాఁడు, వలక్షేడు = వల  
కుఁ బ్రభువు, మీలవేఁటరి = చేపలను వేటాడువాఁడు - 3 చెంబడివాఁడు.  
తడుపుదాలుపు = కొల్లాయివంటి వంచె కట్టుకొన్నవాఁడు, వడుగు (ప్ర.  
వటువు.), బంటి బండెముగాఁడు = ఒక్కబండెము వేసికొనువాఁడు, బమ్మ  
చారి - ౪ బ్రహ్మచర్యము పూనినవాఁడు. గేస్తు (ప్ర. గృహస్థ.), మనిశీ  
క్షేడు = ఇంటియజమానుఁడు, ఇంటివాఁడు = ఇల్లుగలవాఁడు - 3 పెండ్లియ  
యినవాఁడు. అడవికాఁపు = అడవియందు పసించువాఁడు, తపసి (ప్ర. తప  
స్వి.) = తపస్సుచేయువాఁడు, జడలదారి = జడలనుదాల్చినవాఁడు - 3 వాన  
ప్రస్థుఁడు. బంటికాఁడు = ఏకాకి, గోజముదారి = గోచిపెట్టికొన్నవాఁడు,  
బోడ, బీడ, కావులుగలాడు = కాషాయవస్త్రముదాల్చినవాఁడు, సన్నాసి -  
౩ సన్నాసి. ముగితిము తైదువ = ముక్తినిొందిన ముత్తైదువ, జక్కిని, పేర  
టాలు - 3 మృతినొందిన దీర్ఘసుమంగలి.

సీ. మూకాఖ్య లగు మూవ ♦ మూఁగ మూఁగి యనంగఁ  
గ్రుడ్డి చీ కన నంధఁకునకుఁ జెల్లుఁ  
బరువము ప్రాయము ♦ వయసు జవ్వన మన  
యావనాభిఖ్య లౌ ♦ నందగాఁడు  
వగకాఁడమరువాఁడు ♦ వన్నె కాఁడెమ్మేకాఁ  
డౌసుకాఁడన సొగఁసైనవాఁడు  
నీటుకాఁడనఁగ రాఁజించు శృంగారికి  
గోవాల్గు బొజుఁగు నాఁ ♦ గోడెకాఁడు

తే. వెచ్చకాడు ననువుకాడు ♦ వేడ్కకాడు  
 లంజెకాడు మిండఁ డనఁ బల్లవుడు దనరు  
 సోయగంబు చక్కఁదనంబు ♦ సొబగు రూపు  
 నాఁగ సౌందర్యమునకుఁ జె ♦ న్నగును సాంబ. 8.

టీ. మూవ, మూఁగ, మూఁగి- 3 నోరులేనివాడు. గ్రుడ్డి, చీకు-౨. కన్నులులేనివాడు. పరువము, ప్రాయము-రూ. పాయము, వయసు (ఇది సంస్కృతసమమని తోఁచెడి), జవ్వనము (ప్ర. యౌవనము)-౩ ప్రాయము. అందగాడు = అందముగలవాడు, పగకాడు, అమరువాడు, ఎమ్మికాడు, జోసుకాడు = హోఘకలవాడు, సొగసైనవాడు, నీటుకాడు-౪ సొగసు చేసికొన్నవాడు. గోవాళ్ళు, బొజుగు, కోడెకాడు, వెచ్చకాడు=అప్పిచ్చువాడు, ననువుకాడు=ప్రేమగలవాడు, వేడ్కకాడు = తమాషాలుగలవాడు, లంజెకాడు, మిండఁడు - ౮ విటపురుషుడు. సోయగము, చక్కఁదనము, సొబగు, రూపు = ౪ సౌందర్యము.

సీ. గట్టిమనసువాడు ♦ గడుసరి యుక్కరి  
 దిటవరి దిట్టన ♦ ధీరున కగుఁ  
 గుచ్చితుఁ డడిగొట్టు ♦ కూళ పెంకె బికారి  
 ముడికాడు చిలుమువాలి ♦ మోటు లుచ్చ  
 చెండిపోతు గరాసు ♦ మొండికట్టె తులువ  
 కైలాటకాడు టక్కరి పిసాళి  
 టకటొంకు టాటోటు ♦ తవలి దబ్బిలి దూబ  
 గడుసు కల్లరి దోసకారి చెనఁటి  
 తే. పాలసుడు లండి పిక్కరి ♦ పలువ చెడుగు  
 జేరజ మనంగ ధూర్తునిపేరు లమరు

బగలు మార్తురు పగతురు ♦ పవతు లనఁగ  
నహితులకు నామధేయము ♦ లమరు సాంబ.

9

టీ. గట్టిమనసువాఁడు, గడుసురి, (గడుసు+అరి), ఉక్కిరి (ఉక్కు+అరి), చిటవరి (చిటవు+అరి), పైమూఁడుపదములకు “బలిమిగలవాఁడు” అని యర్థము, చిట్ట - ౫ ధీరుఁడు. కుచ్చితుఁడు (ప్ర. కుత్సితుఁడు), అడిగొట్టు, కూళి, పెంకె, బికారి, ముడికాఁడు, చిలుమువాలు, మోటు, లుచ్చ, చెండి పోతు, గరాసు, మొండికట్టె, తులుప, కైలాటకాఁడు (కైలాటము+కాఁడు) = మాయోపాయము గలవాఁడు, టక్కిరి = టక్కులు గలవాఁడు, పిసాళి, టకటొంకు, టాటోటు-రూ. తాటోటు, రవళి-రూ. తవలి, దబ్బిలి, దూబ, గడుసు, కల్లరి = బొంతులాడువాఁడు, దోసకారి = పాపకార్యము లొనర్చువాఁడు, చెనఁడి, పాలసుఁడు, లండి, పిక్కిరి = పిక్కిబలముగలవాఁడు, పలువ, చెడుగు, బేరజము - 33 ధూర్తుఁడు. పగలు, మార్తురు, పగతురు, పవతురు - ౪ శత్రువులు.

సీ. పెరివారు కడవారు ♦ వింతవా రెడవారు

లాఁతివా రన నన్యులకుఁ జెలంగు

జొట్టలు చుట్టాలు ♦ చుట్టముల్ విందులు

బందుగు లనఁ జెల్లు ♦ బంధువులకుఁ

గూర్చువాఁ డెడకాఁడు ♦ కుంఠెనకాఁ డనఁ

దాపికాఁ డనఁ బేరు ♦ దనరుచుండు

విటదూత బయకాఁడు ♦ వీణెకాఁ డనఁ బొల్పు

వైణికునకు గాణ ♦ పాటకుఁ డన

తే. గాయకున కగుఁ దిక్క వెంఁగలి వెడంగు

వెకలి వీణిఁడి వెంబరవిత్తు వెట్టి

వేదంబు అనఁగ నపస్తారి ♦ వెలయుఁ జెవిటి

విననివాఁ డన బధిరాఖ్యి ♦ లొనరు సాంబ.



క్రీ. పెరివారు, కడవారు, వింతవారు, ఎడవారు, లాతివారు - ౧  
 పారుగువారు. చుట్టలు (చుట్టములు +లు-మువర్ణ లోపము.), చుట్టాలు (చు  
 ట్టము+లు-మువర్ణ లోపము, తత్సూర్వప్రాస్వమునకు దీర్ఘము.), చుట్టములు,  
 విందులు, బందుగులు (ప్ర. బంధువు.) - ౧ బంధువులు. కూర్చువాడు =  
 వీటిని దెచ్చి యిచ్చువాడు, ఎడకాడు, కుంటెనకాడు, తాపికాడు - ౪  
 విటునిదూత. బయకాడు, వీణకాడు - ౨ వీణవాదించువాడు. గాణ్య  
 పాటకుడు - ౨ గానము చేయువాడు. తిక్క, పెంగలి, పెడంగు, పెకలి,  
 వీణిడి, పెంబరవిత్తు, వెట్టి, వేడులు - ౮ ముటుపుగలవాడు (అపస్తారి).  
 చెవిటి, విననివాడు-౨ చెవులు వినఁబడనివాడు.

సీ. ఎకిమీఁడు పాదుసా ♦ యేలిక మన్నీడు

సాహేబు రాయఁడు ♦ సామి పబువు

జియ్య తుపాసి వజీరుండు రాయలు

దునెదారి కాతేఁడు ♦ దొర యొడయఁడు

నే డన వర్తిలు ♦ నృపుపేళ్లు పడవాలు

దళవాయి దల్వాయి ♦ దణి యనంగఁ

దగు దళకర్తకు ♦ దగువాడు పెరవరి

తీర్పరి కార్బారి ♦ దిట్ట యనంగఁ

తే. గార్వకర్తకు జెలఁగు ప్రెగ్గడ నిజోగి

ప్రెగడ మంతిరి నా మంత్రిపేళ్లు వెలయుఁ

బంగునకు లేవఁ జాలనివాడు పుట్టు

మొండి పిచ్చుకుం టనుపేళ్లు ♦ పాసఁగు సాంబ. 11

క్రీ. ఎకిమీఁడు, పాదుసా (ఇది హిందూస్థానిపదము)-రూ. పాదు

సాహి, ఏలిక, మన్నీడు-పా. మన్నయ. రూ. మన్నయఁడు, మన్నెడు,  
 మన్నె, సాహేబు (ఇది హిందూస్థానిపదము), రాయఁడు, సామి (ప్ర.

స్వామి), పబువు (ప్ర. ప్రభువు), జియ్య, తుపాసి, వజీరుడు (ఇది హిందూసానిపదము.), రాయలు, దునెదారి-రూ. దునేదారి, రా, కేడు, దొర, ఒడయఁడు, నేడు-౨౭ రాజు. పడవాలు, దళవాయి, దళాయి, దణి-ర నేనానాయకుడు. తగువాడు, వెరవరి (వెరవు+అరి)=ఉపాయము గలవాడు, తీర్వరి (తీర్పు+అరి) = దిద్దుపాట్లుగలవాడు, కార్పారి, దిట్ట-గి కార్యములను జక్కగాఁజేయువాడు. ప్రెగడ, నిజోగి(ప్ర. నియోగి) = ఉత్తరువుచేయువాడు, ప్రెగడ, మంతరి-ర మంత్ర. లేవఁజాలనివాడు, పుట్టుమొండి, పిచ్చుకుంటు-రూ. పిచ్చుకకుంటు - 3 పంగువు - ఈచుచోయినకాళ్లవాడు.

నీ. ఎడకాఁడు కొల్లగాఁ ♦ డెడత్రోవకాపరి  
గడిదొంగ దోఁపుడు♦కాఁడు నాఁచు  
గజముచ్చు చేవాడి♦కాఁడు జాజరకాఁడు  
మచ్చరి మునిముచ్చు ♦ మాయదారి  
తెరువాటుకాఁడు క♦తైరదొంగ దొరకోలు  
సన్నాసి వడికాఁడు ♦ కన్నగాఁడు  
రేద్రిమ్మరీడు ముల్లియవిప్పు లోవాడి  
కాఁడు తెక్కలికాఁడు ♦ కల్లరీడు  
తే. తవలి మోసరి యనఁ జెల్లు ♦ దస్కరునకుఁ  
దొత్తు సాకుడు బోనము♦కత్తె దాది  
విలువరమ్మడు వరపు డిల్♦బిడ్డ యనఁగ  
దాసికానామధేయముల్ ♦ దనరు సాంబ.

12

టీ. ఎడకాఁడు, కొల్లగాఁడు=కొల్లచేయువాడు, ఎడత్రోవకాపరి = సైన్యసమర్థమునందుఁ గాచియుండువాడు, గడిదొంగ = ఒకవేటింగినదొంగ, దోఁపుడుకాఁడు - రూ. దోఁపిడికాఁడు = వరులసొమ్ము దోచువాడు, నాఁచు, గజముచ్చు=పెద్దదొంగ, చేవాడికాఁడు = చేతిపదును గలవాడు,

జ్వరకాండ - రూ. జ్వరకాండ = పంచనసేయవవాడు, మచ్చరి (ప్ర. మత్సరి), కంటుగలవాడు, మునిముచ్చు = పశ్యతోహరుడు - చూచుచుండగ నేమార్చి కొట్టుకొనిపోవువాడు, మాయదారి = మోసముగలవాడు, తెరు చాటుకాండ = దారినడ్డగించువాడు, కత్తెరదొంగ = కత్తెరతోఁ బనిచేయు దొంగ, దొరకోలుసన్నాసి = నమ్మించి మోసపుచ్చి దొంగలించుదొంగ, వడి కాండ = చేరిచుటుకుదనముగలవాడు, కన్నగాండ = కన్నముచేయువాడు, రేద్రిమ్మరీడు = రాత్రిలందు సంచరించువాడు, ముల్లియవిప్పు = ధన ములముడులను విప్పువాడు, లోవాడు = మనసునఁ గఠినత్వముగలవాడు, తెక్కలికాండ = దొంగతనము గలవాడు, కల్లరీడు (కల్ల+అరి+ఈడు స్వార్థమున నీ ప్రత్యయము.) = బొంకులాడువాడు, తవళి, మోసరి (మోస ము+అరి) = మోసముగలవాడు-౨౮ దొంగ. తొత్తు, సాకుడు, బోనము కత్తె (పంటచేయునది), దాది (ప్ర. ధాత్రి.), విలువరమ్ముడు = కూలికిఁ బనిచేయునది, వరపుడు, ఇల్ బిడ్డ-౮ దాసి-పనికత్తె.

నీ. పడపుఁజాన గడించు ♦ పడఁతి మేల్దాపరి

బోగపుఁజేడియ ♦ పొత్తుటాలు

వేడుకచెలి లంజె ♦ వెలయాలు రోచెల్వ

వెల్లాటకత్తె నా ♦ వేశ్య వెలయు

గూర్చియిచ్చుమిటారి ♦ కుంటెనకత్తియ

తాపికత్తె యనంగఁ ♦ దనరు దూతి

నాగవాసం బన ♦ నామ మౌ వేశ్యల

మేళంబునకుఁ గొమ♦రాలు కొమిరె

తే. చామ జవరాలు కొమరిత ♦ జవ్వని యన

సుందరికి జెల్లు గట్టివై ♦ సుదియుఁ బ్రోడ

యనంగఁ దగుఁ బ్రోడ వయసుచెల్లినది ముసలి

మిండకో రన లోలాఖ్య ♦ మెఱయు సాంబ.

టీ. పడవుఁజాన (పడవు+చాన)=ధనసంపాదనచేయునట్టి (స్త్రీ, గడి) చుపడఁతి = ధనమునుగూర్చుకాంత, మేల్దాపరి=పలపుఁజూపనిది - లాభముఁ దాఁచునది, బోగపుఁజేడియ (బోగము+చేడియ) = సుఖానుభవమునకైనట్టి మగువ, పొత్తుటాలు (పొత్తు+టాలు)=ఆనురాగముఁజూపు పెండ్లము, వేడుక చెలి = సంతోషముగలిగించునుందరి, లంజె, వెలయాలు (వెల+టాలు) = విలువకువచ్చెడి పెండ్లాము, రోచెల్వ = డబ్బునకువచ్చుభార్య, వెల్లాటకత్తె-రూ. వెల్లాటకత్తె = మిగులనాట్యము చేయునట్టిది - ౧౧ వేశ్య. కూర్చియిచ్చుమిటారి=విటునిజేర్చునది, కుంటెనకత్తియ, తాపికత్తె-3 దూతిక. నాగ వాసము-౧వేశ్యలసమూహము. కొమరాలు, కొమిరె = పిన్నవయసుది, చామ, జవరాలు=యౌవనముగలది, కొమరిత-రూ. కొమరిత, కొమార్త, జవ్వని (జవ్వనము+ని) = యౌవనముగలది- ౮. ప్రాయముగలపడుచు. గట్టివెనుది, ప్రోడ (ప్ర. ప్రాథ)-౧ ప్రాథాంగన-3౦ యేండ్లకు హెచ్చుతక్కువవయసు గలది. వయసుచెల్లినది, ముసలి, మిండకోర-రూ. మిండలకోర-3 ను ౫౦ ఏండ్లకుఁ బయిపడినను విటులను గోరునట్టి (స్త్రీ-లాలస్త్రీ).

సీ. కన్నియు కన్నె నా ♦ కన్యక కగుఁ జేరు

లాసగలది అంకులాడి చెడివె

వెలిచొరవరి యన ♦ వెలయు జారిణిపేళ్లు

మెయి మేయి యెడలు నెఁమేను మేను

బొంది మే మై యనఁ ♦ బొసఁగు దేహమునకు

నెఱకలు వెండ్రుకల్ ♦ నెటు లనంగఁ

గేశసమాఖ్య లాఁ ♦ గేశబంధము పేళ్లు

కీల్తుడి కొమ్ముడి ♦ కీలుగంటు

తే. నూనెముడి వెన్నుగం టన ♦ నొనరు శిఖకు

జాట్టు సిక సిగ యనఁ జెల్లుఁ ♦ జొంచు కురులు

ముంగురులు కూకటు లనంగఁ ♦ బొసఁగుచుండు  
గుంతలములకు జితదైత్యకూట సాంబ.

14

టీ. కన్నియ, కన్నె - ౨ కన్యక. ఆసగలది=ఇతరులపై యాశగలది, అంకులాడి, చెడిపె, వెలిచొరవరి=బయటిరుచిగన్నది-ర జారిజిస్తీ. మెయి, మేయి, బిడలు, నెమేను, బొంది, మే, మై-౮ శరీరము. నెఱకలు, పెండ్రి కలు, నెఱులు- 3 కేశములు. కీల్లుడి, కొమ్ముడి (కొత్త+ముడి), కీలుగంటు, నూనెముడి, వెచ్చుగంటు-౫ కేశబంధము - జాఱుగముడిచినపెండ్రికల దూసు ముడి. జుట్టు, సిగ, సిక-3 శిఖ-జాట్టుముడి. చుంచుకురులు, ముంగురులు (మన్ను+కురులు)=ముందటి పెండ్రికలు, కూకటులు - 3 చూర్ణకుంతల ములు - పొడిపెండ్రికలు.

స్త్రీ. కొప్పు వేనలి మూల ♦ కొవ్వెడ తులు మనఁ  
గబరి యా కక గను ♦ కన్ననంగ

నేత్రాఖ్య లగు నొసల్ ♦ నెన్నొసల్ నుదురు నె  
న్నుదు రన నిటలాఖ్య ♦ లొదవుఁ జూడ్కి

పారువ దిష్టి చూ ♦ పన వీక్షణము లొప్పు  
వీనులు చెవులును ♦ జానుగులును

నా నొప్పు శ్రోతముల్ ♦ కాను లేగొను నె  
న్నడుము నడు మనంగ ♦ నడరు మధ్య

తే. మునకుఁ బొక్కిలి బొడ్డనఁ ♦ దనరు నాభి

మూలి మోర మొకము మోము ♦ మొగ మనంగ  
వదనము దనగు వా నోరు ♦ వాయి యనంగ

ముఖగుహాభిఖ్య లగు గుఱుమూర్తి సాంబ.

15

టీ. కొప్పు, వేనలి, మూల, కొవ్వెడ (కొత్త+వెడ), తులుము-౫ స్త్రీలకొప్పు. కన్, కను, కన్ను - 3 నేత్రము. నొసలు, నెన్నొసలు, నుదురు,

నెన్నదురు-ర ఫాలము. చూడ్కి. రూ. చూడికి, పారుప (ద్రావిడము),  
 దిష్టి (తెలుగున పకారము లేదు గనుక ఈరూప మసాధువు.), చూపు-గ  
 వీక్షించుట - దర్శించుట. వీనులు, చెవులు, జానుగులు - 3 శ్రోతములు.  
 కౌను, లేఁగౌను (లేత+కౌను), నెన్నడుము (నెఱు+నడుము), నడుము-ర  
 మధ్యము. పొక్కిలి, బొడ్డు-౨ నాభి. మూతి, మోర, మొకము, మోము,  
 మొగము (ఈ 3 ను ముఖశబ్దభవములు)-గి వదనము. వా, నోరు, వాయి.  
 3 వదనగుహ (నోరు).

సీ. పలు పల్లు పండులు ♦ పండ్లైన రదము లౌఁ  
 జెంప దవుడ చెక్కు ♦ చెక్కిలనంగ  
 దగ్గు గపోలము నెత్తి ♦ తల యన శిర మొప్పు  
 ముకు ముక్కునంగ నాసిక చెలంగు  
 బొమ కనుబొమ యన ♦ భ్రూనామ మమరు మీ  
 సలు మీసము లనంగ ♦ శ్మశ్రు వలరు  
 నదరము కెమ్మోవి ♦ పెదవి వాతెఱ మోవి  
 యన నోష్ట మగు నెద ♦ యక్కు తొమ్ము  
 తే. నెడఁద యన వత్త. మగ్గు బొట్ట ♦ కడుపు బొజ్జ  
 బొట్ట డొక్కన నుదరంబు ♦ పొసఁగుచుండుఁ  
 గేలు కై కయి చేయి కెం ♦ గే లనంగఁ  
 బంచశౌఖకు నామముల్ ♦ పరఁగు సాంబ.

16

టీ. పలు, పల్లు, పండులు, పండ్లు - ర దంతములు. చెంప. రూ.  
 చెంక, దవుడ. రూ. దొడ, చెక్కు, చెక్కిలి-రకపోలము. నెత్తి, తల-౨ శిరస్సు.  
 ముకు, ముక్కు - ౨ పూణము. బొమ, కనుబొమ-౨ భ్రూరేఖ. మీసలు  
 (మీసము+లు - మువర్లలోపము.), మీసములు. రూ. మీసాలు-3 శ్మశ్రు  
 వులు. అదరము (ప్ర. అధరము.), కెమ్మోవి (కెంపు+మోవి), పెదవి,

చాతెఱ = (చాయి + తెఱ) నోటిరంధ్రమును మూయురది, మోవి - ౧  
 ఓష్ఠము. ఎద, అప్పు, అొమ్ము, ఎడఁద - ౪ హృదయము. పొట్ట, కడుపు,  
 బొజ్జ, బొజ్జ, డొక్క - ౧ ఉదరము. కేలు (నిత్యైకవచనాంతము.) కై,  
 కయి, చేయి. రూ. చెయ్యి, చెయి, చే, కెంగేలు (కెంపు + కేలు) - ౮ కరము.

సీ. అఱచెయ్యి లోచెయి + యనఁ గరతల మొప్పుఁ

బెడచెయ్యి మీఁజెయి + వెనుకచెయ్యి  
 యనఁ దగుఁ జరమశఁయంబు వేల్ వే లన  
 నంగుళి యగుఁ జరఁమాంగమునకు

వెన్ను వెనుకమేను + వీఁ పన వర్తిల్లు  
 గద్దవ గడ్డము + గౌద యనఁగఁ  
 జిలుకనామంబు రాజిల్లుఁ గడవసంబు  
 చట్ట తో లనఁ గళాసంబు నాఁగఁ

తే. జర్త మమరు మోఁకాళ్లన + జానువు లగుఁ  
 చిక్క చిటుదొడ యన జంఘ + పేళ్లు దనరుఁ  
 గురువు తొడ యన నూరువు + వఱలు ముడ్డి  
 పిఱుందు తుం టన జఘనంబు + పేళ్లు సాంబ.

17

టీ. అఱచెయ్యి, లోచెయి - ౨ చేతిలోభాగము. బెడచెయ్యి, మీఁ  
 జెయి (మీఁదు + చెయి), వెనుకచెయ్యి = చేతివెనుకటిభాగము - ౩ చేతివెను  
 కటిభాగము. వేలు, వ్రేలు - ౨ అంగుళి. వెన్ను, వెనుకమేను, వీఁపు - ౩  
 పృష్ఠము. గద్దవ, గడ్డము, గౌద. రూ. గవుద - ౩ గడ్డము. కడవసంబు, చట్ట,  
 తోలు, కళాసము - ౪ చర్మము. మోఁకాళ్ల - ౧ జానువు. పిక్క, చిటు  
 దొడ = చిన్నతొడ - ౨ పిక్క. కుటువు, తొడ - ౨ ఊరువు. ముడ్డి. రూ. మూడి,  
 పిఱుందు, తుంటి = ౩ కటిభాగము.

సీ. పునుక పుటియ పుచ్చె ♦ యనఁ గపాలం బొప్పు  
 బుజము మూఁ పనఁ జెల్లు ♦ భుజమువేల్లు  
 బట్ట వలువ కోక ♦ పుట్టంబు గింటెంబు  
 చీర నా వసనంబు ♦ చెలఁగు నటుత  
 గొంతు కుత్తుక యట్టు ♦ కొలిమి మెడ యనంగ  
 గళమున కగుఁ బిడికి లన ముష్టి  
 కగుఁ బ్రసృతికిఁ జేర ♦ యన నంజలికి దోయి  
 లన హస్తమునకు మూ ♦ రనఁగఁ బొసఁగు  
 తే. బార యనఁగను వ్యామాఖ్య ♦ పరఁగు జేన  
 దుత్త యనఁ దాలమున కొప్పు ♦ బెత్త యనఁగ  
 నంగుళాభిఖ్య యగు నంజ ♦ హజ్జ యడుగు  
 నాఁగఁ బాదాఖ్య లగు లోకనాథ సాంబ.

18

టీ. పునుక. రూ. పున్క, పుటియ. రూ. పుట్టె, పుచ్చె-3 కపాలము. బుజము, మూఁపు-అబాహువు. బట్ట, వలువ, కోక, పుట్టము, గింటెము, చీరె-౬ వస్త్రము. అటుత, గొంతు, కుత్తుక, అట్టు, కొలిమి, మెడ-౬ కంఠము. పిడికిలి-౧ముష్టి. చేర-౧ ప్రసృతి(చాచినవ్రేళ్లుగలయఱచెయి). దోయి. రూ. దోసిలి - ౨ అంజలి. మూర-౧హస్తము (మోచెయ్యిమొదలు వ్రేళ్లకొనవఱకుండుభాగము). బార-౧ వ్యామము(రెండుచేతులుచాచినడుమనుండు సందు). జేన, దుత్త- ౨ తాలము(చాచినబొటనవ్రేలికొనకు చిటికెనవ్రేలి నడుమనుండు సందు). బెత్త-౧ అంగుళము. అంజ, హజ్జ. రూ. అజ్జ, అడుగు-3పాదము.

సీ. చనులు గుబ్బలు చండ్లు ♦ చాచులు పాలిండ్లు  
 చన్ను లనంగఁ గుఁచంబు లమరు



నారు నూఁగా రన ♦ నలరు రోమావళి  
 పాపలఁ గనుతావు ♦ పత్త బుయ్య  
 మరునిల్లు దు బ్బన ♦ మదనమందిర మొప్పు  
 బిల్లలఁ గలిగించు ♦ వేరు చుల్లి  
 బుల్ల బెల్ల మనంగఁ ♦ బొసఁగు శేషము గాఁడు  
 గుద్ద పిఱ్ఱ యనంగ ♦ గుదము దనరుఁ  
 తే. పైఁట పయ్యఁట పయ్యెద ♦ పయఁట చెఱుగు  
 నాఁగఁ జేలాంచలాభిధా♦నంబు చెలఁగుఁ  
 గలువడము చందువా మేలు♦క ట్టనంగ  
 నతిశయిల్లు వితానాహ్వా♦యములు సాంబ.

19

టీ. చనులు, గుబ్బలు, చండ్లు, చాచులు, పాలిండ్లు, చన్నులు-౬ స్తనములు. ఆరు, నూఁగారు - ౨ నాభిక్రిందిరోమరేఖ. పాపలఁగనుతావు=బిడ్డలను గనునట్టితావు, పత్త, బుయ్య, మరునిల్లు, దుబ్బ - ౫ మన్నభాగారము (స్త్రీలింగము). పిల్లలఁ గలిగించువేరు = బిడ్డలఁబుట్టించుటకు మూలమైనది, చుల్లి. రూ.చుల్ల, బుల్ల, బెల్లము - ౫ పుంలింగము. గాఁడు, గుద్ద, పిఱ్ఱ - ౩ అపానస్థానము. పైఁట, పయ్యఁట, పయ్యెద. రూ. పయ్యెద, పయఁట, చెఱుగు - ౬ వీరకొంగు. కలువడము, చందువా, మేలుకట్టు - ౩ వితానము (వివాహదులందుఁ బండిటికిఁజేయు వస్త్రాలంకారము).

సీ. చెలి ముద్దుగుమ్మ యు♦గ్తలి నవలా చాన  
 కన్నె బిత్తరి గోతి ♦ కలికి మగువ  
 జవరాలు చేడియ ♦ జవ్వని తొయ్యలి  
 నాతి పైదలి యెల♦నాగ లేమ  
 సకియ జక్కవచంటి ♦ చామ చిల్కలకొల్కి  
 గుబ్బెత ప్రోయాలు ♦ కొమ్మ పడఁతి

పొలఁతి ముద్దయ ననబోడి యింతి మిటారి  
 నెలఁతుక వాల్లంటి ♦ నెలఁత తెఱవ  
 తే. యన్ను లతకూన యొయ్యారి ♦ యతివ వెలఁది  
 చెలియ సకి బోటి కొమరిత ♦ చిగురుబోడి  
 ముగుద వగలాఁడి సింగారి ♦ ముదిత యువిద  
 గరిత యన భామినీసమాఖ్య లగు సాంబ. 20

టీ. చెలి, ముద్దుగుమ్మ = ముద్దులు గులుకునది, ఉగ్గలి, సవళా, చాన, కన్నె, బిత్తరి, గోతి, కలికి, మగువ, జవరాబు, చేడియ, జవ్వి, తొయ్యలి, నాతి, వైదలి, ఎలవాగ, లేమ, సకియ, జక్కవచంటి = చక్ర వాకపక్షులమాడ్కి నొంఁదొంటిఁ గదిసియుండు స్తనములుగలది, చామ, చిలు కలకొలికి = చిలుకలకొలుకులపంటి. కంటికొనలుగలది, గుబ్బెత = గుబ్బ చన్నులు గలది, ప్రాయాలు, కొమ్మ, పడఁతి, పొలఁతి, ముద్దయ, ననబోడి = పుష్పముంబోలు మేనుగలది, ఇంతి, మిటారి = మిటారముగలది, నెలఁతుక, వాల్లంటి = నిడుపుకన్నులు గలది, నెలఁత, తెఱవ, అన్ను లతకూన = లేత తీఁగను బోలినది, ఒయ్యారి = ఒయ్యారముగలది, అతివ, వెలఁది. రూ. వెలఁదుక, చెలియ, సకి (ప్ర. సఖి), బోటి, కొమరిత, చిగురుబోడి = ఇగురు పంటిమేనుగలది, ముగుద, వగలాఁడి = వగలుగలది, సింగారి = సొగసుగలది, ముదిత, ఉవిద, గరిత - ౫౪ స్త్రీ.

సీ. ఆనవాలును పులు ♦ గంగమచ్చము గులు  
 తడియాల మన లాంఛనాఖ్య లొదవు  
 జడితి గొబ్బున వేగ ♦ సరగు గ్రక్కున వడి  
 వేగిర మనఁ దగు ♦ వేగమునకు  
 మరియాద గడి మేర ♦ సరు దెల్ల కర యనఁ  
 బఱుగు మర్యాదకు ♦ వెఱుగు వింత

యక్కజ మబ్బర ♦ మరిది నివ్వెఱ యబ్ర  
మచ్చెరు వన నద్భుతాఖ్య లమరుఁ .  
తే. బరఁగు కదలిక పరువన ♦ మెఱయు ధావ  
నమ్మనకు వేడె మొనరించె ♦ గ్రమ్మె బొదివెఁ  
జుట్టుకొనె నావరించె నా ♦ నిట్టినడులు  
వేష్టనంబున కమరు సఃర్యేశ సాంబ.

21

టీ. ఆనవాలు, పులుగు, ఆంగమచ్చము, గుఱుతు, అడియాలము-గి  
చిహ్నము. ఇడితి (ప్ర. రుడితి), గొబ్బనకొ, వేగ, సరగు, గ్రమ్మనకొ,  
వడి, వేగము - ౭ శీఘ్రము. మరియాడ, గడి, మేర, సరుదు, ఎల్ల, కర-  
౭ హద్దు. వెఱఁగు, వింత, అక్కజము, అబ్బరము, అరిది, నివ్వెఱ (నిం-  
డు+వెఱ), ఆబ్రము, అచ్చెరువు (ప్ర. ఆశ్చర్యము.) - ౭ ఆశ్చర్యము.  
పరుగు, కదలిక, పరువు-౩ పరుగెత్తుట. వేడె మొనరించె, క్రమ్మె, బొదివె,  
చుట్టుకొనె, ఆవరించె - ౫ చుట్టును గూర్చుండియుండె.

సీ. బువ్వ మెతుకు కూడు ♦ బోన మోరెము పసా  
దము వంటకము పసదనము బాతు  
సాద మోగిర మన ♦ జరుగు నన్నమువేళ్లు  
కుడిచె బోనేనె సాపడియె నమలె  
నారోగిణ మొనరె ♦ నారగించె మెసవెఁ  
దినె మెక్కె నన భుక్తిగొనుట కలరుఁ  
బనులు చెయ్యులు సేత ♦ లనఁ గర్తముల కొప్పుఁ  
గనలు మోడి యలుక ♦ కినుక కినుక

తే. నాఁగఁ గోపాఖ్య లగు లజ్జ ♦ నాన సిగ్గు  
బొసుకు పుయిలోట సిబ్బితె ♦ పుచ్చటి కనఁ

బరఁగు ప్రీడాఖ్యయోల నెఁపంబు సా క  
నంగ వ్యాజం బమరు జగఁన్నాథ సాంబ.

22

టీ. బుద్ధు, మెతుకు, కూడు, బోనము, ఓరెము, పసాదము. (ప్ర. ప్రసాదము), పంటకము, పసదనము, బాతు (అన్యదేశ్యము), సాదము (ఇది ద్రావిడపదము.), ఓగిరము - ౧౧ అన్నము. కుడిచే, బోసేసె, సాపడియె, నమలె, ఆరోగిణమొనరె. రూ. ఆరోగణమొనరె, ఆరగించె, మెనవె, తినె, మెక్కె - ౧౦ భోజనముచేసెను. పనులు, చెయ్యలు, చేతలు - 3 కార్యములు. కనలు, మోడి, అలుక, కినుక, కిన్న - ౫ కోపము. లజ్జ, నాన, సిగ్గు, బోసుకు, పుయిలోట, సిబ్బితి, పుచ్చటిక. రూ. పుచ్చడిక - ౮ సిగ్గు. ఓల, నెపము (ప్ర. నిభము.), సాకు - 3 మిష.

సీ. పానుపు తలిమంబు ♦ పలుపు లే పన మెత్త  
సెజ్జ యనంగ శయ్య ♦ చెలఁగుచుండుఁ  
బన్నుండెఁ దెన్నుండెఁ ♦ బండుకొనెఁ బరుండె  
బవ్వలించెను బండెఁ ♦ బడకనేసె  
నత్తమిల్లె ననంగ ♦ నలరారు శయనించె  
ననుటకు నిద్దురఁగొనియె గుఱక  
గొనియె నిద్దురవోయె ♦ గిసార్కిడె నన నిద్రి  
తున కొప్పు లేచె మేల్కొనియె మెలఁకు  
తే. వయ్యె నన జాగ్రదభిధాన ♦ మమరు వేడ్క  
యెలమి వేడుక సంఘోస ♦ మింపు ముదము  
సంతసము సొంపు మే లరుఁసం బనంగ  
బ్రమదమున కాఖ్య లగు జగఁత్పాల సాంబ.

23

టీ. పానుపు. రూ. పాన్పు, తలిమము, పలుపు, లేపు, మెత్త, నెజ్జ  
(ప్ర. శయ్య.)-2 శయ్య. పన్నుండెను, తెన్నుండెను, పండుకొనెను, పరుం

డెను, పవ్వలించెను, పండెను, పడకవేసెను, ఆత్తమిల్లెను - ౮ శయనించె.  
 నిద్దరగొనియె, గుఱకగొనియె, నిద్దరవోయె, కూర్చిడెను - ౪ నిద్రించెను.  
 లేచె, మేల్కొనియె, మెలకువయ్యె - 3 నిద్రలేచెను. వేడ్క, ఎలమి,  
 వేడుక, సంతోసము, ఇంపు, ముసము, సంతసము, సొంపు, మేలు, అరుసంబు-  
 ౧౦ సంతోషము.

సీ పలికె వాక్రుచ్చె నఁపునసేసె మందలిం  
 చెను విన్నవించె జెప్పె ననె నొడివె  
 నాడె బల్కె వచించె ♦ నన భాషణము సేసె  
 ననుట కౌ వీనిచ్చె ♦ నాలకించె  
 వినె జెవియొగ్గెను ♦ వినియె నాలించె నా  
 శ్రుతమయ్యె ననుట కౌ ♦ జులక చౌక  
 యులక యెల్లిద మన ♦ నొసగు లఘుతపేళ్లు  
 పులకలొత్తెను గగుర్పొడిచె గగురు  
 తే. పాటె గరుపాటె మైమోజుపర్చె ననగఁ  
 దగును రోమాంచనామముల్ ♦ నగవు నవ్వు  
 నగు న వన హాసమున కొప్పు ♦ నడిమిదిన్నె  
 దీవి యన దీప్త మగుఁ బరదేవ సాంబ.

24

టీ. పలికెను, వాక్రుచ్చెను, అపునసేసె (ప్ర). అర్పణసేసెను), మంద  
 లించెను, విన్నవించెను, చెప్పెను, అనెను, నొడివెను, అడెను, పల్కెను,  
 వచించెను- ౧౧ చూట్లాడెను. వీనిచ్చె, ఆలకించె, వినె, చెవియొగ్గె, వినియె,  
 అలించె - ౬ వినెను. చులుక. రూ. చుల్క, చౌక. రూ. చవుక, ఉలక,  
 ఎల్లిదము - ౬ లఘుత్వము. పులకలొత్తెను, గగుర్పొడిచె. రూ. గగురుపొడి  
 చె, గగురుపొడిచె, గగురుపాటె, గరుపాటె, మైమోజుపర్చె-2 రోమాం

చము గలిగెను. నగవు, నవ్వు, నగు, నవు - ర హాసము. నడిమిదిన్నె, దీని  
అ ద్వీపము.

నీ. జోత జాగిల కొల్పు ♦ జోహారు గిడిగిడి  
మోడుపు చేకూర్పు ♦ మ్రొక్కు మొగుపు  
చిన్నిపూ చేమోడ్పు ♦ జేజె వెన్నెల చెంగ  
నాలు గొబ్బులు టెంకణాలు నేరె  
డల్లుల్ సలా మన ♦ నమరు దండముపేళ్లు  
పల్లెము కంచము ♦ పల్లెరంబు  
తెలె హరివాణంబు ♦ తలియ తట్టి యనంగ  
భాజనం బగు గిన్నె ♦ బటుది కోర

తే. డబ్బుర యనంగఁ జషక మా ♦ డప్పి దూప  
దప్పి దగ నీరువ ట్టన ♦ దాహ మమరుఁ  
జాగ మీవి పుడుకు పెట్టు ♦ తేగ మీగి  
యనంగఁ ద్యాగసమాభిఖ్య ♦ లగును సాంబ. 25

కీ. జోత. రూ. జోతము, జాగిలి, కొల్పు, జోహారు. రూ. జోహారు - జోహారు - జోహారువు, గిడిగిడి, మోడుపు. రూ. మోడ్పు, చేకూర్పు, మ్రొక్కు, మొగుపు, చిన్నిపూ, చేమోడ్పు, జేజె, వెన్నెల, చెంగనాలు, గొబ్బులు, టెంకణాలు, నేరెడల్లులు, సలాము (ఇది యన్యదేశ్యము.) - 23 నమస్కారము. పల్లెము. రూ. పల్లెము, కంచము, పల్లెరము, తెలె. రూ. తెలియ, హరివాణము, తలియ, తట్టి-పాత్రము. గిన్నె, బటుది, కోర, డబ్బుర. రూ. డబ్బుర-గి త్రాగుగిన్నె. డప్పి, దూప, దప్పి, నీరువట్టు-రదాహము. చాగము, ఈవి, పుడుకు, పెట్టు, తేగము, ఈగి. రూ. ఈవి-2 త్యాగము.

సీ. అగపడెఁ జేపడె ♦ నబ్బె దొరకెఁ జిక్కె  
 దగిలెఁ దగుల్కొనెఁ ♦ దగులువడియెఁ  
 బట్టువడియెఁ జిక్కువడెఁ దవలె ననంగ  
 నమరు గృహీతాఖ్య ♦ లఱచె నేడ్చె  
 వాపోయె మొఱలిడె ♦ వాచఱచె ననంగ  
 రోదనంబున కగు ♦ రోద గలిబిలి  
 చప్పుడు గొలగొల సద్దు ♦ కూత యులివు  
 నలుకుడు రవళి ఱం ♦ తనగ ధ్వనికి

తే. నలరుఁ గలసెఁ పెరసెఁ గూడె ♦ హత్తె దొరసె  
 నందె బొందెఁ పెనఁగెఁ జెందె ♦ నంతు ననగ  
 నమరు సక్తాఖ్య లోనయ్యె ♦ నగ్గమయ్యె  
 లోఁబడె ననంగ స్వవశాఖ్యలు చను సాంబ. 26.

టీ. అగపడెను (అగ్గము+పడెను.), చేపడెను, ఆబ్బెను, దొరకెను, చిక్కెను, తగిలెను, తగుల్కొనెన్, తగులువడియెను, బట్టువడియెను, చిక్కువడెను, తవలెను - ౧౧ చేతఁజిక్కెను. అఱచెను, ఏడ్చెను, వాపోయెను, మొఱలిడెను, వాచఱచెను-౧౧ రోదనముచేసెను. రోద, గలిబిలి, చప్పుడు, గొలగొల, సద్దు, కూత, ఉలివు, నలుకుడు, రవళి, ఱంతు - ౧౦ శబ్దము. కలసెను, పెరసెన్, కూడెన్, హత్తెన్, దొరసెన్, అందెన్, బొందెన్, పెనఁగెన్, చెందెన్, అంతు - ౧౦ చేరుకొనెను. లోనయ్యెన్, అగ్గమయ్యెన్, లోఁబడెను - 3 స్వాధీనమాయెను.

సీ. ఎడసె వీడెను బాసె ♦ నెడఁబాసెఁ బురివిచ్చె  
 వేలువడె ననంగ ♦ వెలయుచుండుఁ  
 బ్రత్యేకమయ్యె నన్ ♦ పలుకులు వెడలించె  
 వెళ్లగొట్టెను దోలె ♦ వెలలఁ బన్నెఁ

దటిమె రొప్పె ననంగఁ ♦ దనరు నుచ్చాటనం  
 బొనరించె ననుటకుఁ ♦ గనియెఁ జూచెఁ  
 గనుఁగొనెఁ దిలకించెఁ ♦ గనెఁ గాంచె ననఁ జెల్లు  
 దర్శించె ననుటకుఁ ♦ దాల్చెఁ బూనె

తే. నానె మోచె ననంగఁ జెల్లు ♦ నధివహించె  
 ననుట కరికట్టె బోనీక ♦ యంకెచేసె  
 నాఁగె నిల్చెఁ దటాయించె ♦ నడ్డగించె  
 నానుకొనె ననఁ దగు వారఁజాఖ్య సాంబ

27

టీ. ఎడనెను, వీడెను, పాసెను, ఎడఁబాసెను, పురివిచ్చెను, వేఱు  
 వడెను-౬ ప్రత్యేకమాయెను. వెడలించెను, వెళ్ళఁగొట్టెను, తోలెను, వెలలఁ  
 బన్నెను, తటిమెను, రొప్పెను-౬ తఱుమఁగొట్టెను. కనియెన్, చూచెన్,  
 కనుఁగొనెన్, తిలకించెన్, కనెన్, కాంచెన్ - ౬ వీక్షించెను. తార్చెను,  
 పూసెను, ఆసెను, మోచెను-౪ ధరించెను. అరికట్టెను=చుట్టునిలిచెను, పోనీక  
 యంకె చేసెను, ఆఁగెను, నిల్చెను, తటాయించెను, అడ్డగించెను, అనుకొ  
 నెను-2 నివారించెను-నిరోధించెను.

సీ. అంటుగైకొనియె ముట్టయ్యెఁ జేఱఁగుమాసెఁ  
 గడకేఁగె నింటికిఁ ♦ గాకపోయె  
 ననంగ దూరస్థకుఁ ♦ దనరుఁ దానముచేసె  
 సీఘ్రపోసికొనె మునింగెఁ గ్రంకె  
 నన నిమజ్జనమయ్యె ♦ ననుటకుఁ దగు మడి  
 మడుఁగు మడు వనంగ ♦ నడరు శుచికి  
 మైల కట్టువిడుపు ♦ మా పన మలినాఖ్య  
 లగుఁ దల్పు వాకిలి ♦ యనఁ గవాట



తే. మున కొనరు నేకతంబు మంతన మనంగ  
నంతరంగమునకుఁ జెల్లు ♦ నక్కఱ పని  
యొంజలియు జోలి యనఁ గార్చి ♦ మొనరు గంజి  
వా ర్పన యవాగునామముల్ ♦ వఱలు సాంబ. 28

టీ. అంటుగైకొనియె, మట్టయ్యెన్, చెఱఁగుమానెన్, కడకేఁగెన్,  
ఇంటికిఁగాకపోయెన్-గి బహిష్కరణయెను. తానముచేసెను, నీళ్లుపాసికొనెను,  
మనింగెను, శ్రుంకెను-ర స్నానమొనర్చెను. మడి, మడుగు, మడుగు-3  
పరిశుద్ధి (మడుగుదోవతి). మైల. రూ. మయిల, కట్టువిడుపు, మాపు-3 మైల  
(మైలగుడ్డ). తల్పు. రూ. తలుపు, వాకిలి-3 కవాటము. ఏకతము, మంత  
నము-౨ ఏకాంతస్థలము. అక్కఱ, పని, ఒంజలి, జోలి-ర కార్యము. గంజి,  
వార్ప-౨ యవాగువు.

సీ. ఒకటి యొక్కఁ దొకండు ♦ నొం డన నేకాఖ్య  
జమి డిమ్మ డిబ్బడి ♦ జంట రెండు  
దుగ రెట్టి దువ యన ♦ ద్విగుణాఖ్య కవ బోడు  
దంట దోయి యనంగ ♦ ద్వంద్వసంఖ్య  
మూ రెండొకటి తిగ ♦ మూఁ డనఁ ద్రయసంజ్ఞ  
చౌ యుడ్డ తీవంచ ♦ చౌకము నలు  
నాలు గనఁగఁ జతుర్నామముల్ చౌవంచ  
యరపది యేను నై ♦ దనఁగఁ బంచ

తే. కంబు నాటిత్తిగ యన షట్కంబు చక్కు  
పగడ సత యే డనంగ సప్తకము దచ్చి  
యెనిమి దన నష్టకము తొమ్మి ♦ దనఁగ నవము  
పదియు నీరై దన దశాఖ్య ♦ పరఁగు సాంబ.

టీ. ఒకటి, ఒక్కడు, ఒకండు, ఒండు-ర ఏకసంఖ్య. జమిడి. రూ. జమిలి, ఇమ్మడి. రూ. ఇనుమడి, ఇబ్బడి, జంట, రెండు, దుగ, రెట్టి, దువ-  
 ౧౦ ద్విసంఖ్య. కవ, జోడు, దంట, దోయి-ర జత - మిథునము. మూ, రెండొకటి, తిగ, మూడు-ర త్రితయము-త్రిసంఖ్య. చౌ, ఉడ్డ, తీవంచ, చౌకము, నలు, నాలుగు-౨ చతుష్టయము. చౌవంచ, అరవది-పదిహే-  
 నగము, ఏను, ఐదు. రూ. అయిదు-ర పంచసంఖ్య-పంచకము. ఆఱు, ఇత్తి  
 గ (ఇరు+తిగ)-౨ షట్సంఖ్య-షట్కము. చక్కువగడ, సత (ప్ర. సప్త)  
 ఏడు-౩ సప్తసంఖ్య-సప్తకము. దచ్చి, ఎనిమిది-౪ అష్టసంఖ్య-అష్టకము.  
 తొమ్మిది-౫ నవసంఖ్య. పది, ఈరైదు=రెండు అయిదులు-౬ దశసంఖ్య-  
 దశకము.

సీ. పదునొకం డనంగను ♦ బరంగు నేకాదశం

బీరాటు పండ్రెండు ♦ బార యనగ

రవిసంఖ్య యగు నానె ♦ ద్రాగె ద్రావెను గ్రోలె

ననగె బానముచేసె ♦ ననుట కొనరు

బనివినియెను బోయె ♦ జనె నేగె నరిగె నా

గృతగమనునకు బే ♦ న్లెసంగు గ్రమ్మ

టించె ద్రిప్పెను మగిడించె మరల్చె నా

నావ ర్తన మొనర్చె ♦ ననుట కొనరు

తే. బాటె వెల్లెను పరువెత్తె ♦ బాటె గదలె

నుటికె దొలగె నటమరించె ♦ జరిగె నన బ

లాయితుం డయ్యె ననుటకు ♦ నలరు చుండు

సకలసురచక్రవర్తి శ్రీసాంబమూర్తి.

30

టీ. పదునొకండు-౧ ఏకాదశసంఖ్య. ఈరాటు=రెండు ఆఱులు, పం-  
 డ్రెండు, బార-౩ ద్వాదశసంఖ్య. అనెను, త్రాగెను, త్రావెను, గ్రోలెను-౪  
 పానముచేసెను. పనివినియెను, పోయెను, చనెను, ఏగెను, అరిగెను-౫ కృత

గమనుండయ్యె. క్రమమిచ్చెను, త్రిప్పెను, మగిడించెను, మరల్చెను - ౪  
నివృత్తిచేసెను. పాటెను, వెల్లెను, పరువెత్తెను, పఱచెను, కదలెను, ఉఱికెను,  
తొలగెను, అటమరించెను, జరిగెను-౯ పలాయితండయ్యెను.

సీ. గడుసరి దిట్ట యొక్కటి వాడిగలవాడు  
వడికాడు పోటరి ♦ బంటు మేటి  
మనసరి తెంపరి ♦ మొనకాడు మిడిమాసి  
వడివాడు డనంగ శూరుడు సెలంగు  
నని చవ్వ యేడ్డెఱి ♦ యాలము బవరము  
పోట్లాట పెనకువ ♦ పోరు కలను  
కయ్యము దురము జగడ మన యుద్ధాఖ్య  
లమరు మద్దత్తు వెన్నాస తోడు

తే. పాటు సావాసము పరాలు ♦ బాసట యన  
రాజీలు సహాయమునకు వేరమ్ము కంటు  
సూడు పగ దేస మనంగ బొల్పును విరోధ  
నామములు సర్వలోకై కనాథ సాంబ.

31

టీ. గడుసరి, దిట్ట, ఎక్కటి, వాడిగలవాడు, వడికాడు, పోటరి,  
బంటు, మేటి, మనసరి, తెంపరి, మొనకాడు, మిడిమాసి, వడివాడు-౧౩  
శూరుడు. అని, చివ్వు, ఏడ్డెఱి, ఆలము, బవరము, పోట్లాట, పెనకువ,  
పోరు, కలను, కయ్యము (ప్ర. కలహము.), దురము, జగడము-౧౨ యు  
ద్ధము. మద్దత్తు, వెన్నాస, తోడుపాటు, సావాసము, పరాలు, బాసట - ౬  
సహాయము. వేరము, కంటు, సూడు, పగ, దేసము-౪ విరోధము.

సీ. నులిచె వెంపరలాడె ♦ నుగ్గాడె దెగటార్చె  
జక్కాడె బగదెంచె ♦ జంపె జెండె

సదమదమొసరించె ♦ జదిపె చీచమడంచె

నులిమె చాంగటలాడె ♦ బిలుకుమార్చె

బరిమార్చె ముగియించె ♦ నులుమునేసె నడంచె

దుంచె బొగరుమార్చె ♦ దునిమె మడిపె

మన్నిగొనియె రూపుమాపె గీటడంగించె

మడియించె దూలించె ♦ మలిపె ననగ

తే. బొసగు వధియించె ననుటకు ♦ ప్రోచె ప్రోచె

సాకె గాపాడె బ్రతికించె ♦ సంతరించె

బెంచె మనిపె ననగను బోషించుట కగు

సకలసురచక్రవర్తి శ్రీసాంబమూర్తి.

32

టీ. నులిచె, పెంపలాడె, నుగ్గాడె, తెగటార్చెను, చక్కాడెను, పగడంచె, చంపె, చెండె, సదమదమొసరించెను, చదిపెను, పీచమడచె, నులిమె, చాంగటలాడెను, పిలుకుమార్చెను, పరిమార్చెను, ముగియించెను, నులుమునేసెను, అడంచెను, ద్రుంచెను, బొగరుమార్చెను, తునిమెను, మడిపెను, మన్నిగొనియెను, రూపుమాపెను, గీటడంచెను, తూలించెను, మలిపెను - ౨౯ సంతరించెను. ప్రోచెను, ప్రోచెను, సాకె, గాపాడెను, బ్రతికించె, సంతరించె, పెంచె. రూ. పెనిచె, మనిపె. రూ. మనిచె, మంచె - ౧౧ రక్షణమొనర్చెను.

సీ. ఇచ్చ తలపు మది ♦ యెద మన సన జిత్ర

మగు దమకము మేలు ♦ మరులు బాళి

తమి వలపు విరాళి ♦ మమత నా మోహ మా

నాడాది యదిసుత ♦ నాటనుండి

తలనాడు నాడుమొదలు నాటబట్టి యా

నాడునిల్లి యదిమొదల్ ♦ నాటంగోలె

యనఁగ దదారభ్య • యనుట కౌ మంచి మేల్  
 బాగు లెస్స యన శుభంబు లలరు  
 తే. వనట యంగలారుపు వెత • వంత గోడు  
 బాద యంగద వగ పనఁ • బరఁగుఁ బీడ  
 పదవి సిరి కల్తి యనఁగ సంపదకు వెలయు  
 నితము పేరి మిం పన హిత • మెసఁగు సాంబ. 33

టీ. ఇచ్చ, తలఁపు, మది, ఎద, మనసు (ఇది తత్సమముగానున్నది.)-  
 గీ చిత్తము. తమకము, మేలు, మరులు, బాళి, తమి, వలపు, విరాళి, మమత  
 (ఇది తత్సమము.) - ౮ మోహము. నాఁడాది, అదిగుత, నాటనుండి, తల  
 నాఁడు, నాఁడుమొదలు, నాటఁబట్టి, ఆనాడున్ని, అదిమొదలు, నాటఁ  
 గోలె-ఆ అదినము మొదలుకొని. మంచి, మేలు, బాగు, లెస్స-౪ శుభము.  
 వనట, అంగలారుపు, వెత, వంత, గోడు, బాద (ప్ర. బాధ.), అంగద,  
 వగపు-౯ పీడ-నొప్పి. పదవి (తత్సమము), సిరి, కల్తి. రూ. కలిమి-3 సంపద.  
 ఇతము, పేరిమి, ఇంపు - 3 హితము.

సీ. జతవీడె నెడనె నాఁ • జను విరహము పేరు  
 లెననె బైకొనె బొందె • నేలెఁ గలసె  
 నన సంగమ మొనర్చె • ననుట కౌ బొలయల్క  
 వెడమోడి యనఁ జేళ్లు • వెలయుఁ బ్రణయ  
 కలహమునకు జడ • గాంజ గంజా బంగి  
 యనఁగఁ గళంజాహ్వాయంబు లలరు  
 మబ్బు లాహిరి కైపు • మస్తన మత్తత  
 భాసిల్లు దొడుసు నుంపడ మనంగ  
 తే. భోగవనితకుఁ దగుఁ దెంపి • ముసుకు కుంక  
 మాసక మ్మన విధవనామములు నెలఁగు

బైరవాసంబు దోవతి ♦ పంచె యనగ  
నిల బహిర్వసనాభిఖ్య ♦ లలరు సాంబ.

34

టీ. జతవీడెక్, ఎడనెక్-౨ వియోగమునొందెను ఎనసెన్, వైజా  
సెన్, పొందెన్, ఏలెన్, కలసెన్-గీసంగమించెను. పొలయలుక, వెడమోడి-  
౨ ప్రణయకలహము. జడ, గాంజ, గంజా, బంగి-ర కలంజము. మబ్బు,  
చాహిరి, కైపు, మస్తు-ర మత్తు. తొడుసు, ఉంపడము-౨ ఉంచుకొన్నస్త్రీ.  
తెంపి, ముసుకు, కుంక, మానకత్తు-ర విభవ. బైరవాసము. రూ. బయిర  
వాసము, దోవతి, పంచె - 3 పయివస్త్రము.

సీ. విచ్చేసె నేతెంచె ♦ వచ్చెను వేంచేసె  
నరుదెంచె జనుదెంచె ♦ ననగ నాగ  
తునివేరు లగు మగతనము మగంటిమి  
గం డనఁ బొరుషాఖ్యలు చెలంగు  
గద్దించె నదలించె ♦ గదిమెను నుటిమె నా  
గర్జించె ననుట కౌ ♦ గట్టి యుక్కు  
చేగ యూట యుదుటు ♦ చేవ యుఅవు బిగు  
వన దృఢత్వమువేరు ♦ లలరు జట్టి  
తే. విలువ రో వెల యనఁ గ్రయాఖ్యలు దనర్పుఁ  
గప్రము సిరంబు గంబూర ♦ కప్పుర మన  
వెలయుఁ జంద్రంబు వెల్గ్రుక్క ♦ గిలుకుపలుకు  
రవపలు కనంగ మణితాఖ్య ♦ లవును సాంబ.

35

టీ. విచ్చేసెను, ఏతెంచెను. రూ. ఏగుదెంచెను, వచ్చెను, వేంచేసెను,  
అరుదెంచెను. రూ. అరుగుదెంచెను, చనుదెంచెను-౨ అగతుడయ్యె. మగ  
తనము, మగంటిమి, గండు-3 పొరుషము. గద్దించెను, అదలించెను, గది  
మెన్, ఉటిమెను-ర బెదరించెను. గట్టి, ఉక్కు, చేగ, ఊట, ఉదుటు, చేవ,

ఉజువు, బిగువు - ౮ దార్ధ్యము. జట్టి, విలువ, రో, వెల-౪ మూల్యము-  
క్రయము. కప్రము, సిరము, గంబూర. రూ. గంబూరము, గంబురము, గం  
బుర, కప్పరము. రూ. కపురము-౮కర్పూరము. వెలిగ్రుక్క, గిలుకుపలుకు,  
రవపలుకు - 3 రతికూజితము.

సీ. లేమి పేదఱికము ♦ లేమిడి లేవడి

నిప్పచ్చర మిడుమ ♦ నెవ్వ యనగ  
దారిద్ర్యనామముల్ ♦ తగు దెస యాత్రము  
కడగండ్లు గోరము ♦ కస్తీ బెడద  
యడలు చేటున విపదాఖ్యలు వర్తిల్లు  
డెక్కెమెగురంగొట్టె ♦ డింకవేసె  
బెద్దనిద్దరవోయె ♦ బిద్దె మడిసె జచ్చె  
జనె గంతుకొనె ద్రుంగె ♦ సమసె నేగె

తే. గూలె నీల్లె గెడసె ద్రెల్లె ♦ గ్రుంకె బ్రుంకె  
దెరలె బోయె ముగిసె దేతె ♦ దొరంగె ననగ  
బరంగు మృతునిసమాఖ్యలు ♦ బవిరి చుట్టు  
వేడె మన వలయాభిధల్ ♦ వెలయు సాంబ.

36

టీ. లేమి, పేదఱికము (పేద+ఱికము-భావార్థకతద్ధితము), లేమిడి,  
లేవడి, నిప్పచ్చరము, ఇడుమ, నెవ్వ - ౨ దారిద్ర్యము. దెస, ఆత్రము.  
రూ. ఆత్తరము, కడగండ్లు (నిత్యబహువచనాంతము), గోరము, కస్తీ,  
బెడద, అడలు, చేటు - ౯ ఆపత్తు. టెక్కెమెగురంగొట్టె, డింకవేసె,  
పెద్దనిద్దరవోయె, బిద్దె, మడిసె, చచ్చె, చనె, గంతుకొనె,  
దుంగె, సమసె, ఏగె, కూరె, నీల్లె, తెడసె, ద్రెల్లె, గ్రుం  
కె, బ్రుంగె, తెరలె, పోయె, ముగిసె, లేతె, దొరంగె - ౨౨  
మృతిపాదము. బవిరి, చుట్టు, వేడెము - 3 వలయము.

సీ. గమి పాఞ్జు మొత్తము ♦ కదుపు చేరువ బారు  
 పిండు కూటువ పరి ♦ దండు దిమ్ము  
 గుంపు తుటుము గుమి ♦ గూటు పదు పనంగ  
 బృందాఖ్య యగు వెల్లె ♦ వెడలె వెలలె  
 వెలువడె ననఁ బేళ్లు ♦ వెలయు నిర్గతుఁ డంట  
 కెన్నఁడు వాలాయ ♦ మెపుడు నిచ్చ  
 లెల్లప్పు డెప్పటి ♦ కేప్రాద్దు నెడవకే  
 నా డెప్పు డుడుగక ♦ నాఁ జెలంగు

తే. సంతతాఖ్య కొలము వంగసమ్ము వంగ  
 డ మ్మనఁ గులాఖ్య వర్తిల్లు ♦ గ్రమ్మట మఱి  
 మగుడ వెండియుఁ బలుమలు ♦ మరల సారె  
 తిరుగ ననఁ బునరాఖ్యలు ♦ పరఁగు సాంబ.

37

టీ. గమి, పాఞ్జు, మొత్తము, కదుపు, చేరువ, బారు, పిండు, కూటు  
 వ, పరి, దండు, దిమ్ము, గుంపు, తుటుము, గుమి, కూటు, పదుపు - ౧౬  
 సమూహము. వెల్లె, వెడలెను, వెలలె, వెలువడె - ౪ ప్రయాణము  
 య్యెను. ఎన్నఁడు, వాలాయము, ఎపుడు, నిచ్చలు, ఎల్లప్పుడు, ఎప్పటికి, విప్రాద్దును,  
 ఎడవక, ఏనాఁడు, ఎప్పుడు, ఉడుగక - ౧౧ సతతమునదా.  
 కొలము, వంగసము, వంగడము - ౩ వంశము. క్రమ్మట, మఱి, మగుడ, వెండియు,  
 పలుమలు, మరల, సారె, తిరుగ - ౮ మాటికిమాటికి.

సీ. పంద కొంచ పిటికి ♦ పాటుఁబో తనఁగను  
 సమరభీరునిపేరు ♦ లమరుచుండు  
 విడియము వీడెంబు ♦ వీడ్యము వక్కాకు  
 తములము బాగాలు ♦ తమ్ములంబు



నాఁ జనుఁ దాంబూలఁనామముల్ గొనియాడె  
 నగ్గించె బొగడెఁ గొండాడె నెంచె  
 గైవారమొనరించె ♦ నా వినుతికిఁ జేల్లు  
 క్రచ్చు కోరిక కోర్కి ♦ యిచ్చు యనఁగ  
 తే. నిచ్చు కగు రోసెఁ బరికించె ♦ నెమకె దడవె  
 వెదకె నారసె నరసెను ♦ వెతకె ననఁగ  
 దనరు నన్వేషణాఖ్యలు ♦ తన్నెఁ దాచె  
 నడుగుతాటించె గాళ్లచే ♦ నడిచె ననఁగ  
 నమరుఁ బదతాడనాభిధానములు సాంబ.

38

టీ. పంప, కోంచ, పిటికి, పాటుబోతు (పాటు+పోతు)-ర యుద్ధ  
 మునకు వెలుచువాడు. విడియము. రూ. విడెము, వీడెము, వీడ్చుము, వక్కాకు  
 (వక్కలు+అకులు.), తములము, బాగాలు, తములము-ర తాంబూలము.  
 కొనియాడెను, అగ్గించెను, పొగడెను, కొండాడెన్, ఎంచెన్, కైవార  
 మొనరించెన్ - ౬ స్తోత్రముచేసెను. క్రచ్చు, కోరిక, కోర్కి, ఇచ్చు-ర  
 అపేక్ష. రోసెన్, పరికించెన్, నెమకెన్, తడవెన్, వెదకెన్, అరసెను,  
 ఆరసెను, వెతకెన్ - ౮ అన్వేషించెను. తన్నెన్, తాచెన్, అడుగుతాటించె  
 చ్చెన్, కాళ్లచేనడిచెన్ - ౪ కాళ్ళతోఁ దన్నెను.

సీ. కొమరు చొక్కాటమ్ము ♦ గొనబు చొకారము  
 చొక్కము మేలిమి ♦ బోక పాలుపు  
 నాణెంబు సౌరు విన్నాణంబు తిన్నన  
 పరఁగు చొక్కాచెల్వ ♦ మురువు తనరు  
 నగు తియ్య సొనరు చెన్నలరు నలుపు తీరు  
 వలులు జాను చెలంగు ♦ కొలులు నొనరు

చను తగు నొప్పు నెసంగు ననెడుపేళ్లు  
 తగు మంజులమునకు • దండ యొద్ద  
 తే. చెంత కుఱంగలి డగ్గర • చేర్వ పొంత  
 దాపు సరస కెలను పజ్జ • ప్రాపు వద్ద  
 యండ చక్కి గరిడి యన • నమర నౌ స  
 మీపనామములు మనోజ్ఞ • రూప సాంబ.

39

టీ. కొమరు, చొక్కాటమ్మ. రూ. చొక్కాటమ్మ, చొక్కటమ్మ,  
 గొనబు, చొక్కారమ్మ. రూ. చొక్కారమ్మ, చొక్కమ్మ, మేలిమి, జోక,  
 పాలుపు, నాణెము. రూ. నాణెము, సోరు, విన్నాణము, తిన్నన, పరంగు,  
 చొక్కా. రూ. చొక్క, చొక్కా, చెల్వ. రూ. చెలుపు, మురుపు, తనరు,  
 నగు, తియ్య, పొనరు, చెన్ను, ఆలరు, నలుపు, తీరు, వఱులు, జాను, చెలంగు,  
 కొఱులు, ఒనరు, చను, తగు, ఒప్పు, ఎసంగు - ౪౦ అందమైనది. దండ,  
 ఒద్ద, చెంత, కుఱంగలి, డగ్గర. రూ. డగ్గర, చేర్వ. రూ. చేరువ, పొంత,  
 దాపు, సరస, కెలను, పజ్జ (ప్ర. పశ్చాత్.), ప్రాపు, వద్ద, అండ, చక్కి,  
 గరిడి - ౧౮ సమీపము.

సీ. విష్ణుటం దరువాతఁ • బిదప వెన్న వెనుక  
 ననంగఁ బశ్చాదభిఁఖ్యలు చెలంగు  
 సడలె వదలె వ్రీలె • జాతె వీడె ననంగఁ  
 జ్యోతసమాఖ్య లగు లొచ్చు కొద కడమ  
 కుటుచ యొచ్చెము తగ్గు • కొంచెము తక్కువ  
 కుందు కొదవ లోను • కొద్ది యనంగ  
 మెఱయు న్యూనతపేళ్లు • మిక్కిలి యెక్కువ  
 యెచ్చు వెల్లుదనము • వెచ్చు మిగుల

తే. హె చ్చనఁగ నధికాభిఖ్య ♦ లెనఁగుచుండుఁ  
దొలుత ముందర ముక్ మున్ను ♦ తొల్లి మునుపు  
ముందు మును తొలి యనఁ జనుఁ ♦ బూర్వమునకుఁ  
దడవు జా గన నాలస్య ♦ మడరు సాంబ. 40

టీ. పిచ్చుట, తరువాత, (తరువాయిశబ్దమునకు సప్తమ్యేకపచ  
నము.) పిదప, వెన్న, వెనుక - ౧ ఆనంతరము. సడలె, వదలె,  
ప్రీతె, జాతె, వీడె - ౧ ఆవలంబించెను - చ్యుతమయ్యెను. లొచ్చు,  
కొద, కడమ, కుఱుచ, ఒచ్చెము, తగ్గు, కొంచెము, తక్కువ, కుందు, కొ  
దవ, లొను, కొద్ది - ౧౨ స్వల్పము - న్యూనత్వము. మిక్కిలి, ఎక్కువ,  
ఎచ్చు, పెల్లుదనము, పెచ్చు, మిగుల, హెచ్చు - ౨ అధికము. తొలుత,  
ముందర, ముక్, మున్ను, తొల్లి, మునుపు, ముందు, మును, తొలి - ౯  
పూర్వము. తడవు, జాగు - ౩ ఆలస్యము.

సీ. తాటుమాటయ్యెను ♦ దడఁబడె వీడ్వడె  
నన విపర్యాసాఖ్య ♦ లమరు సాము  
నగము సాఁబా లనఁ ♦ దగు నర్థ మనుటకు  
దూఁకొనెఁ జొరఁబాటెఁ ♦ దూటెఁ జొచ్చె  
ననఁగఁ బ్రవేశించె ♦ ననుటకుఁ దనరారు  
మొత్తెఁ గొట్టెను వ్రేసె ♦ మోఁదె ననఁగఁ  
బ్రహరించె ననుట కౌఁ ♦ బనిచె ననిచె బుచ్చె  
నంపెఁ బుత్తెంచెఁ బొమ్మనియెఁ బంపె

తే. గెలుపుమనె ననఁ బ్రస్థితాఖ్యలు చెలంగుఁ  
జాయ పొం తనఁ బోటనఁ ♦ బాయ యిక్క  
చక్కి తా వనఁగఁ బ్రదేశసంజ్ఞ దనరు  
సంబరనదీలసజ్జటాఁడంబ సాంబ.

టీ. తాటుమాటయ్యెను, తడఁబడెన్, వీడ్వడెన్ - 3 వ్యత్యస్త  
 మాయెను. సాము, సగము, సాఁబాలు-3 అర్థము. దూఁకొనెను, చొరఁబా  
 టెను, తూటెన్, చొచ్చెన్ - ౪ ప్రవేశించెను. మొత్తెను, కొట్టెను,  
 వ్రేసెన్, మోఁదెన్ - ౪ ప్రహరించెను. పనిచెన్, అనిచెన్, పుచ్చెన్ (పాపు  
 ధా. ప్రేరణరూపము), అంపెను, పుత్తెంచెను, పొమ్మనియెన్, పంపెన్,  
 గలుపుమనెన్ - ౫ ప్రయాణముచేసిపంపెను. చాయ, పొంతు, చోటు,  
 పాయ, ఇక్క, చక్కి, తావు - 2 ప్రదేశము.

సీ. అచట నయ్యెడ నందు ♦ నచ్చో నదిగా యట

నచ్చట నక్కడ ♦ నకడ నాడ

నావంక నల్లదె ♦ యనఁ దత్ప్రదేశాఖ్య

లోదవు ముంగల మ్రొల ♦ నెదుట ముందు

ముందట యనఁగ సమ్ముఖము పేల్లు రహించు

నిరుదెస లిరువంక ♦ లిరుగెలంకు

లిరుప్రక్క లిరుమైల ♦ లిరుగ్రేవ లిరుగడల్

సూరె లనెడిపేల్లు ♦ మీలు సుభయ

తే. పార్శ్వనామముల్ వడసెందె ♦ బాళితాఁకె

మైమఱచెఁ గడపట్టె సొమ్మసిలె ననఁగ

మూర్ఖు కౌఁ గిరురించెను ♦ మోసపుచ్చెఁ

విక్కుచేసె నా వంచనపేల్లు సాంబ.

42

టీ. అచటన్, అయ్యెడన్, అందున్, అచ్చోన్, అదిగా. రూ.  
 అదె, అటన్, అచ్చటన్, అక్కడన్, అకడన్, అడన్, అవంకన్,  
 అల్లదె. రూ. అల్లదిగా - ౧౪ అప్రదేశము ముంగల, మ్రొల, ఎదుట,  
 ముందు, ముందట-గి సమ్ముఖము. ఇరుదెసలు, ఇరువంకలు. రూ. ఇర్వంకలు,  
 ఇరుగెలంకులు, ఇరుమైలలు, ఇరుగ్రేవలు, ఇరుగడలు, సూరెలు-౯ ఉభయ  
 పార్శ్వములు. వడసెందె, బాళితాఁకె, మైమఱచె, కడపట్టె, సొమ్మసిల్లె-గి  
 మూర్ఖుల్లె. కిరురించెను, మోసపుచ్చెన్, విక్కుచేసె-3 వంచించెను.

నీ. నెఱ బీతు దిగు లభ్యు ♦ వెఱ పదరు బెదరు  
 జభు కెద జడు పన ♦ వెలయు భయము  
 కత్తి వా లడిదము ♦ కైదువు నన ఖడ్గ  
 మెసఁగు బల్లెము గడ ♦ యీటె చివ్వ  
 యనఁగఁ గుంతాఖ్య లౌ ♦ నామెత పండుగ  
 పబ్బం బనఁగ నుత్సవమున కలరు  
 వంక వంకర సొట్ట ♦ డొం కన వక్రత  
 చెలఁగు దుడుకు లూటి ♦ జలిమి దుండ

తే. గ మ్మనఁగ నుద్ధతాఖ్య లౌ ♦ గాని వల్లె  
 మంచిది యనఁగఁ దగు సమ్మతించుటకును  
 గుఱుచ యరచట్ట దుత్తాయి ♦ కుబుస మనఁగ  
 నమరుఁ గూర్పాసనామధేయములు సాంబ.

43

టీ. వెఱ, బీతు (ప్ర, భీతి), దిగులు, అభ్యు. రూ. అభుకు, వెఱపు,  
 అదరు, జభుకు, బెదరు, ఎన, జడుపు-గంభయము. కత్తి, వాలు, అడిదము,  
 కైదువు - ర ఖడ్గము. బల్లెము, గడ, ఈటె, చివ్వ - ర కుంతము. ఆమెత,  
 పండుగ. రూ. పండుగు, పండువు, పబ్బము-గి ఉత్సవము. వంక, వంకర,  
 సొట్ట, డొంక - గి చక్కనిది కానిది-వక్రము. దుడుకు, లూటి, జలిమి,  
 దుండగము - ర దుర్మార్గము. కాని, వల్లె, మంచిది-3 అంగీకరించుటకు  
 గుఱుకు. కుఱుచ, అరచట్ట, దుత్తాయి, కుబుసము - ర రవిక.

నీ. పావాలు పావలు ♦ పావుకో శ్లనఁ జెల్లుఁ  
 బాదుకాభిఖ్యలు ♦ పాయపోసు  
 లూడ్పులు పాపోసు ♦ లుద్దముల్ మెట్లు చె  
 ప్పు లనఁగ బాదరక్షలకుఁ దనరు

నంగడి బాజా రఁనంగ వివణి పొల్పు  
 గొన మల్లె నారి నా \* గుణము పరఁగు  
 మొన యొడ్డనఁగ వ్యూహఁమున కగుఁ బెడబొబ్బ  
 యా ర్పన నట్టహాసాఖ్య లెసఁగు  
 తే. లావు సత్తువ యనఁగ బలంబు చెలఁగు  
 నట్ట మొండె మనఁగఁ గబంధాఖ్య లలరు  
 దూల నవ తీఁట యనఁగఁ గంఠూతి కొనరు  
 శంబరాహితమదభిదాడంబ సాంబ.

44

టీ. పావాలు, పావలు, పావుకోళ్లు-3 పాదుకలు(కొయ్యవి). పాయ  
 పోసులు, డోడ్పులు, పాపోసులు, ఉద్దములు, మెట్లు, చెప్పలు-౬ పాద  
 రక్షలు (తోలువి). ఆంగడి, బాజారు (ఆస్యదేశము)-౨ వివణి. గొనము,  
 అల్లె, నారి - 3 అల్లెత్రాసు. మొన, బిడ్డు - ౨ సేనలకూటము. పెడ  
 బొబ్బ, ఆర్పు-౨ అట్టహాసము-సింహనాదము. లావు, సత్తువ(ప్ర.సత్త్వము)-  
 ౨ బలము. అట్ట, మొండెము-౨ కబంధము-తలలేనియొడలు. దూల, నవ,  
 తీఁట-3 దురద-కంఠూతి.

సీ. విలు విల్లు సింగాణి \* విల్ సింగిణి యనంగఁ  
 గోదండమున కగుఁ \* గోవు కొప్పు  
 నాఁ జను ధనురగ్రామంబులు లకోరి  
 యంపఱ నారస \* మమ్ము తీరు  
 ములికి సరము కోల \* చిలుకు తూ పన శరా  
 ఖ్యలు మించు మైమర్చు \* కమరు జోడు  
 దగళా జిరాయి బొందళము దుప్పటమును  
 జిలుకత్తు బం దనఁ \* జెలఁగుఁ గవచ

తే. మరద మనఁ దే రనఁగ రథం ♦ బమరు హూయలు  
బండి కొల్లారుబండి నాఁ ♦ బరఁగుఁ గోశ  
తాంగనామముల్ మునికోల ♦ యారెకోల  
ముల్గుకో లనఁ దోత్రంబు ♦ మొనయు సాంబ. 45.

టీ. విలు, విల్లు, సింగాణి, విత్, సింగిణి-గి ధనుస్సు. కోపు, కొప్పు, వింటికొన. లకోరి, ఆంపఱి, నారసము (ప్ర. నారాచము.), అమ్మ, తీరు-ములికి, సరము, కోల, చిలుకు, తూపు - ౧౦ బాణము. మైమర్దు. రూ. మైమఱుపు, కమరు, జోడు, దగళా, జిరాయి, బొందళము, దుప్పటము, చిలుకత్తు, బందు - ౧౦ కవచము. ఆరదము (ప్ర. రథము.), తేరు-౨ రథము. హూయలుబండి, కొల్లారుబండి. రూ. కొల్లారుబండి-౩ గోశతాంశము - గాడి. మునికోల, ఆరెకోల, ముల్గుకోల. రూ. ముల్గుకోల - ౪ తోత్రము-పసులనుతోలెడు సాధనవి శేషము.

నీ. దీవట్లు పంజులు ♦ దివ్వటిల్ దివటిలు

దివియ లనం గరదీపిక లగు

నొగ కాండిమ్రాఁ కనఁ ♦ దగుఁ గూబరము కాన్క

కానుక సూడిదె ♦ కప్ప మనఁగఁ

గరము పే శ్లగు గద్దె ♦ గద్దియ యనఁగ సిం

హాసననామంబు ♦ లమరు గొఱిజ

గొల్లెనయు గుడారు ♦ గూడార మనఁ దగుఁ

బటకుటీరము నొప్పి ♦ బాద యలఁత

తే. తెగులు తెవు లన రోగాఖ్య ♦ లగును వెజ్జ

మందరి యనంగ వైద్యనామంబు లెసఁగు

దండ చేరు సరము పేరు ♦ తావడంబు

సరి యనఁగ హారనామముల్ ♦ పొరయు సాంబ. 46.

టీ. దీపట్లు, పంజులు, దివ్వటిలు, దివటిలు, దివియలు - ౫ చేతిదీపములు. నొగ, కాడిమ్రాకు-౨ కూబరము. కాన్క, కానుక. రూ. కానిక, నూడిదె, కప్పము - ౫ ఉపహారము. గద్దె, గద్దియ - ౨ సింహాసనము. గొటిజ, గొల్లెన. రూ. గొల్లియన, గుడారు, గూడారము-౫ పటమంటపము, నొప్పి, బాద(ప్ర. బాధ.), ఆలత, తెగులు, తెవులు - ౫ రోగము. వెజ్జ (ప్ర. వైద్యుడు.), మందరి - ౨ వైద్యుడు. దండ, చేరు, సరము, పేరు, తావడంబు. రూ. తావళంబు, సరి - 2 హారము.

సీ. సోబె సిబ్బె మనఁ బొల్పును గిలాసము కొంగు

చెఱుగు చుం గన నొప్పుఁ జేలముతుద

నెయ్యి నే చము రన ఁ నెగడు నాజ్యముపేల్లు

తైలాఖ్య యగు నూనె ఁ తలచము రన

దివ్వెచమురు నామిదెము నాముదం బన

నేరండతైలాఖ్య ఁ లెసఁగుఁ గోపు

సారాయి యనఁ జెల్లు ఁ వారుణీనామముల్

తలపిష్టమున కగుఁ ఁ దెలికపిండి

తే. గాన్తుపిండి యనంగఁ దక్రంబువెలయుఁ

జల్ల మజ్జిగ యన దధిసంజ్ఞ దనరుఁ

బెరుఁగు కలు పన గోరంట ఁ బెల్ల మచ్చు

నా గుడాభిఖ్య లగు జగన్నాథ సాంబ.

47

టీ. సోబె, సిబ్బెము-౨ కిలాసము (దేహముమీఁది యొకవిధమైన తెల్లనిమచ్చలు). కొంగు, చెఱుగు, చుంగు-3 చీరయొక్క కొన. నెయ్యి. రూ. నేయి, నే, చమురు - ౪ ఆజ్యము. నూనె, తలచమురు-౨ తైలము. నూగులనూనె. దివ్వెచమురు = దీపమునకైనచమురు, ఆమిదెము, ఆముదము. 3 ఏరండతైలము. గోపు, సారాయి-౨ కల్లు. తెలికపిండి, గాన్తుపిండి.



రూ. గానుంగపిండి-౨ తిలపిష్టము. చల్ల, మజ్జిగ-౨ తక్రము. పెరుగు, కలుపు-౨ దధి. గోరంట, బెల్లము, అచ్చు - 3 గుడము.

సీ. ఒడమెలు సొమ్ములు ♦ తొడవు లనంగఁ జెల్లు  
భూషణాభ్యు విత్తమునకు రూక  
ధనము రొక్క మనంగఁ ♦ దనరు మేలుతరంబు  
మేల్బంతి కన్నాకు ♦ మీసరంబు  
తలకట్టు నాంగ భాసిలు శ్రేష్ఠనామంబు  
లనవుడు నాంగ నా ♦ ననంగ నావు  
డనంగఁ జెల్లు ననంగ ♦ ననెడిపేరులకు విం  
జామరము లన వింజామర లన

తే. జమిడివీచోపు లనఁ జామరముల కౌన  
వాతు కల్కండ చక్కెర ♦ పంచదార  
కండచక్కెర మేల్పులకండ మనంగ  
శర్కరాభిఖ్య లగులై లచాప సాంబ.

48

టీ. ఒడమెలు (ఇది ద్రావిడము.), సొమ్ములు, తొడవులు - 3 భూషణములు. రూక, ధనము (ఇది తత్సమముగాన నిది యిచ్చటఁజేర్చుటవిచార్యము.), రొక్కము (ప్ర. రుక్తము.)-3 విత్తము. మేలుతరంబు, మేల్బంతి, కన్నాకు, మీసరము, తలకట్టు-గి శ్రేష్ఠములనుట. అనవుడు, నాంగన్, నాన్, అనంగన్, నావుడున్ (ఇవి యనుధాతువు నానంతర్యార్థకతుమున్న ర్థకములు) - గి చెప్పఁగాననుట. వింజామరములు, వింజామరలు, జమిడివీచోపులు - 3 చామరములు. నవాతు, కల్కండ, చక్కెర, పంచదార, కండచక్కెర, మేలుపులకండము - ౬ పంచదార - శర్కర.

సీ. నై కము తోడెము ♦ సన్న మన్నువ జిల్లు  
వలిపెము చిలు లేత ♦ కొలది యలతి

యసదు లేజీ బన ♦ నమరు స్వల్పమునకుఁ  
 బెను గొప్ప బలు పేరు ♦ పెద్ద దొడ్డ  
 గన మన వధికాఖ్య ♦ లొనరుఁ దోరము హాము  
 గమక మొ మ్మనఁగ స్థూలము చెలంగు  
 డస్సెఁ గుండె ముడింగె ♦ దాఁకె నుబ్బడఁగెను  
 మ్రగ్గెఁ గ్రుంగెను దొంకె ♦ సగ్గె స్రుక్కె  
 తే. దగ్గె నన ఊణదశ కగు ♦ డబ్బు బద్దు  
 పొల్లు దబ్బర తాటోటు ♦ బొంకు తవళి  
 కల్ల జూ దన ననృతంబు ♦ పేళ్లు వెలయు  
 నిలుకడ యనంగ నిరతాఖ్య ♦ నెగడు సాంబ. 49

టీ. నైకము, తోడెము, సన్నము, అన్నవ, జిల్లు, వలిపెము, చిఱు,  
 లేత, కొలఁది, అలఁతి, ఆసదు, లేజీబు - ౧౨ స్వల్పమునుట. పెను, గొప్ప,  
 బలు, పేరు, పెద్ద, దొడ్డ, గనము - ౨ ఎక్కువయైనది. తోరము, హాము,  
 గమకము, ఒమ్మ - ౪ స్థూలమైనది. డస్సెక్, కుండెక్, ముడింగె,  
 తాఁకెను, ఉబ్బడఁగెను, మ్రగ్గెక్, క్రుంగెక్, దొంకెక్, సగ్గె,  
 స్రుక్కెక్, తగ్గెను - ౧౧ ఊణదశనొందెను. డబ్బు, బద్దు, పొల్లు, దబ్బర,  
 రూ. డబ్బర, తాటోటు. రూ. టాటోటు, బొంకు, తవళి. రూ. తవళి,  
 కల్ల, జూదు-౧౨ నిజముకానిది. నిలుకడ=నిరతము.

సీ. ఎంచె గణుతిచేసె ♦ నెన్నికనిడె నెన్నె  
 ననఁగ గణించుట ♦ కమరుఁ దాల్చి  
 నైరణ యొర్పన ♦ శాంతతపే శృగు  
 నెమ్మి నెమ్మది హాయి ♦ నిమ్మళంబు  
 నాఁగ నిరాతంక నామము లగు వెడ  
 యలయిక బడలిక ♦ యలపు నేద

యనఁగ శ్రమాఖ్య తా ♦ నగ్గలం బాయెను  
 మేరతప్పెను మట్టుమీతె మించె  
 తే. వెక్కసం బయ్యె నుటవయ్యె ♦ గ్రీక్కిటీసెను  
 ననఁగ నుత్కృష్ట మనుట కౌ ♦ నావరించె  
 నిండె నెగడె వెలసె బర్వె ♦ నిగిడె ననఁగ  
 వ్యాప్త మయ్యె ననెడి పేళ్ళ ♦ కలరు సాంబ. 50

టీ. ఎంచె, గజుతిచేసె, ఎన్నికనిడె, ఎన్నె-ర లెక్క  
 పెట్టెను. తాల్తి. రూ, తాల్మి, నైరణ. రూ. సయిరణ, ఓర్పు. రూ. ఓరు  
 పు - ౬ శాంతత. నెమ్మి, నెమ్మది (నెట+మది), హాయి, నిమ్మళము - ౪  
 నిర్భయము. వెడ, ఆలయిక, బడలిక, ఆలపు, సేద-గ శ్రమము. అగ్గలం  
 బాయెను, మేరతప్పెను, మట్టుమీతెను, మించెను, వెక్కసమయ్యెను, ఉట  
 వయ్యెను, గ్రీక్కిటీసెను - ౭ సాంద్రమయ్యెను. ఆవరించెను, నిండెను,  
 నెగడెను, వెలసెను, పర్వెను, నిగిడెను-౬ వ్యాపించెను.

సీ. అవసడి యాడిక ♦ యాటడి సడి అట్టు  
 నగడు దూ అన నింక ♦ కమరు మూర్తి  
 యలవాటు వాడుక ♦ యలవడు టనఁ బొల్కు  
 బరిచయాభిఖ్యలు ♦ పన్నిదంబు  
 పందెము జూద మునం దగు ద్యూతంబు  
 నిబ్బది నిక్కము ♦ నిలువరంబు  
 నిజము నిక్కువ మన ♦ నెగడు సత్యమువేళ్లు  
 గోర్వంక నెలకూన ♦ గోటినాటు

తే. నా నఖక్షత మగును దంతక్షతములు  
 కెరలు పలునొక్కు వాతెటకెంపు పెదవి

గంటి కెమ్మైవిగుటి యనఁ ♦ గొంగిలి యనఁ  
గవుఁగి లనఁగ నాలింగనాఖ్య లగు సాంబ.

51

టీ. అవసడి, ఆడిక, ఆఱడి, సడి, అట్టు, అగడు, దూఱు-2 సింధ.  
మాల్కి. రూ. మాలిమి, అలవాటు, వాడుక, అలవడుట-గి ఆభ్యాసము.  
పన్నిదము, పంచెము, జూదము (ప్ర. ద్యూతము.)-3 ద్యూతము. నిబ్బడి,  
నిక్కము, నిలువరంబు, నిజము, నిక్కువము-గి సత్యము. గోర్వంక. రూ.  
గోరువంక, నెలకూన, గోటినాటు - ౪ సభిక్షతము. పలునొక్కు, వాతె  
ఱకెంపు, పెదవిగంటి, కెమ్మైవిగుటి- ౪ దంతక్షతము-సురతసమయమందలి  
దంతములకాటు. కొంగిలి, కవుఁగిలి - ౨ ఆలింగనము చేసికొనుట.

సీ. నాగకేసరులు చెన్నంగులు కురువులు  
భోజనప్రియములు ♦ రాజనమును  
గన్నేరు లిప్పపూల్ ♦ గంగాజలంబులు  
మట్టకారులు పూలమంజరీలు  
పెద్దవంకలు పాలవెల్లులు ముతైపు  
సరులు సంభావులు ♦ చంద్రవంక  
లేనుఁగుకొమ్మలు ♦ మానికములు వన్నె  
పూలు సీతాభోగము లన శాలి

తే. ధాన్య మెసఁగును దూము ముంత ముకుసంబు  
బల్ల కుం చన సోల తవ్వ పడి యడ్డ  
గరిసె పుట్టి నెలగ మెడా ♦ కల మనంగ  
ధాన్యములు గొల్చువానికిఁ ♦ దగును సాంబ.

52

టీ. నాగకేసరులు, చెన్నంగులు, కురువులు, భోజనప్రియములు, రాజ  
నములు, గన్నేరులు, ఇప్పపూలు, గంగాజలంబులు, మట్టకారులు, పూలమం  
జరీలు, పెద్దవంకలు, పాలవెల్లులు, ముతైపుసరులు, సంభావులు, చంద్రవం

కలు, ఏనుఁగుకొమ్మలు, మానికములు, వన్నెపూలు, సీతాభోగములు - ౧౯  
ధాన్యభేదములు. తూము, ముంత, ముకుసంబు, బల్ల, కుంచము, సోల, తవ్వ,  
పడి, ఆడ్డ, గరిసె, పుట్టి, నెలగ, మెడా, కలము - ఈ ౧౪ ను ధాన్యములను  
గొల్పుమానములు - సాధనములు.

క. ఇమ్మనుజవద్దఁ జేసితి

సమ్మదమున దీని వినిన ♦ జనులు భళా చొ

క్క మ్మనఁగా నెంతయు నన

ఘ మ్మనఁగా మహిని వెలయు ♦ గావుత సాంబా. 53

తా. సంతసముతో దీనిని వినినమనుజులు బలె యిది లెస్సగా నున్నది  
యనునట్లు ఈమానవపద్ధను పైఁజెప్పినతెలుఁగునఁ జేసితిని. ఓసాంబమూర్తి!  
యావద్ద గమ్మని పుడమి వెలయునుగాక.

మానవపద్ధ సమాప్తము.

స్థా వ ర వ ద్ధ.

క. శ్రీవరదాయక పాయక

దేవరనామాంకితముగఁ ♦ దేటపఱచెదన్

స్థావరపద్ధను గవితా

భావరసజ్ఞు లెద మెచ్చు ♦ బశుపతి సాంబా. 54

తా. సంపద్యుక్తఁడయిన యోవరదాతా! పశుపతీ! సాంబమూర్తి!  
కవిత్వభావరసజ్ఞు లగుకవులు మనసునందు మెచ్చునట్లు, స్థావరపద్ధను తమపేర  
నంకితముచేసి చెప్పుచున్నాను; ఆవధరింపుము.

సీ. ఇలతాల్పు గట్టు గుబ్బలి కొండ మల తిప్ప

యన శైలనామంబు ♦ లమరు మంచు

టిలతాల్పు వడఁకుగుబ్బలి దుగ్గికన్నయ్య  
 గట్లరాయఁడు బేసికంటిమామ  
 చలికొండ వలిమల • పులుచూలితాత నా  
 హిమగిరినామంబు • లెసఁగుఁ బసిఁడి  
 గట్టు వేల్పులమన్నిపట్టు క్రొన్నెలదారి  
 సింగిణి యన మేరుశిఖరివొల్పు  
 తే. విసపుమేతరి బలుఁటెంకి • వెండికొండ  
 తెలిమల యనంగ రజతాద్రి • తేజరిల్లు  
 బటువుమల తుదగ ట్టనఁ • బరఁగుఁ జక్ర  
 వాళగిరిపేళ్లు త్రిభువనవంద్య సాంబ.

55

టీ. ఇలతాల్పు=భూమిని మ్రోయునది, గట్టు, గుబ్బలి, కొండ, మల,  
 చిప్ప-౬ పర్వతము. మంచుటిలతాల్పు (మంచు+ఇలతాల్పు-టుగాగమము)=  
 హిమవంతమగు పర్వతము, వడఁకుగుబ్బలి=చలిగలపర్వతము, దుగ్గికన్నయ్య=  
 పార్వతికిఁదండ్రీ, గట్లరాయఁడు=పర్వతములకురాజు, బేసికంటిమామ=శివు  
 నికిమామ, చలికొండ=చల్లనిపర్వతము, వలిమల=మంచుగలపర్వతము, పులు  
 చూలితాత=ఁటెల్లనందుఁబుట్టిన కుమారస్వామికిఁదల్లిదండ్రీ-మాతామహుఁడు-  
 రా హిమవత్పర్వతము. పసిఁడిగట్టు=బంగారుపర్వతము, వేల్పులమన్నిపట్టు=  
 దేవతలకు వాసస్థానము, క్రొన్నెలదారిసింగిణి=బాలచంద్రుని శిరస్సునఁ దాల్చి  
 నవానికి-చంద్రమాళీశ్వరునికిఁ ద్రిపురసంహారమున విల్లురూపుధరించినది. 3  
 మేరుపర్వతము. విసపుమేతరి బలుఁటెంకి=హాలాహలమును భక్షించినశివునికి  
 ముఖ్యస్థానము, వెండికొండ=వెండిపన్నెగల పర్వతము, తెలిమల=తెల్లనిపర్వ  
 తము-3 కైలాసపర్వతము. బటువుమల=గుండ్రనిపర్వతము, తుదగట్టు=కడ  
 పడికొండ - ౨ చక్రవాళపర్వతము.

సీ. కవ్వపుమల తరిగ ట్టన మందరం  
 బడరుఁ దూరుపుమల • పొడుపుఁదిప్ప  
 మొదటికొండ యనంగ • నుదయాచలం బొప్పుఁ  
 బడమటిమల క్రుంకుపుడమితాల్పు  
 నా నస్తగిరి కగు • తాయి తా కల్లన  
 బస్తరాఖ్య దలిర్పు • బల్లె యూరు  
 కుప్పం బనంగ గ్రామ • మొప్పును బ్రోలు వీ  
 డనఁ బట్టణముపేరు • లలరుచుండు

తే. నిరవు టెంకి యునికి యిక్క • యిల్లు గీము  
 మనికి పట్టు బిడారు కొంప యిలు నెలవు  
 నట్టు తా వన మందిర • నామము లగు  
 శంబరాహితమదభిదా • డంబ సాంబ.

56

టీ. కవ్వపుమల=దేవతలకుఁ గవ్వమైనకొండ, తరిగట్టు=క్షీరసముద్రమును జిలికినకొండ-౨ మందరపర్వతము. తూరుపుమల=తూర్పుదిశనుండు కొండ, పొడుపుఁదిప్ప=సూర్యుఁ డుదయించుకొండ, మొదటికొండ=తూర్పుననుండు కొండ - 3 ఉదయపర్వతము. పడమటిమల = పడమటిదిశనుండెడి కొండ, క్రుంకుపుడమితాల్పు=సూర్యుఁ డస్తమించెడి భూధరము - ౨ అస్తమానపర్వతము. తాయి, తా, కల్లు - 3 శిల. పల్లె. రూ. పల్లియ, డోరు, కుప్పము-3 గ్రామము. ప్రోలు, వీడు-౨ పత్తనము. ఇరవు, టెంకి, ఉనికి, ఇక్క, ఇల్లు, గీము (ప్ర. గృహము), మనికి, పట్టు, బిడారు, కొంప, ఇలు, నెలవు, నట్టు, తావు (అన్యదేశము), రూ. తావు - ౧౫ నివాసము.

సీ. టెంకాయచె ట్టన • టేమాను నారిక  
 డం బన నారికేళంబు దనరుఁ

దాడనఁ దాళ మకా ♦ దాళిమ్మ దానిమ్మ  
 యన దాడిమియుఁ బొన్న ♦ పొన యనంగఁ  
 బున్నాగముఁ దనర్చు ♦ గన్నేరు గన్నెరు  
 నాఁగను గరవీరఁ నామము లగు  
 రేఁగు రే నన బదఁరికిఁ జెల్లు మారేడు  
 బిలువ మనఁ దనర్చు ♦ బిల్వమునకు

తే. జమ్మి జం బన శమి యగుఁ ♦ జంపకంబు  
 దనరు సంపెగ సంపఁగె ♦ యనఁగ నెల్లి  
 యుసిరి యుసిరిక యన ధాత్రి ♦ కొప్పు రాగి  
 యనఁగ లా వన నశ్వత్థ ♦ మొనరు సాంబ.

57

టీ. టెంకాయచెట్టు. రూ. తెంకాయచెట్టు, టేమ్మాను. రూ. టేమ్మాను, నారికడంబు-3 నారికేళవృక్షము. తాడు-౧ తాటిచెట్టు. దాళిమ్మ, దానిమ్మ-౨ దాడిమివృక్షము. పొన్న, పొన - ౨ పున్నాగవృక్షము. గన్నేరు, గన్నెరు - ౨ కరవీరవృక్షము-కస్తూరిపట్టెచెట్టు. రేఁగు, రేను-౨ బదరీవృక్షము. మారేడు, బిలువము- ౨ బిల్వవృక్షము. జమ్మి, జంబు-౨ శమివృక్షము. సంపెగ, సంపఁగె. రూ. సంపఁగి- ౨ చంపకవృక్షము. నెల్లి, ఉసిరి, ఉసిరిక - 3 ఆమలకవృక్షము. రాగి. రావి - ౨ ఆశ్వత్థవృక్షము.

సీ. అత్తి మేడి యనంగ ♦ నొదుంబరం బొప్పు  
 మావి మామి డన నామ్రము దనర్చు  
 వెలంగ వెలంగ నా ♦ వెలయుఁ గపిత్థంబు  
 మల్లె మల్లియ నాఁగ ♦ మల్లిక యగు  
 జాజి జాది యనంగ ♦ జాతి యకా నేరేడు  
 నేరేడు నా జంబు ♦ నెగడుచుండుఁ



బాదిరి కలిగొట్టు ♦ నాఁ దగుఁ బాటలి  
పొగడ పొవ డన నొప్పును వకుళము

తే. మ్రాఁకు మ్రాను చెట్టనఁగ ద్రుమంబు చెలఁగు  
తీఁగ తీఁగియ లతకూన ♦ తీఁగె యనఁగఁ  
దనరు లతపేరు పూవులు ♦ ననలు విరులు  
పువ్వు లలరులు నా సుమంబు లగు సాంబ. 58

టీ. అత్తి, మేడి - ౨ అత్తిచెట్టు. మావి, మామిడి - ౨ మాతవృక్షము. వెలఁగ, వెలంగ - ౨ కపిత్థవృక్షము. మల్లియ, మల్లె - ౨ మల్లెతీఁగ. జాడి, జాది-౨జాతీలత. నేరేడు, నేరెడు-౨జంబూవృక్షము. పాదిరి, కలిగొట్టు - ౨ పాటలీవృక్షము. పొవడ, పొగడ - ౨ వకుళవృక్షము. మ్రాఁకు, మ్రాను, చెట్టు - ౩ వృక్షసామాన్యము. తీఁగ. రూ. తీవ, తీఁగియ. రూ. తీవియ, లతకూన (ఇది మిశ్రపదము.), తీఁగె. రూ. తీవె - ౭ లత. పూవులు. రూ. పూలు, ననలు, విరులు, పువ్వులు. రూ. పువులు, అలరులు-౭ పుష్పములు.

నీ. మొక్క మోటికి మోసు ♦ మోక మొలక యన  
నంకురనామంబు ♦ లలరు నిగురు

తలిరు చిగురు నాఁగఁ ♦ దగుఁ బల్లవాఙ్మలు  
కొన తుద యన నగ్రమునకుఁ బొల్పుఁ  
దొఱ తొలి తొట్టి నాఁ ♦ దరుకోటరం బొప్పుఁ  
దమ్మి తామ రనఁ గంజమ్ము పరఁగు  
దొగ తొవ కలు వనఁ ♦ దగు సుత్పలమునకు  
దట్టంబు జొంపంబు ♦ తఱుచు జీబు

తే. గుమరు తంపర యన నిబిడము దనర్చు  
మొగడ మొగ్గ యనం దగు ♦ ముకుళమునకు

నిఘంటుకాండంబునకుఁ జేరు ♦ లెసఁగు చెఱకు

కనులుగలమ్రాను తియ్యమ్రా ♦ ననఁగ సాంబ. 59

టీ. మొక్క, మోటిక, మోసు, మోక, మొలక - ౫ అంకురము.

ఇగురు, తలిరు, చిగురు - 3 పల్లవము. కొన, తుద ౨ అగ్రము. తొఱి,

తొలి, తొఱ్ఱి - 3 కొటరము-వృక్షమునందలిరంధ్రము. తప్పి, తామర-౨

కమలము. తొగ, తొవ, కలువ. రూ. కల్వ - ౪ ఉత్పలము. దట్టము, జొం

జము, తఱుచు, జీబు, గుమురు. రూ. గుబురు, తంపర - 2 దట్టమైనది.

మొగడ, మొగ్గ - ౨ ముకుళము. చెఱకు, కనులుగలమ్రాను = గజపులుండు

నట్టివృక్షము, తియ్యమ్రాను - 3 చెఱకుగడ.

సీ. తెలుపు తెల్లన తెల్ల ♦ తెలి తెల్ల వెలి యన

ధవళవర్ణ మెసంగు ♦ దొవరు తొగరు

కెంజాయ యెఱు వెఱ్ఱి ♦ కెం పన రక్తవ

ర్ణమగు నల్లన కఱి ♦ నల్ల కప్పు

నలు పన నీలవర్ణము పొల్చు జామనఁ

బసరుచా యన శ్యామ ♦ మెసఁగుచుండు

నళిది పసు పనంగ ♦ నగుఁ బీతవర్ణంబు

తేట నున్నన నున్న ♦ తెలివి నునుపు

తే. నిర్ద మన స్నిగ్ధత కెసంగు ♦ నిగ్గు డాలు

మినుకు మిన మించు నిగ తల్కు ♦ మెఱుంగు చికిలి

కళకు జిగి రంగు మెఱ పనఁ ♦ బొలుచుఁ గాంతి

నొడ్డు దరి గట్టనఁగఁ గూల ♦ మొనరు సాంబ. 60

టీ. తెలుపు, తెల్లన, తెల్ల, తెలి, వెల్ల, వెలి-౬ శుక్లవర్ణము. తొవ

రు, తొగరు, కెంజాయ (ప్ర. కెంపు+చాయ), ఎఱుపు, ఎఱ్ఱి, కెంపు-౬

రక్తవర్ణము. నల్లన, కఱి, నల్ల, కప్పు, నలుపు-౫ నీలవర్ణము. చామన, పసరు

చాయ-౨ నలుపు తెలుపు గలిసినవర్ణము. ఆళిది, వసుపు-౨ పీతవర్ణము. లేట, నన్నన, నున్న, తెలివి, నునుపు, నిద్దము (ప్ర. స్నిగ్ధము.)-౬ నిర్మలత్వము. నిగ్గు, డాలు, మినుకు. రూ. మిన్ను, మిన, మించు, నిగ, తళుకు. రూ. తళ్ళు, మెఱుంగు, చికిలి, కళుకు, జిగి, రంగు, మెఱుపు-౧౫ కాంతి. ఒడ్డు, దరి, గట్టు-౩ తీరము.

సీ. ఆణి చినుకుఁబూస ♦ పాణి సుప్పాణి ము

తైము ముత్తియంబు ముత్య మనఁ దనరు

మాక్తికాఖ్యలు కెంపు ♦ మానికము రతన

మనఁగ మాణిక్యాహ్వానియంబు లలరుఁ

బగడము పవడం బనఁగ విద్రుమము పొల్పు

బక్కిరాయనితాయి ♦ పచ్చ యనఁగ

మరకతము దలిర్పు ♦ మగతాలు మూలతా

లన వజ్రము లగుఁ బుల్లంటుతాయి

తే కప్పతాయి యనఁగ నీల ♦ మొప్పఁ బిల్లు

పూరి చిగిరింత యేత్రింత ♦ పొనుఁగు గడ్డి

గఱిక పచ్చిక వెణుతురు ♦ కసపు తుంగ

విడవలి యనఁ దృణాఖ్యలు ♦ వెలయు సాంబ. 61

టీ. ఆణి, చినుకుఁబూస, పాణి, సుప్పాణి, ముత్తైము, ముత్తియము,

ముత్యము-౨ ముక్తాఫలము. కెంపు, మానికము, రతనము (ప్ర. రత్నము.)-

౩ మాణిక్యము. పగడము, పవడము-౨ ప్రవాళము. పక్కిరాయనితాయి,

పచ్చ-౨ మరకతమణి. మగతాలు, మూలతాలు-౨ వజ్రములు. పుల్లంటు

తాయి, కప్పతాయి-౨ ఇంద్రనీలమణి. పిల్లు, పూరి, చిగిరింత, ఏత్రింత,

పొనుఁగు, గడ్డి, గఱిక, పచ్చిక, వెణుతురు, కసపు (ప్ర. ఘాసము.), తుంగ,

విడవలి-౧౨ తృణభేదములు.

సీ. ఎల్లి చుట్టువు గొడు ♦ గెండమలు వనంగ  
 ఛత్రంబు దనరు ధ్వజంబువేళ్లు  
 టెక్కము టెక్కెము ♦ టెక్కియము సిడంబు  
 పడగ డా లనఁ జెల్లు ♦ నిడివి నిడుద  
 సోగ నిడుపు చాఁపు ♦ నాఁగ దీర్ఘమున కౌ  
 మలుఁగు చా టోలము ♦ మలు వనంగ  
 దగుఁ బిఠానాఖ్యలు ♦ జగతి జగిలె తిన్నె  
 యరుఁ గన వేదిక ♦ కమరు నేల

తే. ఇల పుడమి మన్ను బువి పంటవలంతి యనఁగ  
 ధరణి కగు విష్ణు వెడలుపు ♦ విరివి పఱపు  
 వెడఁద యన విస్తరాఖ్యలు ♦ వెలయుఁ బైరు  
 ససి యనఁగ సస్యనామము ♦ లెసఁగు సాంబ. 62

టీ. ఎల్లి, చుట్టువు, గొడుగు, ఎండమలువు (గు)-ర ఛత్రము. టెక్కము, టెక్కెము, టెక్కియము, సిడము, పడగ (ప్ర. పతాక.), డాబు-  
 ౬ ధ్వజము. నిడివి, నిడుద, సోఁగ, నిడుపు, చాఁపు - ౫ దీర్ఘమైనది. మ  
 టుఁగు, చాటు, ఓలము, మటువు - ౪ మూఁత. జగతి, జగిలె, తిన్నె, ఆ  
 రుఁగు-౪ వేదిక-తిన్నె. నేల, ఇల, పుడమి (ప్ర. పృథివి.), మన్ను, బువి  
 (ప్ర. భువి), పంటవలంతి = పంటలిచ్చు నాఁడుది - ౬ భూమి. విష్ణు, వెడ  
 లుపు. రూ. వెడల్పు, విరివి. రూ. విఱివి, పఱపు, వెడఁద - ౭ వైశాల్యము.  
 పైరు, ససి - ౧ సస్యము.

సీ. మోడు మొరడు మొద్దు ♦ మోటన స్థాణు వౌ  
 బొటియ కలుఁగు బొక్క ♦ బొంద లోయ  
 యన బిలాఖ్యలు చెల్లు ♦ నడుసు బురద తొంపి  
 యస లనఁ బంకాఖ్య ♦ లెసఁగు మడుఁగు

మడు వన ప్రాద మొప్పు • బొడ వన నున్నతం  
 బగు గోడ యనంగ గుడ్డంబు పొల్పు  
 సోరణగం డ్లన • మీలు గవాక్షము  
 మాడుగుల్ మిదైలు • మచ్చు లనంగ

తే. దారునిర్మితగృహము లౌ • దరకసంబు  
 బత్తళిక పొది దొన యన • బరంగు దూణి  
 పెట్టి మందసమును బెట్టె • పెట్టియ యన  
 బేటికాభిఖ్య లగు గుణపేటి సాంబ.

63

టీ. మోడు, మొరడు, మొద్దు, మోటు-ర స్థాణువు - కొమ్మలులేని  
 చెట్టు. బొటియ, కలుంగు, బొక్క, బొంద, బొయ-గి బిలము. అడును,  
 బురద, తొంపి, ఆసలు - ర పంకము. మడుంగు, మడువు - ౨. ప్రాదము.  
 పొడవు - ౧ ఉన్నతము. గోడ-౧ కుడ్డము. సోరణగండ్లు - ౧ గవాక్షము,  
 మాడుగులు, మిదైలు, మచ్చులు-౩ కొయ్యలతో గట్టినయిండ్లు. తరకసము.  
 బత్తళిక, పొది, దొన - ర ఆములపొది. పెట్టి, మందసము, పెట్టె, పెట్టి  
 య-ర పేటిక.

సీ. ఎన బోడు మాదిరి • యీడు పురుడు మాది  
 సాటి పాటి తరంబు • దీటు వినుసు

సరి యుద్ది ప్రతి దిన్ను • సవతు పోలిక దొర  
 జత యనంగా సదృశమున కెసంగు

బల్లకి పల్లకి • పాలకి పాల్కి నా  
 బల్యంకికాఖ్యలు • పరంగు లాలి

యుయ్యాల యుయ్యేల • యూయెల తొట్ల జో  
 ల యనంగ డోలి కా • హ్వయము లెసంగు

తే. గంకటియు మంచ మనఁ జెల్లు ♦ ఖట్వమునకుఁ  
 బీట పలక యనఁగ నొప్పు ♦ బీతమునకు  
 బరణియుఁ గరాట మనుపేళ్లు ♦ భరణి కమరు  
 నిచ్చెన యనఁగ నిశ్రేణి ♦ నెగడు సాంబ. 64

టీ. ఎన, జోడు, మాదిరి, ఈడు, పురుడు, మాచి, సాటి, పాటి,  
 తరము, దీటు, దినుసు, సరి, ఉద్ది, ప్రతి, దిన్ను, సవతు, పోలిక, దొర, జక-  
 ౧౯ సమానములునుట. పల్లకి, పల్లకీ, పాలకి, పాల్కి - ౪ పల్లకి. లాలి,  
 ఉయ్యాల. రూ. ఊయాల - ఊయల, ఉయ్యల. రూ. ఉయ్యల-ఊయెల-  
 ఊయెల-ఉయెల, తొట్ల, జోల - ౧౧ డోలిక. కంకటి, మంచము - ౨  
 ఖట్వము. పీట, పలక-౨ ఆసనము. బరణి, కరాటము - ౨ కాటుకభరణి.  
 నిచ్చెన - ౧ నిశ్రేణి - ఎక్కుసాధనము.

సీ. ఉలి యు క్కిను మనఁగ ♦ నొనరు నయస్సంజ్ఞ  
 చెంబు రాగి యనఁ దామ్రం బెసంగుఁ  
 దగరము కరుగు డనఁగ సీసము రహించు  
 కాంస్యంబు వర్తిల్లు ♦ గం చనంగఁ  
 ద్రపునామ మమరుఁ బిత్తలి యిత్తలి యనంగఁ  
 గుండలు చట్లు మూఁకుళ్లు బుడ్లు  
 కడవలు బాసలు ♦ పిడతల్ వెసల్లన  
 భాండముల్ తగు నాచు ♦ పాచి యనఁగ

తే. శైవలం బగు నూతులు ♦ బావు లనఁగ  
 వెలయుఁ గూపంబులకు గుంట ♦ కొలను కొలకు  
 తిరుకొళం బన సరసికిఁ ♦ బరఁగు వాఁక  
 యేటు వంక వాఁ గనఁ జేరు ♦ లెసఁగు సాంబ. 65

టీ. ఉలి, ఉక్కు, ఇనుము - 3 ఆయము - లోహము. చెంబు (ఇది ద్రావిడము.), రాగి - ౨ తామ్రమశులోహము. తగరము, కరుగుడు - ౨ సీసము. కుండు - ౧ కాంస్యము. పిత్తళి, ఇత్తళి. రూ. ఇత్తడి - 3 త్రపు పనులోహము. \* కుండ, చట్టి, మూకుడు, బుడ్డి, కడవ, బాన, పిడత, వెసరు - ౮ మంటికుండలలోభేదములు. నాఁచు, పాఁచి - ౨ శైవాలము - పాఁచిలీగ. నూయి, బావి - ౨ బావి. గుంట, కొలను, కొలఁకు, తిరుకొళము (ఇది ద్రావిడపదము.) - ౪ సరస్సు. వాక, ఏఱు, వంక, వాగు - ౪ నది.

సీ. మీల్ మీలు చేపలు ♦ మీనులు తెఱగంట్లు  
మచ్చెము లనఁ జెల్లు ♦ మత్స్యములకు  
దాఁబేలు తామేలు ♦ నాఁ బొల్పుఁ గూర్చము  
నెం ద్రెండ్ర కా యన ♦ నెసఁగుఁ గర్కి  
యోడ కల మనంగ ♦ నొనరు నావకు వాన  
జడి ముసు రనంగ వర్షమున కలరు  
వానతాల్ వడగండ్లు ♦ నా నొప్పుఁ గరకలు  
నిసు మన నిసు కన ♦ నిసు వనంగ

తే. మెఱయు నై కతనామముల్ ♦ కురుజుతేనె  
పుట్టతేనియ పెరతేనె ♦ పువ్వుదేనె

\* కుండ=సాధారణపాత్రము. చట్టి=నోరువెడల్పుగానుండుగిన్నెవంటిపాత్రము. మూకుడు = మూతపెట్టెడిపాత్రము. బుడ్డి = నోరునన్నగను బొడుపుగాను నుండుపాత్రము. కడవ=నీళ్లు మొదలగునవి తోఁడుబిందె. బాన=నోరు చిన్నదిగను కడుపు పెద్దదిగను నుండుకుండ. పిడత = చిన్నగిండి చెంబువంటి పాత్ర. వెసరు=మండుటకు దగినపాత్ర.

జాంటితేనియ యనఁ దగు ♦ సుమరసంబు

శంబధరనుతసుగుణక♦దంబ సాంబ.

66

టీ. మీను (దీనికి బహువచనము మీలు, మీల్, మీనులు), చేప, తెరిగన్ను, మచ్చెము (ప్ర. మత్స్యము.) - ౪ మత్స్యము. తాండేలు, తామేలు - ౨ కూర్మము. ఎండ్రీ, ఎండ్రకాయ - ౨ కర్కాటకము. ఓడ, కలము - ౨ నావ. వాన, జడి, ముసురు - ౩ వర్షము. వానతాలు, వడగండ్లు - ౨ వర్షోపలములు. ఇనుము, ఇనుపు, ఇనుక - ౩ సికత. కురుజులేనె, పుట్టలేనె, పెరలేనె, పువ్వుచేనె (పువ్వు+లేనె) = పుష్పములయందలిలేనె, జాంటితేనె - ౫ మకరందము.

సీ. జముకాణము తివాసి ♦ జంబుకాణ మనంగఁ

గంబళాఖ్య లగు బంగారు హాన్ను

జాళువా పుత్తడి ♦ మేలిమి బంగరు

పసిండి పొన్ను కడాని ♦ పైండి యుదిరి

యన సువర్ణము వొల్పు ♦ నపరంజి కుందనం

బనఁ దప్తకనక మాఁ ♦ దునుక తునియ

చిదురుప చిదురు నాఁ ♦ జెలఁగు ఖండమునకుఁ

బొది ప్రోగు వామియుఁ ♦ బ్రోవు తిట్ట

తే. కుప్ప యన రాశి కగు సజ్జ ♦ యుప్పరిగయు

మహాలు మేడ యనంగ హార్ష్య మగుఁ ద్రోవ

దారి తెన్ను తెరు వనఁ బంథంబు వెలయు

రవ రజం బన లవముపే ♦ శ్లఘను సాంబ.

67

టీ. జముకాణము, తివాసి, జంబుకాణము - ౩ కంబళము. బంగారు,

హాన్ను, జాళువా, పుత్తడి, మేలిమి, బంగరు, పసిండి, పొన్ను, కడాని,

పైండి. రూ. పయిండి, ఉదిరి - ౧౨ సువర్ణము. అపరంజి, కుందనము - ౨ పుటము



శ్రేణిసంకారము. తునుక, తునియ, చిదురుప, చిదుర-ర ఖండము. పొడి, పొగ, వామి, ప్రోవు, తిట్ట, కుప్ప - ౬ రాశి. సజ్జ, ఉప్పరిగ, మహాలు (ఇది యన్యదేశ్యము.), మేడ - ౪ హర్త్యము. త్రోవ, దారి, తెన్ను, తెరువు-౪ హర్త్యము. రవ, రజము-౨ కొంచెము.

సీ. అడవి కాన యనంగ ♦ నటవికిఁ దగు హాసు

తోట సింగారపుఁదోట నంద

వన మనంగను నుపవన మొప్పు నడబావి

డ్గియ దొరు వన ♦ దీర్ఘిక తగుఁ

బవ్వళింపుబిడారు ♦ పడుకటి ల్లనఁ గేళి

గృహ మగు బోనపుటిల్లు వంట

యిల్లు సువారంపుటిల్లు బాకమం

దిరము రాజిలు దగఁతీర్పు చల్ల

తే. పంది లనఁ జలిపంది లనం దనర్పు

సలిలశాలాభిధలు నీరుచల్ల నీరు

మజ్జిగయు జలతక్రమామములు విసన

కట్ట వీవన యన వృంతక మగు సాంబ.

68.

టీ. అడవి (ప్ర. అటవి.), కాన (ప్ర. కాననము.)-౨ ఆరణ్యము.

హాసుతోట, సింగారపుఁదోట, నందవనము-3 ఉద్యానము. నడబావి,

డ్గియ. రూ. డిగ్గ, దొరువు - 3 దిగుడుబావి. పవ్వళింపుబిడారు, పడుకటిల్లు

(పడుక+ఇల్లు) - ౨ శయనగృహము. బోనపుటిల్లు(బోనము+ఇల్లు)=అన్నము

పాకముజేయునట్టి యిల్లు, వంటయిల్లు, సువారంపుటిల్లు (సువారము+ఇల్లు)=

వంటకైనయిల్లు-మహానసము-పాకశాల. దగఁతీర్పు, చల్లపందిలి, చలిపందిలి-

3 పానీయశాల. నీరుచల్ల, నీరుమజ్జిగ-౨ నీటితోఁగూడిన మజ్జిగ. విసనకట్ట,

వీవన - ౨ తాళవృంతము.

క. భువి నీస్థావరవర్ధను

సవరణప్రాసినను వినినఁ ♦ జదివిన యమ్మా

నవులను విద్యామతివై

భవశాలులఁ గా నొనర్పు ♦ పశుపతి సాంబా. 69

తా. పుడమియందు ఈస్థావరవర్ధను చక్కఁగా ప్రాసినవారును, వినినవారును, చదివినవారును నీయనుగ్రహమువలన విద్య, మతి, కలిమియుఁ గలవారగునట్లు చేయుము.

స్థావరవర్ధ సమాప్తము.

తిర్యగ్వర్ధ.

క. శ్రీగౌరీపతి నీవై

బా గౌరీతి రచియింతుఁ ♦ బటుకవితాధా

రాగతిఁ దిర్యగ్వర్ధను

వేగమె నిగిడించి ప్రోవఁవే శ్రీసాంబా. 70

తా. కాంతియుతుఁడవయిన ఓ గౌరీనాయకా! నీకంకితముగాచక్కని శైలిని దిట్టమైన కవిత్వధార మెరియఁ దిర్యగ్వర్ధను వేగిరముగా రచియించెదను. దానిని వేగిరముగాఁ గొనసాగించి కాపాడుము.

సీ. నెఱసరి సింగంబు ♦ తెఱమొగము మెకంబు

మెకములదొర జడఁమెకము బొబ్బ

మెకము వెడఁదనోటిఁమెకము గుబ్బలిపట్టి

గుట్ట మేనుంగులఁగొంగ యనఁగఁ

జెలఁగు సింహముపేల్లు ♦ పులి చాఱలమెకంబు

దెరువుఁగాపరి పసిఁతిండిపోతు

మువ్వన్నె మెక మనఁ ♦ బొలుపొందు వ్యాఘ్రంబు

వాప్రరము పటాణి ♦ వారువంబు

తే. జిక్కి మాపు గుఱ్ఱము తేజి ♦ యెక్కిరింత

తత్తడి రవాలు నడగఁడు ♦ కత్తలాని

తురికి బాబా యనఁగ నొప్పు ♦ దురగమునకుఁ

గొమ్మనఁగఁ దనమేరు శృంగమ్మ సాంబ.

71

టీ. నెఱసరి=కౌర్యముగలది, సింగము (ప్ర. సింహము.), తెఱమొగముమెకము=విరివి మోముగల మృగము, మెకములదొర=మృగరాజు, ఇడమెకము=కేసరములుగలది, బొబ్బ మెకము=గొప్ప నాదము చేయుమృగము, వెడఁద నోటిమెకము = విశాలముఖము గలమృగము, గుబ్బలిపట్టిగుఱ్ఱము = పర్వత పుత్రికి (పార్వతికి) వాహనము, ఏనుఁగులగొంగ = గజశత్రువు-౯ సింహము. పులి, చాఱలమెకము=గీతలుగలమృగము, తెరువుగాఁపరి=మార్గమునఁ గాచియుండునది, పసితిండిపోతు = పసులను భక్షించునది, మువ్వన్నె మెకము=ముండువర్ణములు (నలుపు, తెలుపు, పసుపు) గల మృగము - గి వ్యాఘ్రము. వాప్రరము, పటాణి, వారువము. రూ. వార్వము, జిక్కి, మాపు, గుఱ్ఱము, తేజి. రూ. తేజీ, ఎక్కిరింత. రూ. ఎకిరింత, తత్తడి, రవాలు, నడగఁడు, కత్తలాని. పా. కత్తళఁడు, తురికి, బాబా-౧౦ అశ్వము. శృంగము-౧ శృంగము.

నీ. సి బ్బేమేనిమెకంబు ♦ గబ్బుచెంపమెకంబు

గొప్పయజ్ఞమెక మెక్కుడుమెకంబు

గౌరు చెయ్యిగలమెకము రెండుత్రాగు డే

నుఁగు పలుగొమ్ములు ♦ దగినమెకము

హత్తి బల్లలమెకం ♦ బన దంతిపేళ్ళగుఁ

బుట్టకూటిమెకంబు ♦ బొచ్చుమెకము

వెనుచూపుమెక మెల్లు ♦ వెలిసోటిమెక మన  
 భల్లూకనామముల్ ♦ పరఁగు గొరిజ  
 తే. గొరిసె యన ఖుర మమరును ♦ గో రనంగ  
 నఖము తగు బోడనలు రవనడలు నడ్డ  
 వేడెములు పర్వులనఁ జుట్టు ♦ వేడెములనఁ  
 బంచధారలనామముల్ ♦ పరఁగు సాంబ.

72

టీ. సిబ్బెమేనిమెకము=పొడలుగలమేనితోఁ గూడినమృగము, గబ్బు  
 చెంపమెకము = మదగంధముగలమృగము, గొప్పయజ్ఞమెకము=పెద్దపాదము  
 లుగల మృగము, ఎక్కుడుమెకము=రాజులెక్కిడిమృగము, గొరు, చెయ్యి  
 గలమెకము=తొండముగలమృగము, రెండుత్రాగుడు = రెండుమాటులుత్రా  
 గునది-ద్విపము, ఏనుగు. రూ. ఏనిక, పలుగొమ్ములు దగినమెకము=పండ్ల  
 కొమ్ములుగాఁగల మృగము, హత్తి (ప్ర. హస్తి), బల్లలమెకము=గొప్పతల  
 గలమృగము-౧౩ గజము. పుట్టకూటిమెకము=పుట్టకూటిని (చీమగుడ్డతోఁ  
 గూడిన పుట్టమంటిని)దినమృగము, బొచ్చుమెకము=బిడలినిండుగవెండుకలు  
 గల మృగము, వెనుచూపుమెకము, ఎల్లు, వెలిసోటిమెకము-గి ఎలుగు  
 గొడ్డు. గొరిజ, గొరిసె - ౨ గిట్ట-ఖురము. గోరు-నఖము. బోడనలు=ధా  
 తకములు, రవనడలు=ఆస్కందితములు, ఆడ్డవేడెములు=రేచితము, పర్వులు=  
 పుతములు, చుట్టువేడెములు=వల్లితములు-గి గుఱ్ఱముయొక్క నడకభేదములు.

సీ. పసి గిడ్డి మొద వాపు ♦ పసరము తొడు కనఁ  
 బళువుపేళ్లగు గిబ్బు ♦ బసవఁ డాల  
 పోతు నాఁబోతు మూఁపురముదా ల్పెద్దు ము  
 క్కంటిమా వన వృషాఖ్యలు దనర్చు  
 గోడె గిత్త యనంగఁ ♦ గొఱలు నుత్సాఖ్యలు  
 క్రేపు పడ్డయు దూడ ♦ లేగ పెయ్య

యన వత్సనామంబు ♦ లలరును నెనుపెంటి  
 బట్టె నా మహిషికే ♦ బరంగు దుంత  
 తే. దున్న పో తన మహిషమా ♦ దొడ్లు తొట్టు  
 పట్టు లనంగ గోస్థానముల్ ♦ పరంగు మంద  
 కదుపు పదు వనఁ జెలంగు గోగణము పాగ  
 లాయ మన నొప్పు వాజితా♦లకును సాంబ.

73

టీ. పసి, గిడ్డి, మొదలు, ఆవు, పసరము, తొడుకు-౬ పశువు. గిబ్బ, బసవఁడు, ఆలపోతు, ఆఁబోతు, మూఁపురముదాల్పు, ఎద్దు, ముక్కంటిమావు = శివునివాహనమైనది - ౭ వృషభము. కోడె, గిత్త - అచిన్నయెద్దు-ఉత్తము. క్రేపు, పడ్డ, దూడ, లేఁగ, పెయ్య - గి ఆవుదూడ-వత్సము. ఎనుపెంటి (ఎనుము+పెంటి), బట్టె-అమహిషి-గేదె. దుంత, దున్న, పోతు - ౩మహిషము. దొడ్డి, తొట్టుపట్టు - ౨ పసులకొట్టము. మంద, కదుపు, పదువు - ౩ ఆవులగుంపు. పాగ. పా. పాగా, లాయము - ౩ ఆశ్వశాల.

సీ. సింగంబుగొంగ దచ్చియడుగులమెక మ  
 నంగ శరభాఖ్య లౌఁ ♦ దగరు జంట  
 మొగమువేలుపుతేజి ♦ పొట్టేలు గొటియపో  
 తేడిక యన మేష ♦ మెసంగు నిజ్జీ  
 నులికొమ్మమెక మన ♦ వెలయుఁ గృష్ణమృగంబు  
 జింక లే డన మృగి ♦ చెలంగుఁ బిల్లి  
 చీలి యనంగ మాఁజ్జాల మాఁ గుండేలు  
 చెవులపో తనంగ రంజిలు శశంబు

తే. నొంటె లొట్టిపిట్ట యనంగ ♦ నుష్ట మమరుఁ  
 గణితి కణఁ జనఁ దనరు గోకర్ణ మృగము

పిక్కుమెక మెండ్రీమేతరి ♦ నక్క బుద్ధి

• మెక మనంగ జంబుకాఖ్యలు ♦ మెఱయు సాంబ. 74

టీ. సింగపుగొంగ = సింహమునకువెరోధి, దచ్చియదుగులమెకము = ఎనిమిదికాళ్లమృగము-౨ శరభమృగము. తగరు, జంటమొగమువేలుపులేజి. రెండుముఖములుగల వేల్పునకు(అగ్నికి)వాహనము, పొట్టేలు, గొఱియపోతు. రూ. గొట్టెపోతు. ఏడిక - ౫ మేషము. ఇట్టి, నులికొమ్మమెకము = మెలికలు దిరిగినకొమ్మలు గలమృగము - ౨ కృష్ణమృగము. జింక, లేడి. రూ. లేటి-౨ ఆడుజింక. పిల్లి, చీలి - ౨ మార్జాలము. కుందేలు, చెవులపోతు-౨ శశము. ఒంటె. రూ. ఒంటియ, లొట్టిసిట్ట. రూ. లొట్టిపిట-లొట్టిసిట్ట-లొట్టిపిట. పా. లొట్టియ-లొట్టె-లొట్టేనుగు-౬కృష్ణము. కణితి. రూ. కడితి, కణజు. రూ. కడజు-౪ గోకర్ణమృగము. పిక్కుమెకము=పంచన చేయుమృగము, ఎండ్రీమేతరి = ఎండ్రకాయలనుదినునది, నక్క, బుద్ధిమెకము- ౪ జంబుకము.

సీ. కొమ్మలెంకిమెకంబు ♦ తిమ్మడు వెకిరింత

కోతి నాఁ గపివేళ్లు ♦ కొఱలుచుండు

జల్లితోకమెకంబు ♦ సవరంపుమెక మనఁ

జమరికిం జనుఁ బంది ♦ చప్పరింత

కొమ్మకాఁ డూటమెకమ్ము వేపులమిత్తి

ము నైలమేపరి ♦ మోటుమెకము

వాలుమెకంబు రోబంటరి యెంటరి

ముట్టెమెకము పీటవెట్టుమెకము

తే. ఏకలము గుద్దరిం తన ♦ నెసఁగు దంష్ట్ర

పొడమెకము దుప్పి యనఁ బొలుపడరు రామ

మృగము మనుబో తనఁగ ఋశ్యమృగము దనరు

బల్లి గౌ శన ముసలికి ♦ బరఁగు సాంబ.

టీ. కొమ్మటెంకి మెకము=చెట్లకొమ్మలె యునికిపట్టుగాఁగల మృగము-  
 శాఖామృగము, తిమ్మఁడు, వెకిరింత=తన్నెచ్చరించువారిని వెక్కిరించునది,  
 శోఁతి. రూ. శ్రోఁతి - గి వానరము. జల్లితోఁకమెకము=పలుచనివెండ్రుకలు  
 తోఁకయందుఁ గలమృగము, సవరంపుమెకము=సవరములకైనమృగము-అ  
 చమరమృగము. పంది, చప్పరింత=చప్పరించితినునది, కొమ్మకాఁడు=కొమ్మ  
 గలది, ఊటమెకము=దృఢమైనమృగము, వేపులమిత్తి = కుక్కలకుకత్తువు,  
 ముస్తెలమేపరి = తుంగగడ్డలనుదినునది, మోటుమెకము=\*మోటుపయోగింపఁ  
 బడుమృగము, వాలుమెకము=పూరమైనమృగము, రోబంటరి, ఒంటరి, ముట్టె  
 మెకము = ముట్టెగలమృగము, పీఁటవెట్టుమెకము=పల్లముత్రస్వికూర్చుండు  
 మృగము. ఏకలము, గుర్లరింత=గుఱగుఱయని చప్పుడుచేయునది-గర ఆదవి  
 పంది-వరాహము. పొడమెకము, దుప్పి - అ రామమృగము. మనుఁబోతు-  
 గి ఋశ్యమృగము. బల్లి, గొలి - అ బల్లి.

నీ. తోఁడేలు గొఱియల\*సూ డన వృక మొప్పు  
 ముంగిస వెంట్రువ \* ముంగి యనఁగ  
 బభ్రువు తగుఁ గొక్కు \* పందికొ క్కన మూషి  
 కకుఁ బొల్చు గాడిద \* గాలిగాఁడు  
 చలువగుఱ్ఱము తేవు\*జక్కి యన ఖరాఖ్య  
 లగు మొలుఁగుడు జాగి\*లమ్ము గుక్క  
 వేపి నా శునకంబు \* వెలయును దొండ యూ  
 సరవెల్లి యనఁ దగు \* సరటమునకుఁ  
 తే. జిట్టెలుక యన బాలమూ\*షికకుఁ బొల్చు  
 నుడుము తేళ్ల మేపరి యన \* నొనరు చుండు

\*మోటు-ఆనఁగా పందికెడుట మనుష్యాకారముగా నిలికిన కపట

లక్ష్యము.

శ్రీ కృష్ణదేవరాయల వంశావళి

నవని గౌధేరనామధేయములు మహిత  
సకలసురచక్రవర్తి శ్రీసాంబమూర్తి.

76

టీ. తోడేలు, గొఱియలసూడు = గొట్టెలకు శత్రువు - ౨ వృక  
ము. ముంగిస, పెంట్లువ, ముంగి - ౩ నకులము. కొమ్మ, పందికొమ్మ - ౩  
మూషికము. గాడిద, గాలిగాడు, చలువగుట్టము = చాకలి చలువచేసినబట్టలు  
మోయువాహనము, తేవుజక్కి = చాకిరేవునందుండుగుట్టము - ౫ భరము.  
మొలుగుండు, జాగిలము, కుక్క, వేపి - ౪ శునకము. తొండ, ఊసరవెల్లి -  
౨ సరట. చిట్టెలుక (చిటు+ఎలుక) = చిన్న ఎలుక - ౧ చుంచు. ఉడుము, తేళ్ళ  
మేపరి - ౨ ఉడుము - గౌధేరము.

సీ. తంతువాయ మగుఁ బాదట్టుపురుగు సన్న  
పిల్లి సాలీఁ డన ♦ రాళ్ళరాసి  
గాఁడు గరిమిడియెల్ల యన నాఖువు దగు  
నెఱకలు చట్టుపల్ ♦ గఱులు తెక్క  
లనఁ బడుములు పొల్పు ♦ లావు లీక లనంగఁ  
బర్జంబు తగు గువ్వ ♦ పక్కి పిట్ట  
పులుఁ గనఁ బక్షికి ♦ వెలయు మదికొలంకు  
పులుఁగు తెల్లనిపిట్ట ♦ నలువతేజి  
తే. పాలు నీరును వెలిసేయుపక్కి యంచ  
యన మరాళంబు తగుఁ గెంపుకనులపుల్లు  
తలిరుమేతరి సాకుడుపులుఁగు మావి  
కొమ్మయిలుపుల్ల కోవెల ♦ కోయి లనంగఁ  
బరభృతమునామధేయముల్ ♦ పరఁగు సాంబ.

77

టీ. పాదట్టుపురుగు. రూ. పాదొట్టుపురుగు = ఇండ్లలోపలి వాసము  
లకు పట్టెలకు పట్టెడుబూసిని గలిగించుపురుగు, సన్నపిల్లి, సాలీడు - ౪ సాలి



పురుగు. తాశ్శరాసిగాఁడు, గరిమిడియెలుక-గొప్పయెలుక. ఎఱకలు, చట్టు  
 పలు, గఱులు, అెక్కలు - ర పక్షములు. లావులు, ఈఁకలు-అఈఁకలు-  
 ప్పములు. గువ్వ, పక్కి (ప్ర. పక్షి.), పిట్ట, పులుఁగు-ర పక్షి. మదిగొలండ్ల  
 పులుఁగు = మానససరస్సునందలిపక్షి, తెల్లనిపిట్ట=తెల్లవర్ణముగలపక్షి, నలువ  
 లేజి=బ్రహ్మవాహనము, పాలునీరును వెలినేయుపక్కి, అంచ-గి హంసము.  
 కెంపుకనులపుల్ల = ఎఱ్ఱనికన్నులుగలపిట్ట, తలిరుమేఁతరి=చిగుళ్లు తినునది,  
 సాఁకుడుపులుఁగు=ఇతరులచే-కాకులచే సాఁకబడుపక్షి-వరభృతము. మావి  
 ...పుల్ల=మీమిడికొమ్మయందు వసించుపిట్ట, గోవెల, గోయిల-౬ గోకిలపక్షి.

నీ. పచ్చఅెక్కలపుల్ల ♦ పచ్చవిల్తునిలేజి  
 పలుకులపులుఁగు నాఁ ♦ జిలుక చిల్క  
 యనఁగ శుకాభిఖ్య ♦ లగు బట్టికాఁడు గో  
 ర్వంక గోరింక గోరంక యనఁగ  
 శారకాహ్వయము లెసంగు నట్టువపిట్ట  
 నెమ్మి జుట్టుఁబులుఁగు ♦ నెమిలి నమిలి  
 పురివిప్పియాడెడిపులుఁగు కన్నులుగల  
 పులుఁ గన బర్హికి ♦ వెలయుచుండు  
 తే. జంటపిట్ట బటువుగువ్వ ♦ జక్కవ యనఁ  
 గోకనామంబు లగు మంచుగ్రోలుపుల్ల  
 నిప్పులను మ్రింగుపులుఁగు వెన్నెలపులుఁ గన  
 నమరును జకోరనామధేయములు సాంబ.

78

టీ. పచ్చఅెక్కలపులుఁగు=ఆకుపచ్చనిఅెక్కలుగలపిట్ట, పచ్చవిల్తుని  
 లేజి=మన్మథునివాహనము, పలుకులపులుఁగు=మాటాడుపక్షి, చిలుక, చిల్క-  
 గి శుకము. బట్టికాఁడు, గోర్వంక. రూ. గోరువంక, గోరింక, గోరంక-  
 గికారిక.నట్టువపిట్ట=నాట్యమాడుపక్షి, నెమ్మి, జుట్టుఁబులుఁగు=జుట్టుగలపక్షి-

శిఖి, నెమలి. రూ. నెమిలి, నమిలి, పురివిప్పియాడెడిపులుగు=పింఛము విచ్చి  
యాడుపక్షి, కన్నులు గలపులుగు=నయనమువంటి యాకృతిగల పురిగం  
పక్షి - ౮ మయూరము. జంటపిట్ట=ఆలమగలు గలిసియుండుపక్షి, బటువు  
గువ్వ=గుండ్రనిపక్షి, జక్కవ - 3 చక్రవాకము. మంచుగ్రోలుపులుగు =  
మంచుపానముచేయుపక్షి, నిప్పులను మ్రింగుపులుగు, వెన్నెలపులుగు - 3  
చకోరపక్షి.

సీ. విరితేనెత్రావుడు • మరునల్లె బమిపుర్వు

తుమ్మెద తేటి ముద్దుగలకాళ్ళ

పురు గన భ్రమరంబు • పాలుచు లకోరీలు

బకదారు లొడ్డీలు • పల్లటీలు

పావురములు నేలపల్లటీల్ కూకిలు

పావురా లంతరపల్లటీలు

సురటీ లనంగఁ బొల్పును గలరవములు

కొక్కెర కొంచయుఁ • గొక్కరాయి

తే. యనంగ గ్రాంఛాఖ్య లగుఁ గొంగ • యన బకంబు

జాలె జలకట్టె యణుజు వేసడము లగుడు

జావడము వారణము బైరి • సాళువంబు

కనినెరము చెంచడము డేగ • యనంగఁ దనరు

శ్వేనమునకు మునీశ్వరాధీన సాంబ.

79

టీ. విరితేనెత్రావుడు=పూవులతేనెను బానముచేయునది, మరునల్లె=  
మత్తఘని కల్లెత్రాటివంటిది, బమిపుర్వు, తుమ్మెద, తేటి, ముద్దుగలకాళ్ళపు  
రుగు=మూండుజంటల (ఆఱు) కాళ్ళపురుగు - పట్పదము-౬ భ్రమరము.  
లకోరీలు, బకదారులు, ఒడ్డీలు, పల్లటీలు, పావురములు, నేలపల్లటీలు, కూకిలు,

పావురాలు, అంతరపల్లటీలు, సురటీలు - ౧౦ కపోతములు. కొక్కెర, కొంచ, కొక్కరాయి-3 క్రొంచపక్షి. కొంగ - ౧ బకము. జాలె. రూ. జాలియ, జలకట్టె. రూ. జలకట్టియ. పా. నెలకట్టె, అణుజా. రూ. అడుజా, పేనడము, లగుడు, జావడము, వారణము, బైరి. రూ. బయిరి, సాళవము. రూ. సాళ్వము, కనిసెరము, చెంచడము, డేగ - ౧౦ శ్వేనభేదములు.

సీ. కరువలిమేతరి ♦ కంటివిన్కరి పాము

పుట్టకాఁపరి త్రాఁచు ♦ చుట్టుపురుగు  
విసముతాలుపు చిల్వ ♦ బుసపుర్వు నా భోగి  
వెలయుఁ జిలువతోడు ♦ వెన్నుపాన్పు  
తడవులనిడుపఁడు ♦ తరిగట్టుత్రాఁడన  
నహిపతి కగు నజ్జయలుఁగువులుఁగు  
కోడి పుం జన నొప్పుఁ ♦ గుక్కుటనామముల్  
గుడ్లగూబ పగటిగ్రుడ్డి గూబ

తే. యనఁగ ఘూకాభిధానంబు ♦ లగు లకుముకి  
మీనవల్లంకి పొదలిక ♦ మీలగొంగ  
యనఁగఁ జను వర్తితకుఁ బేరు ♦ లమరు దివ్వె  
యార్పు మిడు తన శలభాఖ్య ♦ లమరు సాంబ. 80

టీ. కరువలిమేతరి = గాలిని భక్షించునది, కంటివిన్కరి = చక్షు  
శ్రవము, పాము, పుట్టకాఁపరి=పుట్టయందు వాసముచేయునది, త్రాఁచు,  
చుట్టుపురుగు = చుట్టుకొని యుండుకీటము, విసముతాలుపు = విషముధరించు  
నది, చిల్వ. రూ. చిలువ, బుసపుర్వు=బుసకొట్టుపురుగు-౧౦ పాము-సర్పము.  
చిలువతోడు=పాములకుతోడు, వెన్నుపాన్పు=విష్ణువునకు శయనమైనవాడు,  
తడవులనిడుపఁడు = చిరకాలము జీవించియుండువాడు, తరిగట్టుత్రాఁడు =  
మంధరవర్షతమునకుఁ గవ్వపుండ్రాడయినది - ౪ ఆదిశేషుఁడు. అజ్జయలుఁగు

పులుగు = చరణాయుధము, కోడి, పుంజు - 3 కుక్కుటము. గుడ్లగూబ,  
చగటిగుడ్డి = దివాంధము, గూబ - 3 ఘూకము. లకుముకి, మీనవల్లంకి,  
పొడలిక, మీలగొంగ = చేపలకువైరి-3 పిచ్చుక. దివ్వెయార్పు=దీపము  
చల్లార్చునది, మిడుత - ౨ శలభము.

సీ. కాటుకపిట్ట కూకటిగువ్వ యేత్రింత

పులుగులగదుమరి ♦ పోలిగాఁడు

నాఁగ భరద్వాజఃనామముల్ తగు గబ్బి

లము గబ్బిడా గబ్బిలాయి చీకు

రా యనంగనుఁ దైలపాయి కాఖ్యలు చెల్లు

మ్రానుదొలుచుపిట్ట ♦ మ్రానుపోటు

వనఁగ దార్వామాటమున కగు బెగ్గర

మన సారసమున ♦ కలరు నీరు

తే. కట్టె నీరుపా మన నలగర్ద మలరుఁ

బుడమిచెవి పాములబిడారు ♦ పుట్ట యనఁగ

మించు వల్లీకనామముల్ ♦ మెట్టు తాప

మెట్టిక యన పోపానాఖ్య ♦ మెఱయు సాంబ. 81

టీ. కాటుకపిట్ట, కూకటిగువ్వ, ఏత్రింత, పులుగులగదుమరి=పక్షు  
లను సంహరించునది, పోలిగాఁడు. రూ. పోలఁడు-౬ భరద్వాజపక్షి. గబ్బి  
లము. రూ. గబ్బిడము, గబ్బిడా. రూ. గబ్బిలా, గబ్బిడాయి. రూ. గబ్బి  
లాయి, చీకురా. రూ. చీకురువాయి-౮ తైలపాయిక. మ్రానుదొలుచుపిట్ట,  
మ్రానుపోటువు-౨ వడ్డంగిపిట్ట. బెగ్గరము - ౧ సారసపక్షి. నీరుకట్టె, నీరు  
పాము-౨ నీటిలో వసించుపాము-ఆలగర్దము. పుడమిచెవి=భూమికర్ణము,  
పాములబిడారు = సర్పగృహము, పుట్ట - 3 వల్లీకము. మెట్టు, తాప,  
మెట్టిక. రూ. మెట్టిక - 3 పోపానము.

సీ. గుమికాడు కాకి నాఁ ♦ గొఱలుఁ గాకమువేళ్లు

గ్రద్ద యనంగ గృధ్రంబు వెలయు

జరగు గుబ్బిలికాడు ♦ సకినాలు వెలయించు

పక్కి పగటిచీకు ♦ వైడికంటి

యనఁ గనకాక్షికి ♦ దనరు జవాది జ

వ్వాజి యనంగ సాంకవము దనర్పు

కస్తూరి వీణెయుఁ ♦ గస్తూరి యనఁ బొల్పు

మృగనాభి చట్టపుమెకము పునుఁగుఁ

తే. బిల్లి యొత్తెడుపిల్లి నాఁ ♦ జేళ్లు వెలయు

గంధిలమునకుఁ జాతకాఖ్యలు దనర్పు

వానకోయిల మబ్బునీరానుపిట్ట

యనంగఁ గైలాసశైలవిహార సాంబ.

82

టీ. గుమికాడు=కూటముచేర్చునది, కాకి - ౨ వాయసము. గ్రద్ద. రూ. గ్రద్ద - ౧ గృధ్రము. గుబ్బిలికాడు. రూ. గుబ్బిలి, సకినాలు... పక్కి=శకునములను దెలుపుచున్న, పగటిచీకు=పగలుకన్నులుదెలియనిది, వైడి కంటి = బంగరువంటికన్నులుగలది-గీ కనకాక్షి. జవాది. రూ. జవ్వాది- జవ్వాదు, జవ్వాజి. రూ. జవాజి - గీ సంకుమదము - ఒకసుగంధద్రవ్యము. కస్తూరి, వీణె. రూ. వీణెయ, కస్తూరి-రమృగమదము-ఒకచినుసు సుగంధద్ర వ్యము. చట్టపుమెకము-పునుగుచట్టముగల మృగము, పునుఁగుబిల్లి (పునుఁ గు+పిల్లి), ఒత్తెడుపిల్లి-3 ఒకజాతిపిల్లి. వానకోయిల, మబ్బునీరానుపిట్ట= మేఘజలమును ద్రావెనుపక్షి - ౨ చాతకపక్షి.

సీ. పొడకోడి కానపుం ♦ జడవిపుం జన వన

కుక్కుటం బగు బొల్లికోడి నీరు

కోడి యనఁగ జలఁకుక్కుటంబు దలిర్పు  
 పిట్ట పిచ్చిక యూరఁబిచ్చిక యనఁ  
 దగుఁ జటకమున కౌఁ దాఁటరి చలికాపు  
 కప్ప యనఁగ భేకఁ మొప్పు జలగ  
 నల్లత్రాగు డన రాజిల్లు జలూకము  
 మొగటిపురువు గోడపురువు నల్లి  
 తే. నాఁగ మత్కుణ మగు నీవఁ యీనఁగ యనఁగ  
 మక్షికకు నొప్పు ములుపుర్వుఁ మంటితిండి  
 తే లనఁగ పృశ్చికంబు వర్తిల్లు తొచ్చు  
 పురుగు దోమన మశకంబు పరఁగు సాంబ. 83

టీ. పాడకోడి, కానపుంజు, ఆడవిపుంజు-3 వనకుక్కుటము. బొల్లి  
 కోడి, నీరుకోడి-1 నీటియందు వసించుకుక్కుటము. పిట్ట, పిచ్చిక, ఊరఁ  
 బిచ్చిక (ఊరక + పిచ్చిక) - 3 ఒకదినసుపిట్ట-చటకము. దాఁటరి=దుము  
 కునది, చలికాపు-వర్షాకాలమునఁ జలికిఁ బుట్టునది, కప్ప - 3 మండుకము.  
 జలగ, నల్లత్రాగుడు-రక్తపానము చేయునది-1 జలూకము. మొగటిపురువు,  
 గోడపురువు = గోడయందుఁ బ్రాకునట్టిపురుగు, నల్లి - 3 మత్కుణము.  
 ఈనఁ, ఈవ - 1 మక్షిక. ములుపుర్వు=కొండిగలపురుగు, మంటితిండి=  
 మన్ను భక్షించునది, లేలు - 3 పృశ్చికము. తొచ్చుపురుగు=అడుసుమీఁద  
 వాలుపురుగు, దోమ - 1 మశకము.

క. ప్రీతిని భవదంకిత మా

నీతిర్యగ్వర్ధ జగముఁ లెన్నఁగ లోకా

తీతం బై పూతం బై

ఖ్యాతం బై ధరను వెలయుఁ గావుత సాంబ.

తా. ఓ సాంబమూర్తి! నేను భక్తితో నీకంకితముగా నొసర్చిన యీ తిర్యగ్వర్ధు లోకులందఱు గొనియాడునట్లు మిక్కిలి ప్రసిద్ధమయి పావనమై, లోకాతీతమై పుడమియందు వెలుగును గాక.

తిర్యగ్వర్ధు సమాప్తము.

## నా నా ర్థ వ ర్ధ.

క. శ్రీనాయకసాయక వా  
జీనాయకముఖ్యవినుత • నీవేరిట నే  
నానార్థవర్ధుఁ జేసెద  
నానార్థము లొసఁగి ప్రోవు • ననుఁ గృప సాంబా. 85.

తా. త్రిపురసంహారసమయంబున విష్ణువును దూపునుగాఁ జేసికొన్న వాఁడా! బ్రహ్మదిదేవతలచేఁ బొగడఁబడువాఁడా! నీకంకితముగా నానార్థ వర్ధును రచించెదను. నీవు నాకన్నీసంపదల నొసఁగి కాపాడుము.

నీ. గుణమున కాటుకుఁ • గోవు నా విలసిల్లు  
గోతికి శాఖ కౌఁ • గొమ్మ యనఁగ  
శకలంబునకును మాటకు బలు కన మించు  
నిసువును గోవు నౌఁ • బసి యనంగఁ  
గఱికిఁ బైపూరికిఁ • గ ప్పనఁ జెన్నొందుఁ  
గొట్టుకుఁ గడమ కౌఁ • గొఱతె యనఁగ  
మగగుట్టుమునకు గుల్మమున కౌ గుం డన  
నెలకు జాబిల్లి కౌ • నెల యనంగ  
తే. నూటకును జేవకుఁ దనర్పు • నూట యనఁగ  
వేడుటకుఁ గాఁకకుఁ దలిర్పు • వేడి యనఁగ

నంకమునకు బిడ్డకును గం ♦ దనఁగఁ బరఁగు  
లలితమునిమానసాబ్జరోలంబ సాంబ.

86

టీ. 1 కోపు=అల్లెత్రాడు, ఆట. 2 కొమ్మ = ఆడుది, చెట్టుకొమ్మ.  
3 పలుకు=తెనుక, మాట. 4 పసి=బాలుఁడు, పసరము. 5 కప్పు = నల్లన,  
ఇంటిపైకప్పు. 6 కొఱత=కొఱ్ఱు, తక్కువ. 7 గుండు-మగగుఱ్ఱము, గుల్ల  
ము. 8 నెల=మాసము(30 దినములు.), చంద్రుఁడు. 9 ఊట=బలము, నీటి  
యూట. 10 వేడి (వేడుధాతువు-క్వార్థకము)=వేడుకొని యనుట,  
ఉష్ణము. 11 కందు=కళంకము, బిడ్డఁడు.

సీ. ఈతచెట్టును లోతు ♦ నీత యనఁ జెలంగు  
నజ్జకుఁ గ్రింది కౌ ♦ నడు గనంగ  
మాల్కికి నడత కి ♦ మృగు నలవా టన  
నమ్మకు నవ్వ కౌ ♦ నవ్వ యనంగ  
గొడుగును మఱునాఁడు ♦ నలరు నెల్లి యనంగ  
నెఱ్ఱకుఁ దిండి కౌ ♦ నెర యనంగ  
విరికి నొప్పుటకును ♦ వెలయు నల రనంగ  
జేరును దండ యాఁ ♦ జే రనంగ

తే. నది యనుటకు భంగమున కౌ ♦ నల యనంగ  
నాత్రమునకు వృత్తమున కౌ ♦ నక్కఱ యన  
నాలమునకుఁ బలుకుట కౌ ♦ నని యనంగ  
నంబరధునీలసజ్జటాడంబ సాంబ.

87

టీ. 1 ఈత=ఈతచెట్టు(ఇది సమాసపదముయొక్క యొకభాగము,  
దీనికి ప్రాతిపదికము.), నీటియందుఈడుట. 2 అడుగు=పాదము, క్రిందిభా  
గము. 3 అలవాటు=మాలిమి, స్వభావము. 4 అవ్వ=తల్లి, తాతతల్లి, తల్లికత్తి.



5 ఎల్లి = గొడుగు, మఱునాఁడు-రేపు అనుట. 6 ఎఱ (శకటరేఫము) = ఎఱుపు, ఎర (లఘురేఫము) = ఆహారము. 7 అలరు = పుష్పము (నామము.), ఒప్పు (క్రియ.). 8 పేరు = దండ, నామధేయము. 9 అల = ఆయనుట (విణ), శరంగము. 10 అక్కఱ = ఆశ్రమము (అలఘురేఫము), అక్కర యను నొక పృక్షము (లఘురేఫము.). 11 అని = (అనుధాతువు క్తార్థము. అవ్య.) చెప్పి, యనుట, యాధము నామము.

సీ. ములికికి జెలుపుకోఁపునకు నల్లనఁ బొల్పు  
నైదును దాను నేఁ నన రహించుఁ  
జెవిసొమ్మునకును దంతువుకుఁ బోఁ గనఁ జెల్లు  
బురిటికి సాటికిఁ బురు డనఁ దగు  
నడవికిఁ జూడమి ఁ కగుఁ గాన యనఁ బొల్పు  
గల్గును తొయియుఁ గల్గనంగఁ  
గంచుకొమ్మునకు శృంగమున కౌ గొమ్మనఁ  
బాఁచికి దొంగ కౌ నాఁ చనంగఁ

తే. గరువలికి దయ్యమునకు నౌ ఁ గాలి యనఁగ  
ఘటికయును దల్పుమల్కునౌ ఁ గడియ యనఁగ  
నూటికిని మర్దనమున కౌ నూ అనంగ  
జటులదై తేయమదలై లఁశంబ సాంబ.

88

టీ. 1 అల్లు. రూ. అలుఁగు = బాణము, చెఱువుకట్టయొక్క కొనభాగము. 2 ఏను = విదు, 'నేను' అనుదానికి రూపాంతరము. 3 పోఁగు = కర్ణఘాషణము, దారము. 4 పురుడు = ఆకౌచము (జాతము), సమానము. 5 కాన = ఆడవి, కనుధాతువు తుమున్నర్థము (మాచుటకు అనుట). 6 కల్లు = తాయి, మద్యము. 7 కొమ్ము = కంచుతోఁజేయఁబడినయొక వాద్యవిశేషము, శృంగము. 8 నాఁచు = పాఁచి, దొంగ. 9 గాలి = గాడ్పు, దయ్యము. 10 గడి.

య=ఘటిక (24 నిమిషములకాలము), కలుపుగొల్లెము. 11 నూలు=పదిపదులు (సామము.), బండమీద నొకవస్తువును రాచుట.

సీ. కడుపుగడ్డయుఁ దూము ♦ నడరు బల్ల యనంగ  
విఱివికి శయ్య కౌఁ ♦ బఱ పనంగఁ

గొముదికిని మ్రొక్కు ♦ కగు వెన్నెల యనంగఁ  
బగలును గంటు నౌఁ ♦ బగ లనంగ

నంగళ్లు నొకపోఁగు ♦ నగును బేట యనంగ

నెమలికి మైత్రి కౌ ♦ నెమ్మి యనంగఁ

బసుపుతావికి వీధి ♦ కెనఁగు వాడ యనంగఁ

జలికిని గాలి కౌ ♦ వలి యనంగఁ

తే. బట్టునకుఁ గొమ్మనుటకు నౌఁ ♦ బట్టనంగ

భేదమునకు మూలమున కౌ ♦ వేఱనంగ

ఫలమునకు వృద్ధునకుఁ దగుఁ ♦ బండ్లనంగ

దాసహృదయకాసారకాదంబ సాంబ.

89

టీ. 1 బల్ల = కడుపులోనిగడ్డ, తూము. 2 పఱపు (పఱచుధాతువు కృదంతము)=పాన్పు, వైశాల్యము. 3 వెన్నెల=జ్యోత్స్న-చంద్రునికాంతి, నమస్కారము. 4 పగలు(ఏకవచనము-పగ)=విరోధములు, దినము (ఈయర్థమున. 'పగలు' అనునదే ఏకవచనము.) 5 పేట=అంగళ్లవరుస, ఒకమాలిపోగు. 6 నెమ్మి=నెమిలి, స్నేహము. 7 వాడ=పసుపువాసన, వీధి. 8 వలి=చలి, గాలి. 9 పట్టు=పట్టువస్త్రము, పూనికి, తీసికొనుము అనుట (ఈయర్థమున నిది క్రియ). 10 వేఱు (అలఘురేఫము)=భేదము, వేరు(లఘురేఫము)=చెట్టు వేరు. 11 పండు=ఫలము, ముసలివాడు.

సీ. సాముకూటమునకు ♦ సరస కౌగరిడి నా

సోరును ములికి యకౌ ♦ దీరనంగఁ

హాయశాలకును బాగ ♦ కమరుఁ బాగా యన  
 మావి కామ్రమున కౌ ♦ మావి యనఁగఁ  
 గాహళి కొకచెట్టు ♦ కలరు బూరుగు యన  
 జడితికి విరతి కౌ ♦ వడి యనంగ  
 హొన్నున కుపకృతి ♦ కొనరు మేల్చి యనంగ  
 మురువును సొగసు నౌ ♦ మురు వనంగ  
 తే. గళుకునకుఁ గంపకోట కౌ ♦ వెలుఁ గనంగ  
 మాను మనుటయుఁ దరువు నౌ ♦ మా ననంగఁ  
 జేవడికిఁ బోలిక కెసంగుఁ ♦ కైవడి యన  
 డమరుశూలపాశాంకుశాడంబ సాంబ.

90

టీ. 1 గడి=సాముచేయుచోటు, సమీపము. 2 తీరు=కాంతి, బా  
 శము-ములికి. 3 పాగా=లాయము, తలగుడ్డ. 4 మావి=గుఱ్ఱము, మామిడి  
 చెట్టు. 5 బూరుగ=కాల్తీలీపుక్షము (బూరగ), వాద్యభేదము. 6 వడి=వే  
 గము, పద్మమందలియతి. 7 మేలిమి (మేల్చి)=బంగారము, ఉపకారము.  
 8 మురువు (మురుగు)=చేతికడియము, అందము. 9 వెలుగు=ప్రకాశము,  
 వెలుగు=పశువులుగాకుండుటకై చేలచుట్టునాటుకంప (ఈయర్థమున అర  
 నున్న లేదు). 10 మాను=విడుచు (క్రియ.), చెట్టు (నామము.). 11 కైవడి=  
 చేతియురవడి (సమస్తనామపదము), పోలిక (ఆవ్యయము).

సీ. ఘూకంబునకుఁ జెవి♦గూబ కౌ గూ బన  
 శిశువును బులియు నౌ ♦ జిలుత యనఁగ  
 సంధ్యవార్పుటకు సంజకు సందె యనఁ బొల్పుఁ  
 బక్షియుఁ దరువు నౌ ♦ బాల యనఁగ  
 నొకమూకునకు వాతె♦టకు మోవి యనఁ జెల్లు  
 రిక్కయు బొట్టు నౌ ♦ జొక్క యనఁగఁ

గూరకు శ్వాసానఃకుఁ జెలంగు నూర్పన  
 హెచ్చు నెక్కుటయు నొఁ నెక్కు డనఁగఁ  
 తే. గుచమునకుఁ దల్పుచీలకుఁ గుబ్బ యనఁగఁ  
 బక్కుకును గుణపమున. కౌఁ బడు గనంగ  
 దళసరికిఁ బర్ణమునకు నొఁ దళ మనంగ  
 శంబరాంకకపర్ణావఃలంబ సాంబ.

91

టీ. 1 గూబ=గుడ్లగూబ, చెవిలోపలిరంధ్రము. 2 చిటుత=బిడ్డ, పు  
 లి. 3 సంజె=సంధ్యావందనము, సంధ్యాకాలము. 4 పాల=పాలపక్షి, పా  
 లచెట్టు, క్షీరికవృక్షము. 5 మోవి=వృక్షవిశేషము, పెదవి. 6 చుక్క=న  
 త్కృతము, తిలకము. 7 ఊర్పు=శాకము, ఊపిరి. 8 ఎక్కుడు=అధికము, ఎ  
 క్కుట. 9 గుబ్బ=స్తనము, తలుపుచీల. 10 బడుగు=చిక్కినవాడు, పీనుఁ  
 గు. 11 దళము (దేశ్యము)=దట్టమైనది, (సంస్కృతము) ఆకు.

సీ. లే పన మెత్తకుఁ లేపుటకుఁ దనర్చు  
 డా లనఁగాఁ గాంతిఁ డాలుఁ బరఁగు  
 నా డనఁ దగు నాదిఁనమునకు నీమకు  
 మిం చన జడలకుఁ మీలుట కగు  
 మోడి నా నల్కకుఁ బైడితున్నకుఁ జెల్లు  
 బా రన బార యీఁరాలు నొనరు  
 దండ నాఁ జెంతకుఁ దామంబున కెసంగు  
 సరి యన దండకుఁ సమమున కగుఁ  
 తే. దోర మనఁగను స్థూలముఁ నోముదార  
 మమరు నా తీర్తిగయును నూఁగారునగును  
 గ్రుడ్డనఁగ నండమున కంధఁకునకుఁ బొసఁగు  
 నంబరతరంగిణీజటాఁడంబ సాంబ.

92

టీ. 1 లేపు=పాన్పు (నామము.), లేపుట (క్రియ). 2 డాలు=కాంతి పెక్కెము. 3 నాడు=ఆదినము (అరసున్నయున్నది.), నాడు=దేశము (అరసున్నలేదు.). 4 మించు = మెఱుపుదీగె (నామము), మీఱుట (క్రియ). 5 మోడి=కోపము, బంగారుతునుక. 6 బార=చాచినరెండుచేతులపొడుపు, పంద్రెండు 7 దండ = సమీపము, పూవులదండ. 8 సరి = దండ, సాటి 9 తోరము=హవయినది-నోముదారము. 10 ఆఱు = ఒకసంఖ్య - ఏడనొక్కటి, రోమావళి. (ఈయర్థమున ఆరు అని రూపము.) 11 గుడ్డు = అండము-గుడ్డివాడు.

సీ. కొప్పనంగను వింటిఁకొనకును గబరి కొ  
 నెన్ను నా నెన్నున • కెన్నుట కగు  
 న బ్బనంగను దండ్రి • కగపడమికి జెల్లు  
 నప్ప యనంగ దండ్రి • కక్క కమరు  
 గలు పన మడిలోనికసపును బెరుగు నా  
 బా సన నానకు • భాష కలరు  
 డ బ్బన గివ్వకు • డంబంబునకు బొల్పు  
 మే లన మరులకు • మెచ్చున కగు  
 తే. బా లగును తీరమునకును • భాగ్యమునకు  
 గవ్వు యన బత్రికకు జెవికవ్వు కెనయు  
 బాప యన బిడ్డకును గనుబాప కెనయు  
 దాపసోత్తమవినుతికదంబ సాంబ.

93

టీ. 1 కొప్ప=వింటికొన, స్త్రీలకొప్పు. 2 ఎన్ను=కంఠి (నామము), కలంచు (క్రియ). 3 అబ్బ=తండ్రి (కళ), దొరకగా (ద్రుతాంతము-అబ్బకో అని రూపము.), 4 అప్ప=తండ్రి, అక్క. 5 కలుపు = చేనిలోనికసపు, పెడుగు. 6 బాస=భాష, ప్రమాణము. 7 డబ్బు = డంబము, ధనము, గవ్వ.

8 మేలు=కోరిక, మెచ్చుకొనుట. 9 పాలు=క్షీరము, భాగము. 10 కష్ట= చెవిసాము, జాబు. 11 పాప=బిడ్డడు, కంటిపాప.

సీ. పెర యనఁగాఁ దేనెపెరకు వింతకుఁ బొల్పు  
మెలుఁ గనఁ గాంతికిఁ మించున కగు  
బండ నాఁ దిట్టుకుఁ బలుగుతాతికిఁ జెల్లు  
బంతి నాఁ జెండును బంక్తియు నగు  
బెరుఁ గన దధికిని వృద్ధికి దనరారు  
వేట నా గొఱియకు వేట కమరు  
వెలి యన బయటికి వెల్లనకుఁ దనర్చు  
వీడన వదలును వీడు నలరు

తే. మ బ్బనఁగ మందుసొక్కును మబ్బును నగు  
బులు గనఁగ లాంఛనమునకుఁ బులుఁగు కొదవు  
నా లనఁగ గోవులకు భార్య కతిశయిల్లు  
శంబరాహితమదభిదాడంబ సాంబ.

94

టీ. 1 పెర (ల. రే.) = తేనెతెట్టె, పెఱ (అల. రే.)=అన్యఁడు.

2 మెలుఁగు=కాంతి, మెలుపు. 3 బండ=తిట్టు, పలుగుతాయి. 4 బంతి = చెండు, వరుస. 5 పెరుఁగు = దధి (అరసున్న), వృద్ధియగు (అరసున్న లేదు క్రియ). 6 వేట=వేటాడుట, గొట్టె. 7 వెలి=బయలు, తెలుపు. 8 వీడు =వదలు (క్రియ), పట్టణము (నామ.). 9 మబ్బు = మందుసొక్కు, మేఘము. 10 పులుఁగు=పక్షి, గుఱుతు (అరసున్న లేదు). 11 ఆలు=గోవులు (బహువచనము), భార్య (ఏకవచనము).

సీ. గురు వన నొజ్జకుఁ బరువునకుఁ జెలంగు  
నారి నా యల్లెకు నాతి కెనయు

నూ రనఁ బల్లెకు ♦ నూరువునకుఁ బొల్పుఁ  
 దమి యన రాత్రికిఁ ♦ దమికి నమరుఁ  
 గరి యన దంతికిఁ ♦ గప్పునకుఁ దనర్పుఁ  
 జింత నాఁ దింత్రిణి ♦ చింత యొనరు  
 మూల యనఁగఁ గోణమునకు రిక్కకుఁ జెల్లు  
 మను వన బ్రతుకును ♦ మనువును నగుఁ  
 తే. గూట మన శిఖరమునకు ♦ గుంపున కగు  
 జాతి యన నన్వయమునకు ♦ జాతి కెనయుఁ  
 బురి యనఁగ నెమ్మిత్తోఁకకుఁ ♦ బురికిఁ దనరు  
 సకలసురచక్రవర్తి శ్రీ. సాంబమూర్తి.

95

పదము.	సంస్కృతమైనపుడు.	తెనుఁగయినపుడు.
1 గురువు	ఉపాధ్యాయుఁడు	వరువు
2 నారి	స్త్రీ	అల్లెతాడు
3 ఊరు	తొడ	గ్రామము
4 తమి	రాత్రి	కోరిక
5 కతి	ఏనుఁగు	కఱివలుపు
6 చింత	విచారము	చింతచెట్టు
7 మూల	నక్షత్రము	కోణము
8 మనువు	ఒకరాజు	బ్రదుకు
9 కూటము	కొండకొన	గుంపు
10 జాతి	జాతిభివృద్ధి	కొలము
11 పురి	చుట్టణము	నెమలిసింఛము.

క. నిస్తులలక్షణకవి యగు

కస్తూరీరంగసుకవి ♦ ఘటియించినయీ

సిస్తుగునాంద్రనిఘంటు ప్ర

శస్తంబై వెలయుఁగాత ♦ జగతిని సాంబా.

96

తా. ఓ సాంబమూర్తి! సాటిలేని లక్షణవేత్త యగు కస్తూరీరంగ  
సుకవి రచించిన యామేలగునిఘంటువు పుడమిని ప్రసిద్ధ మై వెలయును  
గాక.

క. ఈరుచిరాంద్రనిఘంటు మా

హాదూధి వహించి మించి ♦ యారవిశేషభూ

తారక మై తారక మై

తారక మాఁ గాత సుకవిః తతులకు సాంబా.

97

తా. ఓ సాంబమూర్తి! ఈయుపయుక్తమయిన తెలుఁగునిఘంటువు  
మిక్కిలి వన్నె కెక్కి, యన్నినిఘంటువులను మీఱి, సూర్యచంద్రనక్షత్రము  
లున్నంతవఱకును సుకవిజనులకు పదార్థసందియములను దీర్చి కడతేర్చినచే  
కాశ్వతమయి యుండునుగాక.

నానార్థవర్ణ సమాప్తము.

సాంబనిఘంటువు సమాప్తము.



శ్రీ ర స్త.

# సాంబనిఘంటువు

అకారాదిశబ్దానుక్రమణిక.

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అ.		అగపడెను	51	అడివము	65
అంగడి	66	అగ్గమయ్యెన్	51	అడియాలము	47
అంగద	57	అగ్గలంబాయెను	71	అడుగు	44, 100
అంగమచ్చము	47	అగ్గి	17	అడుగుకైదు...	} 9
అంగలార్పు	57	అగ్గించెను	61	దునెదారి	
అంచ	93	అచటన్	64	అడుగుతాటించెన్	61
అంచతేజిపాలంతి	10	అచ్చంపు...జాబ	8	అడుగు...గలాండు	8
అంజ	44	అచ్చటన్	64	అడుజు	94
అంటుగైకొనియెను	52	అచ్చరలు	25	అడుసు	80
అంబెను	51	అచ్చు	68	అడ్డ	73
అండ	62	అచ్చెరువు	47	అడ్డగించెను	52
అంతరవల్లటీలు	94	అచ్చోన్	64	అడ్డవేడెములు	88
అందగాండు	34	అచ్చోటన్	„	అబుజు	94
అందున్	64	అటన్	„	అతివ	46
అందెను	51	అటమరించెను	54	అత్తమ్మిల్లెను	49
అంపతి	67	అట్ట	66	అత్తి	77
అంపెను	64	అట్టపులుగు	95	అదరము	42
అకడన్	„	అడంచెను	56	అదరు	65
అక్క	30	అడలు	59	అదలించెను	58
అక్కజము	47	అడవి	85	అదిగో	64
అక్కడన్	64	అడవికావు	33	అదిమొదలు	57
అక్కర	100	అడవిద్రిమ్మరీండు	„	అదిసుత	„
అక్కతి	53, 100	అడవిపుంజు	97	అదె	64
అక్కు	42	అడిగిన...యావు	25	అనంగన్	} 69
అగడు	71	అడిగొట్టు	35	అనవుడున్	

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
ఆసి	55, 101	ఆరబార...బిడ్డడు	10
అనిఁబడ్డ...లోప	13	ఆరసెను	61
అనిచెన్	64	అరికట్టెను	52
అనుఁగు	30	అరిగెను	54
ఆనెను	49	అరిది	47
అన్న	30	ఆరుఁగు	80
అన్నగళ	33	ఆరుగుఁడెంచెను	58
అన్నింటినిండికాడు	17	ఆరుఁడెంచెను	58
అన్నులకహాన	46	ఆరుసము	49
అన్నవ	70	ఆఱచెను	51
ఆపరంజి	84	ఆఱచెయ్యి	43
ఆప్ప	30, 105	ఆఱుత	44
ఆప్పననేసెను	49	ఆఱు	44
అబ్బ	30	ఆల	27, 101
అబ్బురము	47	అలఁత	67
అబ్బెను	51	అలఁతి	70
అబ్రము	47	ఆలపు	70
ఆమరువాఁడు	34	ఆలయిక	70
ఆమవస	26	ఆలరు	62, 100
ఆమాస	26	ఆలరులు	77
ఆమ్మ	30	ఆలరునిలుకానియన్న	9
ఆమ్మ	67	ఆలవడుట	71, 100
ఆయిదు	54	ఆలవాటు	71, 100
ఆయిదువరాలు	30	ఆలుఁగు	101
ఆయ్య	30	అలుక	22
అయ్యెడన్	64	అల్లు	101
అరచట్ట	65	అల్లదిగో	64
అరపది	54	అల్లె	66
అరదము	67	అల్లెదె	64
		అవసడి	71
		అవ్వ	100
		అళది	78
		అళుకు	65
		అళుకు	65
		అసదు	70
		అసలు	80
		అఁబోతు	89
		అకసము	26
		అట	100
		అడన్	64
		అడెను	49
		అడిక	72
		అణి	79
		అత్తరము	59
		అత్తము	59
		అనవాలు	47
		అనాఁడున్కి	57
		అనుకొనెను	52
		అనెను	52, 54
		అనునిచెలి	12
		అమిదము	68
		అముదము	68
		అమెత	65
		అరిగించెను	48
		ఆరసెను	61
		ఆరు	105
		ఆరెణిల	67

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ఆరోగజమొనర్చె	46	ఇత్తిగ మోముల బలి	11	ఈ.	
ఆరోగజమొనర్చె		యందు		ఈకలు	93
ఆర్పు	66	ఇనుము	83	ఈగ	97
ఆఱడి	71	ఇనుమడి	53	ఈగి	50
ఆఱు	54, 105	ఇన్నడి		ఈగె	65
ఆఱుకాళ్లపురుగు	94	ఇప్పూలు	72	ఈడు	82
ఆలకించెను	49	ఇబ్బడి	53	ఈత	100
ఆలబోతు	89	ఇమ్మడి		ఈద	18
ఆలము	55	ఇరవు	75	ఈరాఱు	54
ఆలించెను	49	ఇరుగడలు		ఈరైదు	54
ఆలు	30, 106	ఇరుగెలకులు		ఈవ	97
ఆవంకన్	64	ఇరుగై వలు	64	ఈవి	50
ఆవరించెను	71	ఇరుదెసలు			
ఆవు	89	ఇరుప్రక్కలు		ఉ.	
ఆసగలది	41	ఇరుమైలులు		ఉంపడము	58
		ఇరువంకలు	64	ఉక్కురి	35
ఇ.		ఇర్వంకలు		ఉక్కు	58, 83
ఇంగలము	17	ఇణ్ణి	90	ఉగ్గలి	46
ఇంటికిగాకపోయె	52	ఇల	80	ఉడుగక	60
ఇంటివాడు	33	ఇలతొల్పు	74	ఉడుము	92
ఇంటి	46	ఇలు	75	ఉడ్డ	54
ఇంపు	49, 57	ఇలుబిడ్డ	38	ఉడ్డకేలుగలాడు	7
ఇక్క	64, 75	ఇల్లాలు	30	ఉదిరి	84
ఇగురు	78	ఇల్లు	75	ఉదుటు	58
ఇచ్చ	57, 61	ఇవము	25	ఉద్దములు	66
ఇడుమ	59	ఇనుక	84	ఉద్ది	82
ఇతము	57	ఇనుమంతలేడి	27	ఉనికి	75
ఇత్తడి	53	ఇనుము	84	ఉప్పరము	26
ఇత్తలి		ఇనుపు		ఉప్పరిగ	83
ఇత్తిగ	54				

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
ఉబ్బడంగు	70 ఎ.	ఎన్నడు	60
ఉయాల	ఎంచెన్	61, 71 ఎన్నికనిదెను	71
ఉయెల	ఎండ	26 ఎన్ను	105
ఉయ్యల	82 ఎండమఱువు	80 ఎన్నెన్	71
ఉయ్యాల	ఎండ్రీమేతరి	90 ఎపుడు	60
ఉయ్యెల	ఎకిమీడు	37 ఎప్పటికిని	
ఉయ్యెల	ఎకిరింత	87 ఎప్పుడు	
ఉఱవయ్యెను	71 ఎక్కటి	55 ఎమ్మెకాడు	34
ఉఱకెను	55 ఎక్కిరింత	87 ఎర	100
ఉఱమెను	58 ఎక్కుడు	104 ఎఱ	100
ఉఱవు	53 ఎక్కుడుమెకము	88 ఎఱకలు	93
ఉలక	49 ఎక్కువ	ఎఱుపు	78
ఉలి	83 ఎచ్చు	63 ఎఱ్ఱ	78
ఉలివు	51 ఎడకాడు	36, 38 ఎలనాగ	46
ఉవిద	46 ఎడఁద	42 ఎలమి	48
ఉసిరి	76 ఎడపక	60 ఎలుకలు	93
ఉసిరిక	ఎడవారు	36 ఎలుఁగు	88
ఉఱ.	ఎడత్రోవకాపరి	38 ఎలువు	
ఉఱట	100 ఎడఁబాసెను	51 ఎల్లు	
ఉఱటమెకము	91 ఎడసెను	51, 57 ఎల్లప్పుడు	60
ఉఱ్ఱులు	66 ఎత్తరంపు...వజ్రేడు	15 ఎల్లి.	80, 100
ఉఱయల	ఎడ	42, 57, 65 ఎల్లిదము	49
ఉఱయాల	82 ఎడమచ్చగలసామి	7 ఎసఁగు	62
ఉఱయెల	ఎదుట	64 ఎ.	
ఉఱయెల	ఎద్దు	89 ఏకతము	53
ఉఱఁబిచ్చిక	97 ఎన	82 ఏకలము	91
ఉఱు	75, 107 ఎనసెన్	58 ఏగుఁదెంచెన్	58
ఉఱ్ఱు	104 ఎనిమిది	54 ఏగను	59, 54
ఉఱసరవెల్లి	92 ఎనుపెంటి	89 ఏటింత	96

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
విడిక	96	ఒండు		క.	
విడు	54	ఒకటి		53	82
విద్యున్	50	ఒకఁడు		కంచము	50
విదైతి	55	ఒక్కఁడు		కంచు	83
ఏతెంచెను	58	ఒకేంతవేడి		27	95
ఏనాఁడు	60	ఒచ్చెము		63	55
ఏనిక	88	ఒడమెలు		69	69
ఏను	54, 101	ఒడయఁడు		37	31, 100
ఏనుఁగు	88	ఒడలు		40	14
ఏనుగులగొంగ	86	ఒడ్డిలు		94	
ఏనుగుఁజ్ఞులు	73	ఒడు	79, 66	కట్టికలు	33
ఏప్రొద్దు	60	ఒత్తెడుపిల్లి		97	52
ఏరాలు	30	ఒద్ద		62	26
ఏఱు	83	ఒనరు		62	90
ఏఱులమగఁడు	23	ఒప్పు	62, 101	కడకేఁగన్	52
ఏలక	37	ఒమ్ము	70	కడగండ్లు	59
ఏలెన్	57	ఒయ్యారి	46	కడవటెను	64
ఏ		ఒ.		కడను	63
ఐదు	54	ఒగిరము		కడలియల్లుఁడు	7
ఐ.		ఒడ		48	14
ఐంజలి	53	ఒరెము		84	83
ఐంటరి	91	ఒరుపు		కడవసము	43
ఐంటికాఁడు	33	ఒర్పు		”	36
ఐంటిపల్లుదొర	4	ఒల		71	84
ఐంటిసందె...కాఁడు	33	ఒలము		కడాని	90
ఐంటియ		ఒ.		48	42
ఐంటె	90	ఒసుకాఁడు		80	90
				కణజా	”
				కణితి	”
				34	87

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కత్తకుండు	87	కప్పు...మరుండు	11	కలము	84, 73.
కత్తి	65	కప్పుత్రోవరి	17	కలసెను	51, 58
కత్తెరదొంగ	38	కప్పుడేవ...న్న	20	కలికి	46
కదలిక	47	కప్పుముత్తైదువ	9	కలిగొట్టు	77
కదలెను	55	కప్పుతాయి	79	కలుంగు	81
కదుపు	60, 89	కప్రము	59	కలుంగు...పాయి	4
కన్	41	కబ్బపునేతరి	32	కలుపు	69, 105
కనులు	48	కమరు	66	కలుములగ...డ్డ	12
కనియెను	52	కమ్మ	106	కలుములచెలి	9
కనిసెరము	95	కమ్మవిల్తుడు	12	కలువ	78
కను	41	కయి	42	కలువడము	45
కనుఁగొనెను	52	కయ్యము	55	కలువలసూడు	13
కనుబొమ	42	కర	47	కల్కండ	69
కనులుగలమాను	78	కరాటము	82	కల్లి	57
కనెను	52	కరి	107	కల్ల	70
కన్నగాండు	38	కరుగుండు	63	కల్లరి	35
కన్నది	30	కరువలి	17	కల్లరిండు	38
కన్నయ్య	30	కరువలిమేతరి	95	కల్లు	75, 101
కన్నాకు	69	కఱకం...కము	14	కల్వ	78
కన్నియ	30	కఱకంపుకలయేలు	21	కవ	53
కమ్మ	41	కఱకంపురాచి	10	కవుఁగిలి	72
కమ్మలు...పులుంగు	94	కఱి	73	కవ్వడి	22
కమ్మల...విల్తుడు	12	కఱివల్పుప్రొడ	20	కవ్వపునుల	75
కన్నె	30	కఱిపేల్పు	7	కవ్వపునులదాల్పు	7
కపురము	59	కఱ్ఱి	22	కసపు	79
కప్ప	78	కఱిసేస్తి	7	కస్తీ	59
కప్పము	63	కలను	55	కస్తూరి	97
కప్పు	97, 100	కలవదారి	20	కస్తూరి	,,
కప్పుటై...టి	6	కలచదాల్పులు	29	కళాసము	43

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
శబ్దము.	79	కుంఠెనకత్తియ	39	కూకలు	94
కా.		కుంఠెనకాడు	36	కూటము	107
కాంచెను	52	కుండలు	83	కూటు	60
కాపులు	29	కుందనము	84	కూటువ	60
కాడిమాను	68	కుందు	63	కూడు	49
కాకి	97	కుంచెను	70	కూడెన్	51
కాటుకపిట్ట	96	కుంచెలు	90	కూన	31
కాన	35, 101	కుంచేలు	90	కూర్కిడెను	48
కానపుంజు	97	కుక్క	92	కూర్చియిచ్చుమిటారి	39
కాని	65	కుచ్చితుండు	35	కూర్చువాడు	36
కానిక	68	కుడిచెను	48	కూలెను	59
కానుక	68	కుడుముదాల్పు	4	కూళ	34
కాన్క	68	కుత్తుక	44	కె.	
కాపాడెన్	56	కుప్ప	85	కెంగేలు	42
కాయకన్మేటి	19	కుప్పము	75	కెంజాయ	78
కార్పారి	37	కుబుసము	65	కెంపు	78, 79
కాళ్లచేనడచెను	61	కురుజులేనె	84	కెంపుకనులపులుగు	92
కి.		కురువులు	72	కెడసెను	59
కిమరించెను	64	కుఱుంగలి	62	కెమ్మెవి	42
కిన్న	17	కుఱుచ	32, 63, 65	కెమ్మెవిగుఱి	72
కినుక	48	కుఱుపు	43	కెలను	72
కిన్న	48	కుఱి	31	కె.	
కి.		కూ.		కేలు	42
కిలుగంటు	40	కూకటి	40	కె.	
కిలుడి	40	కూకటిగువ్వ	96	కె	42
కు.		కూత	51	కెదువు	65
కుంక	58	కూతకైదువు	19	కెపు	67
కుంచము	73	కూచు	31	కెలాటకాడు	35
		కూతురు	31		

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
కైవడి	103 కొమిర	39 కోర్కె	61
కైవారమునరించెను	61 కొమ్మ	46, 100 కోల	67
కైసరుడు	32 కొమ్మ... మెకము	91 కోవెల	93
కొ.	కొమ్మకాండు	91	కా.
కొంగ	95 కొమ్మ	101 కొంగిలి	72
కొంగు	68 కొఱత	100 కాను	41
కొంచ	95 కొఱలు	62 కచ్చు	61
కొంచమల... కాండు	11 కొఱవితాల్పు	25 కమ్మటించెను	55
కొంచెము	63 కొలఁకు	83 కమ్మఱన్	60
కొండ	74 కొలఁది	70 కమ్మెను	47
కొండఱుక్క... దణి	16 కొలను	83 కిక్కులు	32
కొండాడెను	61 కొలము	60 కిక్కిరిసెను	71
కొండికవాండు	31 కొలారుబండి	67 క్రిడి	22
కొంప	75 కొలిమి	44 క్రిడిచెలితేరు	21
కొక్కరాయి	95 కొల్లగాండు	38 క్రంకె	52, 59
కొక్కు	92 కొల్లారుబండి	67 క్రంకు... తాల్పు	75
కొక్కర	95 కొల్పు	50 క్రంగెను	70
కొట్టెను	51	క్రేపు	89
కొడుకు	31 కోఁతి	91 క్రొన్నెల... సింగిణి	74
కొద	63 కోక	44 క్రొమ్మడి	40
కొదప	63 కోచ	95 క్రొవ్వెద	40
కొద్ది	63 కోడి	89 క్రొఁతి	91
కొన	78 కోడె	34 క్రొలెను	54
కొనియాడెన్	61 కోడెకాండు		
కొప్పు	41, 67, 105 కోపు	67, 68, 100	గ.
కొమరాలు	39 కొమటి	29 గంగాజలములు	72
కొమరిత	31, 39, 46 కొయిల	93 గంజా	58
కొమరు	62 కొర	50 గంజి	53
కొమరుండు	31 కోరిక	61 గండు	58



పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
గంతుకొనె	59	గణులిచేసె	71	గా.	
గంధపు... కాండు	18	గడిమె	58	గాండు	45
గంబురము	59	గడ్డ	97	గాంజ	58
గంబురా	59	గడ్డించెను	58	గాడిద	92
గంబూర	59	గడ్డియ	65	గాడ్డ	92
గంబూరా	59	గడ్డువ	43	గాడ్డు	18
గగురుపాతె	49	గడ్డె	68	గాడ్డుటరదపుదొర	12
గగురుపాడిచె	49	గనము	70	గాణ	35
గగుర్పొడిచె	49	గన్నెరు	76	గానుపిండి	68
గగురుపాడిచె	49	గన్నేరులు	72, 76	గాము	25
గజముచ్చు	35	గబ్బిడా	96	గామిలదొర	6
గట్టి	55	గబ్బిడాయి	96	గాలి	18, 25, 101
గట్టిమనసువాడు	35	గబ్బిలా	96	గాలిగాండు	92
గట్టివాయి	32	గబ్బిలాయి	96	గాలితండ్రి	26
గట్టివైసుది	39	గబ్బు... మొకము	88	గి.	
గట్టు	74	గబ్బు... సామి	4	గింటెము	44
గట్టురాకొమరితె	9	గమకము	70	గిట్ట	88
గట్టురాకొమరునికా		గమి	60	గిడిగిడి	50
చిననేర్పరి	23	గయ్యలి	32	గిడ్డ	32
గట్టయేలికమనుమడు	11	గరాసు	35	గిడ్డి	89
గట్టరాయండు	74	గరిడి	62, 103	గిత	89
గడ్డ	65	గరిత	46	గిన్నె	50
గడ్డము	43, 35	గరిమిడియెలుక	93	గిబ్బరాతు	5
గడి	47	గరిసె	73	గిబ్బసిపాయి	19
గడిదొంగ	38	గరుడిరాతు	7	గిబ్బి	89
గడియ	162	గఱిక	79	గిఱక	32
గడించుచాన	39	గఱులు	39	గిలుపకలుప	59
గడుసరి	35, 55	గలిబిలి	51	గి	
గడ్డి	79	గవురు	88	గిటగింపె	56

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
గీము	75	గుఱుతు	47	గోటియపాతు	90
గు.		గుఱ్ఱము	87	గోఱ్ఱపాతు	90
గుంజిఘ్నపెట్టించుకొను		గువ్వ	93	గొల్లియన	68
మేటి	4	గుళ్ళసూబ	96	గొల్లెన	68
గుంట	83	గూ.		గో.	
గుండు	100	గూడారము	68	గోటినాటు	72
గుంపు	60	గూబ	96, 104	గోడ	81
గుఱు	32	గె.		గోడపురుపు	98
గుఱువేల్పు	4	గెలుపు...లాడు	22	గోడు	57
గుఱువేల్పుతండ్రి	6	గెలుపుమనెక	64	గోణముదారి	33
గుడారము	68	గే.		గోలి	46
గుడారు	68	గేదె	89	గోరము	89
గుడ్డసూబ	96	గేను	33	గోరంక	93
గుదెతాల్పు	17	గొ.		గోరంట	69
గుద్ద	45	గొంతు	44	గోరింక	93
గుబురు	70	గొడుగు	80	గోరు	88
గుబ్బ	104	గొనబు	62	గోరువంక	93, 72
గుబ్బలి	74, 97	గొనము	66	గోర్వంక	72
గుబ్బలు	45	గొప్ప	70	గోల	31
గుబ్బలిపట్టిగుఱ్ఱము	87	గొప్పబొజ్జగలాడు	4	గోవాడు	34
గుబ్బలి	97	గొప్ప...మెకము	87	గొ.	
గుబ్బలికాడు	97	గొబ్బునక	47	గొద	43
గుబ్బెత	46	గొబ్బులు	50	గొరు	88
గుమి	60	గొరిజ	88	గొలి	91
గుమికాడు	97	గొరినె	88	గొ.	
గుమరు	78	గొరువంక	88	గొక్కునక	47
గురువు	107	గొటిజ	68	గొడ్డి	34
గుర్తరింత	91	గొటియలసూడు	92	గొడ్డు	105
గుఱకగొనియె	49				

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
గడ్డ	97	చనెను	54	చి.	
చ.		చన్నలు	45	చింత	107
చంఢు	45	చప్పరింత	91	చిందము	19
చందమామ	14	చప్పూడు	51	చికిలి	79
చందు	14, 26	చమురు	68	చిక్కు-పడక	5
చందునయ	23	చలికాపు	97	చిక్కె	51
చందువా	45	చలికొండ	73	చిగిరింత	79
చంద్రవంకలు	72	చలిదాయ	13	చిగురాకువిలుకాడు	12
చంపె	56	చలిపందిలి	85	చిగురు	78
చక్కదనము	35	చలివెల్లు	14	చిగురుబోడి	36
చక్కాడె	56	చలువగుట్టము	93	చిచ్చు	17
చక్కి	62, 64	చలువజోతి	14	చిట్టెలుక	92
చక్కు-పడగ	54	చల్ల	92	చిదుర	85
చక్కెర	69	చల్లపందిలి	85	చిదురుప	85
చక్కెరవింటిజోడు	12	చవుక	49	చిద్రుప	85
చచ్చె	59	చా.		చినుకుబాస	79
చట్టపుమెకము	97	చాంగలలాండె	49	చిన్న	31
చట్టము	43	చాపు	80	చిన్నిపు.	50
చట్టుపలు	93	చాగము	50	చిరుత	31
చట్టి	83	చాగరతనము	25	చిఱు	70
చదలు	26	చాచులు	45	చిఱుత	31, 104
చదలువాక	22	చాటు	80	చిఱుతోడ	43
చదలుతోడుపు	25	చాన	45	చిలుక	93
చదివె	56	చామ	46, 39	చిలుకు	67
చదులలేజి	53	చామన	78	చిలుకరాకు	12
చదువరులు	32	చాయ	64	చిలుకలగొలికి	46
చను	62	చాయ పెనిమిటి	13	చిలుకత్తు	67
చనుదెంచెను	58	చాఱులమెకము	87	చిలుమువారు	31
చనులు	45			చిలువ	95

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
చిలువజం దెములమేటి	4	చుట్టుకొనెన్	51	చెప్పలు	66
చిలువపానుపుదంట	7	చుట్టువాలు	19	చెప్పెను	49
చిలువబోనంపుఁ	బులుగు	చుట్టువు	80	చెయి	42
కాతు	11	చుట్టువేడెములు	88	చెయ్యిగలమెకము	88
చిలువమేతరి	21	చులుక	49	చెయ్యలు	48
చిలువకేఱఁడు	95	చుల్క	45	చెఱుకు	78
చిల్క	93	చుల్ల	45	చెఱుగు	45. 68
చిల్వ	95	చుల్లి	41	చెఱుగు	68
చివురు	78	చూ.		చెఱుగుమానెన్	52
చివ్వ	55, 65	చూశ్చి		చెలఁగు	62
చీ		చూపు		చెలి	32, 46
చీకటిగొంగ	13	చె.		చెలికాఁడు	31
చీకటులమిత్తి	14	చెంగనాలు	50	చెలిమరి	31
చీకు	34	చెండిసోతు	35	చెలియ	46
చీకురాయి	94	చెండె	56	చెలియలు	30
చీకురువాయి	96	చెంచడము	94	చెలుపు	62
చీర	44	చెంక	92	చెల్లి	31
చీలి	90	చెంచెన్	51	చెల్వ	61
చు		చెంప	42	చెల్లె	30
చుంగు	68	చెంబు	53	చెల్లెలు	30
చుంచుకురులు	40	చెక్కలి	42	చెనిటి	36
చుక్క	104	చెక్కు	77	చెనియొక్కె	49
చుక్కలగమికాఁడు	14	చెట్టు	40	చెవులు	41
చుక్కలలోవ	26	చెడిపె	35	చెవులపాతు	90
చుక్కలు	27	చెడుగు	65	చే.	
చుట్టపురుగు	95	చెదరు	35	చేకలు	48
చుట్టములు		చెనటి	72	చేఁప	84
చుట్టలు	36	చెన్నంగులు	62	చేహర్ష	50
చుట్టాలు		చెన్న		చేగ	58
చుట్టు	59				

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
చేటవీనులదణి	4	చా.	జగిలె	80	
చేటు	59	చా	జట్టి	53	59
చేడియ	46	చాక	జడ	49	58
చేపడెన్	51	చాకము	జడదారి	53	19
చేమోడ్పు	50	చాదంతి	జడదారికన్నాప	23	14
చేయ	42	చావంచ	జడదారి... శోడి	53	16
చేర	44	చావంచ...దంట	జడలదారి	12	33
చేరు	68	చావంచ... హేబు	జడమెకము	5	86
చేరువ	60, 62	జ.	జడి		84
చేర్పు	62	జంట	జడితి	53	47
చేప	59	జంట... లేజి	జడిసామి	90	18
చేవాడికాడు	38	జంటపిట్ట	జడుపు	94	65
చొ.		జంత	జత	32	82
చొకా	62	జంబు	జతవీడె		58
చొకాటము	62	జంబుకాణము	జన్నంపుదిండులు	76	23
చొకారము	62	జక్కవ	జన్నంపుఁబగవాడు	84	5
చొక్క		జక్కవచంటి	జన్నిగట్టులు	94	28
చొక్కటము		జక్కవపగవాడు	జమిలి	46	53
చొక్కము		జక్కవలయంటు	జమిడి	14	
చొక్కా	62	జక్కి	జమిలితల్లులబిడ్డ	13	4
చొక్కాటము		జక్కిని	జమిడి... మేటి	87	12
చొక్కారము		జక్కులదొరనేస్త	జమిడివీచోపులు	34	69
చొచ్చెన్		జక్కులపాదుసా	జముకాణము	5	84
చొఱబాఱున్		జగడము	జముఁడు	19	17
చో.		జగతి	జమునగొంగ	55	21
చోటు	64	జగముకన్ను	జమునదోడు	80	17
చోట	31	జగము... మేటి	జమునయ్య	13	13
			జమ్మి	8	76
			జరిగెను		55

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
జలకట్టియ } జలకట్టె }	95	జానడము	95	జేన	44
జలఁగ	97	జాళువా	84	జ్ఞా.	
జల్లితోఁకమొకము	91	జాళువా...కాఁడు	5	జ్ఞాంపము	78
జవరాలు	39,46	జి.		జ్ఞాహారు	
జవాజి } జవాది }	91	జింక	90	జ్ఞాహారువు }	50
జప్పని	30,46	జింకగు...లంతి	18	జ్ఞో	
జవ్వాజి } జవ్వాది }	97	జింకతాలుపు	14	జ్ఞోక	62
జవ్వాదు }		జిగి	79	జ్ఞోడనలు	88
జళుకు	65	జిడ్డు...బొట్టియ	9	జ్ఞోడు	53,67,82
జా.		జియ్య	37	జ్ఞోత	
జాగిలము	92	జిరాయి	67	జ్ఞోతము }	50
జాగిలి	50	జిలుగు }	70	జ్ఞోతి	27
జాగు	63	జిల్లు }		జ్ఞోల	22
జాజరకాఁడు	83	జి.		జ్ఞోలి	53
జాజి	77	జీబు	78	జ్ఞోహారు }	50
జాణ	31	జొ.		జ్ఞోహారువు }	
జాతి	107	జొంటితేనె	84	ట.	
జాది	77	జొట్టు	41	టకటాంకు	35
జాను	62	జొట్టుపులుఁగు	91	టక్కరి	35
జానుగులు	41	జొలిమి	65	టాటోటు	35,70
జాబిల్లి	14	జ్ఞా.		టొంగణ	32
జాబిల్లియల్లుఁడు	12	జ్ఞాదము }		టెంకణాలు	50
జాతెను	63	జ్ఞాజము }		టెంకాయచెట్టు	76
జాలరి	33	జ్ఞాదు	72	టెంకి	75
జాలియ	95	జ్ఞ.		టెక్కిము }	80
జారె	95	జేజే	50	టెక్కియము }	
		జేజేగిడ్డి	24	టెక్కి	59
		జేజేతొనియరదము.	27	టెక్కిము	80

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పేమాను	75	తగిలెను	51	తమ్ముడు	30
త.		తగు	62	తరంగ	27
తవలి	35	తగులుకొనెను	51	తరకసము	81
తవలికాడు	35, 70	తగులువడియెను	51	తరము	82
తావు	75	తగువాడు	31	తరిగట్టు	75
ద.		తగు	63	తరిగట్టుత్రాడు	95
దగ్గరి	62	తగ్గెను	10	తరువాతన్	63
దగ్గి	50	తటాయించెను	52	తఱచు	78
దబ్బర	70	తట్టి	50	తఱిమెను	52
దబ్బు	70, 105	తడఁబడెను	64	తల	42
దబ్బర	50	తడవు	63	తలఁపు	57
దస్యెక్	70	తడవులనిడువడు	95	తలఁపుచూచి	12
దాలు	79, 105	తడవెను	61	తలఁపుమానికము	25
డింకవేసెను	59	తడుపుదాలుపు	33	తలఁపుమా... గలవాఁ	
దగ్గియ		తత్తడి	87	డు	16
డిగ్గి	85	తత్తడి...దంట	19	తలకట్టు	69
డేగ	95	తనంత...నతఁడు	8	తలచమురు	68
డొంక	65	తనరు	62	తలనాఁడు	57
డొంకెక్	70	తన్నెను	61	తలవాఁ...చెలువ	10
డొక్క	42	తపసి	34	తలిమము	48
త.		తమకము	57	తలిరు	78
తండ్రి	30	తమలము	61	తలిరుమేతరి	93
తంపర	78	తమి	57, 107	తలిరువిల్తుడు	12
తమ్మవ	63	తమ్మలము	61	తలుపు	53
తగరము	83	తమ్మి	78	తలఁపు...కాతు	8
తగరు	90	తమ్మికంటి	7	తల్పు	53
తగరు...సాని	17	తమ్మిగద్దియబోటి	9	తల్లి	30
తగవుల...తండ్రి	8	తమ్మిచక్కిలిగింత	13	తల్లితల్లి	9
		తమ్మిదాయ	14	తల్లివేస...దంట	21

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
తవలికాఁడు	38 తావదము	68 తీఁగియ	77
తవలి	70 తావళము	68 తీఁగ	77
తవలెను	51 తావిమోపరి	18 తీట	66
తవ్వ	73 తావు	64, 75 తీరు	62, 67, 103
తలియ	50 తి.	తీర్పరి	37
తగుకు	79 తిక్క	36 తీవ	77
తగుక్	79 తిగ	53 తీవంచ	53
తా.	తిగకంటి...దొర	19 తీవంచ...దిట్ట	8
తాఁకెన్	70 తిగ...ఁటెంకి	13 తీవియ	77
తాఁచెన్	61 తిగ...దేవర	17 తీవె	77
తాఁజేలు	84 తిగప్రా...గాఁడు	6 తు.	
తాటి...దణితల్లి	22 తిట్ట	85 తుంగ	69
తాటి...బలియుఁడు	21 తినె	48 తుంట	85
తాటోటు	70 తిన్నన	62 తుంటవిల్...దు	
తాడు	76 తిన్నయ	80 తీఁడు	12
తాత	8 తిన్నె	80 తుంటి	43
తాతపనటివెలి	22 తిప్ప	74 తుద	76
తానము చేసెను	52 తిప్పుఁడు	91 తుదగట్టు	74
తాప	96 తియ్య	62 తుటుము	60
తాపికలై	39 తియ్యనైనవిల్లుఁడు	12 తుడిగొ...రులు	29
తాపివాఁడు	36 తియ్యమాను	78 తుదిచుక్క...మిటి	20
తామర	78 తిరుగొళము	83 తుదిదిక్కుఁటెంకి	19
తామరయ్యాలి	8 తిరుగ్	60 తునిమెను	56
తామరబొక్కిలివాఁడు	7 తిరుళిక	27 తునియ	85
తామలు	84 తిలకించెను	52 తునుక	85
తాఱుమాఱయ్యెన్	64 తివాసి	84 తుపాసి	37
తాలిమి	71 తి.	తుమ్మెద	94
తాల్లి	71 తీఁగ	77 తురికి	87
తార్పను	52		



పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
నూలుము	41 తెఱవ	46 తొ.	
నూలువ	35 తెలి	78 తొంటిబాసలు	28
నూఁగొనెను	64 తెలికసిండి	68 తొండ	92
నూపు	67 తెలిదీవిమన్నీడు	7 తొగ	78
నూము	73 తెలిమల	74 తొగచెలికాడు	14
నూరుపుమల	75 తెలి మోముపక్కి	21 తొగరు	78
నూఁతను	64 తెలియ	50 తొట్ట	82
నూలించెను	55 తెలివి	79 తొడ	44
తె.	తెలుపు	78 తొడలే...దోడు	21
తెంకాయచెట్టు	75 తెరె	50 తొడవులు	69
తెంపరి	55 తెల్ల	78 తొడుకు	89
తెంపి	58 తెల్లజక్కి	24 తొడును	58
తెక్కలికాడు	38 తెల్లన	78 తొడు	38
తెగటార్చెను	56 తెల్లనిపిట్ట	93 తొమ్మిది	54
తెగులు	68 తెల్ల మొదపు	25 తొయ్యలి	46
తెన్న	85 తెల్లి	78 తొరంగె	59
తెమెరగొడుగు	22 తెవులు	68 తొఱ	78
తెమెర	18	తొఱ్ఱ	78
తెమెచెలి	17 తేగము	50 తొఱ్ఱుపట్టు	89
తెర	27 తేజి	87 తొలంగెను	55
తెరలను	59 తేజీ	87 తొలి	78, 63
తెరువాటుకాడు	38 తేట	64 తొలిచదువు	28
తెరువు	85 తేటి	94 తొలిజాలివారు	28
తెరువుగాపరి	87 తేనె	83 తొలిపేల్పు	25
తెర్వు	85 తేమ్రాను	76 తొలిపేల్పుచగతురు	24
తెఱగుటి	24 తేరు	67 తొలుకె	63
తెఱగుటిమ్రాకులు	25 తేఱును	59 తొల్లి	63
తెఱగుండ్లు	84 తేలు	97 తొవ	78
తెఱ... మొకము	87 తేళ్ల మొకపరి	92 తొవరు	78

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
త్రో.		దగళా		6 దిటవరి	35
తోడేలు	92	దగ్గతి		62 దిట్ట	31, 35, 37, 55
తోబుట్టువు	30	దచ్చి		54 దినుసు	82
తోడబుట్టువ	30	దచ్చి...మొకము		90 దిన్న	82
తోడితోడలు	30	దట్టము		78 దిము	60
తోడు	30	దటి		37 దివటీలు	68
తోడుపాటు	55	దనము		69 దివియ	"
తోడెము	70	దప్పి		50 దివ్వటీలు	"
తోరము	70, 105	దబ్బర		70 దివ్వె	27
తోలు	43	దబ్బిలి		35 దివ్వెచమురు	68
తోలెను	51	దయ్యము		25 దివ్వెయార్పు	96
త్ర.		దరి		79 దిస్టి (దిట్టి)	41
త్రాచు	95	దళము		104 దీ.	
త్రాచుమేతరి	18	దళవాయి		37 దీటు	52
త్రాగెను	54	దళాయి		37 దీవటి	68
త్రావెను	54	దవుడ		41 దీవి	50
త్రిప్పెను	55	దా.		దు.	
త్రిమూర్తి	17	దాటరి		97 దుండగము	65
తుంగెను	59	దాడిమ్మ		76 దుంత	89
తుంచెను	56	దాది		38 దుగ	53
త్వెల్లెను	59	దానిమ్మ		76 దుగ...పాదుసా	37
తోవ	85	దాపు		62 దుగినడు	8
ద.		దారి		85 దుగికన్నయ్య	74
దంట	31, 53	దాళిమ్మ		76 దుడుకు	65
దండ	62, 68, 105	ది.		దుత్త	44
దండు	60	దిక్కు		26 దుతాయి	65
దక్కిన...మేటి	17	దిగులు		65 దునెదారి	37
దగలేర్పు	85	దిగ్గియ		85 దున్న	89

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
దుప్పటము	67	దోవతి	58	నలుపు	62
దుప్పటి		దోసకారి	35	నల్ల	78
దుప్పి	71	దా.		నల్లత్రాగుడు	97
దుబ్బ	45	దాడ	41	నల్లన	78
దురము	55	న.		నల్లనయ్య...బిడ్డ	29
దువ	53	నంటు	32	నల్లనయ్యరవాలు	21
దువ్వ...జాణ	18	నక్క	90	నల్లి	97
దూ.		నగవు	50	నవ	66
దూడ	89	నగు	50, 62	నవలా	42
దూప	50	నట్టు	75	నవాతు	69
దూబ	35	నట్టువపిట్ట	94	నవు	50
దూరు	72	నడగఁడు	87	నవ్వు	
దూల	81, 66	నడబావి	85	నా.	
దెస	26, 59	నడిమిదిన్నె	50	నాక్	69
దేసము	55	నడుము	41	నాఁక	
దొ.		ననబోడి	46	నాఁచు	38, 83, 101
దొడ్డ	70	ననలు	77	నాఁటఁగోలె	57
దొడ్డు	89	ననుపుకాఁడు	35	నాఁటఁబట్టి	
దొన	81	నమలె	48	నాఁటనుండి	
దొర	32	నమిలి	94	నాఁడాది	
దొరకెన్	51	నమ్మి	94	నాఁడు	105
దొరతో...సన్నాసి	38	నరలు...పెద్దలు	24	నాఁడుమొదలు	57
దొరసెక్	51	నలు	53	నాగకేసరులు	72
దొరుపు	85	నలుకుడు	51	నాగవాసము	39
దో.		నలుపు	78	నాడు	105
దోఁపుడుకాఁడు	38	నలువ	8	నాడెకాఁడు	29
దోమ	97	నలువలేజి	93	నాడెము	62
దోయి	44, 53	నలువరాజి	10	నాణెము	
				నాతి	46

పదము.	పుట.పదము.	పుట.పదము.	పుట.
నాన	48 నిద్దుర...డలు	24 నదురా...జీడు	8
నాయన	30 నిష్పచ్చరము	59 నదురు	41
నారసము	67 నిష్ప	17 నునుపు	79
నారి	66, 107 నిష్పల...లుంగు	94 నున్న	
నారికడము	76 నిబ్బది	72 నున్నన	
నాలుగు	53 నిష్కళము	70 నులుగు	27
నావుడు	69 నిలకడ	70 నులువు	
ని.	నిలువరము	72 నులుమునేనెను	56
నింగి	26 నిలువె...లాడు	16 నులి...కము	90
నింగిచూలి	18 నిల్వెను	52 నులిచెను	56
నిండెను	71 నిష్వేణ	47 నులిమెను	
నిక్కము	72 నిసువు	34, 31 నూ.	
నిక్కపు...న్నీడు	8 నీ.	నూయి	83
నిక్కువము	72 నీటిబిడ్డడు	17 నూనె	68
నిక్కువీనులమావు	24 నీటిమోపరి	27 నూనెముడి	40
నిగ	79 నీటియొడయడు	17 నూలు	102
నిగిడెను	71 నీటుకాడు	34 నె.	
నిగ్గు	79 నీరుకట్టియ	నెగడి	25
నిచ్చ	60 నీరుకట్టె	96 నెగడెను	61, 71
నిచ్చలు	82 నీరుకోడి	97 నెత్తి	42
నిచ్చెన	72 నీరుచల్ల	85 నెన్నడుము	41
నిజము	37 నీరుపాము	96 నెన్నుదురు	
నిజోగి	80 నీరుమజ్జిగ	85 నెన్నోసలు	
నిడివి	80 నీరువట్టు	50 నెపము	48
నిడుద	79 నీర్లక	59 నెమకెను	61
నిడుపు	నిల్లపోసికొనియె	52 నెమలి	94
నిద్దము	49 ను.	నెమిలి	94
నిద్దురగొనియె	నుగ్గాడెను	56 నెమ్మది	17
నిద్దురవోయె			

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
సెమి	17, 94, 102	నొ.		పక్కిరాయనితాయి	79
సెప్పెను	40	నొగ		68 పగ	55
సెయ్యి	68	నొడివెను		49 పగటిగొడ్డి	} 96
సెఱకలు	40	నొప్పి		76 పగటిపీఠికటి	
సెఱసరి	87	నొసలు		41 పగటిజోతి	13
సెఱాలు	40	నో.		పగడము	79
సెల	14, 26, 100	నోరు		41 పగతులు	} 36
సెలఁత	}	ప.		పగలు	
సెలఁతుక				69 పగలునే...వలంతి	13
సెలహాన	72	పంచదార		58 పచ్చ	79
సెలచెలియలు	9	పంచెను		68 పచ్చతెక్కలపుల్లు	93
సెలజోడు	13	పంజులు		14 పచ్చవిలుకాఁడు	12
సెలదారి	6	పంట...దొర		80 పచ్చనిల్లనితేజి	93
సెలవు	75	పంటవలంతి		102 పచ్చిక	79
సెల్లి	76	పండు		49 పజదొర	8
సెవ్వ	59	పండుకొనెను		పజ్జ	62
సే.		పండుగ	}	65 పటాణి	87
సే	68	పండుగు		పట్టి	31
సేడు	37	పండువు		42 పట్టు	75, 102
సేయి	68	పండులు		49 పడఁతి	46
సేరేడు	77	పండెను		54 పడకటిల్లు	85
సేరెడ్లలు	50	పండ్రెండు		42 పడకవేసెను	49
సేరెడు	77	పండ్లు		61 పడగ	80
సేర్పరి	31	పంద		91 పడపుఁజాన	39
సేల	80	పంది		92 పడమటిదొర	27
సేలపల్లటీలు	94	పందికొక్కు		72 పడమటిమల	75
సేల...టలు	29	పంచెము		64 పడవాలు	37
సేలచేల్పలు	28	పంపెను		93 పడవాళ్లు	32
సేస్కి	32	పక్కి			

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
పడి	73 పరికించెను	61 పవడము	48
పడుచు	31 పరిమార్చెను	56 పవలు	79
పడ్డ	89 పరుగెత్తెను	54 పవతులు	26
పణిహారులు	33 పరువము	34 పవ్వళించుబిడారు	36
పత్త	45 పరువు	47 పవ్వళించెను	85
పదవి	57 పరువెత్తెను	54 పసదనము	48
పది	54 పర్వులు	88 పసరము	89
పదినూతి... చాలు	19 పర్వెను	71 పసరు	78
పదిపను... నీడు	16 పతిచెను	54 పసరుచాయ	78
పదివే... దిట్ట	7 పతిపు	80, 102 పసాదము	48
పదునొకండు	54 పతిపు	48 పసి	89, 100
పదుపు	60 పలక	82 పసిండి	84
పదుపు	89 పలికెను	49 పసిండిగట్టు	74
పనిచే	64 పలు	44 పసిండివలు... ల్పు	7
పనిచేయుచువాడు	4 పలుకు	100 పసివాడు	31
పనినినియెను	59 పలుకులజవరాలు	10 పసిబోతు	87
పనులు	48 పలుకులపులుగు	93 పనుపు	79
పన్నిదము	72 పలుకులకల్లుమేటులు	24 పశ్యము	50
పన్నుండెను	48 పలునొక్కు	72 పశ్యము	
పబువు	37 పలునులు	60 పశ్యరము	
పబ్బము	65 పలువ	35 పా.	
పయట	45 పలు... మొకము	88 పాగ	89, 102
పయిడి	84 పల్కెను	49 పాగా	
పయ్యద } పయ్యద }	45 పల్లకి }	82 పాచి	83
పయ్యెర	18 పల్లకీలు	పాటకుడు	36
పరగు	62 పల్లియ	94 పాటి	82
పరాలు	56 పల్లు	75 పాణి	79
పరి	60 పల్లె	44 పాదట్టుపురువు	92
		75 పాదిరి	77

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
పాదుసా	37 పాపురములు }	94 పిసాళి	35.
పాదొట్టుపురుపు	92 పాపురాలు }	51 పిల్లారి	4.
పానుపు }	48 పాసెను	51 పీ.	
పాన్పు }	వి.	56 పీచమడంచెను	56.
పాప	31 పించమడంచెను	56 పీచట	82
పాపలంగనుతాపు	45 పిండు	60 పీచటవె... మెకము	91
పాపోసులు	66 పిక్క	43 పు.	
పామ	95 పిక్కరి	35 పుంజు	96.
పామలబిడారము	96 పిక్కుచేసెను	64 పుంజు దారిపెద్ద	4.
పాయ	64 పిక్కుమెకము	90 పుచ్చటిక	48
పాయము	34 పిచ్చిక }	97 పుచ్చడిక	48.
పాయపోసులు	66 పిచ్చిక }	పుచ్చె	44.
పారులు	29 పిచ్చుకుంటి	37 పుచ్చెను	64
పారువ	41 పిట్ట	93, 97 పుట్ట	96.
పాటుబోతు	61 పిడత	83 పుట్టకాచరి	95.
పాటెను	54 పిడికిలి	44 పుట్టలేనె	84
పాల	31, 104 పిడ్డుగు	25 పుట్టము	44
పాలకి	82 పిత్తళి	63 పుట్ట... మెకము	88.
పాలవెల్లులు	72 పిదపక	31 పుట్టు	73.
పాలనుడు	35 పిన్న	63 పుట్టుమొండి	32.
పాలిండ్లు	45 పిన్నటక	61 పుట్టువడుగు	7
పాలు	106 పిటికి	43 పుడమి	80.
పాలు...పక్కి	93 పిఱుదను	45 పుడమిచెలి	96
పాల్కి	82 పిలుకుమార్చెను	56 పుడమినంటు	7.
పావలు	66 పిల్లల...పేకు	45 పుడమిము...కోక	23.
పావలు	66 పిల్లి	89 పుడుకు	50.
పావలు	66 పిల్లు	79 పుక్తడి	84
పాపుకోళ్లు	66 పిసాచి	25 పుక్తళి	84.

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పుత్తెంచెను	64	పూవులు	77	పెరుగు	69, 105
పునుక	44	పె.		పెరుగు	106
పునుకదారి	5	పెంకె	36	పెరుమాళ్లు	7
పునుగుబిల్లి	97	పెంచె	56	పెరుమాళ్లు...బుగ్గ	22
పుయిలొట	48	పెండ్లాము	30	పెల్లుదనము	63
పురి	107	పెచ్చు	63	పే.	
పురివిప్పి...పులుగు	93	పెట్టి	81	పేడి	33
పురివిచ్చెను	51	పెట్టియ	81	పేట	102
పురుడు	82, 101	పెట్టు	50	పేదఱికము	59
పుఱియ	44	పెట్టుమా)ను	25	పేయ	59
పుఱ్ఱె	44	పెట్టుమా)...దొర	16	పేరంటాలు	34
పులకలెత్తెను	49	పెట్టె	81	పేరిమి	57
పులి	87	పెడచెయ్యి	43	పేరు	68, 70
పులుగు	93, 106	పెడబొబ్బ	66	పె.	
పులుగురాయఁడు	21	పెతరులసామి	70	పెకొనెను	58
పులుగుల...మరి	96	పెదవి	42	పెంట	45
పులుగు	47, 106	పెదవిగంటి	22	పెండి	84
పులుచూలితాత	74	పెద్ద	30, 70	పెండికంటి	96
పుల్ల	47	పెద్దకడుపువేల్పు	4	పెదలి	46
పుల్లంటుతాయి	79	పెద్దమెయి పాడ	4	పెరు	80
పువులు	77	పెద్దనిదురపోయె	59	పా.	
పువ్వుఁదేసె	84	పెద్దపంకలు	72	పాంత	62
పువ్వులు	77	పెనఁకువ	55	పాంతు	64
పూ.		పెనఁగను	51	పాందాను...ట	22
పూప	31	పెనిచెక్	9	పాందు	32
పూరి	79	పెనిమిటి...బోడి	70	పాంచ	51, 58
పూలమంజరీలు	72	పెను	36	పాక్కిలి	41
పూలు	77	పెరవారు	56	పాగడ	77
		పెరసె			



పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
పాఠము	61 పాఠము	101 పాఠము	13, 26.
పాఠము	56 పాఠము	55 పాఠము	17
పాఠము	32, 42 పాఠము	55 పాఠము	14.
పాఠము	90 పాఠము	89 పాఠము	ప్ర.
పాఠము	97 పాఠము	17 పాఠము	85.
పాఠము	91 పాఠము	59 పాఠము	56.
పాఠము	5 పాఠము	55 పాఠము	31, 39
పాఠము	81 పాఠము	96 పాఠము	46.
పాఠము	81 పాఠము	82 పాఠము	75
పాఠము	75 పాఠము	96 పాఠము	85.
పాఠము	39 పాఠము	52 పాఠము	బ.
పాఠము	96 పాఠము	60 పాఠము	84
పాఠము	81, 85 పాఠము	82 పాఠము	58
పాఠము	47 పాఠము	బంటు	55.
పాఠము	76 పాఠము	28 పాఠము	106
పాఠము	62 పాఠము	8 పాఠము	106.
పాఠము	79 పాఠము	13 పాఠము	67
పాఠము	76 పాఠము	83 పాఠము	36.
పాఠము	84 పాఠము	62 పాఠము	94
పాఠము	64 పాఠము	28 పాఠము	29.
పాఠము	46 పాఠము	34 పాఠము	50
పాఠము	17 పాఠము	23 పాఠము	7
పాఠము	57 పాఠము	బంటువు	94
పాఠము	62 పాఠము	బంటువు	74
పాఠము	70 పాఠము	37 పాఠము	19.
పాఠము	77 పాఠము		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
బట్ట	44	బాగు	57	బురద	81
బట్టలు	32	బాజారు	66	బుల్ల	45
బట్టు	94	బాతు	48	బులి	80
బట్టుకాడు	71	బాద	57, 68	బువ్వ	48
బడలిక	104	బానలు	83	బుసపుర్వ	95
బడుగు	61	బాబా	87	బూ.	
బత్తలిక	70	బార	44, 54, 105	బూది	25
బద్ద	94	బార...వేల్పు	13	బూరంగొమ్మ	29
బమిపుర్వ	8	బారు	60	బూరుగ	103
బమ్మ	7	బావులు	83	బె.	
బమ్మతండ్రి	33	బాస	105	బెగురము	96
బమ్మచారి	36	బాసట	55	బెడద	59
బయకాడు	26, 27	బాళితాంకె	64	బెత్త	44
బయలు	58	బి.		బెదరు	65
బయిరవాసము	95	బిద్దెను	59	బెల్లము	44, 69
బయిరి	82	బిలువము	76	బెస్తలు	32
బరణి	89	బిల్లవాలు	19	బే.	
బట్టె	70	బీ.		బేరజము	35
బలు	88	బీతు	65	బేరులు	29
బల్లమెకము	73, 102	బీద	33	బేసికన్నామి	6
బల్ల	91	బీదల...బాద	18	బేసికం...మామ	74
బల్లి	65	బి.		బై.	
బల్లెము	55	బుజము	44	బైరవాసము	58
బవరము	59	బుడుకాడు	31	బైరి	95
బవిరి	89	బుడుత		బొ.	
బసవండు		బుడ్డి	83	బొంది	40
బా.	27	బుద్దిమెకము	90	బొక్క	81
బాంపలు	61	బుయ్య	44	బొచ్చుమెకము	88
బాగాలు					

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
బొజుగు	34	మంచుగోలుపులుగు	94	మబ్బు	27, 57
బొజ్జ	42	మంచుటిలదాల్పు	74	మబ్బు...పిట్ట	97
బొడ్డు	41	మంచుమలల్లుండు	6	మబ్బు...దాయ	18
బొబ్బమెకము	87	మంచెను	56	మబ్బు...వెల్లి	23
బొమ	43	మంటిలిండి	98	మది	57
బొజ్జ	42	మంతనము	53	మది...పులుగు	93
బొటీయ }	81	మంద	89	మద్దతు }	55
బొత్తె }		మందలించెను	49	మనసరి }	
బొల్లికోడి	97	మందనము	81	మనసు	57
బొనుగు	48	మందల	68	మనికి	75
బో.		మగఁటిమి }	58	మనికిఁజూడు	33
బోగపుఁజేడియ	40	మగతనము }		మనిచెను }	56
బోజనప్రియములు	72	మగని...గువ	10	మనిపెను }	
బోటి	46	మగతాయి	79	మనుబోతు	91
బోడ	33	మగడించెను	55	మనువు	107
బోనపుటిల్లు	85	మగుడక	60	మన్నిగొనియెక	56
బోనము	48	మగువ	46	మన్నిండు	37
బోనముకత్తె	38	మచ్చరి	38	మమత	57
బోయ	33	మచ్చులు	81	మన్ను	80
బోయీలు	32	మచ్చెములు	84	మయిల	52
బోసేసెను	48	మజ్జిగ	69	మరల	60
బ్రదికించెను	56	మట్టుకారులు	72	మరలెక	54
బ్రంగెను	59	మట్టుమీఁతెను	71	మరియాద	47
మ.		మడి	52	మరుండు	12
మంచము	82	మడియించెను }	56	మరుగొంగ	6
మంచి	57	మడిపెను }		మరుకల్లి	9
మంచిది	65	మడిసెను	58	మరులేరు	18
మంచు	25	మడుగు }	52, 81, 106	మరునయ్య	7
		మడుపు }		మరునల్లె	94

పదము.	పుట.	పదము.	పుట	పదము.	పుట.
మరునిల్లు	41	మావి	77, 103	మీ.	
మరుమామ	14	మావిడి	77	మీఁజెయ్య	43
మరులు	56	మావి...పులుగు	93	మీనవల్లిక	} 96
మఱి	60	మాపు	87	మీనవల్లింకి	
మఱుంగు	80	మాసకమ్మ	57	మీను	84
మఱుపు	80	మి.		మీనులు	84
మల	74	మించు	79, 105	మీలదొంగ	69
మలిపెను	56	మించులు	27	మీలవేటరి	33
మల్లియ	}	మించెను	71	మీలు	} 84
మల్లె		మింటిచెట్టులు	25	మీల్	
మస్త	57	మింటిత్రోవరులు	24	మీసములు	42
మహలు	87	మింటిప్రొల్సామి	16	మీసరము	69
		మింటిలా...కాడు	23	ము.	
మాటలజ...గడు	8	మిండకోర	93	ముంగల	64
మాటలల్లువాడు	32	మిండడు	35	ముంగి	} 92
మాడుగులు	}	మిక్కిలి	}	ముంగిన	
మాడువులు		మిగులక		ముంగురులు	40
మాదిరి	}	మిటారి	46	ముంత	73
మాది		మిడమాసి	55	ముందట	} 64
మానికము	79	మిడుత	96	ముందర	
మానికములు	73	మిత్తి	17	ముందు	
మాను	103	మిత్తిమిత్తి	5	ముకు	42
మాపు	52	మిద్దెలు	81	ముకుసము	73
మామమామ	23	మిను	79	ముక్కుంటి	6
మాయదారి	38	మినుకొట్టుదేవర	5	ముక్కుంటితొలిపట్టి	4
మారేడు	76	మినుకు	36	ముక్కుంటిపం...వర	4
మార్తెరు	}	మినుక్కు	}	ముక్కుంటిమాపు	89
మాలిమి		మిన్న		27	ముక్కుంటియమ్మలపొది
మార్తి	72				23

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మక్కిటిసంగాలి	19	మునిఁగెను	52	మూఁతి	41
మక్కు	42	మునికోటి	67	మూఁర	44
మగిరి...దువ	31	మునిముచ్చు	31	మూల	41, 107
మగియించెను	56	మును	63	మూఁతాయి	79
మగినెను	55	మునుపు	63	మూలఁత్రొడు	18
మగుద	31, 46	మున్నీటిపట్టి	14	మూవ	34
మట్టయ్యెను	52	మున్నీరు	23	మొ.	
మట్టెమెకము	92	మున్ను	63	మొక...దొర	87
మడిఁగెను	70	ముమ్మెన...మేటి	6	మొక్కెను	48
మడికాడు	35	మరుగు	62, 103	మొటిక	
మడ్డి	43	మరుపు	67	మొట్టిక	96
మణిఁగెను	70	ములికి	67	మొట్టు	
మత్తెము	79	మలుకోల	98	మొట్టు	66
మత్తెయము	72	మలుపుర్వు	98	మొడ	44
మత్తెపునరులు	72	మల్లుకోల	67	మొడా	73
మత్తెరువులాఁడి	22	ముప్ప నై మెకము	67	మొతుకు	48
మత్తెదువ	34	ముసలి	39	మొత్త	40
మత్తము	79	ముసుకు	57	మొయి	
మదము	49	ముసురు	84	మొఱుగు	
మదిత	46	ముస్తెలమెఁపరి	91	మొఱుపు	27, 79, 106
మదిమివాఁడు		మూ.		మొలఁకువయ్యెన్	49
మదిసినవాఁడు	39	మూ	54	మొసవెను	48
మదుకాడు		మూఁకుడు	83	మొ.	
మదుసలి		మూఁక		మొ	41
మద్దరాలు	31	మూఁగి	34	మొటి	55
మద్దియ	31, 46	మూఁపు	41	మొడ	74, 58
మద్దుగుమ్మ	46	మూఁపు...ల్పు	29	మొడి	77
మద్దుపురుగు	94	మూఁడవ...తఁడు	84	మొను	40
మడ్	63	మూఁడు			

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మేను...మేటి	18	మొగటిపురువు	98	మో.	
మేర	47	మొగుపు	50	మోఁకాళ్లు	43
మేరదప్పెను	71	మొగులుతెన్ను	26	మోక	78
మేలిచ్చుపులుఁగు	21	మొగులుత్రొండు	18	మోచెను	52
మేలిమి 48, 62, 84, 103		మొగ్గ	78	మోటమెకము	98
మేలిమిబో...దారి	9	మొటిక	96	మోటిక	71
మేలు 48, 75, 106		మొట్టిక		మోటు	35, 81
మేలుకట్టు	45	మొట్టికాయలమెప్పు	4	మోడి	48, 105
మేలుతరము	69	మొత్తము	60	మోడు	35, 81
మేలుపులకండము	69	మొత్తెను	64	మోడుపు	}
మేల్కొనియెను	49	మొదటికొండ	75	మోడ్పురి	
మేల్దాపరి	39	మొదటిజాలిదొర	9	మోఁదెక్	64
మేల్బంతి	69	మొదటిది...దారి	16	మోవరులు	32
మే		మొదటివాఁడు	30	మోము	41
మే		మొదటివేలుపు	4	మోర	"
మేమఱచెను	64	మొదటిహత్తి	23	మోవి	43, 104
మేమరుఁగు	}	మొదవు	89	మోసపుచ్చెను	64
మేమర్వు		మొద్దు	81	మోసరి	38
మేమఱువు		మొన	66	మోసు	78
మే మోజాపర్వెను	49	మొనకాఁడు	55	మ.	
మేల	52	మొయలు	27	మృగెను	70
మొ.		మొయలుసామి	16	మ్రాఁతు	77
మొండికట్టె	38	మొరడు	81	మ్రానిదో...పిట్ట	96
మొండెము	66	మొరలిదెక్	51	మ్రానిసోటువు	13, 96
మొకము	}	మొలుగుడు	91	మ్రాను	77
మొగము		మొలక	78	మ్రొక్కు	50
మొక్క	}	మొసలి...రొతు	18	మ్రొక్కుల...సామి	13
మొగడ		మొసలివాయంట్ల	8	మ్రోడు	35
	78	తాల్పు			

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మ్రాల	64	యా.		రో.	
ర.		యాక	69	రో	59
రంగు	79	యాపు	35	రోఁకలితాల్పు	21
రక్కసి	17	యాపుమాపెను	56	రోఁచెల్వ	40
రక్కసులగొంగ	8	రె.		రోఁబంటరి	91
రక్కసులు	19	రెంట్రాగుడు	88	రోఁనెను	61
రజము	85	రెండవ...పులు	29	రౌ.	
రజనము	79	రెండు	53	రాతు	33
రజశాలపంట	23	రెండొకటి	,,	అ.	
రవ	85	రెట్టి	,,	అంకులాడి	40
రవనదలు	88	రే.		అంతు	51
రవపలుకు	59	రే	26	అట్టు	72
రవధి	51	రేఁగు	76	తౌ.	
రవాలు	87	రేజోతి	14	తా	75
రా.		రేద్రివ్వుటీఁడు	38	తాఁగ	32
రా	37	రేను	76	తాయి	75
రాగి	83, 76	రేయి	26	తాళ్ల...గాఁడు	93
రాచవారు	29	రేయింతియాలు	23	తొక్కలు	93
రాజనములు	72	రేయిద్రివ్వులు	25	తొల్లుకాన్పు	11
రాజి	29, 30	రేఁతొఁడు	14	తొల్లుకాన్పు...తల్లి	22
రాతిరి	26	రేవుజక్కి	92	తొఁడులు	29
రాయఁడు	37	రేవెల్లు	14	తొలు	
రాయలు		రో.		తొంపి	80
రారాజు	19	రోక్కము	69	తొమ్మపురుగు	97
రావి	76	రోక్కములఁతొఁడు	19	తొమ్మ	42
రి.		రోద	51	ల.	
రిక్కరక్కనుమి	11	రోద	51	లంఁకె	39
రిక్కలు	27	రోప్పెను	52	లంఁకెకాఁడు	34

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
లండి	35	లేజీబు	70	వ.	
లకుముకి	96	లేటి	90	వంక	65, 78
లకోరి	94	లేడి		వంకర	65
లకోరీలు	94	లేపు	48, 104	వంగనము	
లగుడు	95	లేమ	46	వంగడము	60
లచ్చి	10	లేమి	59	వంటయిల్లు	85
లచ్చికోడలు	10	లేమిడి		వంత	57
లచ్చితండ్రి	23	లేవఁజాలనివాఁడు	37	వక్కాకు	60
లచ్చియన్న	14	లేవడి	59	వగ	57
లజ్జ	48			వగకాఁడు	34
లతకూన	77	లో.		వగలాడి	46
		లోటిపిట		వచ్చెను	58
లా.		లోటిపిట		వజీరుఁడు	37
లాతివారు	36	లోట్టి		వట్టువాలు	19
లాయము	89	లోటిపిట		వడఁకుగుబ్బలి	74
లాలి	82	లోటియ		వడగండ్లు	83
లావు	66	లోట్టె		వడచక్కియెకిమీడు	19
లావులు	93	లోట్టెనుఁగు	90	వడముడి	21
లాహిరి	57			వడసెంచెన్	64
లద్ది నెలఁచుక	10	లో.		వడి	46, 103
లుచ్చ	35	లోఁబడెను	51	వడికాఁడు	55
లూటి	65	లోఁచెయ్యి	43	వదలెను	62
లెస్స	58	లోనయ్యెన్	51	వద్ద	62
		లోనన్		వనట	57
లే.		లోన్		వన్నెకాఁడు	34
లేఁగ	89	లోన్		వయసు	34
లేఁగొను	41	లోను	63	వయసుచెల్లినది	39
లే		లోపలన్	27	వరపుడు	38
లేఁత	70	లోయ	81	వఱలు	61
లేఁచెను	49	లోవాఁడికాఁడు	38		



పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
పంఠి	31 వారణము	95 విరాళి	57
పలపు	57 వారువము	87 విరితేనెత్తాపుడు	94
పలమురి	19 వార్పు	53 విరిగి	80
పలకేడు	12, 33 వార్పము	87 విరులు	77
పలి	18, 25, 102 వాలాయము	60 విటివి	80
పలిపెము	70 వాలు	65 విత్	67
పలిమల	74 వాలుమెకము	91 విలు	67
పలువ	44 వాల్లంటి	38 విలువ	59
వర్ణ	65 వాపురము	87 విలువరముడు	40
వర్ణశ్రా...వాడు	18 వి.	విల్లు	67
వా.	వింజామరము	69 విననకట్టి	85
వా	41 వింశ	47 వినపుమేతరి	6
వాక	83 వింశవారు	36 వినపుమే...తెంకి	74
వాగు	83 విందులు	36 వినముదాల్పు	95
వాడిగలవాడు	55 విచ్చేసెను	58 వీ.	
వాకిలి	52 విడవలి	79 వీ.పు	43
వాక్రచ్చెను	49 విడియము	61 వీడు	75, 106
వాచఱిచెను	51 వీన్	26 వీడెను	51, 63
వాడ	102 విననివాడు	36 వీడెము	61
వాడుక	72 వినయెను	49 వీడ్యము	
వాతెఱి	43 విన	26 వీడ్యడెను	64
వాతెఱిగెంపు	72 వినవాక మోచరి	6 వీణియ	97
వాన	84 వినవాక...పులు	29 వీణె	
వానకోయిల	97 వినన్ వించెను	49 వీణె కాడు	36
వానతాయి	84 విన్నాణము	62 వీనిచ్చెను	49
వాసిండు	19 విన్న	24 వీనులు	41
వాసాయెను	51 విన్వోలి	80 వీటిండి	36
వామి	80 విప్స	16 వీవన	85
వాయి	41 విప్స తెప్పలతేడు		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
వె.		వెనకయ్య వెనుకయ్య	11	వెలంగ	77
వెంగలి	36	వెనుక	68	వెలయూలు	39
వెంట్రువ	29	వెనుక చెయ్యి	43	వెలలంబన్నె	51
వెండికొండ	74	వెనుక మేను	43	వెలరె	60
వెండికొండదుసీడు	6	వెను...మెకము	88	వెలనె	71
వెండియె	61	వెన్న	63	వెలి	27, 78, 106
వెండుకలు	40	వెన్నాస	55	వెలిగుక్క	59
వెంపరలాడె	55	వెన్ను	43	వెలిచొరవరి	40
వెంబరనిత్రు	}	వెన్నుడు	7	వెలి...మెకము	88
వెకలి		వెన్నుదంట	22	వెలుంగు	} 103
వెక్కసమయ్యెను	71	వెన్నునిటెంకి	23	వెలుగు	
వెక్కిరింత	91	వెన్నునియడుగు	62	వెలుపల	27
వెచ్చకాడు	35	వెన్నునివలకన్ను	13	వెలువడియె	60
వెచ్చస	27	వెన్నునివల...వారు	27	వెల్ల	73
వెళ్లు	65	వెన్నునెడమకన్ను	14	వెల్లగారు...టీడు	16
వెడంగు	36	వెన్నుపడగ	21	వెల్లయేనుగు	23
వెడ	71	వెన్నుచు...నీడు	22	వెల్లాటకత్తె	39
వెడద	60	వెన్నుపాన్పు	95	వెనరు	83
వెడద...మెకము	87	వెన్నెల	30, 102	వెల్లంగొట్టెను	52
వెడమోడి	57	వెన్నెలపులుగు	94	వెల్లెను	54, 60
వెడలించెను	51	వెన్నెలరాయడు	14	వే.	
వెడలుపు	80	వెరవరి	31, 37	వేంచేసెను	58
వెడలెను	60	వెఱ	65	వేండ్రము	26
వెడవిల్లుడు	18	వెఱంగు	47	వేంట	106
వెణుతురు	79	వెఱపు	65	వేంటకాడు	33
వెక	57	వెఱ్ఱి	36	వేండి	100
వెక (ద) కెను	61	వెలంగ	77	వేందులు	36
వెనకయ్య	4	వెలచి	} 46	వేసి	99
వెనకయ్యకల్లి	10	వెలడుక		వేపులమిత్రి	91

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
శేగంటికచ్చేరి	24	శేల్పుటెంకి	25	సంపంగియ	76
శేగంటిగొమరుండు	22	శేల్పుటేరు	22	సంపంగ	
శేగంటిగొంగలు	25	శేల్పుదణ...తండు	6	సంపంగ	
శేగంటినైదోడు	7	శేల్పుదళవాయి	11	సంబావులు	78
శేగ	47	శేల్పుదాయలు	25	సకి	46
శేగరులు	32	శేల్పుదేరువు	26	సకినాలపిట్ట	97
శేగిరము	47	శేల్పుల...వట్టు	74	సకియ	31, 46
శేగులు	32	శేల్పులు	24	సగము	64
శేడుక	49	శేల్పుసు...డిది	23	సగ్గెను	70
శేడుకచెలి	39	శేవెల్గు	13	సజ్జ	85
శేడ్గు	49	శేసడము	95	సడలెను	63
శేడ్గుకాండు	35	శ్రేలు	40	సడీ	72
శేడెను	59	శ్రేలెను	63	సత	54
శేడెమొనరించెను	47	శ్రేసెను	64	సత...సీండు	17
శేనలి	41	స.		సతపేరు...ప్రొడ	13
శేయి...దిట్ట	13			సత్తి...వలంతి	11
శేరము	55	సంకు	19	సత్తువ	66
శేరు	102	సంకుదారి	7	సదమదంబునేసెను	53
శేటు	102	సంగడికాండు	31	సద్దు	51
శేటుపడెను	51	సంగడిండు		సన్నపిల్లి	92
శేలు	40	సంగాతి		సన్నము	70
శేలుపుటెంకి	24	సంజ	26	సన్నాసి	33
శేలుపుటేటు...కొ		సంతరించెను	53	సమసెను	53, 59
డుకు	11	సంతసము	49	సయికము	69
శేలుపుపెద్ద	16	సంతోసము		సరగు	47
శేలుపుల...జోడు	20	సంచ	104	సరదు	47
శేల్పుగారు	23				
శేల్పుచెలులు	25				

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.		
సరము	67, 68	సాక్షపము	}	95	సపాణి	}	79
సరస		62 సాశ్వము					సపాణి
సరి	82, 105	సి.			సురటివీవులపుట్టు		18
సలాము	50	సింగపు...చాన		10	సురటిలు		95
సవతు	82	సింగపు...గొంగ		90	సువారపుట్టు		85
సవరంపుమొకము	91	సింగము		87	సూడిచె		68
ససి	80	సింగాణి		67	సూడు		55
సా.		సింగారపుదోట		85	సూరలు		64
సాంతుడు	38	సింగారి		46		సె.	
సాంతుడుపులుగు	93	సింగిణి	}	67	సెజ్జ		48
సాంకెను	56	సింగిణి					
సాంబాలు	64	సిక	}	40	సెలకట్టిము	}	96
సాకు	48	సిక			సెలకట్టె		
సాటి	32	సిగ్గు		48	సెలగ		73
సాదము	48	సిడము		80	సేద		71
సాని	33	సిబ్బిలి		48	సెకము		70
సాపడియెను	45	సిబ్బెము		68	సెరిణ		71
సామి	37	సిబ్బె...మొకము		88		సా.	
సాము	64	సిరము		59			
సారాయి	68	సిరి		57	సాంపు		48
సారె	60	సీతాభోగములు		73	సాగనైనవాడు		34
సాలీడు	92	సు.			సాట్ట		65
సావాసము	55	సుకురుసిసులు		25	సాబగు		35
సాహిణి	3	సుడిగొట్టు		18	సామ్మసిరె		64
సాహేబు	37	సుడివాలు		19	సామ్మలు		69

అకారాదిశబ్దానుక్రమణిక.

145 - 7

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
సో.		సోయగము	35	హత్తెక్	51
సోఁకు	25	సోరణగండ్లు	81	హరివాణము	51
సోఁకుడు		సోల	73	హయి	71
సోఁకుబూచి	11	సోరు	62	హెచ్చు	66
సోఁకుమూ...దణి	10	ప్రక్కెను	70	హొన్న	84
సోగ	87	హ.		హొమ్మ	70
సోదె	68	హజ్జ	44	హొయలుబండి	67
సోమా...జాణ	18	హత్తి	87	హొనుతోట	85

# ఆంధ్ర గ్రంథములు.

ప్రతి 1-కి రు. అ.

అచ్చ తెనుగు రామాయణము, శుద్ధప్రతి	...	1	4
అడవిమల్లెలు	...	0	8
అథ్యాత్మ రామాయణము, పద్యము, క్రొత్తకూర్పు	...	1	8
అనంతునిభండము, భండోదర్పణము	...	0	14
అనిరుద్ధచరిత్రము	...	0	8
ఆప్సకపీయము, విపులమైనవిమర్శతో చక్కగముద్రితము	...	2	8
అంబరీషోపాఖ్యానము, సటిక	...	0	4
ఆముక్తమాల్యద, సటిక	...	3	8
అంజనేయదండకము, హనుమద్దండకము	...	0	2
ఆంధ్రభాగవతము, చక్కనిప్రతి	...	6	0
డిటో అత్యుత్తమప్రతి 2 సంపుటములు	...	8	0
ఆంధ్రభారతము, 7 సంపుటములప్రతి	...	15	12
డిటో 3 సంపుటములప్రతి	...	15	0
ఆది, సభాపర్వములు గలసంపుటము	...	2	4
ఆరణ్యపర్వము ,,	...	2	4
విరాటోద్యోగపర్వములు ,,	...	2	4
భీష్మద్రోణపర్వములు ,,	...	2	4
కర్ణశల్యసౌప్తిక స్త్రీపర్వములు ,,	...	2	4
కాంతిపర్వము ,,	...	2	4
అనుశాసనిక, ఆశ్వమేధ, ఆశ్రమవాస, మాసల, మహాప్రస్థానిక, స్వర్గారోహణపర్వములు	...	2	4
ఆంధ్రభారతవిమర్శనము	...	0	8
ఆదిపర్వము, పెద్దచ్చు, చిన్ననైజు	...	1	8
అనందరంగరాట్నందము	...	1	8

ఆంధ్రశ్రీమద్రామాయణము, కావ్యతీర్థ జనమంచి, శేషాద్రిశర్మ		
కృతము, 3 సంపుటములు	...	12 0
డిటో 7 సంపుటములు	...	14 0
ఆంధ్రభాషాభూషణము	...	0 2
ఆంధ్రభాషార్ణవము	...	0 12
ఆంధ్రనామసంగ్రహము, శేషము, సాంబనిఘంటువు	...	0 12
డిటో కాలిగోబైండు	...	1 0
ఆంధ్రచంద్రాలోకము, సటీక	...	0 8
ఉత్తరరామాయణము, మేలుప్రతి, చక్కనికూర్పు, కాలిగోబైండు	2	0
ఉత్తరహరివంశము	...	1 8
కవికర్ణరసాయనము	...	1 8
కళాపూర్ణోదయము	...	2 4
కాశీఖండము, క్రొత్తకూర్పు	...	1 8
కుచేలోపాఖ్యానము, సటీక, (భాగవతము)	...	0 4
డిటో గట్టుప్రభువుకృతము	...	0 6
కృష్ణరాయవిజయము	...	0 8
గజేంద్రమోక్షము, సటీక, కాలిగోబైండు	...	0 10
గోపీనాథరామాయణము, 2 సంపుటములు	...	7 8
చాటుపద్యమణిమంజరి, ప్రథమభాగము	...	1 4
డిటో రెండవభాగము, మేలుప్రతి	...	1 10
చెన్నబసవపురాణము	...	1 2
జైమినిభారతము	...	1 0
తారాశకాంకవిజయము, చక్కనికూర్పు	...	0 12
తెనుగుసమస్యలు	...	0 2
దశావతారచరిత్ర, నూతనముద్రితము	...	2 0
దసరాపద్యములు	...	0 1

నరసభూపాలీయము, అట్టబైండు	...	0	10
నలాపాఖ్యానము, సటిక	...	0	6
నలచరిత్ర, ద్విపద	...	0	14
నిర్వచనోత్తరరామాయణము	...	0	12
నిరంకుశోపాఖ్యానము	...	0	6
నీతిపద్యసంగ్రహము, సటిప్పణము	...	0	4
నీలాసుందరీపరిణయము	...	0	4
నృసింహపురాణము	...	1	0
పంచతంత్రము, నారాయణకవిది	...	0	12
డిటో పేంకటనాథరాజకవికృతము	...	1	8
దశకుమారచరిత్రము, పద్య కావ్యము, కేతనకవికృతము	...	1	4
ప్రభావతీ ప్రయ్యమ్నము, శ్రొతకూర్పు	...	0	10
పారిజాతాపహరణము, చిన్ననైజ	...	0	8
బ్రహ్మోత్తరఖండము	...	1	0
బిల్వణీయము, చక్కనికూర్పు	...	0	8
భాస్కరరామాయణము	...	4	0
భోగినీదండకము	...	0	1
భోజరాజీయము, అనంతమాత్యకృతము	...	1	2
చనుచరిత్ర, సటిక, వావిళ్ల. రామస్వామికాశ్రమి గారివ్యాఖ్యానముతో చిన్ననైజున మేలుకాగితములమీద స్ఫుటమైన అక్షరములతో			
చక్కగముద్రితము	...	2	0
మార్కండేయపురాణము, మారనకృతము	...	1	12
మొల్ల రామాయణము, చిన్ననైజ	...	0	10
రత్నపరీక్ష, సాంధ్రతాత్పర్యము	...	0	3
రసికజనమనోభిరామము	...	0	12
రంగనాథరామాయణము, ద్విపద	...	3	8
రంగరాయచరిత్రము	...	0	8
రాఘవపాండవీయము, సటిక	...	2	4
రాజయోగసారము, ద్విపద	...	0	4



రాజశేఖరవిలాసము	...	0	8
రామరాజీయము, చక్కనిప్రతి	...	0	12
రామాభ్యుదయము	...	1	4
రుక్మిణీకల్యాణము, సటిక, చక్కనిప్రతి	...	0	10
రుక్మిణీపరిణయము, శుద్ధప్రతి	...	0	8
రుక్మాంగదచరిత్ర, ఏకాదశీమాహాత్మ్యము	...	0	10
రూపతి, రాజపుత్రస్త్రీసాహసపుకథ, శ్రీనివాసమండ్రనారాయణమూర్తిది	...	0	8
లంకావిజయము, (రావణదమ్మియము), సటిక,			
సిండిప్రోలు లక్షణకవికృతము	...	1	4
వసుచరిత్ర, సటిక, అనేకమూతనాంశములుగల చక్కని క్రొత్తకూర్పు	...	4	0
వసుచరిత్ర విమర్శనము, శ్రీచినసీతారామస్వామి కావ్యక్రమము,			
అత్యద్భుతములగు క్రొత్తవిషయము లనేకము లిందుగలవు.	1	0	
వసిష్ఠజనకసంవాదము	...	0	8
విక్రమార్కచరిత్ర, జక్కనకవిప్రణీతము	...	1	4
విజయవిలాసము, చేమకూర వేంకటకవికృతము	...	0	8
విదురసీతి, సటిక, ఆంధ్రభారతములోనిది	...	0	5
వీరభద్రవిజయము, బిష్మెర పాతరాజకృతము	...	0	12
వేంకటాచలమాహాత్మ్యము, తరిగొండవెంకమ్మది	...	1	0
వేమనపద్యములు, చక్కనికూర్పు	...	0	6
డిటో జాగ్రానుదొరగారి ఇంగ్లీషుతో	...	1	4
డిటో 2700 పద్యములు, కాలికోబైందు	...	1	12
వేమనపద్యములు, 2700 పద్యములు, తాత్పర్యసహితము, ఇందుగ్రంథ			
విమర్శ, కవిజీవితము మొదలగునవి చేర్చబడినవి, చక్కని			
క్రొత్తకూర్పు	...	3	8
వైశ్యపురాణము	...	1	4
వైజయంతీవిలాసము	...	0	8
శతకంఠరామాయణము, క్రొత్తకూర్పు	...	0	10
శకుంతలాపరిణయము, కృష్ణకవికృతము	...	0	12

ప్రతి 1-కి రూ. ఆ.

శశిరేఖాపరిణయము, ఆప్సవృక్షవికృతము	...	0	12
శివలీలావిలాసము, కూచిమంచి తిమ్మకవిప్రణీతము	...	0	6
శ్రీ నాథునివీధినాటకము	...	0	2
శృంగారనైషధము, శ్రీ నాథకవిది, క్రొత్తకూర్పు	...	1	0
శృంగారశాకుంతలము, పినవీరభద్రకవిది	...	0	12
సహస్రకంఠరామాయణము	...	0	12
సప్తమస్కంధము, సాధారణప్రతి, (భాగవతము)	...	0	6
సారంగధరచరిత్రము, చేమకూర వేంకటకవికృతము	...	0	10
సానందోపాఖ్యానము, శ్రీ శివరామకవివిరచితము	...	1	0
సీతారామాంజనేయసంవాదము, సటీక, అనేక నూతనాంశములు చేర్చి చిన్ననైజముద్రించివారము.టీక, వివరణము మిక్కిలి విపులము. ఈవఱకు ప్రకటితమైన ప్రతులకన్న బాగుగనున్నది, సాధారణప్రతి	...	2	0
డిటో మేలుకాకితములు, గిల్లుపేరు, కాలికోబైండు	...	3	8
సులక్షణసారము, సటీక	...	0	10
హరివిలాసము, శ్రీ నాథకవి	...	0	12
హరివంశము, క్రొత్తకూర్పు	...	3	0
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము, శంకరకవిప్రణీతము	...	0	12
హంసవింశతి, నారాయణామాత్యప్రణీతము	...	0	14
భక్తిరసశతకసంపుటము మొదటి సంపుటము	...	2	0
,, రెండవ సంపుటము	...	2	0
ఆంధ్రనాయకశతకము	...	0	4
ఉద్దండరాయశతకము	...	0	2
ఒంటిమిట్టరఘువీరశతకము	...	0	2
కలువాయితకము, సటీక	...	0	4
కవిచౌడవృక్షశతకము	...	0	2
కాళహస్తీశతకము	...	0	2
కాళహస్తీశ్వరశతకము, ధూర్జటికవిది	...	0	2
,, శ్రీ నాగపూడి కుప్పస్వామయ్యగారిది	...	0	4

ప్రతి 1-కి రూ. ఆ.

కామేశ్వరీశతకము	...	0	2
కుమారీశతకము, సటీక	...	0	3
కుక్కుటేశ్వరశతకము	...	0	3
కృష్ణశతకము	...	0	2
గొట్టుముక్కలరాజగోపాలశతకము	...	0	2
చంద్రశేఖరశతకము	...	0	2
చాణక్యశతకము	...	0	2
చిత్తబోధశతకము, సటీక	...	0	3
చెన్నవల్లుసీసములు	...	0	2
జగన్నాథశతకము	...	0	2
జానకీపరశతకము	...	0	2
జ్ఞానప్రసూనాంబికాశతకము	...	0	2
దాశరథిశతకము, సటీక	...	0	4
దేవకీనందనశతకము	...	0	2
నారాయణశతకము	...	0	2
స్వసింహశతకము	...	0	3
పార్థసార్థశతకము, పానకాలరాయవిరచితము	...	0	3
ప్రసన్నరాఘవశతకము	...	0	3
భక్తచింతామణిశతకము	...	0	2
భద్రాద్రిరామశతకము	...	0	2
భాస్కరశతకము, సటీక	...	0	4
మహిజామనోహరశతకము	...	0	2
మహిషాసురమర్దనిశతకము	...	0	2
మాతృశతకము	...	0	1
మాధవశతకము	...	0	2
మానసబోధశతకము, సటీక	...	0	3
మారుతిశతకము	...	0	2
ముకుందశతకము	...	0	2
రఘువీరశతకము	...	0	2
రఘులిలశతకము	...	0	2

ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
తేమానాయకశతకము...	0 2
రంగేశశతకము...	0 4
రమాధీశ్వరశతకము...	0 2
రాజగోపాలశతకము...	0 4
రాజశేఖరశతకము...	0 2
రామశతకము, జయంతి కామేశంపంతులు	0 2
రామలింగేశశతకము...	0 3
రామతారకశతకము...	0 4
రామప్రభుశతకము...	0 2
రామరాఘవశతకము...	0 2
రామరామశతకము...	0 2
రుక్మిణీపతిశతకము...	0 2
రేఖాల రాజలింగశతకము...	0 4
లాలవల్లభశతకము...	0 4
వృషాధిపశతకము...	0 2
విశ్వనాథశతకము...	0 4
వేణుగోపాలశతకము...	0 4
శివముకుందశతకము...	0 2
శివశతకము...	0 2
శ్రీవైలమల్లేశ్వరశతకము...	0 2
శిఖినరసింహశతకము, (శకునశాస్త్రము)	0 4
సదానందయోగిశతకము...	0 2
సర్వేశ్వరశతకము...	0 2
సంపగిమన్న శతకము...	0 2
సింహాద్రి నారసింహశతకము...	0 3
సీతాపతిశతకము...	0 2
సుమతిశతకము, సతీక...	0 3
సూర్యనారాయణశతకము...	0 2

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,

292, ఎన్.ఎస్.ఆర్. రోడ్, చెన్నై-600 008.

